

USTAZ
USTANYMY

Республикалық ғылыми-әдістемелік журналы

«USTAZ USTANYMY» республикалық ғылыми-әдістемелік журналының
№02(94) (2025 ж. Ақпан) шығарылымы.

Выпуск №02(94) (Февраль 2025 г.) республиканского научно-методического журнала «USTAZ USTANYMY».

Қарағанды қаласындағы мекен-жайы: Қазыбек би ауданы, Нұрсұлтан
Назарбаев даңғылы 19. 100012
Журнал "KEMENGER" ЖК баспаханасында басылды.

Таралымы 1000 дана.

Адрес г. Караганды: Қазыбек биский район, пр. Нурсултана Назарбаева 19.
Журнал издан в типографии ИП "KEMENGER". Тираж 1000 экз.

«USTAZ USTANYMY» Республикалық ғылыми-әдістемелік журналы Нұр-Сұлтан қаласында Қазақстан Республикасының Ақпарат және Қоғамдық даму министрлігінің Ақпарат комитеті 2023 жылғы 13 ақпандағы Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қоюы туралы куәлігі № KZ26VPY00064454 берілген.

Таралу аумағы: Қазақстан аумағында.

«USTAZ USTANYMY» журналы айына 4 рет жарық көреді.

Республиканский научно-методический журнал «USTAZ USTANYMY» в городе Нұр-Сұлтан комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан выдано свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания, информационного агентства и сетевого издания от 13.02.2023 года № KZ26VPY00064454.

Территория распространения: На территории Казахстана.

Журнал "USTAZ USTANYMY" выходит 4 раз в месяц.

Меншік иесі: /собственник: ЖК/ИП "BAYANDY"

Бас редактор:/Главный редактор: Баянды Ерлан

Редактор алқалары:

Дүйсенбекова Б.Н. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Қарағанды медицина университеті

Дүзбаева Н.М. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор,

Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті

Каскарбаева Б.Б. – педагог-шебер

Қасқабаева Ф.С. – педагог-шебер

Есенова Ш.Б. – педагог-зерттеуші

Иманбек Ә.О. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі

Алшынов А.Ә., жаратылыстану ғылымдарының магистрі

Корректор / корректор: Кәкіш Мерей Ертайқызы

Жауапты хатшы / ответственный секретарь: Есбергенов Айдын Ардақұлы

Эл. почта: kemengerustaz.kz@mail.ru

Инстаграм: kemengerustaz.kz

Тел: + 7 771 181 23 03

"KEMENGER" баспасы

Мазмұны / Содержание

Абдикалыкова Ж.К. Оқыту мен оқу үдерісіндегі Lesson study: тәжірибе және нәтиже.....	3
Жанабекова Г.А. Оқушылардың есте сақтау және қиялдау қабілетін дамытуда дидактикалық ойындардың рөлі	5
Наурызалина Г.А. Қазақ тілін оқытуда әдіс-тәсілдердің сипаты мен ерекшелігі	7
Ленсова Г.Р. Жаңа мектепке жаңашыл ұстаз.....	9
Галиева Г.Т. Балалардың сөздік қорын ойын арқылы дамытудың ерекшеліктері.....	10
Сисембаева У.О. Бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту	12
Серғазынова М.С. "Сыни тұрғыдан ойлау" технологиясы.....	14
Күлбаева М.Ә. Су апаттары.....	16
Мұратқалиқызы Н. Дәруменнің пайдасы. Көгөністер мен жемістер айтысы	18
Абдулатова М.В. Развитие речетворческих навыков учащихся через использование кейс-технологии на уроках русского языка	20
Сабитова З.Е. Балабақшада аппликация өнері арқылы эстетикалық тәрбие берудің маңызы	23
Надиркулова Ж.Ж. Использование информационно-коммуникативных технологий на уроках русского языка.....	25
Нұрабайқызы А. Балабақшада балаларды тәрбиелеу мен оқытуда инновациялық технологияны қолдану маңыздылығы.....	27
Курманкулиева Ф.Б. Жаңартылған оқу бағдарламасындағы бжС технологиясының орны	29
Клычнинязова А.Ж. XXI ғасырдағы Қазақстандағы құқықтық мәдениеттің қалыптасуы: мәселелер мен перспективалар	32
Қонарбаева А.Д. Балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытудың негізгі алғышарттары	34
Кожанова А.У. Мектеп жасына дейінгі балалардың оқуға деген позитивті мотивациясын қалыптастыруда психолог мамандардың рөлі	36
Нурканиева Г.И. Балабақшада дидактикалық ойындар арқылы балалардың танымдық қабілетін арттыру	38
Селбай Н.Қ. «Дене шынықтыру» пәні мектеп бағдарламасында маңызды пәндердің бірі ретінде	40
Абилова Р.Г. Дене шынықтыру сабағына фитнес технологияларын енгізудің негізгі артықшылықтары	42
Үлесбекқызы М. Физика пәнін оқытудағы АКТ мен электрондық оқулықтардың қолданысы және артықшылықтары.....	44
Турмаганбетова Р.О. Мәтіндік файл: түрлері және құру жолдары	46
Тестемирова А.У. Основные аспекты применения дифференцированных подходов на уроках физической культуры.	50
Сальменова А.А. Бастауыш сыныпта қазақ тілін оқыту: оқу мақсаттарын белгілеудің және жүзеге асырудың психологиялық-педагогикалық ерекшеліктері.....	52
Достаева Ж.Г. Бастауыш сынып мұғалімдерінің жалпы педагогикалық даярлығының сапасы мен тиімділігін арттыру мәселелері.....	54
Аманжолова Ш.Т. Математика сабағында ақыл-ой белсенділігін арттырудың кейбір педагогикалық аспектілері	56
Аликулова Н.Б. АКТ-ны қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында қолдану-білім сапасын арттырудың маңызды факторы.....	58
Килибаева А.Б. Бағалау мен өнімді нәтиженің ұштасуы.....	61
Жайылғанова Г.Қ. Бастауыш мектеп жасындағы баланың тәрбие үрдісін қалыптастыру	62
Жүнісбек Ж.С. Дене тәрбиесі сабағында жаңа инновациялық технологияларды қолданудағы педагогикалық әдіс-тәсілдер	64
Тұрсағұлова И.А. Информатика бойынша олимпиадалық есептерді шешудің педагогикалық маңызы	66
Қыдырбай Ә.С. Жаңартылған білім негізінде көркем еңбек сабақтарында заманауи педагогикалық технологияларды қолдану.....	68
Балабатырова М. Ағылшын тілі пәні арқылы оқушылардың танымдық қабілеттілігін арттыру жолдары	70
Калиякбарова А.Х. Бастауыш сынып оқушыларына білім беруде топтық жұмыс әдістерін қолдану	72
Сейтқадырова С.Ж. Бастауыш сынып оқушыларының оқу құзыреттілігін дамытуға бағытталған заманауи білім беру технологияларын тәжірибеге енгізу	74
Боранбаева А.М. «Не білдік?, не үйрендік?».....	76
Басымбеков Н.И. Мектеп оқушылары өміріндегі дене шынықтыру рөлі	78
Орынбасар Қ.С. Formation of communicative grammar habits and skills on the basis of situational approach	80
Сейіт Б.Ж. Жалпы білім беру мектептерінде дене тәрбиесі сабағында оқытудың жаңа технологияларын енгізудің тиімді жақтары.....	84
Шамшадиева Т.Н. “Ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларға жалпы білім беру мектебінде психологиялық - педагогикалық қолдау көрсету”	85
Үсенова А.Б. Әдебиет оқу сабағында халық ауыз әдебиетін пайдаланып, оқушылардың сөздік қорын молайту	88
Орынбаева Ұ.Б. Өркениетті болашақ бастуы - бүгіннен басталады.....	90
Мухамбеталиева Б.А. Оқуға оң көзқарас қалыптастырудағы педагогикалық тәсілдер.....	91
Копбергенова Н.С. Жалпыадамзаттық құндылықтар және оларды қалыптастырудағы отбасы мен мектептің рөлі	93
Картбаева Ж.Ш. География пәнінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту	95
Темірханова А.Т. География пәнінде ерекше білім беру қажеттілігі бар оқушылардың танымдық қабілеттерін дамыту.....	97
Кулмаганбетова Ж.Р. Өсер елдің болмысы-тәрбиелі ұрпағында.....	99

Алматы облысы, Талғар ауданы, Бесағаш ауылы
«№45 жалпы білім беретін орта мектеп-гимназия» коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Бастауыш сынып мұғалімі
Абдикалыкова Жанаргуль Кенжебековна

ОҚЫТУ МЕН ОҚУ ҮДЕРІСІНДЕГІ LESSON STUDY: ТӘЖІРИБЕ ЖӘНЕ НӘТИЖЕ

Аннотация: Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінде білім мазмұнын жаңарту бағдарламасының енгізілуімен бірге, мектептерде оқыту мен оқу тәжірибесінде елеулі өзгерістер орын алуда. Бұл мақалада Lesson Study әдісінің мектептегі педагогикалық тәжірибені жетілдірудегі рөлі қарастырылады. Lesson Study – мұғалімдердің бірлесіп жұмыс істеп, сабақтарды жоспарлау, өткізу, бақылау және талдау арқылы білім сапасын арттыруға бағытталған педагогикалық технология. Зерттеу барысында оқушылардың оқу мотивациясы, сыни тұрғыдан ойлау дағдылары, топтық жұмысқа қатысуы және көшбасшылық қасиеттері талданады. Мақалада Lesson Study әдісінің ерекшеліктері, оның тиімділігі, сондай-ақ мұғалімдер мен оқушылар арасындағы ынтымақтастықты арттырудағы маңызы көрсетіледі. Нәтижесінде, Lesson Study әдісінің енгізілуі мұғалімдердің кәсіби шеберлігін арттыруға, оқушылардың белсенділігін көтеруге және оқу процесінің сапасын жақсартуға ықпал ететіні дәлелденеді.

Кілт сөздер: білім мазмұнын жаңарту, Lesson Study, педагогикалық технология, оқыту, оқу мотивациясы, сыни тұрғыдан ойлау, топтық жұмыс, кәсіби шеберлік.

Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінде білім мазмұнын жаңарту бағдарламасының енгізілуімен үлкен өзгерістер болып жатыр. Мектепте басталған реформалардың табысты болуы көп жағдайда оның кәсіби дайындығына, ішкі сеніміне байланысты. ХХІ ғасырдағы білім беру жүйесі мұғалімдер арасындағы ынтымақтастықты арттыруды көздейді, оның аясында мұғалімдер бірлесіп жұмыс істей алады, жаңашыл және тиімді идеялармен алмаса алады, сол арқылы оқыту мен оқудағы практикалық тәсілдердің әсерін арттырады. Мұндай жағдайда мұғалім дәстүрлі білім берудің ескірген стереотиптерін бұзатын білікті практик, зерттеуші, бақылаушы болуы керек. Мұғалімдердің әрқайсысы «Балаларды қалай оқыту керек?», «Оқушыларды білім алуға қалай ынталандыру керек?», «Оқудағы қиындықтарды қалай жеңуге болады?» деген сұрақтарға жауап іздейді. Осы мәселелік жағдаяттардың шешімі мектептегі оқыту тәжірибесінде Lesson Study әдісін қолдану болды.

Lesson Study – педагогикалық тәжірибе саласындағы білімді жетілдіруге бағытталған педагогикалық технология, оның өзі сабақтағы іс-әрекетті зерттеудің ерекше объектісі болып табылады. Бұл педагогтар тобы бірлесіп жоспарлайтын, оқытатын, бақылайтын және талдаған кемінде үш деңгейді қамтитын цикл. Lesson Study көмегімен педагогтар өз зерттеулері мен оқуларын демократиялық жолмен жүргізе алады, білім сапасына әсер ете алады. Lesson Study технологиясы оқушылар мен мұғалімдердің қателіктерін көруге, одан қалай құтылуға болатынын түсінуге, білім сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Негізінде Lesson Study – мұғалімдерді оқытудағы және олардың оқыту мен оқу тәжірибесін дамытудағы бірлескен технология [1].

Lesson Study-дің ерекшелігі мынада:

Біріншіден, сабақ-зерттеу – мұғалімдер ұжымы жүзеге асыратын ұзақ процесс;

Екіншіден, ол оң динамикаға, сабақтарды өзгертуге және жақсартуға бағытталған практикалық және зерттеушілік сипатта. Белгілі бір сыныпта оқытудағы негізгі мәселе мәліметтерді жүйелі жинау және талдау арқылы шешіледі;

Үшіншіден, бұл - топтық жұмыс, мұнда қызығушылық танытқан мұғалімдер тобы зерттеу сабағының үш циклі ішінде белгілі бір сыныпта оқытудағы өзекті мәселені шешу бойынша зерттеулер жүргізеді;

Төртіншіден, іс-әрекеттегі зерттеудің үш циклі кезінде нақты рефлексия мен нақты нәтижелерді алу үшін талқылау мен талдау көзі қызметін атқаратын мәліметтерді жинауды жүйелеу мен талдауға ерекше көңіл бөлінеді;

Бесіншіден, жинақталған жұмыс тәжірибесін жариялау және тарату мақсатында үш цикл бойынша сабақ-зерттеу жұмыстарының бүкіл процесі хаттамаға жазылады [2].

Lesson Study зерттеуі үшін мектебіміздің әкімшілігі бастауыш сыныптарын таңдады. Осы сыныптарда жұмыс істейтін мұғалімдер ұжымы құрылды. Топ мүшелері арасында рөлдер бөлінді: модератор, сабақты жүргізетін мұғалім, АВС деңгейлі білім алушылардың назарын бақылаушылар, хатшы және оператор.

Алдағы уақытта осы үш санаттағы оқушыларды оқыту мен дамытуға көңіл бөлінді.

Алдымен мектеп психологымен бір топ мұғалімдер құрастырған оқушылармен сауалнама жүргізілді. Сауалнама нәтижелері көрсеткендей:

- А деңгейіндегі оқушы сауалнамаға жауап бергенде оқуға деген ынтасы жоғары, тапсырманы орындауда сенімді және өзіне сенімді көшбасшы ретінде танылады;
- В деңгейлі оқушының оқуға деген қызығушылығы нақты белгіленген тапсырманы орындауда аздап қиындайды, көшбасшылық қабілеттерін арттыруды талап етеді;
- С деңгейіндегі оқушының оқуға деген қызығушылығы төмен, тапсырманы орындау кезінде басқалардың көмегіне жүгінеді.

Зерттеу Lesson Study тәсілі арқылы «Оқытудың тиімді формалары мен әдістерін анықтау» тақырыбында ұйымдастырылды. Әр мұғалім қатарынан 4 сабақ берді. Жұмысты бастамас бұрын фокус-топ отырысы өтті. Мұғалімдерге сабақ өткізу мақсаты қойылды. Сабақта топтық жұмыс, ауыспалы композиция жұбы, тұрақты композиция жұбы және жеке жұмыс болып 4 түрде жұмыс жасаймыз деп шештік. Сабақтың барлық формаларын салыстыра отырып, тиімдісін таңдаймыз. Барлық сабақтарда мұғалімдер сыни тұрғыдан ойлау құралдарын пайдалана отырып оқытуды қарастыруы қажет. Топтық жұмыс формасында оқушылардың бір-бірімен қалай әрекеттесетінін, оқу процесіне барлығының қатысатынын, жұппен оқытуда бірігіп білім игеретінін, бір-біріне сұрақ қоюды, оларға жауап беруге және өзара тексеруге үйренетінін анықтау қажет. Мұндай жұмыс түрлері оқушылардың ашылуына, өзін-өзі танытуына көмектеседі [3].

Мұғалімдердің негізгі міндеті – сабақтың барлық кезеңдерінде белсенділікті, қызығушылықты, қозғалысты сақтау.

Дәл Lesson Study тәсілі білім алушылардың жаңа идеялар мен ақпаратты өз сөздерімен қаншалықты жеткізетінін ашады. Оқушылар өз контекстінде түсінгендерін өз сөздерімен айтып, жақсы есте сақтайды, сондай-ақ балалардың ой-өрісін кеңейтуге мүмкіндік беретін қызу пікір алмасулар орын алады.

Мұғалімнің міндеті:

- оқушылардың күш-жігерін белгілі бір бағытқа бағыттайды;
- өз бетінше шешім қабылдауға ынталандыратын жағдайлар жасайды;
- білім алушыларға өз бетінше қорытынды жасауға мүмкіндік береді;
- бар жағдайлардың ішінде жаңа когнитивті жағдаяттарды дайындайды [4].

Зерттелетін сынып оқушыларына сауалнама жүргізу және бақылаушылардың бірлескен талқылауы, Lesson Study әдісін қолдану нәтижелерін ұсыну мұғалімдерге сабақты қалай құру керектігін, оқушылардың белсенділігін арттыру үшін қандай әдіс-тәсілдер мен оқыту әдістерін қолдану керектігін көруге мүмкіндік береді.

Мысалы, зерттеу жүргізілетін сабақ барысында А деңгейлі оқушылар топпен жұмысты ұйымдастыруға тырысты, балаларға бағыт-бағдар беріп, көмектесті, сол арқылы өзінің көшбасшылық қасиеттерін дамытты.

В деңгейлі оқушылар өз бетімен, жеке жұмыс жасауды жөн көрді. Бұрын топпен жұмыс істеу дағдысы болмағандықтан, ол постерде практикалық жұмысты талқылауға белсене қатыса бастады, жұптағы досына көмектесті. Бұл оның әлеуметтік аспектідегі өсуін көрсетеді

Оқыту барысында С1 оқушыларын бақылай отырып, мұғалімге оқушылардың топтағы рөлін анықтауға ұсыныстар берілді, себебі топтың бір мүшесі ретінде барлығымен бірдей жауапкершілікке ие, бұл оның сабаққа тыңғылықты дайындалуына және сабақта белсенді жұмыс істеуіне көмектеседі. Уақыт спикері ретінде өз міндетін анық орындады.

Шығармашылық үй тапсырмасын бірлесе орындау С2 оқушысының өз бетімен ұқсас тапсырмаларды дайындауға деген құштарлығын оятты.

Мектебімізде оқыту мен оқу тәжірибесіне Lesson Study әдісін енгізу сәтті жүзеге асырылуда. Балалар сабаққа қуана келеді. Мұғалімдер мен оқушылардың іс-әрекетіне бағытталған мақсаттар зерттелетін сыныптағы мәліметтерді талдау және жинақтау негізінде өз нәтижесін көрсетіп, мәселелік тақырыпты шешуге ықпал етті.

Lesson Study технологиясының нысандары мен әдістерін тәжірибеге енгізу кезінде оқушылардың сыни тұрғыдан ойлау дағдыларының қалыптасу деңгейі келесі әрекеттерде атап өтілді:

- оқушылардың әртүрлі көзқарастары қалыптасты, өз пікірін толық қорғауға, сыныптастарының пікірлеріне сыни көзқараспен қарауға үйренді;

- оқушылар бір-бірін сыйлауға, ұсыныс жасауға, тыңдауға үйренді.

Эксперимент барысында оқушылардың оқу үдерісінде белсенділіктері мен пәнге қызығушылықтары артып, сыни тұрғыдан ойлау деңгейіндегі тапсырмаларды орындап, сұрақ қою арқылы орындап, бақылайтыны дәлелденді.

Қорытындылай келе, ғылыми-зерттеу сабақтарын өткізу ұстаздар ұжымын жұмылдырып, кәсіби шеберліктерін шыңдауға, тәжірибе алмасуға ықпал еткенін айтқым келеді. Біз сенімді қарым-қатынас орнаттық, нәтижеге барлығы жауапты болатын командада жұмыс істеуді үйрендік. Ең бастысы, балаларды жауапкершілікті сезіне отырып, бірлесе оқуға үйреттік.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Галиахметова А. Т. Комплексная инновационная деятельность педагогических работников в образовательном учреждении // Мир науки и образования. 2016. № 2 (6). С. 15-21.
2. Жаулебаева Г.Е. Совершенствование практики преподавания с помощью подхода Lesson Study // Педагогическая наука и практика. 2019. № 3 (25). С. 108-111.
3. Нурмуратова К. А. Функциональная грамотность как основа развития гармоничной личности в современных условиях // Педагогическая наука и практика. 2020. № 4. С. 14-17.
4. Dudley P. How Lesson Study orchestrates key features of teacher knowledge and teacher learning to create profound changes in professional practice. World Association of Lesson Studies Annual Conference. Tokyo, 2011. 19 p

Ақмола облысы, Целиноград ауданы, Қоянды ауылы

Қоянды ауылының мектеп-лицейі

Бастауыш сынып мұғалімі

Жанабекова Гаухар Аскеровна

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЕСТЕ САҚТАУ ЖӘНЕ ҚИЯЛДАУ ҚАБІЛЕТІН ДАМУДА ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАРДЫҢ РӨЛІ

Балалардың психикалық даму ерекшеліктерін зерттеген көптеген ғалымдар, ең алдымен, оларда дамудың негізгі көрсеткіштері есте сақтау мен қиял екенін атап өтті. Сондықтан оқушыларымыздың бастауыш контингентін оқытуды оңтайландыру үшін танымдық процестерді белсендіруге бағытталған педагогикалық әсер ету әдістерін табу қажет. Балалардың танымдық іс-әрекетінің жетістігі көбінесе оқу процесіндегі баланың эмоционалдық жағдайына байланысты. Балалардың қоршаған ортамен, құрбы-құрдастарымен жағымды эмоциялары олардың оқуға деген құштарлығын қалыптастыруға ықпал етеді. Сабақ-ойын, сабақ-саяхат секілді оқыту түрлерін қолданғанда балаларда сан алуан эмоционалдық реакциялар туатыны байқалды. Ойын барысында балалар эмпатия, қуаныш, таңданыс, ләззат алады. Олар өз бойында жаңа мүмкіндіктерді ашады, олардың сезімдері мен ойлау процестері белсендіріледі.

Ойын, Л.С.Выготский айтқандай, дамуды жетелейді. Ойынның дамытушылық маңызы оның табиғатында жатыр, өйткені ойын - әрқашанда эмоциялар, ал эмоция бар жерде белсенділік бар, зейін мен

қиял дамып, ойлау жұмыс істейді. Сондықтан бастауыш сынып оқушыларына арналған оқытудың тиімділігін арттыруда дидактикалық ойындардың алатын орны зор. Дидактикалық ойындардың мақсаты – мектебіміздің білім алушыларының танымдық процестерін (қабылдау, зейін, есте сақтау, ойлау, елестету) және сабақта алған білімдерін бекіту. Дидактикалық ойындарды, ойын жағдаяттарын, ойын жаттығуларын, тапсырмаларды қолдану балалар үшін оқу іс-әрекетін мазмұнды етіп, бағдарламалық материалды неғұрлым табысты меңгеруге ықпал етеді.

Дидактикалық ойын балалардың ақыл-ой әрекетін тәрбиелеудің құнды құралы болып табылады, ол психикалық процестерді белсендіріп, балалардың оқу процесіне деген қызығушылықтарын оятады. Онда балалар елеулі қиындықтарды ықыласпен жеңеді, күштерін шыңдайды, қабілеттері мен дағдыларын дамытады, сондай-ақ кез келген оқу материалын қызықты етуге көмектеседі, білім алушыларға терең қанағаттануды, қуанышты жұмыс көңіл-күйін тудырады және білімді меңгеру процесін жеңілдетеді. Ғалымдар дидактикалық ойындардың келесі түрлерін анықтайды:

- саяхат-ойындар;
- тапсырма түріндегі ойындар;
- болжам-ойындар;
- жұмбақ-ойындар;
- әңгімелесу ойындары.

Д.Б.Эльконин ойын адам үшін төрт маңызды функцияны орындайды деп есептейді:

- мотивациялық-сұраныс сферасын дамыту құралдары;
- ерікті мінез-құлықты дамыту құралдары;
- психикалық әрекеттерді дамыту құралдары;
- білім құралдары.

Балалардың ойындағы белсенділігінің сипаты ойынның қолданылу мақсатына, оның сабақ жүйесіндегі орнына байланысты. Дидактикалық ойын – білім берудің ойын түрі, онда екі принцип бір уақытта әрекет етеді: білім беру, танымдық және ойындық, ойын-сауық. Бұл бір жетекші әрекеттен екіншісіне өтуді жұмсарту қажеттілігі орын алатын ойын процесінде балалар білімді оңай меңгереді, айналадағы өмір туралы түсінік алады.

Жаттығу сабақтарынан айырмашылығы, дидактикалық ойында тәрбиелік, танымдық міндеттер мұғалім түсіндіргенде, оқытқанда тікелей қойылмайды, жанама түрде – балалар ойын арқылы білім мен тәрбие алады. Мұндай ойындардағы оқу міндеті ойыншы үшін алдыңғы қатарда жасырылған сияқты, оны жүзеге асыру мотиві баланың ойынға, белгілі бір ойын әрекеттерін орындауға деген табиғи құштарлығы болып табылады. Ойындарға, ақыл-ой күш-жігерін қажет ететін мәселелерді шешуге қызығушылық барлық балаларда бірден пайда бола бермейді, сондықтан мұндай ойындарды балаларға қысым жасамай, біртіндеп ұсыну керек. Күрделі, ауыр міндеттер баланы қорқытуы мүмкін. Мұнда әсіресе қарапайымнан күрделіге қарай принципті сақтау қажет.

Дидактикалық ойын оқу әрекетіне айналмауы үшін оның құрамында келесі құрылымдық элементтер болуы керек: оқу тапсырмасы, ойын әрекеті немесе ойын элементі және ойын ережелері. Кейде ойынның мазмұны мен аяқталуы да ажыратылады. Ойындар оларда қойылған міндеттерді толық шешу үшін оларды орындау әдістемесін қатаң сақтау қажет. Дидактикалық ойынды өткізу әдістемесіне мыналар кіреді: ойынның атын жариялау; оның қатысушыларының орналасқан жері туралы хабарлама (үстелде отыру, тақтада тұру, топтық бірлестіктер); ойын материалын пайдалану тәртібі туралы; ойын барысын түсіндіру, рөлдерді бөлу, командаларды құру; мұғалімнің жеке әрекеттерді орындауын көрсету; ойынның қорытындысын шығару және жеңімпазды жариялау.

Ойын барысында бастауыш сынып мұғалімі оның барысының сәтті өтуін үнемі қадағалап отырады. Мұғалім мен оқушы арасында сыйластық, өзара түсіністік, сенім, эмпатия атмосферасы болуы керек. Ойын туралы хабарландыру мұғалімнің оның атын айтып, балалардың назарын қолда бар дидактикалық материалға, шындық объектілеріне аударатындай әдеттегі формада өтуі мүмкін. Көптеген ойындардың атаулары не және қалай істеу керектігін айтады, мысалы, «Кім жылдам?», «Әріптерді есте сақта», «Фигураны орналастыр», «Тапқыр болсаң, тауып көр» және т.б. Кейде ойынның атауын балалар ойын басталар алдында бірден сыныпқа кірген кейіпкерлердің костюмдерінен таниды.

Алдын ала белгіленген ережелерсіз ойын әрекеті өздігінен дамиды және дидактикалық тапсырмалар орындалмай қалуы мүмкін. Сондықтан ойынның ережесін мұғалім оны бастамас бұрын белгілеп, тәрбиелік, ұйымдастырушылық сипатқа ие. Алдымен балаларға ойын тапсырмасы түсіндіріледі, содан кейін - оны орындау жолы. Оқыту ережелері балалардың танымдық іс-әрекетін ұйымдастыруға, оларға

ойын әрекеттерін орындаудың сипаты мен әдісін ашуға бағытталған (заттарды тексеру, жеке ерекшеліктеріне қарай салыстыру, тапқырлық таныта отырып, жауаптың дұрыстығын тексеру). Ұйымдастыру ережелері ойынның орындалу ретін және нақты қатынастарды анықтайды.

Ойын әрекеттері мен ережелерін меңгеру мұғалімнің ойынға қатысушыларға берген дұрыс бағасы арқылы ықпал етеді. Мұндай бағалаудың бағыттаушы және ынталандырушы функциялары баланың тапсырманы дұрыс орындауын білдіру, оның күш-жігері мен жетістіктерін ынталандыру, ойын мақсатына жету перспективаларына ықпал ету үшін қолданылады. Оның ойында жеңімпазды анықтаудағы рөлі ерекше. Ойын барысында балалар әр дұрыс жауап үшін фишкалар (жетондар) алады. Ойынның соңында әрбір қатысушы алған фишкалар саны есептеледі. Кім дұрыс жауаптар үшін көп фишка алған болса, сол жеңімпаз болып саналады және оған «Зейінді», «Сауатты», «Табиғатты білуші» номинациялары беріліп, медаль, ту. Сыйлықтар мен тәттілер табысталады. Жеңімпаздың жүзінен балалар үлгі көріп, өз ойындарында бірдей әрекет етуге ұмтылады. Бір бала емес, бүкіл команда жеңсе, оның әрбір мүшесі жолдастардың бүкіл тобы үшін ең жақсы нәтижелерге қол жеткізуге тырысса жақсы.

Дидактикалық ойындарда бала объектілерді бақылайды, салыстырады, қарама-қарсы қояды, белгілі бір белгілеріне қарай жіктейді, талдау мен синтезді өзіне қолжетімді етеді, жалпылау жасайды. Олардың көпшілігі мәлімдеме, пайымдау, қорытынды жасау қабілетін; ақыл-ойды ғана емес, сонымен бірге күшті ерік-жігерді, ұйымшылдықты, төзімділікті, ойын ережелерін сақтай білуді, өз мүдделерін ұжымның мүддесіне бағындыруды талап етеді. Дидактикалық ойындарды, әртүрлі ойын жаттығуларын қолдану мұғалімдерге балалардың қолжетімді білімді пайдалануларына мүмкіндік береді, көп тапсырмаларды орындауға көмектеседі, шығармашылық ойлау мен қиялды белсендіреді, оқуға деген ынтасын арттырады.

Осылайша, ойын баланың оқу және еңбек қызметінің жетістігі, ең бастысы оның әлеуметтенуінің табыстылығы кейіннен тәуелді болатын нәрсені дамытады.

Ақтөбе облысы Алға ауданы Алға қаласы
«№4 Алға орта мектебі» КММ
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, педагог-зерттеуші
Наурызалина Гүлнұр Амановна

ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚИТУДА ӘДІС-ТӘСІЛДЕРДІҢ СИПАТЫ МЕН ЕРЕКШЕЛІГІ

Қазіргі таңда өркениетке жеткізетін басты құрал – білім. Ертеңгі күннің бүгінгіден нұрлы болуына ықпал ететін, адам баласын білім шыңына жетелейтін күш – терең білім болса, оны сапалы да мазмұнды етіп, жас ұрпақтың бойына сіңіру – ұстаздар қауымына жүктелген міндет. Әлемдік оқу үрдісінің өзегі – жаңа технологиялар екені белгілі. Әрбір технология өзіндік жаңа әдіс-тәсілдермен ерекшеленеді. Әдіс-тәсілдер – оқушылардың қабылдау деңгейіне қарай іріктелініп, қолданылатынын ескерген жөн. Әрбір нәтижелі сабақтар – мұғалімінің ашқан жаңалығы, өзіндік қолтаңбасы, әдістемелік ізденісі, қолданған әдіс-тәсілдері болып табылып, шәкірт жүрегінен орын алады.

Ұстаздар алдындағы басты мақсаттардың бірі – сапалы білім мен саналы тәрбие беру. Баланы жан-жақты жетілдіруде үлкен танымдық баспалдақтарына жетелер дағды – машықтарды қалыптастыруға жол ашатын оқыту мен тәрбие технологиясын меңгеру, өз біліктілігін арттыру. Әрбір сабақтың тартымды, қызықты, сапалы өтуі – ұстаздардың білім деңгейіне, кәсіби шеберлігіне де тікелей байланысты.

Оқу-тәрбие негізі – сабақ. Жаңа әдістерді күнделікті тиімді пайдалану – бүгінгі күннің талабы. Тұңғыш президентіміз Н.Ә.Назарбаевтың «Келер ұрпақ алдында зор жауапкершілік жүгін арқалап келеміз» деген сөзі ұстаздарға үлкен жауапкершілікті артып отыр. Еліміздің болашағы көркейіп, өркениетті елдердің қатарына қосылуы – бүгінгі ұрпақ бейнесімен көрінеді. Мұғалімдердің барлығы да жаңалыққа құлақ түре жүріп, жаңа технологияларды сабақта қолданудың тиімділігін зерттеп келеді. Жоғарыда айтылғандай – сабақтың мазмұнын, құрылысын, дәлдігін, жұмыс жүргізу тәсілін, білім мазмұнын әлемдік стандартқа жеткізу үшін жаңаша оқу үдерісі арқылы өз ойын еркін айтатын, өзіне сенімді, жан-жақты ойлай алатын, ақпараттық технологияларды жетік меңгерген, бірнеше тілді білетін оқушыларды дайындау үшін мұғалімнің құзіреттілігін жетілдіру керектігін түсіндім.

Жаңа әдіс-тәсілдерді мән-мағыналарына, ерекшеліктеріне қарай таңдап қолдана білсек, балаға білім беруде ұтарымыз көп. Мен көбінесе оқушылардың бірлесіп, ұйымдасып, топтасып жұмыс істеуіне көңіл бөлемін. Оқушылар кішігірім топтармен бірлесіп үйренуде, жұппен жұмыс жасауда, ортақ проблемаларды талқылағанда, жаңа пікірлерге шығармашылықпен қарау тұрғысында, жаңалықтар ашу барысында жұмыс істейді. Топ мүшелері өз ойларын ортаға салып, анықтап ашық айтады. Олар шамалары келгенше, қорғап шығуға тырысады. Бірлесіп жұмыс жасағанда мына жайттарды есте ұстаймын:

- сыйластық;
- жауапкершілік;
- топтың барлық мүшелерінің кезекпен сөйлеу дағдысын үйрету;
- сөйлесуде әлеуметтік қарым-қатынас жасау дағдыларын қалыптастыру;
- Өз ойларын ашық айтуға жетелеу, өздерін және өзгені бағалау.

Бірлесіп жұмыс жасауда қол жеткізген жетістіктеріме тоқталсам:

- оқушының ең алдымен есте ұстау қабілетінің жоғарлауы;
- Жиі-жиі ой талқысын жасау және терең түсінікпен ойлаудың дамуы арқылы сөйлету;
- бір нәрсеге үйрету арқылы қызығушылығын ояту;

Жаңаша жаңғыртып оқыту, интерактив әдістер, жаңа технологиялар – оқушылардың танымдық, білімдік белсенділігін, уәждемесін тудыруға бағытталған. Мұғалім жұмысты жемісті ұйымдастырған кезде ғана өз мақсатына жетеді. Жұмысты керемет жоспарлап, тапсырманы оқушылардың деңгейіне қарай бөліп, оқушының әрекетін бақылай отырып бағалау кезінде мұғалім шәкірттерінің кеңесшісі болады. Сондай-ақ білім дәрежесі орташа, не ортадан төмен сынып ұжымына проблемалық оқыту әр уақытта да жемісті болады деуге болмайды. Себебі кей әдіс-тәсілдер дағдылану үшін уақытты да талап етеді. Тақырып аса күрделі болып, оқушылар дербес, өз беттерімен орындай алмайтын тапсырмаларға ғана проблемалық оқытуды басшылыққа алады. Оларға онтайлы жеткізудің бір жолы – көрнекілік құралдарын оқушының жас ерекшелігін ескеріп, мүмкіндігіне сай жасап қолдану. Егер оқушыда жақсы мінез-құлық қалыптасса, ол өзінің оқудағы жетістігін тұрақты ұстап, өзін-өзі жетілдіреді. Оқушылардың өз-өзіне деген сенімдері беки түсіп, пәнге деген қызығушылықтары артады.

Қазіргі таңда бәсекеге қабілетті үштұғырлы тілін дамытуда, қазақ тілінің мәртебесін көтеруде, өз ойы мен пікірін ауызша және жазбаша тілде көркем де анық, нақты етіп бере білу жолында «СТО» стратегияларын дамыту жұмыстары көмегін көптеп тигізері анық. Қашан да білімді ұрпақ - болашағымыздың кепілі. Егеменді еліміздің тағдыры жас ұрпақтың қолында болса, ұрпақтың тағдыры - бүгінгі ұстаздардың қолында екенін ұмытпайық!

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Әбдуәли Т. Үштұғырлы тілден түңілмейік // Жетісу, 2008
2. Ғабжәлелов Х. // Тасжарған. 2008
3. Ғаламтор желісінен мәліметтер

**Абай облысы, Жарма ауданы, Қалбатау ауылы
«Маяковский атындағы орта мектебі» КММ
Математика пәні мұғалімі
Ленсова Гүлмари Ринатқызы**

ЖАҢА МЕКТЕПKE ЖАҢАШЫЛ ҰСТАЗ

Өмірде жан-жақты білімділікті, жауапкершілікті, тапқырлық пен ізденісті, мейірімділік пен сүйіспеншілікті талап ететін өшпес мамандық - ұстаздық. Білім мен ғылымның қарқынды дамыған кезеңіндегі жаңа ғасырдың мектебін тек оқу орны ғана емес, оқушылардың өсуіне зор мүмкіндік беретін орталық ретінде санасақ, осы қиындығы мен қызығы қатар жүретін жолда білімі мен білігі сыналатын мұғалімнің еңбегі орасан зор. Олай болса, бүгінгі жаһандану заманының біліммен қаруланған жаңашыл ұстазы қандай болуы керек?

Қазіргі күн жаңа технологияларға, жаңа білімге, жаңа ашылуларға толы. Менің ойымша, жаңашыл ұстаз - өзінің өткен тәжірибесін жаңамен ұштастыра білетін, озық технологиялардан хабардар, заманауи әдіс-тәсілдерді меңгерген, кәсіби қызметінде шығармашылыққа ұмтылған, шәкірттерін оқуға ынталандыратын, тұлғалық дамуына ықпал ететін маман. "Мұғалім үнемі ізденісте болса ғана шәкірт жанына нұр құя алады", - деп Ахмет Байтұрсынұлы айтқандай, әр оқытушы балаға тәлім-тәрбиемен негізделген білім нәрін сеуіп, ізгілік нұрын құятын аяулы жан болуы маңызды.

Ұстаз болу – жүректің таңдауы, жанның ұлылығы. Бүгінгі таңда аталмыш мамандықты жүрек қалауыммен таңдап, апамның салған сара жолын жалғастырудамын. Соның ішінде қазақ тілі мен әдебиеті пәнін таңдаудағы мақсатым - шәкірттеріме тілді ғана емес, ұлттық құндылықтарымызды бойларына сіңіріп, дәріптеу. Абай атамыз: "Ұстаздық еткен жалықпас, үйретуден балаға", - демекші, еңбек жолындағы ұстанымым - алдымда кездесетін әр баланың болашақта өзіндік ой-пікірі мен адами қасиеттері толысқан жеке тұлға болып қалыптасып, мықты маман иесі атануына себепкер болу.

Бәсекеге қабілетті заман ағымында өмір сүріп жатқанымыздықтан оқу үрдісінде орын алып жатқан өзгерістерден қорықпай, керісінше, сол жаңалықты кәдеге жаратып, іске асыру керекпіз. Кез келген педагогикалық идеяның негізгі өзегі - оқытушы мен оқушы. Демек, қарыштап дамып келе жатқан жолда идея ұсынушы ұстаз болса, оны іске асыру оқушының еншісінде. Ағылшын ғалымы Уильям Уорд: "Жай ұстаз баяндайды, жақсы мұғалім түсіндіреді, керемет мұғалім көрсетеді, ұлы мұғалім шабыттандырады", - дегендей, берілген ақпаратты оқушыларымызға түсінікті болатындай баяндап, зейін қоя тыңдайтындай түсіндіріп, есте қалатындай көрсетіп, қызығушылықтарын оятатындай шабыттандыра берейік.

Қорыта келе, ХХІ ғасыр - білімділер заманы, мектеп – балалардың әлемге көзін ашып, оларды ғылым мен мәдениетке тартатын орта, ал жаңашыл ұстаз – болашақты қалыптастырушы. Күннен күнге көркейіп, жаңа жабдықтармен қамтамасыз етіліп жатқан оқу ордасында өзіміз де ойымызды жаңаша идеялармен толықтырып, шәкірттеріміздің танымдық дүниетанымын кеңейтіп, білім шыңына шығарайық.

Батыс Қазақстан облысы, Тасқала ауданы
"Ақтау "мектеп-бөбекжай-балабақша" кешені коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Тәрбиеші, педагог-модератор
Галиева Гульнур Темирхановна

БАЛАЛАРДЫҢ СӨЗДІК ҚОРЫН ОЙЫН АРҚЫЛЫ ДАМУТUDЫҢ ЕРЕКСЕЛІКТЕРІ

Мектепке дейінгі кезең адам дамуының дербес кезеңі екенін түсіне отырып, жаңа Стандарт баланың құзыреттілігін қалыптастыру негізінде қоғамда жағымды қарым-қатынас жасауға қабілетті шығармашыл тұлғаны тәрбиелеуді қарастырады.

Адамзаттың тарихи дамуының барлық кезеңдерінде сөздік қоры мол адамдарды бағалаған. Сөздік қордың кедейлігі толық қарым-қатынасқа, демек, баланың жалпы дамуына кедергі келтіреді. Ал, керісінше, сөздік қорының молдығы сөйлеу тілінің жақсы дамығандығының белгісі және ақыл-ой дамуының жоғары көрсеткіші. Қазіргі кезеңде зерттеушілер мектеп жасына дейінгі кезеңнің баланың білім жинақтауында, сөздік қорын қалыптастырудағы орасан зор рөлін дәлелдеді. Балалардың сөздік қоры психологияда дәлелденген қоршаған шындықты, объективті дүниені білудің арқасында қалыптасады.

Мектеп жасына дейінгі балалардың сөздік қорын қалыптастыру мәселесімен көптеген зерттеушілер айналысты. Сөздің табиғатын және балалардың сөздік қорын дамыту ерекшеліктерін талдауды Е.И. Тихеева, М.М. Кони́на, Л.А. Пеневская, В.И. Логинова, В.В. Гербова, А.П. Иваненко, В.И. Яшина, ал сөз ассимиляциясының лексикалық жүйе ретіндегі ерекшеліктерін, оның басқа лексикалық бірліктермен байланыстарын Ф.А. Сохин, О.С. Ушакова, Е.М. Струнина зерттеді.

Мектеп жасына дейінгі баланың сөздік қорын қалыптастырудың маңызды шарты – тәрбиешілердің осы жұмысты жүзеге асырудың тиімді, сәйкес әдістері мен тәсілдерін, сондай-ақ формаларын таңдауы. Дидактикалық ойындарды ұйымдастыру мектепке дейінгі тәрбие беруде дәстүрлі әдіс болғанымен, балаларды көшбасшылық пен ынталандырудың тиімді әдістерін іздеу арқылы өткізу әдістемесін жаңартуын, шығармашылық көзқарасты қажет етеді.

Біздің оқу процесімізде мектеп жасына дейінгі балалардың сөздік қорын қалыптастырудың тиімді құралдарының бірі – дидактикалық ойындар. Оқу құралының қызметін атқара отырып, дидактикалық ойын балалардың сөйлеуін дамытады, білімді меңгеруге және бекітуге көмектеседі. Дидактикалық ойындарды қолдану балалардың сөйлеуге деген қызығушылығын арттырады, зейінін дамытады, сөйлеу материалын жақсы меңгеруді қамтамасыз етеді.

Дидактикалық ойынға тән қасиет – тәрбие элементтерінің ойын элементтерімен байланысы.

Оқу тапсырмасы, ойын әрекеттері мен ережелері арасында тығыз байланыс бар. Оқу тапсырмасы ойын әрекеттерін анықтайды, ал ережелер ойын әрекеттерін орындауға және мәселені шешуге көмектеседі.

Сөздік жұмысын, оның ішінде дидактикалық ойындарды жүргізе отырып, біз келесі принциптерді ұстанамыз:

1. Белсенді танымдық іс-әрекет негізінде балаларды сыртқы әлеммен таныстыру кезінде сөзбен жұмыс жүргізіледі;

2. Сөздіктің қалыптасуы психикалық процестер мен психикалық қабілеттердің дамуымен, балалардың сезімін, көзқарасын, мінез-құлқын тәрбиелеумен қатар жүреді;

3. Сөздік жұмысының барлық міндеттері бірлікте және белгілі бір реттілікпен шешіледі.

Сөздік ойындар оқу мәселесін шешу процесінің ой жоспарында, ой негізінде және көрнекілікке сүйенбей жүзеге асырылуымен ерекшеленеді. Сөйлеуді дамытумен қатар, сөздік ойындардың көмегімен есту зейінін қалыптастыру, эмоционалды көңіл-күй қалыптасады, ақыл-ой операциялары жақсарады, реакция жылдамдығы және юморды түсіну қабілеті дамиды.

Дидактикалық ойындар – сөздік жұмысының кең тараған әдісі. Сөздік ойындар ойыншықтармен, заттармен, суреттермен және сөздік негізде ойналады. Сөздік ойындардағы ойын әрекеттері, негізінен, бар сөздік қорды белсендіруге мүмкіндік береді. Сөздік дидактикалық ойындар нақты да, жалпылама ұғымдарды да дамытуға көмектеседі.

Мектепке дейінгі топтарда сөздің мағыналық жағымен жұмыс істеуге, тілдің мәнерлі құралдарын балалардың бойына сіңіруге көңіл бөлінеді. Балалардың сөйлеу тілін бақыланатын заттардың қасиеттері мен қимылын білдіретін сын есімдер мен етістіктермен байытуға ерекше назар аударылады. Мысалы, қоянға қарап, олар тек жүннің ақ және жұмсақ сияқты анықтамаларымен шектелмейді, бірақ олар жаңа экспрессивті сипаттамаларға қол жеткізеді: жылы, тегіс, үлпілдек, жібектей.

Сөздерді дәл және жылдам таңдау дағдыларын бекіту үшін келесі мақсаттарға арналған ойындар ұсынылады: балалардың заттардың атауларын және олардың белгілерін қолдануы, объектілерді классификациялау және оларды жалпылау.

Балалардың сөздік қорын дамытуда «Кім көп сөз ойлап табады?», «Керісінше айт», «Мағынала сөздерді тап» сияқты ойындар, шатастыру ойындары, т.б. қолданылады.

Сонымен, мектепке дейінгі топтардағы сөздік жұмысы – бұл бейтаныс немесе қиын сөздер есебінен балалардың белсенді сөздік қорын жүйелі түрде кеңейту. Яғни, мектепке дейінгі мекемелерде жүргізілетін сөздік жұмысының басты ерекшелігі – мектеп жасына дейінгі балалардың сөздік қорын үнемі толықтырып отыру.

Қазіргі уақытта балабақша топтарында сөздік жұмысының төрт негізгі міндетін бөліп көрсету әдетке айналған:

- а) сөздік қорын молайту;
- б) сөздіктің спецификациясы;
- в) сөздікті белсендіру;
- г) әдеби емес сөздерді жою, оларды пассивті сөздікке аудару.

Мектепке дейінгі мекемелердегі сөздік жұмысының мазмұны сөздік қорының бастапқыда осында қалыптасатындығымен анықталады.

Сөздік жұмысының мектепке дейінгі тәрбие процесі үшін маңызы зор, өйткені:

- а) мектепке дейінгі топтарда сөздік жұмысы сөйлеудің лексикалық негізін жасауға бағытталған және балалардың сөйлеуін дамыту жұмысының жалпы жүйесінде маңызды орын алады;
- ә) сөздікті меңгеру – сөйлеу тілінің жақсы дамығанының белгісі және баланың психикалық дамуының жоғары деңгейінің көрсеткіші;
- в) сөздікті меңгеру ойды жинақтау және нақтылау, ұғымдарды қалыптастыру, ойлаудың мазмұндық жағын дамыту мәселелерін шешеді.
- д) сөздік қорын дер кезінде дамыту – мектепке дайындықтың маңызды факторларының бірі.

Қорыта келгенде, мектеп жасына дейінгі балалардың сөздік қорын дамытуда екі жағы: сөздік қорының сандық өсуі және оның сапалық дамуы (яғни, сөздердің мағынасын меңгеру) ажыратылады. Аталған белгілерге сәйкес мектеп жасына дейінгі балалардың сөздік қорын дамытуда дидактикалық ойындардың маңызы зор.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Алексеева М.М., Яшина В.И. Методика развития речи и обучения родному языку дошкольников. – М.: 2000г.
2. Колунова Л.А., Ушакова О.С. Работа над словом в процессе развития речи старших дошкольников // Дошкольное воспитание. 1994г. №9 .

**Маңғыстау облысы, Түпқараған ауданы, Баутин ауылы
Жалау Мыңбаев атындағы мектеп-гимназиясы
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-зерттеуші
Сисембаева Умитгуль Орысбаевна**

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ

Қазіргі уақытта қазіргі білім беруде болып жатқан барлық өзгерістер мұғалімдерден білім берудің мақсаттарын, міндеттерін, нәтижелері мен мазмұнын өзгертуді талап етеді. Қазіргі оқушылар функционалды сауатты болуы керек.

Функционалды сауаттылықтың негізі бастауыш мектепте қаланады. Ал баланың бойында жеке тұлғаның ұлттық және әлемдік мәдениетке кірігуін қамтамасыз ететін белгілі бір құзыреттіліктер кешенін, өзін-өзі дамыту мүмкіндіктерін қалыптастыруға қамқорлық жасау мұғалімнің мойнына жүктеледі. Мұғалімнің сабақта қолданатын жұмысының барлық формалары мен әдістері танымдық, ақыл-ой әрекетін дамытуға бағытталуы керек, бұл өз кезегінде әрбір оқушының білімін дамытып, байытуға, оның функционалды сауаттылығын дамытуға бағытталған.

"Функционалды сауаттылық" ұғымы әлеуметтік қатынастар жүйесінде әр адамның толыққанды жұмыс істеуін қамтамасыз ете алатын белгілі бір дәрежеде білімнің және дағдылардың болуын білдіреді. Демек, қазіргі білім беру оқушылардың өмірлік тәжірибесіне назар аударып, күнделікті өмірге жақын болуы керек. Бастауыш сынып оқушысының функционалды сауаттылығы оның оқу іс-әрекетін өз бетінше жүзеге асыра алатындығын және алған білімдерін мен дағдыларын әртүрлі жағдайларда іс жүзінде қолдана алатындығын көрсетеді.

Бастауыш сыныптардағы оқу пәндері арқылы функционалды сауаттылықты қалыптастыру және дамыту процесі пәндік білімге, дағдыларға сүйене отырып, ойлау дағдыларын қалыптастыру негізінде жүзеге асырылады.

Оқытудың бастапқы кезеңінде ең бастысы-талдау, синтез, салыстыру, жалпылау, жіктеу, қорытынды, жүйелеу, теріске шығару, шектеу сияқты логикалық әдістердің көмегімен әр баланың ойлау қабілетін дамыту.

Бастауыш сынып оқушыларының функционалды сауаттылығының негізгі түрлерін қарастырсақ:

- сөйлеу әрекетінің барлық түрлерін меңгеруді білдіретін коммуникативтік сауаттылық; біреудің ауызша және жазбаша сөйлеуін түсіну мүмкіндігі; өз ойларын ауызша және жазбаша түрде білдіру;
- сөйлеудің ауызша және жазбаша жақтарының белгілерін біріктіретін компьютерлік сауаттылық;
- оқулықтарда, энциклопедияларда және басқа да анықтамалық әдебиеттерде қажетті ақпаратты, сондай-ақ ғаламдық Интернет желісінен және оны қайта өңдеу және жүйелеу арқылы басқа көздерден ақпарат алу мүмкіндігін көздейтін ақпараттық сауаттылық;
- іс-әрекет сауаттылығы ұйымдастырушылық дағдылардың болуы ретінде, яғни іс-әрекеттің мақсатын, оның міндеттерін тұжырымдау, іс-әрекеттің барысын жоспарлау, өзін-өзі бақылау және өзін-өзі түзету.

Бастауыш сынып оқушыларының функционалды сауаттылығын сапалы қалыптастыру үшін мұғалім келесі шарттарды орындауы керек:

- оқытудың белсенділік сипатын сақтау;
- оқушылардың өзіндік іс-әрекет дағдыларын қалыптастыру;

- оқушылардың жаңа материалды белсенді зерделеуі;
- оқушыларға олардың қызметінің нәтижелері үшін жауапкершілік деңгейін жеткізу;
- оқу процесінің оқушылардың өмірімен байланысы;
- барлық оқушыларға педагог талаптарының анықтығы мен қолжетімділігі;
- әр оқушының жеке білім беру траекториясын жүзеге асыру;
- топтық жұмыстың өнімді түрлерін қолдану.

Сонымен қатар, қазіргі мұғалім өз қызметінде келесі білім беру технологияларын қолдануы керек:

- ұйымдастырушылық және зияткерлік дағдыларды қалыптастыруға көмектесетін жаңа білімді игерудің мәселелік-диалогтік технологиясы;
- дұрыс оқу іс-әрекетін қалыптастыру технологиясы, соның арқасында коммуникативті дағдылар дамиды;
- оқушыларда әмбебап оқу іс-әрекеттерінің барлық түрлерін қалыптастыруға мүмкіндік беретін жобалау-зерттеу қызметі;
- білім беру міндеті балалардың іс-әрекетін тудыратын жағдайларды ұйымдастырудан тұратын "оқу жағдайларын" қолдану;
- оқушылардың өз шешімдерін қабылдауға және өз көзқарасын білдіруге құқығы бар оқытудың көп деңгейлі саралану технологиясы;
- ақпараттық-коммуникативтік технологиялар, соның арқасында оқушылар белгілі бір зияткерлік дағдыларды қалыптастырады;
- оқушылардың оқу жетістіктерінің деңгейін бағалау технологиясы.

Мен өз сабақтарымда логикалық әдістердің жоғары деңгейіне сәйкес тапсырмаларды қолданамын. Сонымен қатар, оқушылардың функционалдық сауаттылығының дамуында келесі шарттарға көп көңіл бөлемін:

- оқыту формалары мен әдістері;
- оқушылардың оқу жетістіктеріне диагностика және бағалау жүргізу;
- қосымша білім беру бағдарламалары және сабақтан тыс жұмыстар;
- оқыту процесінің барлық қатысушыларының сенімі мен ынтымақтастығына негізделген жайлы білім беру ортасын құру;
- ата-аналардың оқу-тәрбие процесіне қатысуы.
- оқушының сабақтағы жұмысын мақұлдау;
- жақсы бағалауға бағытталған іс-шаралар;
- сыныпта мұғалім мен оқушылар арасында сенімді қарым-қатынас құру;
- мінез-құлықты емес, қызметті ұйымдастыру;
- орындалған жұмыстар бойынша оң бағаларды ынталандыру.

Функционалдық сауаттылық құзыреттіліктермен тығыз байланысты, яғни.мәселені көру және оның шешімін іздеу, ол үшін әртүрлі технологияларды қолдану және өмір бойы жаңа нәрселерді үйренуді жалғастыру. Осыған сүйене отырып, бастауыш сынып мұғалімінің бірқатар құзыреттері оның функционалдық сауаттылығын және соның салдарынан оқушыларында функционалдық сауаттылықты қалыптастыру мүмкіндігін көрсете алады. Олардың ішінде мыналарды бөліп көрсетуге болады:

1. Сабақтарды жоспарлау мен дайындаудағы құзыреттілік. Мұндай құзыреттілік мұғалімнің жоғары жұмыс қарқынына төтеп беруге, оқушылардың назарын аударуға және ауыстыруға, материалды (фото, видео, аудио материалдар) ұсынудың әртүрлі формаларын қолдануға дайын екендігін көрсетеді.

2. Сыныпты басқарудағы құзыреттілік. Бұл барлық оқушыларды білім беру процесіне барынша қосу, сонымен бірге жұмыстың әртүрлі формалары мен әдістерін қолдану, мұғалім мен білім алушылар арасындағы ынтымақтастықты қамтамасыз ету қабілетінен тұрады.

3. Білім алушылардың барынша белсенділігі мен дербестігін қамтамасыз ететін жағдайлар жасау мен нысандарды, әдістерді таңдаудағы құзыреттілік. Бұл оқушыларды оқу процесіне эмоционалды түрде тарту және оқушылардың өздері арасындағы қарым-қатынасты құру мүмкіндігі.

4. Білім алушылардың қажеттіліктеріне барынша сәйкес келу үшін өз қызметін жоспарлаудағы құзыреттілік. Ол тапсырмаларды күрделілігі мен көлемі бойынша саралау, шығармашылық тапсырмаларды пайдалану, кері байланысқа назар аудара отырып, балалармен жеке жұмыс жүргізу мүмкіндігін қамтиды.

5. Бағалаудың әртүрлі әдістерін қолдану құзыреттілігі. Әр түрлі бағалау құралдарын қолдана білуді, серіктестік бағалауды, топтық және жеке, өзін-өзі бағалауды ұйымдастыруды қамтиды.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру әрбір білім беру саласы, әрбір оқу пәні контекстінде шешілуі мүмкін екенін ұмытпауымыз керек. Ол үшін мен осы бағыт бойынша әдістемелік материалдармен жұмыс істеймін. Материалдар барлық компоненттер бойынша функционалдық сауаттылықты бағалаудың негізгі тәсілдерін, диагностикалық жұмыстардың демонстрациялық нұсқаларын, тапсырмалардың сипаттамаларын және бағалау жүйесін қамтиды.

Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру-бұл күрделі, көпжақты, ұзақ процесс. Қажетті нәтижелерге әр түрлі заманауи білім беру педагогикалық технологияларын үйлестіре отырып, шебер, сауатты түрде қол жеткізуге болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Практическая реализация компетентностного подхода в процессе обучения младших школьников / Н. В. Кузнецова, С. В. Маслова, О. И. Чиранова, А. А. Кадомцева // Начальное образование. 2018. Т. 6, № 5. С. 13—19;
2. Губанова М.И. Функциональная грамотность младших школьников: проблемы и перспективы формирования [Текст] / М.И. Губанова, Е.П. Лебедева. // Начальная школа плюс До и После. — 2009.
3. Хижнякова О.Н. [Текст] / Современные образовательные технологии в начальной школе. — 2016. — 107

Алматы облысы, Еңбекшіқазақ ауданы, Есік қаласы
 №6 қазақ орта мектеп-лицейі
 Биология пәні мұғалімі
 Серғазынова Мөлдір Санатқызы

"СЫНИ ТҰРҒЫДАН ОЙЛАУ" ТЕХНОЛОГИЯСЫ

*«Біз қазіргі заманның жаңаша талаптары мен үрдістеріне әрқашан сай болуымыз керек.
 Бұл үшін бір орында тұрып қалмай, ілгері жылжу басты мақсат болуы тиіс.
 Сондықтан, білімі терең, ойы озық ұрпақты тәрбиелейтін мұғалімдер қауымына зор
 жауапкершілік жүктеледі.
 Сіздердің бүгінгі шәкірттеріңіз – Қазақстанның жарқын болашағы.
 Саналы білім – жетістікке жетудің жолы әрі экономиканы дамытудың басты құралы.
 «Жеті түрлі ілім білетін» ұрпақ тәрбиелеу – бүгінгі күннің негізгі міндеті»*
Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаев

Ғалымдар биологияны — ХХІ ғасыр ғылымы деп танығандықтан, ол жаңа ақпараттық технологияларымен тығыз байланысты. Қазіргі кездегі білім беру жүйесінде негізгі мақсат оқушыға жеке тұлға ретінде қарау. Бұл пәнді оқыту мұғалімге зор міндеттерді талап етеді, өйткені ол бүкіл сыныптың қажеттіліктеріне жауап беруі тиіс. Міне, осы жағдайда жаңа технологиялардың көмегі зор. Сонымен қатар әдістер мен тәсілдерді, технологияларды саралап қолдану сабақ процессін қызықты етіп оқушылардың зейінін шоғырландыруға көп септігін тигізеді. Мысалы: "сыни тұрғыдан ойлау" технологиясы

Сыни тұрғыдан ойлау — бұл саналы мағынаны іздеу: өзінің көзқарасының қандайлық болуымен, басқалардың да пікірін ескеріп, қандай да объективті ойлау және қисыны бар өзіндік қате сенімінен бас

тарта білу. Сыни тұрғыдан ойлаудың жаңа идеяларды ұсынуға және жаңа мүмкіндіктерді көруге қабілетті, мәселелерді шешу кезінде маңызы зор.

Сыни тұрғыдан ойлай білетін адам сұрақтар қоя біледі:

- Мен не білемін?
- Мен жаңаша нені білдім?
- Менің білімім қалай өзгерді?
- Мен осы біліммен не істей аламын?

Яғни оқушының функционалдық міндеттері мен “оқушы идеясы” жаңа ғасырда мынандай өзгерістерге ұшырады:

- өзін - өзі дамыту және өзін - өзі жетілдіру;
- білім іс-әрекет түрінде келешекте жұмыспен қамтамасыз етілетіндей игеріледі;
- бағдарламаларды, тіпті пәндерді өз еркімен таңдау мүмкіндігінің болуы;
- өзінің жеке мақсаттарының қисынын келтіру және оларға жету тәсілдерін қою;
- уақытында және объектілі бақылауға ұмтылу.
- оқушының жекелей дамуы, жеке тұлғаның қалыптасуы, өзін өзі жетілдіру;
- сыни тұрғыдан, талдауға бейім, логикалық ойлау негізінде оқыту;
- өнімді іс-әрекет тәсілін оқыту, білімді алу тәсілдерін үйрену;
- оқу және білім беру бағдарламаларының икемділігі.

Оқу үрдісі мынадай форматта қамтылуы тиіс:

- оқушының жекелей дамуы, жеке тұлғаның қалыптасуы, өзін өзі жетілдіру;
- сыни тұрғыдан, талдауға бейім, логикалық ойлау негізінде оқыту;
- өнімді іс-әрекет тәсілін оқыту, білімді алу тәсілдерін үйрену;
- оқу және білім беру бағдарламаларының икемділігі.

«Сыни ойлау», бұл – американдық көптеген ғалымдардың алдыңғы қатарлы идеялары негізінде құрылған жоба. Шығыс даналығы былай дейді: «Маған айтсаң, ұмытып қаламын, көрсетсең есімде қалар. Ал, өзім істесем, үйреніп аламын». Яғни, баланың ынтасын жетелеу, қызығушылығын ояту арқылы оқыту, үйрету қажет деген сөз.

Сыни тұрғыда ойлау – мұғалімнің бағыттауымен оқушының өз бетімен білімді игеруге, бір-бірімен қарым-қатынас жасауға тәрбиелейді. Ойлау да, оқу, жазу, сөйлеу және тыңдау сияқты іс-әрекет. Ол – белсенді, тұжырымдалған, күрделі шын ойды айтатын құбылыс. «Сыни тұрғыдан ойлау қабілетін оқу мен жазу арқылы дамыту» бағдарламасымен оқытуда оқушылардың кестелер, суреттер, оқулық дәптермен жұмыс істеу іскерліктері де артады. Осы бағдарламамен оқыту нәтижесінде оқушылардың өзін-өзі бақылау, бағалау, сөйлеу, тыңдау қабілеттерінің артатыны байқалады. Өзімнің енді басталған болса да тәжірибемде пәнімнің идеясын осы технология арқылы жақсы нәтижеге жетіп отырмын.

Оқушылардың жұмсақ қабілеттерін дамытуға бағдарланған сабақтарымның нәтижесіне көзім жетіп келеді. Жұмсақ қабілеттер дегеніміз: Soft skills- адамдармен жақсы қарым қатынаста болып, олармен дұрыс жұмыс жасау үшін қажетті қабілеттер. Көбісі, белгілі бір салада жетістікке жету үшін сол саланың маманы, шебері болу керек деп ойлайды. Қазіргі заманның сұранысына сай мынадай қабілеттер бой көрсету керек оқушылардың бойынан:

-Коммуникативтік қабілеттер жазбаша, вербалды және вербалды емес қарым қатынас түрі жатады. Даудың кезінде қалай сөйлесу керек, өзгелерді тыңдай білу, сөйлесе алу, дұрыс амандасу және т.б.

-Топта жұмыс жасай алу қабілеті. Ортақ мақсатқа жету үшін барлығымен бірдей жақсы қарым қатынаста болу керек. Сонымен қатар жұмыста кез келген мәселені жөнді шеше алу мен топта барлық мүшелермен жақсы қарым қатынас кіреді.

-Уақытты басқара алу. Тайм-менеджмент жұмыс барысында өте қажетті қабілет, бұл жұмысты уақытылы орындап, жасалатын шаруалардың тым артып кетпеуіне септігін тигізеді.

-Бейімделе білу. Жағдайды саралай білу, төзімділік, өз ойын өзгерте білу, шыдамдылық, өз ашуын баса білу, мәселелерді шешуге бағытталу.

-Жеке қасиеттер.

Бұл жерде әркімдікі өзіне қатысты. Бұларға өз жұмысын тиімді атқара білу, креативті ойлау қабілеті, эмоционалды интеллект, өзгелермен жұмыс барысында дұрыс қарым қатынас орнату, этика, айқындық, шыдамдылық, көздегеніне жете алу, сенімділік, басқаларға құрмет көрсету және т.б.

Soft skillcты ескеру жақсы нәтижеге, өнімді еңбекке әкелетініне көзім жетті.

Алматы облысы, Қарасай ауданы, Жібек жолы ауылы
“Ыбырай Алтынсарин атындағы орта мектебі” КММ
География пәні мұғалімі, педагогика ғылымдарының магистрі, педагог-модератор
Күлбаева Меруерт Әнуэрбекқызы

СУ АПАТТАРЫ

Бөлім:		Гидросфера		
Мұғалімнің аты-жөні		Күлбаева М. Ә		
Күні:				
Сынып: 8		Қатысушылар саны:		Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы		Су апаттары		
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары		8.3.3.7- жергілікті компонентті қосымша қамту негізінде су апаттарының алдын алу шараларын ұсынады		
Сабақтың мақсаты		Су апаттарын талдайды және алдын алу шараларын ұсынады		
Сабақтың барысы				
Сабақтың кезеңі/ уақыт	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы Ұйымдастыру кезеңі 5 минут Қызығушылықты ояту	Сәлемдесу. «Киіз үй» әдісі арқылы топқа бөлу 1-топ Су тасқыны 2-топ Сел 3-топ Қар көшкіні 4-топ Сырғыма Психологиялық қимылды тренинг «Аура» Мақсаты: Бір-біріне деген сенімділіктерін арттыру, бір-бірімен жағымды аурамен бөлісу. «Аудио визуалды үйлесім» әдісі Бейнероликті көрсету арқылы оқушылардың жаңа тақырыпқа қатысты ойларын тыңдаймын. Естіген және көрген бейнероликке атау берулерін сұраймын, атауларды пайдалана отырып оқушыларды сабақтың тақырыбы және мақсатымен таныстырамын.	Оқушылар сәлемдеседі. Оқушылар киіз үйдің қима қағазын алып топқа бөлінеді Қатысушылар жұп - жұпқа бөлінеді де, қолдарын бір-біріне соза алатындай жағдайда біріне-бірі қарама-қарсы тұрады. Содан соң, көздерін жұмып, оң қолдарын алдына созып, бір-бірінің алақанына алақанын тигізеді. Берілген аудио мен видеоны жаңа тақырыпты жобалап оқушылар өз ойларын айтады. Оқушылар өзара ұжымдық талқылау жасағаннан кейін сабақтың тақырыбын айтып, мақсатымен танысады.	Қолдарын төмен түсіріп, үш рет айналады. Көздерін ашпай қайтадан алақандарын біріне бірін тигізуге тырысады. Кімнің алақаны дәр тиді солар жеңіске жетеді.	
4 минут				Презентация
Сабақтың ортасы	Тапсырма 1. «Теңіз почтасы» әдісі. Топтық жұмыс.	Әр топқа тапсырма беріледі.	Дескриптор	Оқулық; Мәтін; А4 парак

10 минут	1-топ Су тасқыны 2-топ Сел 3-топ Қар көшкіні 4-топ Сырғыма <table border="1" data-bbox="279 347 635 430"> <thead> <tr> <th>су апаты</th><th>дабыл болуы сәйкес</th><th>сарнам</th><th>Жергілікті жерде дабыл болу кезеңі</th><th>Сақтану шаралары</th></tr> </thead> <tbody> <tr> <td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> </tbody> </table>	су апаты	дабыл болуы сәйкес	сарнам	Жергілікті жерде дабыл болу кезеңі	Сақтану шаралары						Оқушылар берілген мәліметтерді пайдалана отырып кестені толтырады	-су апатының пайда болу себебін анықтайды 1 б -су апатының мерзімін айтады 1б -жергілікті жерде пайда болу мүмкіндігін болжайды 1 б -сақтану шараларын ұсынады 1б Оқушылар өздерін 1-10 баллдық жүйемен дескриптор бойынша сабаққа қатысу белсенділігін бағалайды. 	көрнекіліктер; Карта презентация
су апаты	дабыл болуы сәйкес	сарнам	Жергілікті жерде дабыл болу кезеңі	Сақтану шаралары										
6 минут	Тапсырма 2. Жеке жұмыс «find and mark» әдісі Қазақстандағы су тасқыны болған аймақтарды кескін картаға түсіреді және су тасқынынан сақтану шараларын ұсынады.	Оқушылар атласты пайдаланып Қазақстанда 2024 жылдың көктемінде су апаты болған аймақтарды кескін картаға түсіреді	Дескриптор -апат болған аймақты анықтайды 1 б -аймақты кескін картаға түсіреді 1 б -сақтану шараларын ұсынады 1 б	Кескін карта										
10 минут	Тапсырма 3. «Дабыл чемоданы» жұптық жұмыс. Берілген заттарды және суреттерді пайдалана отырып оқушылар дабыл чемоданын жинайды.	Су апатары және басқа да табиғи катаклизмдерге дайындық ретінде оқушылар дабыл чемоданын жинайды.	Дескриптор -дабыл чемоданының маңыздылығын түсіндіреді 1б -дабыл чемоданына қажетті заттарды анықтайды 1б -дабыл чемоданына қажетті заттарды жинайды 1б	Презентация Суреттер мәтін										
7 минут	Liveworksheets.com платформасын пайдаланып тақырыпты қорытындылайды Берілген суретті терминмен сәйкестендіреді. Су апаты Су тасқыны Сел Қар көшкіні Сырғыма		Сабақты қорытындылау											
Сабақтың соңы Рефлексия 3 мин.	«Эмоция» әдісі. Берілген суретке эмоция салу арқылы оқушылардың сабаққа кері байланыс жасайды. Сабақты қорытындылау мақсатында оқушылардың сабаққа деген көзқарасын, рефлексиясын тыңдаймын.	Оқушылар бүгінгі сабақтың мақсаты, тақырыбы бойынша өз ойын айту арқылы сабаққа қорытынды жасайды.	Оқушылар өздерін 1-10 баллдық жүйемен дескриптор бойынша сабаққа қатысу белсенділігін бағалайды.											

Атырау қаласы
№ 27 И.Тайманов атындағы орта мектеп
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-модератор
Мұратқалиқызы Нұржауған

ДӘРУМЕННІҢ ПАЙДАСЫ. КӨГӨНІСТЕР МЕН ЖЕМІСТЕР АЙТЫСЫ

Білім беру ұйымының атауы	27 И.Тайманов атындағы орта мектеп			
Пәні:	Әдебиеттік оқу			
Бөлім:	Дені саудың -жаны сау			
Педагогтің аты-жөні:	Мұратқалиқызы Н.			
Күні:				
Сынып: 2	2 сынып			
Тақырыбы	60-сабақ. Дәруменнің пайдасы. Көгөністер мен жемістер айтысы			
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты:	2.2.1.1 мәтінді дауыстап дұрыс әрі түсініп оқу, рөлге бөліп, мәнерлеп оқу 2.2.7.1 мұғалімнің көмегімен шығармадағы көркемдегіш құралдарды (теңеу, кейіптеу) табу			
Сабақтың мақсаты	Мәтінді дауыстап дұрыс әрі түсініп оқып, рөлге бөліп, мәнерлеп оқиды. Мұғалімнің көмегімен шығармадағы көркемдегіш құралдарды (теңеу, кейіптеу) табады.			
Құндылықтар	өз әрекеттерінің қоршаған әлем үшін маңыздылығы мен салдарын түсіну.			
Сабақтың барысы				
Сабақтың жоспарланған кезеңдері	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы 2 минут	I.Ұйымдастыру. Сәлемдесу. Психологиялық дайындық Оқушылар бүгінгі сабақтан біздің алар бағамыз қандай болмақ? -Нашар «жоқ» -Орташа «керек емес» -Жақсы « жаман емес» -Керемет! «Тамаша» Жақсы болсын бағамыз, Білімнен бақыт табамыз!	1.Мұғаліммен сәлемдеседі. 2. Өлең шумағын мәнерлеп айтады	Жарайсыңдар!	
4 минут	Үй тапсырмасын сұрау. Мәтінді түсініп оқы. Өткенді пысықтау. «Bamboozle» әдісі 1. «Зиянды әдеттің әлегі» ертегінің қай түріне жатады? 2. Әкесі тырнақ кеміруді неліктен «ең жаман әдет» дейді? 3. Ханшайым неге өкінді? 4. Ертегідегі жағымды кейіпкерлерді ата.	Оқып келген мәтіні туралы түсінік айтады. Сұрақтарға жауап береді,	ҚБ:Жарайсың! Өте жақсы! Дұрыс! Өзін-өзі бағалау:1-10 б. «Ми нүктелері»	

2 минут	Жаңа тақырыпты ашу. Жұмбақтың шешуін тап. Бұл не деген көп киім, Жетпіс қабат көк киім. Жаңбыр одан өтпейді, Қабат-қабат тоны бар, Түймелеуге жетпейді. (орамжапырақ)	өз ойларын айтады.	Дескриптор: 1.Сұрақтарға жауап бере отырып, дәлелдейді. 1б	
Сабақтың ортасы	Оқушыларды оқу мақсаты және бағалау критерийімен таныстырамын. III. Жаңа тақырып. Білу және түсіну Оқулықпен жұмыс. Бейнематериалға назар аударыңыздар «Дәрумендер» Сұрақ-жауап: Көгөністердің денсаулыққа пайдасы туралы не білесің? Қандай көгөністерді, жемістерді күнделікті өмірде тұтынасыңдар? Ж: Көгөністердің денсаулыққа пайдасы зор. Олардың бірі бойды өсіреді, екіншісі ағзаға пайдалы. Көз ауруын кетіреді. Күш береді. Ж: Сәбіз, картоп, орамжапырақ, қызанақ, қияр. Білгенің жөн Жылдың кез келген уақытында адам ағзасына көгөністер қажет. Көгөністі пайдалану арқылы ағзамызды дәрумендермен қамтамасыз етеміз.	Бейнематериалды назарға ала отырып, сұрақ-жауап береді.	ҚБ: Жарайсың! Өте жақсы! Дұрыс! Талпын! Дескриптор: 1.Көгөністің пайдасын баяндап, түсіндіреді. 1б 2. Тұтынатын жеміс, көгөніс түрлерін сипаттай отырып, ойын айтады. 1б	Оқулық Сурет
5 минут	Ж: Көгөністердің денсаулыққа пайдасы зор. Олардың бірі бойды өсіреді, екіншісі ағзаға пайдалы. Көз ауруын кетіреді. Күш береді. Ж: Сәбіз, картоп, орамжапырақ, қызанақ, қияр. Білгенің жөн Жылдың кез келген уақытында адам ағзасына көгөністер қажет. Көгөністі пайдалану арқылы ағзамызды дәрумендермен қамтамасыз етеміз.	Өз ойларын айтады	Дескриптор: 1.Өлеңді мәнерлей отырып, рөлге бөліп оқиды; 1б	
3 минут	2-тапсырма. «Түсініп оқу» әдісі. Оқылым. Дәруменнің пайдасы 	Мәтінді рөлге бөліп оқиды.	Дескриптор: 1. Тапсырманы топта ақылдасып, бірге орындайды. 1б 2. Топта жүйелі қорғайды. 1б	
5 минут	«Сөздік жұмыс» айдары темірдің көзі дәрумін – алманың құрамында темір минералы бар деген мағынада Топтық жұмыс I-топ Көгөністердің пайдасы, қолданылуы. II- топ Жемістердің адам ағзасына пайдасы, қолданылуы. III- топ Дұрыс тамақтану ережесін құрастыр. IV –топ Таңдалған жеміс және көгөніске жарнама постер дайында. Дәптермен жұмыс 3-тапсырма. Кейіптеу тәсілімен суреттелген кейіпкерлерді ата. Сәбіз, қарбыз, пияз, алма, қызылша.	Бірлесе отырып орындайды.	Дескриптор: 1.өлеңдегі кейіптеу кейіпкерлерін атай отырып, жазады. 1б	
3 минут	Дәптермен жұмыс 3-тапсырма. Кейіптеу тәсілімен суреттелген кейіпкерлерді ата. Сәбіз, қарбыз, пияз, алма, қызылша.	Кейіпкерлерді атайды.	Дескриптор: Пайдалы тағамдарды атап, сызбамен көрсетеді. 1б Зиянды тағамдарды атай отырып, сызбамен көрсетеді. 1б	Оқулық
2 минут	Сергіту сәті «Көгөністердің ретін сақтап жинап, сандарын анықтау.	Сергіту сәті орындайды.		кесте
3 минут	Жұптық жұмыс «Пайдалы және зиян тағамдар» 	Пайдалы және зиян тағамдарды атап, сызбамен көрсетеді.		
3 мин	Сабақты қорытындылау. «Genially» боулинг викторинасы.			

Сабақтың соңы 3 минут	IV.Сабақты қорытындылау. (оқу мақсаты мен бағалау критерийлеріне оралу): -Бүгінгі оқу мақсаты қандай болды? -Жетістік критерийлеріне жеттік пе? Бұл сабақта қандай жаңа білім алдың?	Сұраққа жауап береді.		
2 мин	Үй тапсырма. Суреттегі бір көгөністің пайдасы туралы ақпарат ізде. Рефлексия «Алма ағашы»	Үй тапсырмасын жазады. Өздері кері байланыс жасайды.	Балдар жиынтығын қою.	

Түркістан облысы, Түркістан қаласы
"Кешкі мектеп" КММ
Орыс тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Абдулатова Мехрибан Вахаповна

РАЗВИТИЕ РЕЧЕТВОРЧЕСКИХ НАВЫКОВ УЧАЩИХСЯ ЧЕРЕЗ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ КЕЙС-ТЕХНОЛОГИИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

Современное образование предъявляет высокие требования к результатам обучения, что оказывает влияние как на цели, так и на используемые методы для их достижения. В последние годы фокус образовательного процесса смещается на личность обучающегося, что делает ключевым аспектом формирование и развитие таких навыков и компетенций, которые можно эффективно применять в различных сферах общественной жизни. В условиях быстрого изменения социокультурной и технологической среды актуальными становятся инновационные подходы в обучении, которые заменяют традиционные методы. Это обуславливает необходимость постоянной модернизации образовательного процесса, что включает в себя не только обновление образовательных материалов и методик, но и совершенствование организационных форм обучения, адаптированных к новым вызовам и изменяющимся условиям.

Особое внимание стоит уделить обучению русскому языку, поскольку задачи, стоящие перед учителями, включают не только развитие языковой системы учащихся, но и формирование речевой личности, что является основой успешной коммуникации. Важно использовать разнообразные методы и формы, способствующие развитию речевых и коммуникативных навыков учащихся, обеспечивая их готовность к эффективному взаимодействию в самых разных ситуациях. Современные подходы к обучению русскому языку включают элементы проектного и проблемного обучения, использование цифровых технологий, интерактивных методов, которые обеспечивают активное вовлечение учащихся в процесс.

Дополнительно, с учетом потребности в формировании гибких навыков, таких как критическое мышление и способность к самообразованию, обучение языку становится не только средством

коммуникации, но и важным инструментом развития личности, способной к самостоятельному решению возникающих в жизни проблем. Внедрение таких подходов требует от педагогов не только знания предмета, но и высокой квалификации в использовании новых образовательных технологий и умения мотивировать учащихся на активное и осознанное изучение языка.

В рамках современного образовательного процесса использование кейс-технологии может стать эффективным и перспективным подходом к обучению русскому языку. Во-первых, этот метод акцентирует внимание на развитии коммуникативных навыков учащихся, что особенно важно для формирования умения свободно и уверенно выражать свои мысли. Творческая речевая деятельность, требуемая при работе с кейсами, способствует активному использованию языка в различных контекстах, что развивает речевые и когнитивные способности учащихся.

Во-вторых, кейс-технология активно использует тексты, которые являются основой для всестороннего анализа. Это подтверждает целесообразность применения этого метода на уроках русского языка, поскольку учащиеся получают возможность глубже изучить особенности структуры и содержания текстов различных стилей и жанров. Такой подход способствует не только расширению языковых навыков, но и развивает аналитическое мышление, способность к интерпретации и оценке информации.

Кейс-технология представляет собой метод обучения, который фокусируется на анализе конкретных ситуаций, обсуждении проблем и поиске решений задач в группе. Как отмечает Г. К. Селевко, кейс может быть представлен в различных форматах, включая тексты, видеоматериалы, интернет-ресурсы и другие виды информации, что позволяет сделать обучение более разнообразным и увлекательным. Важной частью работы с кейсами являются вопросы для обсуждения и практические задания, которые требуют активного вовлечения учащихся в процесс осмысления и применения знаний, полученных в ходе анализа представленного материала.

Использование кейс-технологии на уроках русского языка не только способствует развитию языковых навыков, но и помогает формировать у учащихся умения работать в команде, обсуждать и аргументировать свою точку зрения, что является важной составляющей коммуникации в реальной жизни. В результате такого подхода учащиеся становятся более подготовленными к решению нестандартных задач, а также более уверенными в своей способности использовать язык как инструмент для анализа и выражения своих мыслей.

Использование кейс-метода в обучении предоставляет учащимся уникальную возможность не только воспринимать знания, но и активно их создавать. Важно отметить, что учащиеся могут создавать кейсы сами, а также разрабатывать их в ходе урока, что способствует более глубокому погружению в процесс и улучшению усвоения материала. Задания, включенные в кейс, могут быть многозначными, что побуждает учащихся искать решения, опираясь на мнения различных ученых, поэтов, лингвистов и писателей. Это развивает критическое мышление и помогает учащимся видеть многообразие взглядов и подходов к решению одной проблемы.

Применение кейс-метода в обучении значительно стимулирует у учащихся желание получать знания и усиливает их познавательный интерес. Кейс-метод не ограничивается лишь передачей информации, но включает методы научного исследования, что способствует развитию у учащихся навыков самостоятельной работы, аналитического подхода и креативного мышления. Этот метод также укрепляет эмоционально-волевые качества, повышая уверенность в себе, а также формирует устойчивую познавательную мотивацию, что особенно важно для образовательного процесса.

Процесс работы с кейс-технологией включает несколько ключевых этапов. На первом этапе учащиеся знакомятся с кейсом, анализируют его и выявляют ключевую проблему, которую необходимо решить. На втором этапе происходит коллективный поиск ответов на вопросы, предложенные учителем, через активную дискуссию, что способствует обмену мнениями и развитию навыков аргументации. Затем учащиеся выполняют групповые или индивидуальные задания, которые помогают закрепить изучаемый материал и предложить собственные решения.

Важным этапом является представление результатов работы, что развивает навыки публичных выступлений и защиты собственной точки зрения. Далее следует обобщение результатов, где фиксируются различные варианты решения проблемы, а также рефлексия, которая позволяет учащимся оценить свой вклад в процесс и выделить наиболее эффективные подходы. Оценка работы группы помогает подвести итог учебной деятельности и развивает способность к самокритике и объективному анализу.

Кейс-метод таким образом способствует развитию множества компетенций у учащихся, включая навыки самостоятельной работы, аналитическое мышление, коммуникацию и умение работать в группе. Эти качества необходимы для успешного функционирования в современном обществе и становятся неотъемлемой частью образовательного процесса.

Кейс-технология представляет собой эффективный инструмент для достижения целей обучения русскому языку, поскольку каждый этап работы с кейсом направлен на развитие различных видов речевой деятельности, таких как чтение, прослушивание, письмо и говорение. Текст, используемый в качестве основы кейса и дидактического элемента урока, является отправной точкой для развития речевых способностей учащихся. Это проявляется в их способности воспринимать, анализировать и создавать тексты различных стилей и жанров. Как подчеркивает Л. Д. Пономарева, речевая деятельность обучающихся играет ключевую роль в их духовном развитии, способствуя расширению кругозора и развитию критического мышления.

Этапы реализации алгоритма кейс-технологии ориентированы на развитие речевых навыков через коллективную творческую работу с текстом. Процесс обсуждения проблемных вопросов в рамках кейс-метода стимулирует активное использование навыков слушания и говорения, а глубокий анализ текста и многогранный подход к нему способствуют развитию навыков чтения. Учащиеся также получают возможность выразить свое видение проблемы через выполнение индивидуальных письменных заданий, что развивает их письменную речь и способность аргументированно излагать свои мысли.

Как отмечает Г. С. Калыкова, активизация комплекса навыков речевой деятельности в процессе работы с кейсами способствует глубокому пониманию идей, заключенных в исходном тексте. Обсуждение и обмен мнениями, развивающие навыки слушания и говорения, не только повышают эффективность чтения, но и стимулируют создание качественных письменных текстов. Таким образом, кейс-технология помогает учащимся развивать важнейшие речевые навыки, что способствует их всестороннему развитию и подготовке к реальной жизни, где умение эффективно коммуницировать и работать с текстами различных жанров становится необходимым.

Кейс-технология органично вписывается в организацию образовательного процесса, построенного на коммуникативно-деятельностном подходе, который акцентирует внимание на активности учащихся и их способности к продуктивному взаимодействию в процессе обучения. В основе кейс-метода часто лежат тексты, отражающие актуальные для обучающихся проблемы, что способствует глубокому вовлечению в обсуждаемую тему. Такие тексты, будь то художественные или публицистические, затрагивают важные социальные, духовные и экзистенциальные ценности, что делает обучение более значимым и помогает учащимся осознать важность темы для их личного и профессионального развития.

Применение кейс-технологии на уроках русского языка предполагает не только осознание значимости текстов, но и активное участие учащихся в процессе их восприятия, анализа и обсуждения. Это приводит к развитию их речевых способностей, когда, после внимательного анализа чужого текста, обучающиеся создают собственные. Такой подход развивает не только творческие способности, но и критическое мышление, позволяя учащимся находить собственное мнение и выражать его в различных формах.

Кейс-технология направлена на всестороннее развитие всех видов речевой деятельности, включая чтение, письмо, слушание и говорение. На каждом этапе работы с кейсом учащиеся вовлечены в процесс обсуждения, что помогает развивать коммуникативные навыки и уверенность в себе, а также углубляет понимание текста через его анализ и интерпретацию. Это способствует улучшению качества как письменных, так и устных работ, а также развивает навыки восприятия и критического осмысления информации.

Таким образом, кейс-технология является мощным инструментом для формирования речевых навыков и развития критического мышления у учащихся, создавая условия для их всестороннего развития и подготовки к реальным жизненным ситуациям, где необходимо уметь эффективно взаимодействовать, аргументировать свою точку зрения и создавать собственные тексты.

Ақмола облысы, Целиноград ауданы, Ақмол ауылы
"Алтын әтеш Ақмол" жауапкершілігі шектеулі серіктестігі
Тәрбиеші
Сабитова Зауре Еслямовна

БАЛАБАҚШАДА АППЛИКАЦИЯ ӨНЕРІ АРҚЫЛЫ ЭСТЕТИКАЛЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУДІҢ МАҢЫЗЫ

"Балалардың қабілеттері мен дарындылығының бастауы - саусақ ұшында. Саусақтардан, бейнелі түрде, шығармашылық ойдың қайнар көзін тамақтандыратын ең жақсы жіптер бар. Басқаша айтқанда, баланың қолында шеберлік неғұрлым көп болса, бала соғұрлым ақылды болады".

В.А. Сухомлинский

Бала үшін ең жақын және табиғи іс-әрекеттердің бірі-көркемдік қызмет. Мектеп жасына дейінгі балалардың көркемдік дамуында орталық-бұл көркем шығарманы қабылдау және жаңа образды өз бетінше жасау қабілеті (суретте, модельдеуде, қолдануда, ол өзіндік өзгергіштігімен, икемділігімен, ұтқырлығымен ерекшеленеді. Шығармашылық тұлғаны қалыптастыру-қазіргі кезеңдегі педагогикалық теория мен практиканың маңызды міндеттерінің бірі. Оның дамуы мектеп жасына дейінгі кезеңнен тиімді басталады. Көркемдік іс-шаралар, балалармен жұмыс жасаудың мазмұны, формалары, әдістері мен әдістері, сондай-ақ олар әрекет ететін материалдар жүретін жағдайлар неғұрлым әр түрлі болса, балалардың көркемдік қабілеттері соғұрлым қарқынды дамиды.

Балалардың тез өзгеретін өмір сүру жағдайларына, сондай - ақ шығармашылық қабілеттеріне бейімделу қабілетін дамыту бейнелеу шығармашылығымен толық қамтамасыз етілуі мүмкін шығармашылық және ізденіс әрекеттерін ынталандыру жағдайында жүруі керек. Шығармашылық еркіндіктің көрсеткіштері-бұл балалар жасаған көркем образдардың өзіндік ерекшелігі, жеке бірегейлігі. Аппликация-бұл қиялдың, шығармашылықтың дамуына, тәуелсіздіктің, бастаманың, даралықтың көрінісі. Бір жұмыста бейнелеудің әртүрлі әдістерін қолдана отырып және біріктіре отырып, мектеп жасына дейінгі балалар осы немесе басқа кескінді мәнерлі ету үшін қандай техниканы қолдану керектігін өз бетінше шешуді үйренеді.

Аппликация-бұл көркем туындыларды жасаудың ең қарапайым және қол жетімді тәсілі, онда кескіннің нақты негізі сақталады. Қағазды өңдеу материалдарымен, техникасымен және әдістерімен таныса отырып, балалар заттарды графикалық және пластикалық бейнелеу дағдыларын игереді, көркем әдебиетті оқу, иллюстрацияларды, картиналарды, халықтық сәндік-қолданбалы өнер туындыларын қарау кезінде қоршаған әлеммен танысу кезінде алған әсерлерін бейнелі, шығармашылық түрде өңдей алады. Баланы Сұлулық әлемімен таныстыру оның алдында қоршаған өмірдің байлығы мен сұлулығын ашады, әлемді ойлауға ғана емес, сонымен бірге оны белсенді тануға, өзгертуге деген қажеттіліктің дамуына ықпал етеді.

Жұмыс кезінде мен балаларды әртүрлі материалдардың қасиеттерімен таныстырамын, геометриялық фигураларды, заттардың түсін ажырата білуге, бөліктердің арақатынасын шамасы бойынша орнатуға және бөліктерді тұтастай біріктіруге, құрылымды, заттың кеңістіктегі орнын бөліп көрсетуге, қағаз парағына назар аударуға үйретемін. Аппликация процесінде бала әртүрлі сезімдерді сезінеді: ол өзі жасаған әдемі бейнеге қуанады, өзіне деген сенімі мен ризашылығы пайда болады. Бірақ

ең бастысы: бейнені жасай отырып, бала әртүрлі білім алады, оның қоршаған әлем туралы идеялары нақтыланады және тереңдей түседі, жұмыс барысында ол заттардың қасиеттерін түсіне бастайды, олардың сипаттамалары мен бөлшектерін есте сақтайды, бейнелеу дағдылары мен дағдыларын игереді, оларды саналы түрде қолдануды үйренеді.

Қазіргі уақытта мектепке дейінгі білім беру мекемелерінің тәрбиешілері балаларды оқытудың дәстүрлі әдістеріне сүйенеді қосымшалар, атап айтқанда:

- Әр түрлі қағаз геометриялық пішіндер мен өсімдік бөлшектерінің сәндік үлгісін жасау, оларды картон негізінде белгілі бір орынға орналастыру.
- Жеке бөліктерден түрлі-түсті қағаздан заттың бейнесін жасау; сюжетті бейнелеу.
- Қағаздан аппликация үшін бөлшектерді алудың әртүрлі әдістерін меңгеру: әртүрлі әдістермен кесу, кесу, тоқу; сондай-ақ оларды негізге бекіту техникасы.

- Оригами техникасын қолдана отырып, тақырыптың (сюжеттің) бейнесін жасау

Әр түрлі материалдармен, әр түрлі көркемдік әдістермен жұмыс баланың мүмкіндіктерін кеңейтеді, түс, үйлесімділік сезімдерін, қиял кеңістігін, бейнелі ойлауды, шығармашылық қабілеттерін дамытады. Осындай жұмысты ұйымдастыру барысында мен әр баланың аппликацияға бейімділігін қанағаттандыруға, объективті әлемді бейнелеудің әртүрлі әдістері мен тәсілдерін қолдануға тырысуға тырысамын. Аппликация сабақтарында балаларда пайда болатын шығармашылық іс-әрекетке деген қызығушылық тәуелсіз іс-әрекетте одан әрі жан-жақты дамып, тереңдей түседі. Бос уақытты осындай ұйымдастырумен бала бағдарламаны барынша толық және жан-жақты игере алады, әдемі әлемге қосыла алады, шығармашылық тапсырмаларды орындау үшін техника мен материалдарды өңдеудің жаңа түрлерін игере алады.

Аппликация болуы мүмкін :

- Аппликация. Бұл әдіс кескіннің құрылымын беру үшін жақсы. Бұл жағдайда біз қағазды бөліктерге бөліп, олардан сурет жасаймыз. Аппликация қолдың ұсақ моторикасын және шығармашылық ойлауды дамыту үшін өте пайдалы.
- Үстеме аппликация. Бұл әдіс сізге көп түсті кескін алуға мүмкіндік береді. Біз кескінді ойластырамыз және оны дәйекті түрде жасаймыз, бөлшектерді қабаттастырып, жапсырамыз, осылайша әрбір келесі бөлік алдыңғы бөліктен кішірек болады.
- Модульдік аппликация (мозаика). Бұл техниканың көмегімен кескін көптеген бірдей пішіндерді желімдеу арқылы алынады. Негіз ретінде кесілген шеңберлерді, квадраттарды, үшбұрыштарды немесе жай жыртылған қағаздарды қолдануға болады.
- Симметриялық қолдану. Симметриялы кескіндер үшін дайындаманы - қажетті өлшемдегі қағаздан төртбұрыш немесе тіктөртбұрыш-екіге бүктеп, бүктемені ұстап, кескіннің жартысын кесу.
- Таспалы аппликация. Таспалы қосымшаны жасау үшін сізге кең қағаз парағын алып, оны аккордеонмен бүктеп, кескінді кесу керек.
- Силуэт қосымшасы. Бұл әдіс қайшыны жақсы білетін балаларға қол жетімді. Олар сызылған немесе елестетілген контур бойымен күрделі силуэттерді қиып алады.

Қорытындылай келе айтарым, қығармашалық – бұл адамның өмір шындығында өзін-өзі тануға ұмытылуы, ізденуі. Өмірде дұрыс жол табу үшін адам дұрыс ой түйіп, өздігінен сапалы, дәлелді шешімдер қабылдай білуге үйренуі. Жас жеткіншектерді жан-жақты етіп тәрбиелеу – ең басты мәселелердің бірі. Оны шешудің негізгі бір тармағы – эстетикалық тәрбие беру барысында ерекше үлес бейнелеу өнерінің еншісіне тиетіндігінде. Бұл жөнінде танымал ғалым Ф.Жұмабекова: «Бейнелеу өнері тәрбие құралы ретінде баланың жеке басының жан-жақты дамып, қалыптасуына тікелей әсер етеді» - дейді. Аппликация өнерімен танысу барысында баланың ақыл-ойы жетіліп, жағымды мінез-құлықтары мен адамгершілік қасиеттері қалыптасып, әсемдік пен сұлулықты қабылдау қасиеті артады. Яғни, қоршаған ортаға, табиғатқа деген эстетикалық сезімі шындала түседі.

Түркістан облысы, Отырар ауданы, Көкмардан ауылы
"Көкмардан" жалпы білім беретін мектеп
Орыс тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагог-модератор
Надиркулова Жанна Жусипбековна

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

Цивилизация неуклонно движется к созданию информационного общества, в котором информация и научные знания играют решающую роль. Динамичное развитие информационных и коммуникативных технологий является одним из факторов, определяющих вектор развития мирового общества в XXI веке. Использование информационных технологий в обучении русскому языку и литературе является необходимостью современности. Информационные технологии способствуют совершенствованию практических навыков, позволяют эффективно организовывать самостоятельную работу и индивидуализировать учебный процесс, повышают интерес к урокам литературы и познавательную активность учащихся.

Задача каждого учителя-сделать свой урок привлекательным и современным. В наше время, когда наука и техника стремительно развиваются, компьютерная техника прочно входит в нашу жизнь, обучение детей бережному и умелому использованию слова, понимать красоту и уникальность русского языка – важнейшая задача.

Наша задача-не только дать детям знания, но и научить учащихся самостоятельно искать и усваивать знания. Сегодня возможность обработки информации является очень ценным активом. Как ИКТ может помочь учителю русского языка достичь этой цели? Что такое ИКТ? Во-первых, это технологии, которые позволяют искать, обрабатывать и усваивать информацию из различных источников, включая интернет. Во-вторых, это использование самого компьютера, различных программ.

На уроках необходимо использовать информационные технологии, что позволяет эффективно организовать групповую и самостоятельную работу на уроке, способствует совершенствованию практических навыков учащихся; позволяет индивидуализировать учебный процесс, повысить интерес к урокам русского языка и литературы, повысить познавательную активность учащихся, развивать творческий потенциал учащихся, совершенствовать урок.

ИКТ может использоваться для обучения русскому языку и литературе в различных форматах:

- самостоятельное обучение без участия деятельности учителя;
- самообучение с помощью учителя-консультанта;
- использование учебных (тренинговых) программ;
- использование диагностических и контрольных материалов;
- самостоятельное и творческое выполнение заданий;
- использование игровых и развлекательных программ;
- использование информационно-справочных программ.

Кроме того, ИКТ выполняет для учащегося различные функции: преподаватель, средство работы, объект обучения, коллектив сотрудничества, игровая среда. В деятельности учителя компьютер является источником учебной информации (частично или полностью заменяет учителя и книгу); наглядное пособие (качественно новый уровень с мультимедийными и телекоммуникационными возможностями); личное информационное пространство; тренажеры; средства диагностики и контроля.

Учитывая, что современные компьютеры позволяют интегрировать тексты, графику, звук, анимацию, видеоклипы, качественные фотографии в рамках одной программы, где и как лучше использовать информационные технологии в обучении русскому языку? Во-первых, при изложении нового материала: визуализация знаний (демонстрационные энциклопедические программы, программы для создания презентаций, интерактивная доска).

Разнообразие заданий объясняется стремлением сделать урок запоминающимся, интересным, динамичным. Часто тема урока, языковой материал, требует поиска формы, максимально отвечающей содержанию, а также поставленным задачам и целям. Многие задания иллюстрированы рисунками, включение которых обусловлено психологическими особенностями детей данной возрастной категории, а также развлекательной формой многих заданий. Часто рисунок помогает решить поставленную перед учеником задачу. Такие виды работ повышают мотивацию учащихся к изучению правил, развивают внимание, скорость, умение работать в команде. Способствует индивидуальному обучению конкретных способностей ученика: внимание, память, мышление.

Учащихся интересует новизна проведения занятий через мультимедийные презентации. Во время таких занятий в классе создается атмосфера искреннего общения, в которой учащиеся пытаются выразить свои мысли своими словами, охотно выполняют задания, проявляют интерес к изучаемому материалу, а ученики теряют чувство страха. Учащиеся учатся самостоятельно работать с учебной, справочной и другой литературой по теме. Они будут заинтересованы в получении высоких результатов, будут готовы и мотивированы выполнять дополнительные задачи. Использование презентаций улучшает успеваемость учащихся. При выполнении практических действий проявляется самоконтроль.

С помощью презентации можно сделать учебные занятия особенно интересными. Портреты писателей, места, где они жили, постановка отдельных эпизодов из произведений, составление плана, использование словарных произведений делают занятие интересным.

Презентация может быть использована на любом этапе урока: в интерпретации, закреплении, повторении, контроле нового материала, проведении внеклассной работы и т.д. В результате ребенок становится более заинтересованным в учебе, неутомимым, творческим, настойчивым, трудолюбивым. Таким образом, работа, затраченная на управление познавательной деятельностью с помощью средств ИКТ, оправдывает себя во всех отношениях:

- повышает качество образования;
- продвигает общее развитие ребенка;
- помогает преодолевать трудности;
- приносит радость в жизнь ребенка;
- создает благоприятные условия для взаимопонимания и сотрудничества учителя и учащихся в учебно-воспитательном процессе.

Интерактивное обучение-способ познания, реализуемый в форме совместной деятельности учащихся. Формирование у учащихся прочных знаний, умений, навыков – одна из главных задач на уроке. Ее решению способствуют возможности интерактивной доски, которая позволяет интегрировать инновационные и традиционные методы обучения учащихся.

Интерактивная доска-мощный инструмент, который своей новизной повышает интерес учащихся к занятиям. Например, теперь с учащимися можно работать индивидуально не только в классе, но и при подготовке домашнего задания.

Поэтому современная школьная доска должна быть интерактивной-к такому выводу приходит каждый, сталкивающийся с постоянно растущими требованиями к организации и информационному охвату образовательного процесса в школе. На практике интерактивные доски намного эффективнее традиционных досок или проекторов. Благодаря передаче материала в интерактивном режиме значительно улучшается коммуникативное общение с учащимися, что позволяет им быстрее и эффективнее передавать информацию. Соответственно повышается и качество образования.

Таким образом, ИКТ становятся неотъемлемой частью современного учебного процесса, способствуя повышению качества образования. Учитель должен уметь работать с новыми инструментами обучения, чтобы обеспечить одно из главных прав ученика – право на качественное образование. При этом необходимо твердо осознавать, что информационно-образовательные ресурсы не должны заменять педагогические технологии. Они призваны помочь нам оптимизировать наши расходы, сосредоточиться на личной и творческой работе. Необходимо научить детей видеть красоту слова, красоту окружающего мира.

**Ақтөбе облысы, Ырғыз ауданы
ЖСШ Дастан - 2016 “Нұр” бөбекжай балабақшасы
Тәрбиеші
Нұрабайқызы Ақжайна**

БАЛАБАҚШАДА БАЛАЛАРДЫ ТӘРБИЕЛЕУ МЕН ОҚЫТУДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯНЫ ҚОЛДАНУ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Мектепке дейінгі білім беру мекемесін іске асырудағы мектепке дейінгі білім беру мекемесінің мақсаттары балаларды тәрбиелеуде мұғалімдер мен ата-аналардың сындарлы өзара әрекеттесуі қамтамасыз етілген жағдайда ғана қол жеткізуге болады. Сондықтан білім беру қатынастарының барлық қатысушыларымен жұмыс жасауда интерактивті технологияларды қолдану қажеттілігі туындайды. Мектепке дейінгі педагогикада технологияның ең маңызды түрлеріне мектеп жасына дейінгі балаларды тұлғаға бағытталған тәрбиелеу және оқыту технологиялары жатады. Мұндай технологиялардың жетекші принципі-баланың жеке ерекшеліктерін, оның дамуының жеке логикасын есепке алу, тәрбие мен оқыту барысында балалардың қызығушылықтары мен іс-әрекеттерінің мазмұны мен түрлеріндегі қалауларын есепке алу. Баланың жеке басына назар аудара отырып, педагогикалық процесті құру оның гүлденген өмір сүруіне, демек денсаулығына табиғи түрде ықпал етеді.

Педагогикада білім берудің бірнеше модельдері бар:

Пассивті-бала оқытудың "объектісі" ретінде әрекет етеді (тыңдайды және қарайды);

Белсенді-бала оқытудың "субъектісі" ретінде әрекет етеді (өзіндік жұмыс, шығармашылық тапсырмалар);

Инновация баланың жеке басының қабілеттерін дамытуға бағытталған педагогикалық практикада қолданылатын жаңа әдістерді, формаларды, заттарды, технологияларды анықтайды. Осыған байланысты, балабақшаларда оқытумен байланысты бүгінгі инновациялық қызмет мектепке дейінгі ұйымдар педагогтарының кәсіби дамуының негізгі факторы болып табылады. Қазіргі әлемнің баласы-біздің ертеңгі болашағымыз. Жас ұрпақты қалыптастыру, оның дамуы, оның ішкі әлемін егжей-тегжейлі зерттеу және анықтау және оның қабілеттері мен мүмкіндіктерін одан әрі дамыту үшін жағдай жасау әр мұғалімнің басты міндетіне айналады. Мұның бәрі мектепке дейінгі мекеме мұғалімдерінің жаңа педагогикалық технологияларын жеткілікті білім алу, мектепке дейінгі мекемелердегі балалардың жеке басының деңгейін дамыту үшін жетілдіру қабілетіне байланысты. Себебі, қазіргі кезеңде білім беру және ғылым саласындағы инновациялық педагогикалық технологиялар қаншалықты маңызды және қаншалықты маңызды, сондықтан педагогикалық технологиялар мектеп жасына дейінгі балаларды оқыту мен тәрбиелеуде маңызды рөл атқарады.

"Инновациялық технологиялар - бұл білім берудің басым мақсаттарымен ұштасқан пәндер мен әдістер: оқыту - бұл тәрбие процесін ұйымдастырудың бірыңғай жалпы тұжырымдамасымен байланысты жаңа міндеттердің, мазмұнның, формалар мен әдістердің күрделі және ашық жүйесі, мұнда әр позиция екіншісіне әсер етеді және сайып келгенде баланың дамуы үшін жағымды жағдайлар кешенін құрайды". Бүгінгі таңда әрбір педагогтың тікелей міндеті болашақ ұрпақтың еркін, белсенді дамуына, жан-жақты білім алуына, шығармашылық дамуына жағдай жасау екені белгілі. Себебі, инновациялық қызмет – педагогтардың балабақша балаларымен жұмыс жасаудағы педагогикалық технологияларды, әдістер мен әдістерді, психология мен педагогиканы терең білуі мұғалімдердің қандай да бір нақты мақсаттарға жетуіне көмектеседі. Нақтырақ айтсақ, бұл әрекет қызығушылық пен өміршендікті арттыруға ықпал

етеді, оқыту мен тәрбиелеу процесін саналы және сапалы етеді. Жаңа технологияның тенденциясын талап ету баланы оқытудағы мақсаттарға жетуге, оның ақыл-ой қабілеттерін іс-әрекеттер арқылы дамытуға, танымдық белсенділікті, жан-жақты дамуды және жаңа нәрселерді тез қабылдау қабілетін арттыруға әсер етеді. Қоғам дамуының осы кезеңінде мектепке дейінгі мекемелердің білім беру жүйесінде оқыту, тәрбиелеу процесінде технологияландыру басты міндеттердің бірі болып табылады. Осыған байланысты мектепке дейінгі мекемелердің тәжірибесінде оқыту мен тәрбиелеудің әртүрлі технологиялары құрылады және қолданылады.

Интерактивті (ағылшын тілінен *interection* - өзара әрекеттесу, бір - біріне әсер ету) - Оқу процесі барлық оқушылардың тұрақты, белсенді өзара әрекеттесуі жағдайында жүзеге асырылады; мұғалім мен бала білім беру процесінің тең субъектілері болып табылады. Оқытудың интерактивті моделін қолдану өмірлік жағдайларды модельдеуді, рөлдік ойындарды, жобалық әрекеттерді, проблемалық жағдайларды бірлесіп шешуді қамтамасыз етеді. Интерактивті технологиялар - бұл білім беру процесі барлық оқушылардың тұрақты, белсенді өзара әрекеттесуі жағдайында жүзеге асырылатын біртұтас жүйе, мұғалім мен бала білім беру процесінің тең субъектілері болып табылады. Интерактивті оқыту - бұл оқыту субъектілері мен объектілерінің жақсы ұйымдастырылған кері байланысы, олардың арасында екі жақты ақпарат алмасу.

Интерактивті білім беруді ұйымдастыру принциптері:

- диалогтық өзара іс-қимыл;
- кооперация және ынтымақтастық негізінде шағын топтарда жұмыс істеу;
- белсенді-рөлдік (ойын) жұмыс түрі.

Интерактивті технологиялар оқушылардың білім беру ортасымен тікелей өзара әрекеттесуіне негізделген. Бұл жағдайда білім беру кеңістігі шындық ретінде әрекет етеді, онда әр бала өзі үшін игерілген тәжірибе аймағын табады және басқалар үшін тәжірибе тасымалдаушысы бола алады.

Интерактивті технологияны қолданған кезде тәрбиешінің міндеті-оқушылардың бастамасын жүзеге асыру және дамыту үшін жағдай жасау. Мұнда олар білім беру процесінің толыққанды қатысушылары ретінде әрекет етеді, мәселелерді шешуде олардың тәжірибесі мұғалімнің тәжірибесінен кем емес маңызды, ол дайын білім бермейді, оқушыларды өз бетінше іздеуге итермелейді және шешім таңдау құқығын береді, сонымен бірге баланың қателесу құқығын қалдырады және талдау (интроспекция) негізінде дұрыс шешім іздеу бұрын таңдалған позиция.

Тәрбиеші мұнда бірнеше негізгі рөлдерде ойнайды:

- ақпараттандырушы-сарапшының рөлі, ол мәселенің мәнін баяндайды, жағдайды сипаттайды, қатысушылардың сұрақтарына жауап береді, процестің нәтижелерін бақылайды және т.б.;
- ұйымдастырушы - балалардың әлеуметтік және физикалық ортамен өзара әрекеттесуін реттейді (микро топтарға біріктіреді, оларды деректерді өз бетінше жинауға шақырады, тапсырмалардың орындалуын үйлестіреді);
- кеңесші рөлінде ол балалардың тәжірибесіне жүгінеді, қойылған міндеттердің шешімін іздеуге, жаңаларын өз бетінше қоюға және т. б. көмектеседі.

Интерактивті технологиялардың тиімділігінің төмендеу себептері танымдық процестердің дамуының әртүрлі деңгейімен (сөйлеу, ойлау, есте сақтау, қиял, зейін); тәрбиеленушілердің жұмыс қарқынымен; оқушылардың жұмыс қабілеттілігінің (шаршау) деңгейімен; коммуникативті қабілеттердің төмен деңгейімен, мазасыздықпен, балалардың қысылуымен, жас ерекшеліктеріне байланысты мінез-құлықты өзін-өзі реттеудің тиісті деңгейінің болмауымен және т. б. байланысты болуы мүмкін. Интерактивті оқыту технологиясы тәрбиеші мен балалар арасындағы, сондай-ақ балалардың өздері арасындағы қарым - қатынастың ерекше, көпжақты түрін көздейді және келесі коммуникациялық өзара іс-қимыл жасауға болады: "бала-бала" (жұпта жұмыс істеу), "бала-балалар тобы" (топта жұмыс істеу), "бала-аудитория" немесе "балалар тобы-аудитория" (топтардағы жұмыстың бастамасы) және т. б.

Шағын топтарда жұмыс істегенде балалар рөлдерді бөлуді үйренеді, бірлескен автор болады, бір-бірінің тілектерін ескереді, жалпы тұжырымдар мен қорытындылар тұжырымдайды, жолдастарының алдында өз таңдауын қорғайды.

Интерактивті технологиядағы тәрбиешінің ең маңызды міндеті-ақпарат алмасу процесін бағыттау және оған көмектесу: әртүрлі көзқарастарды анықтау; қатысушылардың жеке тәжірибесіне жүгіну; белсенділікті қолдау; теория мен практиканы байланыстыру; қатысушылардың тәжірибесін өзара байыту; қабылдауды, ассимиляцияны, өзара түсінуді жеңілдету; шығармашылықты ынталандыру

Интерактивті оқыту мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық іс-әрекетін ұйымдастырудың арнайы формасын қамтиды, мұнда ақпарат пассивті режимде емес, интерактивті циклдарды қолдана отырып белсенді түрде игеріледі. Интерактивті циклдар - бұл мұғалімнің белгілі бір жағдайлар жасауындағы кейбір дәйекті интерактивті әрекеттердің арнайы дизайны. Интерактивті оқыту технологиясы деп педагог пен тәрбиеленушілердің оқу ойындары түрінде өзара әрекеттесуін ұйымдастыру тәсілдерінің жүйесін түсінуге болады, бұл педагогикалық тиімді танымдық қарым-қатынасқа кепілдік береді, нәтижесінде балалардың орындалатын іс-әрекеттегі сәттілік жағдайын сезінуіне және олардың мотивациялық, интеллектуалдық, эмоционалдық және басқа салаларын өзара байытуына жағдай жасалады. Интерактивті оқыту технологияларын қолдана отырып, оқыту процесінің құрылымында келесі кезеңдерді бөліп көрсетуге болады:

Инновациялық технологияның негізгі мақсаты-әр баланың жеке қабылдауы мен даму деңгейлерін ескере отырып оқыту. Бұл педагогикалық технологияларды балабақша балаларының жас ерекшеліктерін, әр кезеңде әр баланы қабылдау мүмкіндіктерін ескере отырып қолдануға болады. Мектеп жасына дейінгі балалардың есте сақтау қабілеті әлсіз, қабылдау процестері тұрақсыз. Сондықтан олар заттарды ұстағанды және көргенді ұнатады. Осыған байланысты мектеп жасына дейінгі балаларды оқыту процесінде көрнекі құралды, ойын технологиясын кеңінен қолдану керек. Тәрбиеші-балада білімнің негізін қалайтын маңызды тұлға.

**Алматы облысы, Еңбекшіқазақ ауданы, Бөлек ауылы
"М.Горький атындағы орта мектеп" КММ
Математика пәні мұғалімі
Курманкулиева Феруза Байғалиқызы**

ЖАҢАРТЫЛҒАН ОҚУ БАҒДАРЛАМАСЫНДАҒЫ БЖС ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ ОРНЫ

Әлем өте жылдам дамып келеді, сондықтан қазіргі адамның маңызды дағдыларының бірі - өзгермелі әлеуметтік және экономикалық жағдайларға бейімделген бәсекеге қабілетті тұлғаны қалыптастыру үшін өмір бойы білім алу қабілеті.

Бұл негіздер мектепте қаланады, бұл жағдайда мұғалім балаларға ең маңызды үлгі болып табылады. Бұл, басқалармен қатар, білім алушылардың сенімі мәселесін қамтиды - заманауи мұғалімнің әртүрлі құзыреттері мұғалімге өкілеттік береді: заманауи гаджеттерді пайдалана білу, сыныптағы оқу әрекеттерін өзгерту қабілеті, жанжалдарды ақылға қонымды және әділ шешу дағдысы және тағы басқа. Мұның барлығын мұғалімдерге арналған біліктілікті арттыруға, кәсіби қайта даярлауға, сабақтас мамандықты оқу мүмкіндіктеріне және заманауи мұғалімнің цифрлық біліктілігін арттыруға қатысты ондаған түрлі курстарда оқытуға болады. Айта кететін жайт, алуан түрлі технологиялар мен әдістердің ішінен нәтиже беретінін таңдай білу және оқытылатын пән бойынша білім сапасын шынымен жақсарту білу қажет.

Қазіргі таңда балалардың аз оқитынын, баяу жазатынын, нашар сөйлейтінін және жалпы оқуға дегенқызығушылықтары төмен екенін мойындау керек, сапаның төмендеуі бастауыш және орта мектепте қазірдің өзінде бар. Негізгі іргелі, теориялық білім деңгейі төмендеуде. Жыл өткен сайын 11-сынып

оқушыларын ҰБТ-ға дайындау қиындап барады. Колледждерде 9-сыныптан кейін кететін балалар көбейді.

Білім сапасы бүгінгі таңда заманауи білім берудің ең өзекті тақырыбы болып табылады. Сапа ҰБТ, ООЖБ, аттестация, мектептегі білім сапасының рейтингі, мұғалімдерге арналған ашық сабақтар, оқушылардың жетістіктері және ең алдымен жаңа тиімді технологияларды қолдану арқылы анықталатыны баршаға аян.

БЖС технологиясы – Ф.Я.Вассерман технологиясы 1999 жылдан бері дамып келеді. Бүгінде бұл бұрынғы ТМД елдеріндегі жалғыз және ең жақсы білім беру сапасын басқару жүйесі. Бұл ең алдымен оқушыларды алдын ала іріктеусіз қарапайым жаппай мектепте нақты және іргелі нәтижелер береді. Математика пәнінің мұғалімі ретінде мен бұл технологияның оң жақтары мен нәтижелерін бірден атап өттім: көп уақыт тәжірибеге, практикалық дағдыларды меңгеруге және оқушылардың теориялық материалды 100% меңгеруіне арналады. Осы технология бойынша сабақ барысында білім алушылар әртүрлі тақырыптар бойынша пән бойынша негізгі іргелі білімдерін пысықтайды. Теория мен практиканың технологиялық процесінің құрылымымен, технологиялық карталардың мақсатымен таныса отырып, олардың мақсаттары, атап айтқанда: сөйлеуді, зейінді, ойлау жылдамдығын, есте сақтауды дамыту және пәнді меңгеру тиімділігін арттыру сабақта негізінен мұғалімнің қойған міндеттерін шешеді.

Сабаққа дайындалу үшін технологиялық карталар – мұғалімдерге арналған әдістемелік құрал қолданылады. Сабақтың технологиялық карталары әртүрлі сабақ түрлерін ұйымдастыруда мұғалім мен оқушылардың бірлескен іс-әрекетін реттейтін сабақты басқару құралы болып табылады. Бұл технологияны әр сабақта қолданғанда білім сапасында оң динамика байқалады. Жаңартылған білім мазмұны – бұл орта білім беру моделінің өзін, оның құрылымын, мазмұнын, тәсілдерін, оқыту мен тәрбиелеу әдістерін қайта қарау, оқушылардың жетістіктерін бағалаудың принципті жаңа жүйесін енгізу. Жаңартылған білім беру мазмұны аясында БЖС технологиясы, оның тиімді қолданылуы мен тиімділігі туралы толығырақ айтып өткім келеді. Білім беру мазмұнын жаңарту аясындағы барлық шаралар кешені жеке тұлғаның үйлесімді қалыптасуы мен дамуына қолайлы білім беру кеңістігін құруға бағытталған.

1. Жаңартылған білім беру мазмұнындағы алғашқы тармақтардың бірі – әрбір сабақта жағымды оқу атмосферасын құру, барлық оқушыларды тарту; оқушылардың бойында сенімділікті, жауапкершілікті, белсенділікті тәрбиелеу. БЖС технологиясы бойынша мен өткізетін әрбір сабағым сынып лидерінің тілек білдіруімен, сәлемдесуімен басталады («Бүгін табысты болу үшін белсенді жұмыс жасаймыз! Сабаққа сәттілік тілеймін»). Сынып лидері өткен сабақта тапсырманы тез шешкен, мүмкін мәселені шешуге оригиналды жауап берген, тақырып бойынша теорияны баяндауға шығармашылық көзқарас танытқан кез келген оқушы бола алады, ең бастысы мұғалім мұқият болып, әр уақытта әр түрлі оқушылардың орындауын ескеруі қажет. Сабақта мұғаліммен ортақ мақсат ретінде оқушыларды нәтижеге жетуге тарту өте маңызды. Балаларға картамен жұмыс істеу ережелерін түсіндіріп, олардың назарына бүкіл сабақтың тақырыпты меңгеруде ой-өрісін дамытуға бағытталғанын жеткізу қажет. Мысалы: балалардың сабақ бойы орындайтын шапалақтары зейінді шоғырландыру құралы қызметін атқарады (қол соғу жұмыстың басында және соңында орындалады).

2. Бенджамин Блумның әлемдік педагогикадағы белгілі «Оқу мақсаттарының таксономиясы» теориясына сәйкес, қолданыстағы стандарт білімнің алты деңгейінің екеуін ғана жақсы меңгеруге мүмкіндік береді: «білу» және «түсіну». Жаңа стандарттың көмегімен және жаңартылған білім мазмұнына сәйкес білімнің қалған төрт деңгейіне жағдай жасап, қол жеткізу қажет: «қолдану», «талдау», «синтездеу» және «бағалау». Бұған әрбір сабақ түріне арналған технологиялық карталар ықпал етеді. «Алгоритм» картасы бойынша материалды келтіремін: мотивация – жаңа материалды игеру – тақырыпты түсінудің бастапқы тесті – бекіту – анализ – рефлексия. Бұл карта бойынша өткізілетін сабақтар «білу» және «түсіну» деген екі деңгейді меңгеруге мүмкіндік береді. Оқушылар мұғалімнің түсіндірмесін тыңдай отырып, материалды меңгеру деңгейі бойынша бірден нәтиже алады, қателерін өз бетінше талдауға үйренеді.

Материалды біріктіру үшін «Тренажер» картасы қолданылады: мотивация - материалды қайталау - білімді қолдану - бақылау және өзін-өзі бақылау - өзара оқу - жаттықтырушымен жұмыс – анализ - рефлексия.

Бұл картаға сәйкес білімді қолдану кезеңінде сараланған жұмыс, А, В, С деңгейлері қолданылады. Ол үшін тренажерлар – бұл әртүрлі пәндер бойынша үш деңгейдегі (төменгі, орта, жоғары) стандартталған тапсырмалар қолданылады. Жұмыстың соңында оқушылар өзін-өзі және өзара тексеруді орындайды. Бұл кезеңде кімнің және нені түсінбегенін көруге мүмкіндік береді, сонымен қатар

материалды сәтті меңгерген 60%-дан астам оқушылар тобы көзге түседі. Тапсырманы дұрыс орындай алмаған оқушыларға қателері мен деңгейіне қарай жаттықтырушылар бөлінеді. Бұл кезеңде Блум таксономиясының тағы екі деңгейін меңгеруге мүмкіндік береміз – «Қолдану» және «Талдау». Оның үстіне сабақтың басында оқушылардың 50%-ы ғана осы екі деңгейді меңгергендігін көрсетсе, сабақтың соңында тренерлермен жұмыс істегеннен кейін бұл нәтиже 75-80%-ға жетеді.

«Синтездеу» және «Бағалау» деңгейлеріне жету үшін сабақтарды құрастыру кезінде «Логика» және «Көшбасшы» технологиялық карталарын пайдалануға болады. Бұл сабақтарды жоспарлағанда бұл сабақтарда топтық сараланған жұмысты қолдану керек екенін ескерген жөн. Оқыған материалды оқушылар өз бетінше қорытып, жүйелейді, пәнаралық байланыс орнатады. Бұл сабақта «Миға шабуыл» әдісі қолданылады.

Белгілі бір тақырыпты оқу кезінде бөлінген сағаттардың санын қарау керек, дұрысы, тақырыпты оқып-үйрену кезінде біз барлық технологиялық карталарды БЖС технологиясы бойынша қолдана аламыз, бірақ кейде тақырыпқа өте аз сағат бөлінеді. Бұл жағдайда мен технологиялық карталар бойынша кезеңдерді біріктіремін, бірақ реттілік сақталатындай және педагог ретінде Блум таксономиясының барлық 6 деңгейінің меңгеруін қамтамасыз ете аламын.

3. Жаңартылған білім беру мазмұнына сәйкес білім алушылардың күтілетін нәтижелерге қол жеткізуін бағалау жүйесіне көп көңіл бөлінуі қажет.

Бағалаудың негізгі принциптері:

- жарамдылық;
- жүйелі;
- реттілік;
- объективтілік;
- ашықтық;
- өзектілігі;
- түпнұсқалық.

Бағалау критерияларды бағалаудың екі желісін қатар дамытуды қамтиды: қалыптастырушы және жиынтық.

5. Математика пәнінен сабақ беретін мұғалім ретінде әр тақырып бойынша оқушыларға математикалық терминдердің сөздік қорын қалыптастыру өте маңызды. Технологияда оқыту сапасын арттыру үшін сөздік қорын дамыту әдістемесі әзірленді.

Сөздік қорды дамыту – білім сапасын арттырудың маңызды шарты. Жазу жылдамдығы төмен оқушы, әдетте, ауызша сөйлеуді де нашар меңгереді, өйткені оның сөздік қоры жеткіліксіз, сондықтан сабақта жоғары сапалы нәтиже бере алмайды. Баланың психикалық дамуы оның терминологиялық сөйлеуді білу деңгейімен анықталады. Сондықтан технологияда оқушылардың ауызша және жазбаша сөйлеуіне үлкен мән береміз. Егер оқушы күрделі тапсырмаларды шеше алса, бірақ оны қалай түсіндіру керектігін білмесе, онда бұл оның білім сапасының төмен көрсеткіші болып саналады.

Олай болса, жаңартылған білім беру мазмұны аясында әмбебап болып шыққан БЖС технологиясы ерекше ойлау, мәселелік жағдайды өзінше, одан шығу жолын көру қабілетін қалыптастырады. Мектеп оқушылары өз ұстанымдарын, өмірлік құндылықтарын негіздеуге үйренеді. Интерактивті оқыту әдістері басқа көзқарасты тыңдай білу, ынтымақтасу, әріптестік қарым-қатынасқа түсу, сонымен бірге қарсыластарына төзімділік, қажетті әдептілік, бірлескен ізденіс процесіне қатысушыларға деген ізгі ниет сияқты қасиеттерді дамытады. Оқытудың бұл әдісі арқылы әркім табысты, әркім топтық жұмыстың жалпы нәтижесіне өз үлесін қосады, оқу процесі мәнді әрі қызықты болады. Интерактивті оқыту қатысушылардың талқыланатын мәселелерді шешуге деген ынтықсын арттырады, бұл қатысушылардың кейінгі ізденіс белсенділігіне эмоционалдық серпін береді, оларды нақты әрекеттерге ынталандырады.

Білім берудегі инновациялық технологиялар білім беруді бұқараға жеткізуге, оның сапасын арттыруға және білім алу үдерісін жылдамдатуға ғана емес, сонымен қатар білім беруді қолжетімді етуге мүмкіндік береді. Жаңа технологиялар – біздің болашағымыз.

Маңғыстау облысының білім басқармасының Мұнайлы ауданы бойынша білім бөлімінің
"№13 мектеп-гимназия" коммуналдық мемлекеттік мекемесінің
Құқық пәні мұғалімі
Клычнйзова Айман Жайлауовна

XXI ҒАСЫРДАҒЫ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҚҰҚЫҚТЫҚ МӘДЕНИЕТТІҢ ҚАЛЫПТАСУЫ: МӘСЕЛЕЛЕР МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАР

Аннотация: Қазақстанның XXI ғасырдағы құқықтық реформалары адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын жоғары құндылық ретінде бекітті. Осы орайда, қоғамдағы құқықтық мәдениет пен оның деңгейі басты назарға алынуда. Мақалада құқықтық мәдениет және құқықтық тәрбие ұғымдары талданып, олардың қоғамдағы маңызы мен құқықтық сананың қалыптасу механизмдері қарастырылады. Қазақстанның құқықтық жүйесінде орын алған кейбір мәселелер, сондай-ақ құқықтық білім беру, құқықтық ағарту жұмыстарының тиімділігін арттыру жолдары талқыланады. Құқықтық мәдениет елде заң үстемдігін қалыптастыру мен құқықтық тәртіпті нығайтуға маңызды үлес қосатыны көрсетілген. Мақалада құқықтық мәдениеттің қалыптасуындағы негізгі әдіс-тәсілдер мен олардың елдегі әлеуметтік өзгерістерге ықпалы туралы кеңінен баяндалған.

Кілт сөздер: құқықтық мәдениет, құқықтық сана, құқықтық тәрбие, құқықтық жүйе, заң үстемдігі, құқықтық ағарту, құқықтық білім беру, Қазақстан, қоғамдық сана, құқықтық реформалар.

XXI ғасыр кезеңінде Қазақстанда түбегейлі қайта құрулар басталып, құқықтық мемлекет құруға баса назар аударыла бастады. Ол мемлекеттің ең жоғары құндылығы адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын жариялады. Әрбір қазақстандықтың іс-әрекетінің жоғары мәдениеті азаматтық қоғамның басты нәтижесі болып табылады.

Құқықтық мәдениеті жеткіліксіз дамыған адам, әдетте, қылмыс сияқты заң бұзушылықтың ең өрескел жағдайларына ғана назар аударады, ал басқа да көптеген заңды елемеу жағдайлары оның назарынан тыс қалады. Мұндай қабылдауда заң «мұздық» ретінде пайда болып, қалыптасады, оның кіші бөлігі көрінеді, ал үлкен бөлігі су бағанының астында жасырылады.

Құқықтық сана жеке тұлғаның және қоғамның рухани құндылықтары туралы субъективтік жағынан түсінік береді. Ол сезімде, идеяда көрініс табады, бірақ материалданған түрде емес. Қоғамдық қатынастарға құқықтық әсер ету механизмін түсіну үшін құқықтық мәдениет сияқты категорияны меңгеру қажет. Бұл категория елдің құқықтық жүйесін сипаттау үшін қолданылады. Қоғамның құқықтық мәдениетін талдай отырып, олар құқықтық құбылыстарды зерттейді, адамның құқықтары мен бостандықтарының шеңберін және белгілі бір қоғамдағы оның қорғалу дәрежесін көрсететін құқық саласындағы құндылықтарды, мұраттарды және жетістіктерді сипаттайды және түсіндіреді.

Құқықтық мәдениет деп біз құқықтық ойлаудың белгілі бір деңгейін және құқықтық шындықты қабылдау сезімін, сонымен қатар халықтың заңдарды білуінің тиісті дәрежесін және заң үстемдігін, олардың беделін құрметтеудің жоғары деңгейін түсінеміз. Құқықтық мәдениетке құқықтық шындықтың нақты тәсілдері (құқық қорғау органдарының жұмысы, конституциялық бақылау және т.б.), заңдар мен заңнама жүйелері, құқықтық қызмет нәтижесіндегі сот тәжірибесі жатады.

Заңдарды ойлап табуды да құқықтық құндылық деп түсіну керек.

Ежелгі заманнан бері адамдар заңдарды жасап, бекіткен және бұл заңдар қарудың күшін, мемлекеттің билігін, сонымен қатар құдайлардың билігін де иеленді.

Әрине, адамдардың әлеуметтік баспалдақта қандай орын алғанына байланысты құқыққа деген көзқарасы әртүрлі болды. Демек, олардың құқықтық мәдениеті мазмұны жағынан да әртүрлі болды. Сонымен бірге заңның жетілмегендігін түсінген дана адамдар ерте заманда да көптеген заңдардың тәртіп орнатуға, мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз етуге, экономиканы дамытуға пайдасын атап өткен. Ал азаматтары заңға бағынатын мемлекет ішкі соғыстардан аулақ бола алады.

Феодалдық қоғамның құқықтық мәдениеті дін мен әдет-ғұрыптардың әсерінен қалыптасты. Орта ғасырдағы халық сауатсыз болды. Адамдар әртүрлі белгілерге, ғажайып емдеуге, аяндарға сенді.

Құқыққа сипатқа күш ие болды. Турнир кезінде жекпе-жек кезінде өлтіру қылмыс болып саналмаған. Дұрыс істеген әділеттік танытқан емес, жеңіске жеткен адам болды. Орта ғасырлардағы құқықтық мәдениет заңның сақталуын қамтамасыз ету құралы ретінде қатыгездікке жол берді.

Құқық тәрбиелік рөл атқарады. Құқық адамды логика мен әдістемеден немесе ерікті жүйелі жаттығулардан әлдеқайда көп тәртіпке келтіреді. Құқық - ең алдымен әлеуметтік жүйе және оның үстіне бірден-бір әлеуметтік тәртіпті жүйе. Әлеуметтік тәртіп тек заң арқылы жасалады; тәртіпті қоғам мен құқықтық тәртібі дамыған қоғам – бірдей ұғымдар.

Қоғамның құқықтық мәдениеті жүйелі ұтымды қалыптастыруды, ынталандыруды, оң әлеуметтік дамуды қажет етеді. Әлемдік және ұлттық құқықтық мәдениет құндылықтарын білдіретін саяси-құқықтық идеяларды, нормаларды, принциптерді қалыптастыруға бағытталған шаралар жүйесі құқықтық тәрбие қызметін атқарады. Басқаша айтқанда, құқықтық тәрбие – бұл азаматтардың арасында және қоғамда құқықтық мәдениетті қалыптастыру.

Бұл процесті мемлекеттік органдар, лауазымды тұлғалар, оқу орындары, жалпы қоғам жүзеге асырады.

Құқықтық тәрбиенің мазмұны – адамдарды мемлекет және құқық, заңдылық, жеке адамның құқықтары мен бостандықтары туралы білімдермен таныстыру, құқықтық ілімдердің, доктриналардың мәнін түсіну, азаматтардың заңға бағыну мінез-құлқына тұрақты бағдарын дамыту. Әрине, адамгершілік нормаларында негізі мен бастауы бар кейбір құқықтық құндылықтарды адам әртүрлі қоғамдық тәжірибелер барысында игереді. Алайда, құқықтық тәрбиенің мақсаты – құқықтық құндылықтарды әрбір адамның санасы мен сезіміне жеткізудің арнайы құралдарын жасау.

Құқықтық тәрбие механизмінің негізгі элементтерін тұлғаның құқықтық мәдениетін арттыруға бағытталған қызмет ретінде қарастырайық. Ең алдымен бұл - құқықтық жалпы білім беру, белгілі бір конституциялық оқиғаларға байланысты құқықтық жұмыс, бұқаралық ақпарат құралдары арқылы құқықты насихаттау, көркем әдебиет сияқты оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың нақты жолдары.

Құқықтық тәрбие механизмінің тағы бір маңызды элементі – құқықтық тәрбиенің алуан түрлі әдістері – жеке тұлғаның санасы мен мінез-құлқына құқық тәртібі мүддесіне ықпал ету мақсатында саяси-құқықтық идеялар мен принциптерді түсіндіру әдіс-тәсілдері. Оларға білім алушыларға эмоционалдық, педагогикалық әсер етудің сан алуан әдістері жатады: сендіру, ескерту, мадақтау, мәжбүрлеу. Бұл әдістер заң тәжірибесінде жиі қолданылады.

Құқықтық тәрбие әдістеріне құқықтық ағарту жатады. Құқықтық білімді тарату процесі жалпы құқықтық мәдениеттің өсуіне қызмет етеді. Негізгі құқықтық білім – жалпы халықтың құндылық белгісі ретінде заң мен заңдылықты құрметтеуге, халықтың құқықтық білім негіздерін меңгеруіне, әлеуметтік және құқықтық жауапкершілікті түсінуге тәрбиелеу.

Тәрбие жұмысы жеке тұлғаның жеке құқықтық санасын бүкіл қоғамның, мемлекеттің мүдделеріне жауап беретін ең жалпы құқықтық принциптер мен талаптарды түсінуге көтереді. Заңға, құқыққа деген оң көзқарасты қалыптастыру, азаматтардың мемлекет пен қоғам алдындағы өз құқықтары мен міндеттерін білуі құқықтық мәдениеттің құрамдас бөлігі болып табылады.

Құқықтық жалпыға бірдей білім беру қызметінің жүйесіне мемлекеттік және қоғамдық органдар коммерциялық және бюджеттік негізде жүзеге асырылатын арнайы заң курстарының, оқу орындарының, семинарлардың жұмысы кіреді. Жалпыға бірдей құқықтық білім берудің міндеті – халықты құқықтық қорғау деңгейі, демек құқықтық мәдениет деңгейі бізден жоғары болған елдердің мысалдары мен мұраттарымен, құқықтық тәжірибесімен және дәстүрлерімен таныстыру. Өкінішке орай, қазіргі уақытта құқықтық тәрбиенің құндылығы, эмоционалдық әсері нақты құқықтық тәжірибемен өте шектелген, өйткені бұл ел халқының санасы мен іс-әрекетінде жоқ құндылықтарға құрметпен қарауды адамға тәрбиелеу мүмкін емес, сондықтан да қоғам және басқа елдердің тәжірибесі бізге әрқашан сыйкес келе бермейді. Бос декларациялар мен демагогиялық мәлімдемелер қоғамдағы құқықтық мәдениетін

қалыптастыру үдерісіне кері әсерін тигізеді. Әлеуметтік ауқымда қоғамның құқықтық мәдениеті саласындағы істің шынайы жағдайына халықтың көзін «ашатын» көрнекті тұлға болуы мүмкін.

Бұқаралық ақпарат құралдары арқылы құқықтық ағарту жұмысының нысандарына құқықтық тақырыптар бойынша әңгімелесу, саяси-құқықтық қатынастардың өзекті мәселелері бойынша пікірталас, «Адам және заң» тақырыптық бағдарламалары, мамандардың жаңа заңнамаға түсініктемелері және т.б. жатады. Тәжірибеде жаппай құқықтық жұмыстың лекциялық насихат, құқықтық тақырыптағы барлық лекция түрлері, апталықтар, онкүндіктер, құқықтық білім айлықтары, ғылыми-тәжірибелік конференциялар, жиындар сияқты түрлері дамыды. Алайда соңғы онжылдықта елімізде орын алған қоғамдық сананың бұзылуына және адами құндылықтардың қайта бағдарлануына байланысты олардың үлесі азайды. Жұмыстың бұл түрі қоғамда танымал емес және тек сайлау немесе басқа конституциялық қажетті іс-шаралар кезінде жүзеге асырылады.

Құқықтық мәдениет сауатты және заңды түрде дұрыс сөйлей білуді болжайды. Заң терминологиясын, құқықтық актілер, заңдардың мазмұнын түсіндіру азаматтарды құқықтық тәрбиелеудің құрамдас бөлігі болып табылады. Өз кезегінде заңгерлерден құқықтық актілердің мәтіндерін дұрыс, кәсіби деңгейде құрастыра білу, өз сөзінде этикалық мағынада дұрыс сөздерді қолдана білу талап етіледі.

Қазіргі уақытта құқықтық мәдениетті қалыптастыру үдерісінде көптеген мәселелер бар. Бұл, ең алдымен, халықтың құқықтық сауатсыздығы, заң шығарудың күрделі үдерісі, шындықтың құқықтық актілерінің жиі қайшылықтары, сондай-ақ күшті құқықтық мемлекет идеологиясының дамымағандығы және соның салдарынан құқықтық нигилизм, моральдық принциптерді жоққа шығару түрінде көрініс табуы мүмкін. Азаматтардың заңға, құқыққа деген оң көзқарасын қалыптастыру, олардың мемлекет пен қоғам алдындағы құқықтары мен міндеттерін білуі құқықтық мәдениетті қалыптастыру үдерісіндегі басты міндет болып табылады.

**Маңғыстау облысының білім басқармасының Маңғыстау ауданы бойынша білім бөлімінің
"Еркетай бөбекжайы" жедел басқару құқығындағы МКҚК
Тәрбиеші**

Қонарбаева Ақсынай Демегенқызы

БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУДЫҢ НЕГІЗГІ АЛҒЫШАРТТАРЫ

Шығармашылыққа жақын бүлдіршіндер әр түрлі жаңашылдыққа құмар келеді. Негізінде баланың шығармашылық қабілеттері айтарлықтай ерте кезден біліне бастайды. Егер де ата-ана соны байқап, уақытында дамытуға көмек көрсететін болса, болашақта ол балада қандай да бір дарын пайда болуы мүмкін. Ерте жастан бастап балаларда қабілеттердің алғашқы көрінісін байқауға болады. Оны орындай отырып, бала қуаныш, рахат сезінеді, ол нәтижеге емес, процестің өзіне қызығушылық танытады. Ең қарқынды және айқын қабілеттер 3-4 жастан бастап дами бастайды, ал ерте балалық шақта олардың қалыптасуының жалпы алғышарттары қалыптасады. Сонымен, өмірдің алғашқы үш жылында бала негізгі қозғалыстар мен пәндік әрекеттерді игереді, белсенді сөйлеу қалыптасады. Ерте балалық шақтың аталған жетістіктері мектепке дейінгі жаста дами береді.

Шығармашылық дамудың пайдасы:

- Қиялдай білу;
- Тәуекелге бара алу;
- Ой шапшаңдығы;
- Интуицияның дамуы;
- Эстетикалық құндылықтар;
- Күрделі заттар мен құбылыстарды түсіне білу.

Жасына сай баланың қабілетін қалай дамытқан дұрыс:

- 4 жасқа дейін үнемі баламен бірге жаттығулар мен шығармашылық бағыттағы ойын ойнаңыз;

- 5-6 жастан қиялдау мен елестетуге арналған жаттығуларды орындау қиынға соғады. Бұл жаста көп жағдайда баланың қандай да бір қабілеті байқалып, соны дамытуға бағытталған іс-әрекеттер жасуға болады;

- 7 жастан бастап көбіне кәсіби жаттығулармен айналысқан дұрыс. Мәселен, музыкалық жаттығулар немесе сурет салу мектебіне түсуге болады.

Жалпы қабілеттер екі топты құрайды – танымдық және практикалық. Когнитивті қалыптастыру шындықты танудың бейнелі формаларын қалыптастыруға кіреді: қабылдау, бейнелі есте сақтау, визуалды-бейнелі ойлау, қиял, яғни интеллекттің бейнелі негізін құруға. Танымдық қабілеттер құрылымында орталық орын объектілердің қасиеттерін, олардың жалпы құрылымын, негізгі белгілердің немесе бөліктер мен жағдайлардың арақатынасын көрсететін бейнелер жасау мүмкіндігі болып табылады. Танымдық қабілеттерге, ең алдымен, сенсорлық, интеллектуалды және шығармашылық жатады. Шығармашылық – бұл адамның белсенді, мақсатты әрекеті, нәтижесінде жаңа, ерекше нәрсе пайда болады. Шығармашылық тұлғаны қалыптастыру-қазіргі кезеңдегі педагогикалық теория мен практиканың маңызды міндеттерінің бірі.

Шығармашылық мынада:

- қабілеттер-мүлдем жаңа нәрсені ойлап табу, ойлап табу мүмкіндігі;
- позициялар-өзгерістер мен инновацияларды қабылдау қабілеті, идеялар мен мүмкіндіктермен тәжірибе жасауға ұмтылу, дүниетанымның икемділігі, кемелдікке жету жолдарын үздіксіз іздеу;
- нәтижесінде мүлдем жаңа бейнелер пайда болатын процесс.

Баланың шығармашылық қабілеттерін дамытудың негізгі шарттары:

1. Әрекет балада күшті және тұрақты жағымды эмоциялар тудыруы керек, қуаныш әкелуі керек. Бала өз іс-әрекетінен жағымды қанағат сезімін сезінуі керек, содан кейін оны жүзеге асыруға мәжбүрлемей, өз еркімен ұмтылуға ие болады, бұл әрине, оның жеке басының қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Егер бала кез-келген нәрсеге шынымен қызығушылық танытса, онда көп ұзамай бұл қызығушылықтар мен бейімділіктер баланы толығымен баурап алады, бұл өз кезегінде адамның қабілеттерінің дамуына оң әсер етеді.

2. Қабілеттерді дамыту үшін баланың іс-әрекеті мүмкіндігінше шығармашылық болуы өте маңызды, ал әртүрлі үйірмелер мен секциялар баланың жеке басының қабілеттерін дамытуда үлкен рөл атқарады.

3. Баланың жеке басының қабілеттерін дамыту үшін оның қабілеттерін дамыта отырып, балаларды талапшылдық пен өзін-өзі сынай білуге, қиындықтарды жеңуде табандылыққа тәрбиелеу керек. Олардың қабілеттеріне, жетістіктеріне дұрыс көзқарасын қалыптастыру өте маңызды.

Мектеп жасына дейінгі баланың шығармашылық қабілеті – бұл кез-келген шығармашылық іс-әрекеттің сәттілігін анықтайтын жеке қасиеттер. Шығармашылық қабілеттерді мектеп жасына дейінгі баланың көптеген қасиеттерінің қорытпасы деп атауға болады. Шығармашылық тәрбиеде ерекше роль бейнелеу өнерінің еншісіне тиеді. Бейнелеу өнері тәрбие құралы ретінде баланың жеке басының жан-жақты қалыптасуына тікелей әсерін тигізеді. Бейнелеу іс-әрекеті кезінде баланың ақыл ойы жетіледі, адамгершілік қасиеттері, жағымды мінез-құлқы ерекшеліктері қалыптасады, көтеріңкі көңіл-күй пайда болады. Олар болмысқа эстетикалық көзқарастарды қалыптастыратын сезімдерге біртіндеп ауысып, күнделікті өмірден, әсемдік пен сұлулықты қабылдау арқылы көркем өнердің алғашқы дағдыларына жаттықтырады.

Балалардың саусақпен, губкамен сурет салып, жұмыс істеуі саусақ моторикасының дамуы және тілінің дұрыс қызмет атқаруына әсер етеді. Баланың жан-дүниесі рухани жағынан нәр алып, оның айналадағы ортаны тану мүмкіндігі арта түседі. Алғашында бейнелеу өнерінің түрлері туралы түсініктер беріледі. Сурет салуға бейімдеу арқылы мүсіндеу, жапсыру арқылы сәндік қолданбалы өнерге, құрастыру сабағы арқылы сәулет өнерінің қыр-сыры жайында алғашқы түсінік беріледі.

Балалардың шығармашылық қиялы мен қабілетін дамыту, олардың практикалық дағдыларын иемденуі сәбилік кезеңнен басталады. Балалар тілді меңгере отырып, заттарды, олардың қасиеттері, белгілері туралы білімді игере бастайды. Мектепке дейінгі балаларға арналған көркем шығармалар баланы шынайы болмысты нақты әрекетімен таныстыра отырып, оны көркемдеп, баяндап, баланың сөздік қорын молайтып, тілін байытады, көркем өнерге қызығушылығын арттырып, шығармашылық қабілеттерінің ашылуына мүмкіндік береді.

**Маңғыстау облыстық білім басқармасының Мұнайлы аудандық білім бөлімінің
"Күншуақ" шағын орталығының педагог-психологы
Кожанова Ақбала Утебаевна**

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ОҚУҒА ДЕГЕН ПОЗИТИВТІ МОТИВАЦИЯСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ПСИХОЛОГ МАМАНДАРДЫҢ РӨЛІ

Мектеп жасына дейінгі балаларды оқытуға ынталандыру қазіргі білім беру жүйесі үшін өзекті мәселе болып қала береді. Қоғам бала кезінен бастап оқытуға белсенді қатысуды талап етеді. Сондықтан мотивация балабақшада мүмкіндігінше тиімді болуы керек. Мектеп жасына дейінгі балалардың мотивациясын баланың мектепке психологиялық дайындығы деп санауға болады. Позитивті мотивация - бұл болашақ оқу іс-әрекетіне оң нәтижеге қол жеткізуді шарттайтын ынталандыру. Мотивация - бұл адамды іс-әрекетке итермелейтін, осы мақсатқа бағытталған бағыт беретін ішкі және сыртқы қозғаушы күштердің жиынтығы.

Мектеп жасына дейінгі балаларды ынталандыру мәселесімен айналысқан көптеген авторлардың зерттеулеріне сүйене отырып мотивацияның алты механизмін анықтауға болады. Бұл баланың топ пен қоғам жағдайында мақсатқа жетуге деген ынтасын арттырудың тәсілдері. Бұл алты механизм:

- қоршаған ортаны зерттеуді ынталандыру;
- бастапқы зерттеу қабілеттерін үйрету, мысалы: заттарды анықтау, ретке келтіру, сұрыптау, салыстыру;
- баланы жетістіктері үшін мадақтау;
- дағдыларды дамытуға және жаттықтыруға көмектесу;
- мүмкіндігінше қателіктер мен нашар нәтижелер үшін жазадан және сыннан аулақ болу;
- тілдік және символдық ынталандыру.

Барлық алты механизмді орындау балаларға ерте жастан бастап жетістікке жетуге мотивация алуға көмектеседі. Білім беру қызметін ұйымдастырған кезде балабақшадағы мектеп жасына дейінгі балаларды ынталандыру түрлерін қарастырыңыз. Педагогикалық іс-әрекет осы жасқа тән балалар іс-әрекеті арқылы балалардың дамуына ықпал етуі керек: ойын; еңбек; сурет салу; білім беру; өнімді іс-әрекет. Сондықтан балалар олардан талап етілетін барлық нәрсені ғана емес, сонымен бірге оны өздерінің тәуелсіз іс-әрекеттеріне ауыстыруы қажет. Бұл біз балаларға беруге тырысатын жаңа білім, дағдылар оларға қажет және қызықты болған жағдайда ғана болады. Сонымен қатар, балалардың басым көпшілігінде қажетті мотивацияның пайда болуын қамтамасыз ететін осындай әдістер қажет.

Психологиялық әдебиеттерде мотивацияның төрт түрі бар:

Бірінші түрі - ойын мотивациясы - "Ойыншыққа көмектес", бала ойыншықтардың мәселелерін шеше отырып, оқу мақсатына жетеді. Бұл мотивацияны құру схемаға негізделген: сіз ойыншыққа көмек қажет екенін айтасыз және оларға тек балалар көмектесе алады. Жұмыс кезінде әр баланың өз кейіпкері болуы керек және ойын соңында тәлімгер баланың жұмысын бағалайды, баланы міндетті түрде мақтайды. Бұл мотивациямен бала көмекші және қорғаушы ретінде әрекет етеді және оны әртүрлі практикалық дағдыларды үйрету үшін қолдану орынды.

Мотивацияның екінші түрі - ересек адамға көмектесу - "Маған көмектес". Мұнда балалардың маңызы - ересектермен қарым-қатынас жасау, мақұлдау алу мүмкіндігі, сондай-ақ бірге жасалуы мүмкін бірлескен істерге қызығушылық болып табылады. Мотивация құру схема бойынша құрылады: сіз балаларға бірдеңе жасайтындығыңызды білдіресіз және балалардан сізге көмектесуін сұрайсыз. Олар

сізге қалай көмектесе алады деп ойлайсыз ба? Әр балаға мүмкін болатын тапсырма беріледі. Соңында сіз нәтижеге бірлескен күш-жігер арқылы қол жеткізілгенін, оған барлығы бірге келгенін атап өтесіз.

"Маған үйрет" мотивациясының үшінші түрі. Баланың өзін білімді және шебер сезінуге деген ұмтылысына негізделген. Бұл мотивацияны құру схема бойынша жүзеге асырылады: сіз балаларға қандай да бір іс-әрекетке баратындығыңызды білдіресіз және балалардан сізге мұны үйретуін сұрайсыз. Әр балаға сізге қандай да бір нәрсені үйретуге мүмкіндік беріледі. Ойын аяқталғаннан кейін әр балаға оның іс-әрекетіне баға беріледі және оны мадақтау керек. Мысалы: - балалар, біздің қуыршақ Айжан серуендеуге жиналды, мен оны серуендеуге киіндіруім керек. Мен мұны қалай жасау керектігін білмеймін. Сіз маған үйрете аласыз ба?

"Өзіңіз үшін өз қолыңызбен заттар жасау" мотивациясының төртінші түрі баланың ішкі қызығушылығына негізделген. Мұндай мотивация балаларды өздері және жақындары үшін заттар мен қолөнер бұйымдарын жасауға итермелейді. Балалар өз қолөнерімен шын жүректен мақтанады және оларды ықыласпен пайдаланады. Бұл мотивацияны құру схема бойынша жүзеге асырылады: сіз балаларға қолөнердің қандай да бір түрін көрсетесіз, оның артықшылықтарын ашасыз. Әрі қарай, осы затты қалай жасау керектігін барлығына көрсетіңіз. Өз қолдарымен жасаған бұйымға мақтаныш-еңбекке деген шығармашылық көзқарастың маңызды негізі.

Ойын технологияларын, ауызша әдісті, рөлдік ойындарды, рефлексияны қолдана отырып, мотивацияның барлық түрлерін қолдану біздің оқушыларымыздың коммуникативті құзыреттілігін қалыптастыруға ықпал етеді. Сондай-ақ, балаларды ынталандырудың келесі принциптерін сақтау керек:

- балаға мәселені шешуде тәрбиеші тек өз көзқарасын ғана көрсетуіне болмайды (мүмкін баланың мәселені шешудің өзіндік жолы болады);
- баладан онымен ортақ іс жүргізуге рұқсат сұрауды ұмытпаңыз;
- алынған нәтиже үшін баланың іс-әрекетін мадақтауды ұмытпаңыз;
- баламен бірге әрекет ете отырып, сіз оны өз жоспарларыңызбен, оларға жету жолдарымен таныстырасыз.

Осы ережелерді сақтай отырып, сіз балаларға жаңа білім бересіз, оларға белгілі бір дағдыларды үйретесіз, қажетті дағдыларды қалыптастырасыз. Ойын және ертегі кейіпкерлері "Қонаққа келуі", "Танысу", "Тапсырмалар беру", "Қызықты әңгімелер айту", балалардың еңбек нәтижелерін бағалай алады. Бұл ойыншықтар мен кейіпкерлерге бірқатар талаптар қойылады. Ойыншықтар немесе ойын кейіпкерлері:

- балалардың жасына сәйкес келуі керек;
- эстетикалық болуы керек;
- баланың денсаулығы үшін қауіпсіз болуы керек;
- оқу құндылығы болуы керек;
- шынайы болуы керек;
- баланы агрессияға итермелемеуі керек, қатыгездік көріністерін тудырмауы керек;
- ойнатылатын кейіпкерлер көп болмауы керек. Әр кейіпкер қызықты және есте қаларлық, өзіндік сипатқа ие болуы керек.

Біздің жұмысымызға біз ақпараттық-компьютерлік технологияларды енгіземіз бұл бізге оқыту сапасын арттыруға және балалардың ақпараттық құзыреттілігін қалыптастыруға мүмкіндік береді: ақпарат көздерін шарлау және қорытынды жасау, қызығушылық тудыратын тақырыпқа сұрақтар қою мүмкіндігі. АКТ-ны білім беру қызметіне деген ынтаны арттыру құралы ретінде пайдалану. Компьютерді пайдалану бізге еріксіз зейінді белсендіруге, оқуға деген қызығушылықты арттыруға, көрнекі материалмен жұмыс істеу мүмкіндіктерін кеңейтуге мүмкіндік береді, бұл мақсаттарға қол жеткізуге ықпал етеді. Таңертең балаларды топқа қабылдау кезінде біз балаларды кіру минуттарын пайдаланып ынталандырамыз. Кіру минуттары таңертең баланы бірден мейірімділікке, тыныштыққа, сүйіспеншілікке баулу үшін өткізіледі. Біз келтірген кіру минуттары:

- басқа адамдардың күйлерін, тілектері мен мүдделерін қабылдау мен есепке алудың эмоционалды қабілетін қалыптастыруға;
- баланың балабақшаға бейімделу кезеңінде алаңдаушылықты жеңілдетуге;
- режимдік сәттерге саналы, жауапкершілікпен қарауды дамытуға;
- тәуелсіздік пен ынтымақтастықты дамытуға;
- өзін-өзі реттеу мен өзін-өзі бақылауды арттыруға;
- жалпы эмоционалды қатынасты арттыруға бағытталған.

Позитивті мотивация үшін бала өзінің әлеуетін іске асыруды сезінуі керек, өз жұмысының нақты нәтижелерін алуы керек. Ата-аналар, тәрбиешілер мен психолог мамандар балаға қорқынышты жеңуге көмектесіп, үйретуі керек, жетістікке жетудің алғышарттарын айтуы қажет, баланың әр әрекетіне жоғары баға беруі керек. Балабақшада оқуға оң мотивация, оның кешенді дамуы-әрі қарай табысты оқудың шарты. Бала белсенді болуы керек, ата-анасымен, құрдастарымен қарым-қатынас жасауы керек. Бұл бүгінгі білімнің қажеттілігі ғана емес, әр баланың жеке тұлға ретіндегі қажеттілігі.

**Маңғыстау облыстық білім басқармасының Мұнайлы аудандық білім бөлімінің
"Күншуақ" шағын орталығының тәрбиешісі
Нурканиева Гулшат Изгалиевна**

БАЛАБАҚШАДА ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАР АРҚЫЛЫ БАЛАЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚАБІЛЕТІН АРТТЫРУ

Танымдық белсенділікті психологиялық-педагогикалық құбылыс ретінде анықтау, бұл мектепалды даярлық кезеңіндегі балалардың тұлғалық сапасының ерекшелігіне талдау жасауға, тәрбиелеу мен оқыту үрдісін қалыптастыру жағдайлары мен құралдарын қарастыруға мүмкіндік береді. Себебі меңгерілген білімнің сапасы мен беріктігіне тек балаларды оқыту, дамыту және тәрбиелеудің нәтижесі емес, сонымен қатар балалардың өзіндік танымдық іс -әрекетіне қатынасының қатысуымен тәуелді болып келеді. Танымдық белсенділік баланың психологиялық- денелік дамуының алғы шарты мен нәтижесі болып табылады. Осыған байланысты балалардың жоғары психикалық үрдісін қабылдау, зейін, ойлау ерекшеліктері анықтайды. Барлық психикалық танымдық үрдістердің ішінен ойлау жетекші үрдіс болып табылады. Барлық танымдық процестер үрдістердің қасиеттері мен қатар бір-бірімен сипатын анықтай отырып, олармен бірге және тығыз байланыста болуып бірізділікте жүреді. Демек оқыту үрдісінде ынталандыру- бұл ең алдымен бала ойлауын дамыту болып табылады. Ойлау адам өмірінде аса қымбат орын алады.

Егер сөйлеу, ойлау, қабылдау процестерінің дамуы қалыпты жағдайда жүрмесе баланың ой-өрісінің дамуы да кейін қалады. Бала бұл жаста өзін еркін ұстап, өз бетімен әрекет жасап үйрене алмайды, олардың дамуында жол көрсететін, өмірге бейімделуіне жағдай жасайтын адам болу керек. Қандай адамзат баласы болмасын баланың әлеуметтік жағдайына бейімдейтін, үйрететін ата-анасы болып табылады. Бүгінгі күні мектепке дейінгі жастағы балалардың толық интеллектуалды даму мәселесі әлі де өзекті болып отыр. Интеллектуалды толық дамыған мектеп жасына дейінгі бала сабақты жақсы оқиды, берілген материалды тез қабылдайды, өзінің күшіне сенімді, айналасындағылармен тез тіл табысады. Сол себепті мектепке дейінгі білім беру мекемесінде ұйымдастырылған оқу – тәрбие үрдісінде зейін, есте сақтау, ойлау қабілеті, елестету, сөздік қорын дамытатын және жаттықтыратын жұмыстарға көп көңіл бөлінеді. Дидактикалық ойындар арқылы балалардың ойлау қабілеттері дамиды, сабаққа деген қызығушылықтары артады.

Дидактикалық ойындардың мазмұны балалардың білім беру көкжиегін кеңейтіп қана қоймайды, сонымен қатар олардың табиғат құбылыстарына, қоршаған әлем объектілеріне, қоғамдық өмірге, әртүрлі кәсіптер мен ұлттардың адамдарына, еңбек қызметі туралы идеяларға дұрыс көзқарасын қалыптастырады. Сондай-ақ білімді жүйелеу және тереңдету, балаларды өз бетінше ойлауға үйрету,

тапсырмаға сәйкес әртүрлі жағдайларда тәуелсіз білімді пайдалану оң әсерін тигізеді. Екі тапсырма — дидактикалық және ойын — оқу мен ойынның өзара байланысын көрсетеді. Дидактикалық ойындағы сабақтарда дидактикалық тапсырманы тікелей қоюдан айырмашылығы, ол ойын тапсырмасы арқылы жүзеге асырылады, ойын әрекеттерін анықтайды, баланың міндетіне айналады, оны шешуге деген ұмтылыс пен қажеттілікті тудырады, ойын әрекеттерін белсендіреді. Дидактикалық тапсырманың болуы ойынның оқу сипатын, оқу мазмұнының үлкен мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық іс-әрекетінің процестеріне бағытталғандығын көрсетеді. Дидактикалық ойын үлкен мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық белсенділігін дамыту құралы ретінде үлкен әлеуетті мүмкіндіктерді қамтиды:

- танымдық процестерді белсендіреді;
- үлкен мектеп жасына дейінгі балалардың қызығушылығы мен зейінін тәрбиелейді;
- қабілеттерін дамытады; балаларды өмірлік жағдайларға әкеледі;
- оларды ережелерге сәйкес әрекет етуге үйретеді, қызығушылығын дамытады;
- білім мен дағдыларды бекітеді.

Дидактикалық ойынның құрылымы келесі компоненттерден тұрады: дидактикалық ойында әрдайым ойын дизайны, ойын әрекеттері мен ережелері болады. Ойын идеясы көбінесе дидактикалық ойынның атауында көрінеді. Дидактикалық тапсырма ойын тапсырмасы арқылы жүзеге асырылады. Дидактикалық ойындардың негізгі міндеттері: заттарды салыстыру, жұмбақтарды болжау, тақырыпты оның белгілері бойынша анықтау, тақырыптағы негізгі белгілерді бөліп көрсету, заттарды жалпылау, оларды жіктеу, тез еске түсіру, дәл анықтау, өз пікірлерін айта білу, қорытынды жасау. Ойындардағы қиындықтардың біртіндеп артуы баланың шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді, мұнда бәрі түсіндіріледі және балада тек орындаушылық қасиеттер қалыптасады.

А. И. Сорокина дидактикалық ойындардың келесі түрлерін ажыратады:

саяхат ойындары қандай да бір мақсатпен бір жерге саяхаттауды білдіреді. Саяхат ойынының мақсаты — балалардың қиялын жетілдіру арқылы танымдық мазмұнға ерекше әсер беру. Мектепке дейінгі білім беру мекемесінің заманауи мүмкіндіктері әртүрлі мұражайлар, сурет галереялары, елдер бойынша медиа ресурстарды пайдалана отырып виртуалды саяхат жасауға мүмкіндік береді

- ойындар-болжамдар. Балалардың алдында бір нәрсені болжау міндеті тұр. Бұл ойындар білімді жағдайлармен байланыстыру, себеп-салдарлық байланыстар орнатуды қажет етеді.

- жұмбақ ойындар. Олардың негізінде білімді, тапқырлықты тексеру жатыр. Мұндай ойын логикалық ойлауды дамытады. Жұмбақтарды шешу талдау, жалпылау қабілетін дамытады, ойлау, қорытынды жасау қабілетін қалыптастырады.

- әңгіме ойындары. Олардың негізінде тәрбиешінің атынан немесе ойнатылатын кейіпкердің атынан қарым-қатынас жатыр. Бұл нұсқада ойын сұрақтар мен жауаптарды тыңдауға, мазмұнға назар аударуға, айтылғандарды толықтыруға, пайымдаулар айтуға тәрбиелейді.

Дидактикалық ойындардың мәні-балалар ойын-сауық түрінде ұсынған ақыл-ой мәселелерін өздері шешеді. Олардың негізгі мақсаты-балалардың білімін, дағдылары мен дағдыларын игеруге және нығайтуға, ақыл-ой қабілеттерін дамытуға ықпал ету. Балаларды жан-жақты тәрбиелеу мен оқытуда дидактикалық ойындардың рөлі зор. Мектепке дейінгі мекемеде қолданылатын дидактикалық ойындар күрделі психикалық белсенділікті қажет етеді, сондықтан олар ақыл-ой тәрбиесінің мәселелерін шешуге ықпал етеді. Дидактикалық ойындардың маңыздылығы ойын ережелеріне ерекше рөл атқаратын моральдық мәселелерді шешуде де байқалады

Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарындағы дидактикалық ойындар балалардың танымдық қабілеттерін белсендіруге ықпал етеді. Олар кез-келген интеллектуалды тапсырмаға негізделген, оны шешуде ойынның танымдық және дамытушылық мәні жатыр. Дидактикалық ойындар-бұл белгілі бір дағдыларда жүйелі түрде жаттығуға мүмкіндік беретін ережелері бар ойындар тобы, бұл физикалық және ақыл-ой дамуы, мінез бен ерік-жігерді тәрбиелеу үшін өте маңызды. Оларсыз мектепке дейінгі білім беру мекемесінде тәрбие жұмысын жүргізу қиын болар еді. Ата-аналарды дидактикалық ойынға белсенді түрде тарту керек. Отбасы баламен қарым-қатынаста дидактикалық ойын түрлерін белсенді қолдана алады.

**Маңғыстау облысының білім басқармасының Ақтау қаласы бойынша білім бөлімінің
"№23 жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Дене шынықтыру пәнінің мұғалімі
Селбай Нұрбек Қуанханұлы**

«ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ» ПӘНІ МЕКТЕП БАҒДАРЛАМАСЫНДА МАҢЫЗДЫ ПӘНДЕРДІҢ БІРІ РЕТІНДЕ

Бүгінгі таңда еліміздің басымдықтарының бірі салауатты өмір салтын насихаттау және дені сау балаларды тәрбиелеу болып табылады. Сондықтан дене шынықтырумен қамтамасыз ету өте маңызды. Біздің елімізде туу деңгейі мен өмір сүру ұзақтығы төмен, ал балалардың денсаулығының күрт нашарлауы барлық ата-аналардың жиі кездесетін мәселесіне айналды. Мұндай алаңдатарлық жағдай балалар арасында үрдіске ие, сондықтан қазіргі уақытта дене шынықтыру бойынша жұмысты ұйымдастыру өзекті болып табылады.

Заманауи зерттеулер дене шынықтыру сабақтары өте маңызды және міндетті түрде мектеп бағдарламасына енгізілуі керек деп айтуға мүмкіндік береді. Бірақ бұл барлық оқушыларға ұнай бермейтіні белгілі, өйткені олар дене шынықтыру сабақтарының маңыздылығын түсінбейді. Физикалық белсенділік балалардың психикалық жағдайын теңестіруге көмектеседі, сонымен қатар оларды басқа сабақтарда маңызды мәселелерді шешуге шақырады. Күнделікті өмірде кездесетін стресс пен мазасыздықты физикалық тұрғыдан дамыған жағдайда ғана жоюға болады, ал бұған дене шынықтыру сабақтары ықпал етеді.

Жалпы дене шынықтыру пәні психологиялық денсаулықты жақсартуға, әлеуметтік және адамгершілік дамуға, когнитивті және академиялық жетістіктерді қолдауда маңызды рөл атқарады. Әлбетте, бұл салалар оқушылардың жалпы әл-ауқаты үшін маңызды және физикалық белсенділіктің кеңірек оқуға ықпал ететіні туралы дәлелдер көбейіп келеді. Бірақ дене шынықтырудың рөлі оқушылардың физикалық денсаулығын сақтау ғана емес, сонымен қатар оқушылардың басқа пәндер бойынша оқуын қолдау болып табылады.

Мектептердегі дене тәрбиесінің пайдасы өте зор (әсіресе оқушылардың физикалық денсаулығын жақсарту және оқу үлгерімін жақсартуда). Керісінше, жастар арасында физикалық белсенділіктің болмауы семіздік, жүрек-қан тамырлары аурулары, қант диабеті, жоғары қан қысымы және т.б. қаупін арттыратыны белгілі. Мектептерде дене тәрбиесін насихаттай отырып, мұғалімдер оқушыларға өмір бойы салауатты мінез-құлық үлгілерін қалыптастыруға және оқу үлгерімін арттыруға көмектесу арқылы жетекші орын алады.

Дене шынықтыру мектептегі маңызды пән ретінде қандай міндеттерді жүзеге асырады?

1. Зейінді арттырады.

Мектепте дене шынықтыру сабақтарын өткізудің маңызды және негізгі себебі- бұл біздің әлеуетімізді арттыруға, сыныптарда және одан тыс жерлерде оқушылардың белсенділігін сақтауға қабілетті.

2. Тәні саудың жаны сау.

Фаст-фуд жемейтін бала бар ма? Фаст-фудты ұнатпайтын баланы табу өте қиын. Көптеген қажетсіз тағамдарды жеу оқушылардың денсаулығына кері әсерін тигізеді. Оқушылар өз тапсырмаларын дұрыс орындай алуы үшін дұрыс тамақтану мен денсаулықты сақтау маңызды. Зиянды тамақ семіздікке және басқа созылмалы ауруларға әкелуі мүмкін. Сондықтан дене қимылын және ақыл-ойды бір уақытта

қолдануды қажет ететін спорт және басқа әрекеттер семіздік пен қан қысымының жоғарылау мүмкіндігін азайтады. Сонымен қатар, бұл балаларға жеткілікті қуат алуға көмектеседі. Бұл әрекеттер қаңқа мен дене бұлшықеттерінің дамуында да маңызды рөл атқарады.

Велосипед тебу, арқанға өрмелеу және итеру сияқты жаттығулар метаболизм мен адам денсаулығын керемет жақсарты алады. Баскетбол және футбол сияқты спорт түрлері және т. б. қандағы оттегін реттеуге және жүрекке бүкіл денеде тиімді қан айдауды жеңілдетеді.

3. Ұйқының дұрыс болуына ықпал етеді.

Сыныпта жақсы оқу үшін әр балаға кем дегенде 7-8 сағат ұйқы қажет. Спортшылар болып табылатын оқушылар үнемі жаттығулар жасайды және физикалық төзімділікті дамытады, жаттығулардың соңында олар шаршайды, бірақ олар жақсы түнгі ұйқыға ие. Ұйқының дұрыс циклі мидың жақсы жұмысына, жақсы көңіл-күйге және зейінді шоғырландыруға пайдалы.

Зерттеулер көрсеткендей, ұйқының болмауы стресс пен мазасыздықты арттырады. Шын мәнінде, жаттығу денеге өте қажет гликоген мен көмірсулардың өндірісін азайтуы мүмкін. Балалардан өз денесін пайдалануды талап ететін кез-келген физикалық белсенділік дененің шаршауына әкеледі. Бұл ұйқыға деген құштарлықты автоматты түрде арттырады және осылайша тұрақты және дұрыс ұйқы циклін сақтайды.

4. Стресс пен мазасыздықты жеңілдетеді.

Мектеп өмірі барлығына өте ауыр болуы мүмкін. Ұзақ сабақтар, үй тапсырмалары және алдағы емтихандардағы стресс жалықтырып, сабақтардағы көңілсіздік деңгейін жоғарылатуы мүмкін. Мазасыздық сезіміне ұшырау өте оңай, өйткені адам балалық шақта сезімтал және көптеген ақыл-ой әрекеттерімен айналысады. Жинақталған шиеленісті жаттығу арқылы жоюға болады. Демек, жаттығу стрессті жеңілдету үшін маңызды. Олар миға көбірек оттегі береді және балаларды сергек және босаңсытады. Бұл жағдайда балалар жақсы ойлайды және мейірімді болады.

5. Дененің икемділігін арттырады.

Мектептердегі дене тәрбиесінің басты артықшылықтарының бірі-бұл оқушылардың денесінің икемділігін дамытуға ықпал етеді. Бұл олардың жарақат алу ықтималдығын азайтады. Олардың денесі серпімді болады. Дене шынықтыру оларға физикалық және психикалық денсаулықты қалай теңестіруге болатындығын үйретеді. Дене шынықтыру ми нейрондары арасындағы байланысты жақсартуға көмектеседі. Сау ми адам ағзасының барлық басқа бөліктері де жақсы жұмыс істейтінін білдіреді.

6. Уақытты тиімді жұмсауды үйретеді.

Спортпен айналысатын және оны қарапайым әрекеттерден гөрі көбірек айналысатын балалар өмірдегі барлық нәрсені қалай басқаруға болатындығын біледі. Олар басқа міндеттермен қатар оқуды тиімді басқаруды үйренеді. Бұл оларға уақытты басқаруды үйретеді, өйткені кез-келген спорт түріндегі әр тапсырманың уақыты шектеулі және олар осы шектеулі уақытта жеңіске жету керек екенін біледі.

7. Әр оқушының бойындағы көшбасшылық дағдыларды дамытады.

Жақында жүргізілген зерттеулерде қазіргі уақытта ең жақсы қызметкерлер болып табылатын мамандар оқу кезінде физикалық белсенділіктің әртүрлі түрлерімен айналысқаны көрсетілген. Себебі, көшбасшылық қасиеттерді қалыптастырумен қатар, олар осы саладағы көшбасшылықтың арқасында корпоративті өмір сүруді үйренеді. Дене шынықтыру сонымен қатар шешім қабылдау қабілетін дамытады. Осылайша, жалпы білім беруде дұрыс ұйымдастырылған «Дене шынықтыру» пәні педагогикалық процесс үшін өте маңызды деген қорытынды жасауға болады. Жеке, топтарда немесе командаларда орындалатын арнайы таңдалған жаттығулар, ашық ойындар немесе доп тапсырмалары психофизиологиялық қабілеттерді дамытуға шексіз мүмкіндіктер жасайды. Бұл оқушылардың дамуына жағымды әсер етеді.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Копылов Ю.А. Система физического воспитания в образовательных учреждениях / Ю.А. Копылов, Н.В. Полянская. М.: Арсенал образования, 2018. 393 с.;
2. Атаева.Г.И., Турдиева Г.С. Общие проблемы мировой науки // Наука образование и культура. № 3(27), 2018. С. 68-70;
3. Файзиев Я.З., Зиёев Д.Я., Бозорова С.С. Социальная значимость физической культуры // Вестник науки и образования. 2021. № 15 (118). Часть 2.

Маңғыстау облысының білім басқармасының Ақтау қаласы бойынша білім бөлімінің
"№23 жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Дене шынықтыру пәнінің мұғалімі
Абилова Рысгул Губайдуллаевна

ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ САБАҒЫНА ФИТНЕС ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ЕНГІЗУДІҢ НЕГІЗГІ АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ

Қазіргі заманғы білім уақыт талаптарын, ұйымдастырушылық, мазмұндық және дидактикалық формаларды ескере отырып, үнемі өзгеріссіз сәтті жұмыс істей алмайды, олар көбінесе заманауи талаптарға жауап бермейді және жаңа, тиімдірек түрлерімен ауыстырылуы керек. Ғылыми-әдістемелік әдебиеттерге талдау жүргізе отырып, мектептерде және басқа оқу орындарында дене шынықтыру-спорт жұмысының мазмұнын қайта қарастырудың бес негізгі тәсілін бөліп көрсетуге болады.

- Біріншісі, білімді, негізінен оқушылардың дене шынықтыру және спорт саласындағы белгілі бір білімді, сондай-ақ моторика мен дағдыларды игеруіне бағытталған болуы керек.

- Екіншісі, жаттығу міндетті дене шынықтыру сабақтарының көлемін ұлғайту арқылы жаттығу әсерінің маңыздылығына және физикалық қасиеттердің дамуының жоғары деңгейіне баса назар аудару қажет.

- Спорттық бағдарланған үшінші тәсіл белгілі бір спорт түрлерімен айналысудың сыныптық және секциялық формаларын ұтымды үйлестіруге негізделіп, осы таңда оқушылардың мотор белсенділігінің тандалған түрлерімен жүйелі түрде айналысу әдетін қалыптастыру міндеті қойылуы шарт.

- Төртінші, сауықтыру тәсілі аясында оқушылардың денсаулығы және олардың дене дамуының, дене дайындығының тиісті деңгейі ең жоғары құндылық ретінде қарастырылуы керек. Дәстүрлі дене шынықтыру сабағынан бас тарта отырып, дене тәрбиесін ұйымдастырудың баламалы нысандары және оқу режимдерінде академиялық кестеден тыс оқу-жаттығу топтарында сабақтар өткізу ұсынылады. Бұл ретте оқушылардың қызығушылықтары мен талаптарының деңгейіне байланысты сабақ түрін таңдау еркіндігі толық болады.

Оқу-тәрбие процесін адамның жан-жақты дамуына және моториканы, дене шынықтыру-сауықтыру және спорттық қызметті шығармашылық игеру кезінде өзін-өзі анықтауға бағыттайтын бесінші нұсқа ерекше маңызды болып көрінеді. Сонымен бірге дене шынықтыру және спорт теориясы мен тарихы, гигиена, психология, физиология, биомеханика сияқты гуманитарлық пәндердің материалына сүйенуі қажет. Басты міндет – балалар мен жастарда адамның жалпы мәдениетінің элементі ретінде дене шынықтыру туралы тұтас түсінік қалыптастыру. Ал дене тәрбиесінің екінші маңызды міндеті ретінде қозғалыс, дене шынықтыру және спорттық іс-әрекеттің тәсілдерін шығармашылық тұрғыдан игеру қарастырылады.

Қазіргі таңда өскелең ұрпақтың денсаулығының төмендеуіне байланысты мектеп оқушыларының денсаулығын сақтауға және нығайтуға арналған денсаулық сақтау технологияларын әзірлеу өзекті болып отыр. Дене шынықтыру пәніндегі денсаулық сақтау технологиялары адам ағзасының функционалды жүйелерін тіршілікпен қамтамасыз етуге арналған "сауықтыру технологиялары" ұғымына жатады. Қазіргі кезеңде пайда болған сауықтыру технологияларының едәуір бөлігі фитнес индустриясын жаңғыртумен байланысты.

Фитнес технологиясы-бұл ең алдымен дене шынықтыру сабақтарында өнімділікті қамтамасыз ететін технологиялар. Оларды инновациялық құралдарды, әдістерді, ұйымдастырушылық формаларды қолдана отырып, дене шынықтыру сабақтарының негізінде нәтижеге қол жеткізуді қамтамасыз ететін,

сауықтыру процесінің тиімділігін арттыру мүддесінде іске асырылатын белгілі бір іс-қимыл алгоритміне құрылған ғылыми әдістердің, қадамдардың жиынтығы ретінде анықтауға болады. Білім беру жүйесіне, балалар мен жасөспірімдерді сауықтыру, дамыту және тәрбиелеу үшін дене шынықтыру сабақтарына фитнес-технологияларды мақсатты енгізу мен үшін қазіргі уақытта оқу бағдарламаларының негізгі және өзекті міндеттерінің бірі болып табылады.

Фитнес технологияларды қолданудың негізгі мақсаты-өзгерген әлеуметтік-мәдени сұраныс-қазіргі қоғамның әдемі және сау адамдарға деген қажеттілігі, дене шынықтырудың әртүрлі түрлерінде инновациялардың пайда болуы.

Дене шынықтыру сабағы дене шынықтыру жүйесіндегі басты фактор болды және болып қала берді. Әрине, бұл барлық оқушылар үшін міндетті сабақ түрі. Оның мазмұны мен формасы оқушылардың дене шынықтыру деңгейі мен спорттық деңгейін анықтайды. Мен үшін оның нұсқаулыққа бағдарлануы және оқушыларды мектепте, өз үйінде өз бетінше оқуға ынталандыруы өте маңызды.

Фитнес технологияларының көмегімен сабақты өткізудің негізгі міндеттері:

- сабаққа деген тұрақты қызығушылықты тәрбиелеу;
- дене шынықтырумен айналысуға деген ұмтылысты, қажеттілікті және қабілеттілікті қалыптастыру, функционалдылықты арттыру және денсаулықты нығайту мақсатында саналы түрде қолдану;
- дененің негізгі жүйелерінің функционалдық мүмкіндіктерін жақсарту, олардың моторикасын дамыту;
- дене тәрбиесіне, білім алушылардың адамгершілік және ерікті қасиеттерін, психикалық процестері мен жеке қасиеттеріне ықпал ету;
- физикалық дамудың дәстүрлі емес жүйелерін игеру, жаңа спорт ойындары бағыттарын, аэробика түрлерін қолдану;
- өзін – өзі бақылауды енгізу-денсаулықты бақылау, дәптерлер мен өзін-өзі бақылау күнделіктерін жүргізу.

Кез – келген бағыттағы сабақтың дайындық бөлігінде фитнес технологияларын қолдану, ең алдымен, қолданылатын жаттығу түрінің ерекшелігін көрсетіп, оқушылардың белгілі бір қозғалыс қабілеттерін дамытуға ықпал етуі керек. Жеңіл атлетикаға бағытталған дайындық бөлімінде жүгіру, лақтыру, секіру техникасына жақын аэробика жаттығулары қолданылады. Бірлескен ұтқырлықты дамытуға арналған жаттығуларға би аэробикасы ықпал етеді. Сабақтың негізгі бөлігінің міндеттерін шешу үшін төзімділікті, секіргіштікті, күшті, икемділікті және басқа да қозғалыс қабілеттерін дамытуға бағытталған фитнесің әртүрлі бағыттарынан (жоғары қарқынды аэробиканың күш, би түрлері, классикалық аэробика, степ-аэробика) арнайы әзірленген жаттығулар кешені қолданылады. Соңғы бөлімде фитнес технологиялары кернеуді жеңілдету, эмоционалды жағдайды жақсарту үшін қолданылады.

Осылайша, фитнес технологиялары дене шынықтырумен айналысуға деген теріс көзқарастың өзгеруіне, тәрбиеленушілердің денсаулығын сақтауға және нығайтуға ықпал етеді, физикалық белсенділік деңгейін арттыру құралы болып табылады.

Сонымен қатар фитнес технологиялары-бұл өзекті, кешенді, дене шынықтыру және сауықтыру бағыттары мен физикалық жаттығулар жүйелері. Фитнес-бұл қоғамдық өмірдің әртүрлі салалары үшін көп функционалды маңызы бар заманауи дене шынықтырудың ерекше түрі. Бұл оны дене шынықтырудың барлық түрлеріне және балалардың дене тәрбиесіне енгізумен қатар жүреді. Осы таңда ең бастысы- қозғалыс белсенділігінің сапасын жақсарту үшін арнайы жаттығулардың тиісті жүйесін таңдау керек, жаттығулардың әр сериясы белгілі бір жастағы баланың моторлық координациясының сипаттамаларын көрсетуі керек. Демек, қорытындылай келе, мектеп тәжірибесіне сауықтыру бағдарламаларын белсенді енгізудің уақыты келді деп айта аламын, олардың маңызды бағыты оқыту, тәрбиелеу және сауықтыру әсерлерін біріктіру болады. Ең бастысы-тәжірибе жинақтау, талдау, қорытынды жасау және мектептерде қолдануға міндетті келесі сауықтыру бағдарламаларының мазмұнын құрайтын ең жақсысын таңдау үшін білім беру мекемелерінде мектеп сабақтарын ұйымдастырудың заманауи әдістерін, технологиялары мен формаларын терең түсіну және белсенді қолдану қажет.

**Шығыс Қазақстан облысы білім басқармасы Зайсан ауданы бойынша білім бөлімінің
"Мукарама атындағы мектеп-балабақша кешені" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Физика пәнінің мұғалімі, педагог-модератор
Үлесбекқызы Мырзагүл**

ФИЗИКА ПӘНІН ОҚЫТУДАҒЫ АКТ МЕН ЭЛЕКТРОНДЫҚ ОҚУЛЫҚТАРДЫҢ ҚОЛДАНЫСЫ ЖӘНЕ АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ

Қазақстандық қоғамның қазіргі жағдайы жаһандану мен ақпараттандырудың айқын тенденция - ларымен сипатталады. Елдер мен халықтардың көп қырлы жақындасуы, ақпараттық саланың маңыздылығының артуы жаһанданушы ақпараттық қоғамның қалыптасуына әкелді.

Қазіргі уақытта электронды оқытудың педагогикалық әдістемесін әзірлеу мәселесі ашық күйінде қалып отыр. Білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасының жобасында кадр әлеуетін арттыру мақсатында білім беруді түбегейлі жаңғыртудың 8 негізгі бағытының бірі – E-learning деп аталды.

E-learning көп жағдайда веб-технологиялар негізіндегі оқыту ретінде орналасады, бұл ересектерді оқытудың принциптері мен үлгілеріне негізделген жоғары және қосымша кәсіптік білім беру үшін әбден қолайлы. Сонымен бірге жалпы білім беретін мектептегі оқу процесі балалардың жас ерекшеліктеріне байланысты өзінің заңдылықтары мен принциптерімен ерекшеленеді. Тіпті кең жолақты байланыс желілері де мектептердің толыққанды оқу үдерісіне қажетті сол бай мультимедиялық материалды таратуға және жаңғыртуға қауқарсыз, ауылдық, шағын жинақты мектептердің көпшілігінде байланыс төмен, сондықтан электронды оқытуды Интернет технологиясы арқылы жүзеге асыруға болатыны туралы айту әлі ерте.

Біздің байқауымыз көрсеткендей, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) және электрондық оқулықтарды оқу үдерісінде пайдалану жетілдірілген техникалық құрал ретінде көмекші функцияға ие. Мұғалімнің сабақта кез келген техникалық құралдарды, мейлі ол бейнетіркегіш, теледидар, компьютер болсын, қолдануы оқушылардың пәнді, оның ішінде физиканы меңгеру сапасын айтарлықтай жақсартып алмайтынына көз жеткіздік. Оқушы компьютердің өзі емес, қолданбалы бағдарламалық қамтамасыз ету арқылы жасалған ақпараттық-білім беру ортасына ену жағдайында мүлде басқа жағдай туындайды. Осындай жағдайда мектепте физиканы оқытудың алдында тұрған міндеттер де өзгеруде. Оқытудың тиімділігін түбегейлі арттыруды және жаппай сапалы білім беруді қамтамасыз ететін педагогикалық және компьютерлік технологияларды біріктіру негізінде АКТ-ны пайдалана отырып, жаңа оқыту парадигмасына көшу механизмін көріп отырмыз.

Озат мұғалімдердің жұмыс тәжірибесі АКТ құралдарын пайдаланудың арқасында дәстүрлі оқу үрдісі оқушылардың танымдық іс-әрекетінде, ең алдымен, әрине, физикадан білім мен дағдыларды, сонымен бірге жалпыға бірдей білім мен дағдыларды: ақпаратты іздеу, іріктеу, талдау, жүйелеу және ұсыну, алынған ақпаратты нақты өмірлік мәселелерді шешу үшін пайдалану, инфокоммуникациялық өзара әрекеттесу тәсілдері, жеке тұлғаның ақпараттық мәдениетінің құрамдас бөлігі, ақпараттық қоғамдағы өмірі мен қызметі үшін орын алатынын көрсетеді.

Электрондық оқулықтардың және басқа АКТ электрондық оқыту құралдарының артықшылықтарының ішінде біз мыналарды атап өтеміз:

- зерттелетін физикалық материалды түсінуді жеңілдету, басқа, мүмкін баспа әдебиеттерінде, материалды беру тәсілдері: индуктивті тәсіл, есту және эмоционалды жадыға әсер ету және т.б. экранда мәтінді жай ғана көрсету емес, модельдеу;

- физикалық процестердің объектілері мен заңдылықтары, нақты және виртуалды құбылыс туралы оқу ақпаратын визуализациялау;

- демонстрациялық эксперимент, физикалық процестерді динамикалық интерпретациялау арқылы көрсетуге болмайтын физикалық тәжірибелер мен құбылыстарды имитациялау мүмкіндігі;

- қарапайым оқулықтан басқа физиканы оқыту үдерісіне адам миының мүмкіндіктерін, атап айтқанда, есту және эмоционалдық жадыны, мысалы, оқушылардың уран ядроларының ыдырауы туралы мұғалімнің әңгімесін тыңдай отырып, қатыстыру қабілеті;

Егер олар тек түсті плакат немесе диапроекцияны немесе статиканы ғана емес, сонымен қатар ядролардың қысымының динамикасын және пайда болу жағдайын көрсететін компьютерлік модельді көрсе, тізбекті реакцияның мәнін және тізбекті реакцияның сақталуы жақсырақ білуге болады.

Осылайша, компьютерлік модельдер зерттелетін физикалық процестердің көрнекі, есте қалатын иллюстрацияларын алуға, әдетте ұстанбайтын немесе тіпті тікелей бақылауға қол жетпейтін құбылыстардың нәзік бөлшектерін жаңғыртуға мүмкіндік береді. Бұл жағдайда имитацияланған физикалық құбылыстардың уақыт шкаласын өзгертуге және жаңа материалды түсіндіруге қажетті эксперименттің параметрлері мен шарттарын кең ауқымда өзгертуге шексіз мүмкіндіктер маңызды рөл атқарады.

Физиканы оқытуда АКТ құралдарын қолдану бойынша мұғалімдердің озық тәжірибесін зерделей отырып, біз келесі жағдайларда физикадан жаңа материалды түсіндіру сабақтарында динамикалық компьютерлік модельдерді қолдану керек деген қорытындыға келдік:

Құбылыстарға негізделген физикалық теорияны түсіндіру кезінде олардың механизмдерін білу маңызды. Бұған мысал ретінде рентгендік түтік үлгісін келтіруге болады. Бұл құбылыстың механизмін анимацияның көмегімен ғана көрсетуге болады. Мұғалімнің түсіндірмесін рентгендік түтіктің динамикалық компьютерлік моделін көрсетумен біріктіру әлдеқайда ыңғайлы.

Тарихи тәжірибеге негізделген теорияны оқытуда АКТ құралдарын пайдалану. Мысал ретінде броундық қозғалысты келтіруге болады. Броун қозғалысының моделі бар, бірақ ол молекула мен бөлшектің стандартты мәндерін пайдалану болып табылады. Егер біз броундық қозғалыстың динамикалық компьютерлік моделін қолдансақ, экранда бөлшектің орнын тұрақты аралықпен көрсетуге болады. Динамикалық компьютерлік модельмен жұмыс істей отырып, оқушылар физикалық құбылыстың заңдылықтарын көре алады (атап айтқанда, броун қозғалысының қарқындылығы бөлшектің өлшеміне, сұйықтықтың түріне, сұйықтықтың температурасына байланысты ма, жоқ па, егер ол тәуелді болса, содан кейін қалай). Бұл параметрлердің барлығын оқушы компьютер арқылы басқара алады.

Күрделілігі жоғары физика материалдарын оқуда АКТ құралдарын қолдану. Кванттық энергия деңгейлері туралы материалды оқушыларға түсіну өте қиын деп санауға болады. Ол осы материалды «Лазер. Екі деңгейлі модель» динамикалық компьютерлік моделінің көмегімен зерттеуді жеңілдетеді. Бұл компьютерлік модельді қолдану оқушыларға екі энергетикалық деңгейлі жүйеде болып жатқан процестерді байқауға мүмкіндік береді:

а) жарық кванттарының жұтылуы;

б) өздігінен сәулелену.

Зерттелетін физикалық құбылыстың өмірде, технологияда қолданылуын көрсету үшін АКТ құралдарын пайдалану, осы құбылыстың мәніне негізделген құрылғылармен егжей-тегжейлі танысу. Оқушылардың өздері оқып жатқан физикалық материалды қолдануға көптеген мысалдар келтіре алады, өйткені олармен күнде кездеседі. Бірақ физикалық заңдарға негізделген осындай күрделі құрылғылар мен қондырғылар балаларға қол жетімді емес және олармен танысу олар үшін қызықты болар еді. Бұл мәселені АКТ құралдарының көмегімен шешуге болады. Мысалы, Архимед күшін қолдану үшін динамикалық компьютер моделін пайдалану. Бұл компьютерлік модельді қолданудың мәні суасты қайықтарының теңізде жүзуі болып табылады. Оқушылардың суасты қайықтың суға түсуін немесе көтерілуін, оны массасына өзгерте отырып, бақылауға мүмкіндігі бар.

Қорытындылай келе, біздің бақылауымыз бен озық педагогикалық тәжірибемізді жалпылау көрсеткендей, есептеу процестерін автоматтандыру, ақпаратты іздеу әрекеттері, сонымен қатар қиын есептеулер мен түрлендірулерден босатып, үзіндінің немесе эксперименттің өзін өңдеудің нәтижелерін өңдеу болып табылады. АКТ құралдарын пайдалану негізінде пәннің мәніне назар аударуға, көбірек мысалдарды қарастыруға және көп мәселелерді шешуге мүмкіндік береді.

**Маңғыстау облысының білім басқармасының Жаңаөзен қаласы бойынша білім бөлімінің
"№11 жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Информатика пәнінің мұғалімі
Турмаганбетова Раиса Омирзаковна**

МӘТІНДІК ФАЙЛ: ТҮРЛЕРІ ЖӘНЕ ҚҰРУ ЖОЛДАРЫ

Мәтіндік файл - бұл мәтіні бар файл, бірақ бұл туралы ойлаудың бірнеше түрлі әдісі бар, сондықтан мәтіндік файлды ашатын немесе түрлендіретін бағдарламамен жұмыс жасамас бұрын қандай түрде екенін білу маңызды болып саналады. Кейбір мәтіндік файлдар TXT файл кеңейтімін қолданады және суреттерді қамтымайды, бірақ басқалары суреттер мен мәтіндерден тұруы мүмкін, бірақ әлі де мәтіндік файл деп аталуы немесе тіпті «txt файл» ретінде қысқартылуы мүмкін.

Жалпы мағынада, мәтіндік файл тек мәтіні бар және бейнені және басқа да мәтінді емес таңбалары бар кез келген файлды білдіреді. Олар кейде TXT файл кеңейтімін қолданады, бірақ міндетті түрде қажет емес. Мәтінді қамтитын эссе болып табылатын Word құжаты DOCX файл пішімінде болуы мүмкін, бірақ әлі де мәтіндік файл деп аталуы мүмкін.

Мәтіндік файлдың тағы бір түрі «қарапайым мәтін» файл болып табылады. Бұл нольдік пішімдеуді (RTF файлдарынан басқа) білдіреді, яғни ештеңе қалың, көлбеу, асты сызылған, түрлі-түсті, арнайы шрифт және т.б. пайдаланылады. Кәдімгі мәтіндік файл пішімдерінің бірнеше мысалдары XML, REG, BAT, PLS, M3U, M3U8, SRT, IES, AIR, STP, XSPF, DIZ, SFM, THEME және TORRENT.

Әрине, TXT файл кеңейтімі бар файлдар да мәтіндік файлдар болып табылады және әдетте кез келген мәтіндік редактормен оңай ашылған немесе қарапайым сценарийге жазылған заттарды сақтау үшін қолданылады. Мысалдарға бірдеңені қалай пайдалану туралы қадамдық нұсқауларды, уақытша ақпаратты сақтау орны немесе бағдарлама арқылы жасалған журналдарды сақтауға болады.

«Кәдімгі мәтін» немесе таза мәтіндік файлдар «қарапайым мәтін» файлдарынан, яғни бос орындардан өздігінше ерекшеленеді. Егер файлды сақтау шифрлауы немесе файлдарды тасымалдау шифры пайдаланылмаса, деректерді ашық мәтінде бар деп айтуға болады немесе ашық мәтін арқылы берілуі мүмкін. Бұл қауіпсіздіктің барлық түрлеріне қолданылуы мүмкін, бірақ ол электрондық пошта, хабарлар, кәдімгі мәтіндік файлдар, парольдер және басқа да файл түрлері болып табылады, бірақ ол әдетте криптографияға қатысты қолданылады.

Барлық мәтіндік редакторлар кез-келген мәтіндік файлды аша білуі керек, әсіресе пайдаланылатын арнайы пішімдеу болмаса. Мәселен, TXT файлдарын файлды тінтуірдің оң жағымен басу және Өңдеуді таңдау арқылы Windows жүйесіндегі кіріктірілген Блокнот бағдарламасы арқылы Мас жүйесіне арналған TextEdit сияқты да ашуға болады.

Кез-келген мәтіндік файлды ашатын тағы бір тегін бағдарлама – Notepad ++. Орнатылғаннан кейін, файлды тінтуірдің оң жағымен басып, Notepad ++ арқылы өңдеу параметрін таңдаймыз. Ескеретін жағдай: Блокнот++ мәтіндік редакторлардың бірі ғана.

Көптеген веб-браузерлер мен мобильді құрылғылар да мәтіндік файлдарды аша алады. Алайда, олардың көбі мәтіндік файлдарды жүктеу үшін салынбағандықтан, оларды қолдануға болатын кеңейтімдерді қолдансақ, файлды оқу үшін сол қолданбаларды пайдалану керек болса файл кеңейтімін алдымен қайта атау қажет болады.

Басқа мәтіндік редакторлар мен көрермендерге Microsoft Word, TextPad, Notepad 2, Geany және Microsoft WordPad кіреді.

MacOS үшін қосымша мәтіндік редакторлар BBEdit және TextMate қамтиды. Linux пайдаланушылары Leafpad, gedit және KWrite мәтін ашушыларын редакторларын көре алады.

Кез-келген файлды мәтіндік құжат ретінде ашқан тиімді. Мұнда түсінуге болатын тағы бір нәрсе – оқылатын мәтін болмаса да, кез келген файл мәтіндік құжат ретінде ашылуы мүмкін. Бұл файлдың қандай форматы дұрыс емес екеніне сенімді болмағанда, мысалы, ол файл кеңейтімі болмаса немесе дұрыс файл кеңейтілімімен сәйкестендірілген деп ойласақ пайдалы.

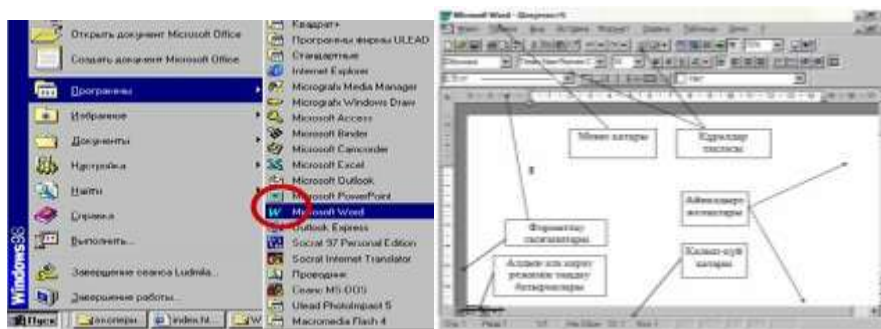
Мысалы, MP3 дыбыстық файлын мәтіндік файл ретінде Блокнот ++ сияқты мәтіндік редакторға қосу арқылы ашуға болады. MP3-ні осылай ойната алмайсыз, бірақ мәтіндік редакторы деректерді мәтін ретінде ғана бере алатындықтан, оның мәтіндік пішінде жасалғанын көре аласыз.

Әсіресе MP3-лерде, бірінші жолда «ID3» болуы керек, ол суретші, альбом, трек нөмірі және т.б. сияқты ақпаратты сақтауға болатын метадеректер контейнері екенін көрсетуі керек.

Тағы бір мысал – PDF пішімі; әрбір файл «% PDF» мәтінімен бірінші жолда басталады, тіпті ол толық оқылмайды.

WORD іске қосылғаннан кейін құжаттың мәтіні теруге болатын бос жұмыс терезесі ашылады.

WORD программасы құжатты екі түрлі әдіспен құруға мүмкіндік береді: Normal.dot файлында сақталатын нұсқалардың көмегімен және өзіңіз таңдаған нұсқаның көмегімен. Нұсқа құжатты құру процесін жылдамдатады.

WORD программасы іске қосылғанда нұсқалар бумасындағы Normal. dot файлында сақталатын өрістердің стандартты параметрлерін анықтайтын және форматтауды қолданбайтын Обычный нұсқасы үнсіз келісім бойынша орнатылады. Стандартты құралдар тақтасындағы Создать батырмасын шертсе, Обычный нұсқасы негізінде жаңа құжат құрылады.

Басқа нұсқа негізінде құжат құру үшін Файл > Создать... командасын орындап, ашылған сұхбат терезеде қажетті нұсқаны немесе құжатқа келетін нұсқалар шеберін таңдап, ОК батырмасын шертеді.

Нұсқаның категориясы	Нұсқаның аты
Жалпы	Обычный, Новый документ
Есептер	Отчет (Изысканный, Современный, Стандартный)
Хаттар мен факстар	Письмо(Изысканный, Современный, Стандартный), Факс (Изысканный, Стандартный), Мастер (конвертов, писем, факсов)
Қысқа хаттар (записки)	Записка (Изысканный, Современный, Стандартный), Мастер записок
Басқа құжаттар	Резюме (Изысканный, Современный, Стандартный), Мастер резюме, Дополнительные шаблоны и мастера
Публикациялар	Мастер бюллетеней
Web бетшелер	Новая - Web страница, Мастер - Web страниц, Другие компоненты

Мәтінді өзгерту үшін ең алдымен оны ерекшелендіру керек! Ерекшелендіру үшін келесі әрекеттер орындалады:

*{C}{C} Кез келген мәтіннің үзіндісіне тышқанның оң жақ батырмасын басып тұрып қажетті мәтін үзіндісін мензермен ерекшелеу;

*{C}{C} Барлық мәтінді ерекшелендіру үшін басты менюдағы Правка | Выделить всё командасы орындалуы қажет немесе <Ctrl> + 5 батырмаларын бірге басу;

Құжаттарды ауыстыру үшін келесі әрекеттерді орындау;

*{C}{C} Тышқанның көрсеткішін керекті қатарға апарып, оның сол жақ батырмасын басу арқылы шығару;

*{C}{C} <>, <^> – қажетінше қатарларды төмен, жоғары ауыстыру;

*{C}{C} <->, <®> – қажетінше символдарды оңға және солға ауыстыру;

*{C}{C} <Ctrl>+<>, <Ctrl>+<^> – абзацты төмен немесе жоғары ауыстыру;

*{C}{C} <Ctrl>+<->, <Ctrl>+<®> сөздерді қажетінше солға немесе оңға ауыстыру;

*{C}{C}.

Мәтіндермен жұмыс жасау технологиясының өзіндік ерекше талаптары бар. Мәтінді енгізген уақытта жолдың соңында ENTER пернесін басу ешқандай қажет емес. Егер сөз жолға сыймайтын болса, онда ол автоматты түрде келесі жолға ауысады. ENTER пернесін азат жолдың соңында ғана басу керек. Мәтінді өшірудің бірнеше жолы бар. Егер меңзер сөздің сол жағында орналасса, онда DELETE пернесінің көмегі арқылы өшіріледі, ал егер меңзер сөздің оң жағында орналасса, онда Backspace пернесінің көмегі арқылы өшіріледі. Word-та блокты түгелімен өшіру тиімді, ол үшін ең алдымен өшірілетін блокты түгелімен белгілеп алып, Delete пернесін басады. Word -та құжат бойынша жылжу үшін меңзерді басқару пернелері және арнайы пернелер жиынтығы қолданылады.

Құжат бойынша жылжудың пернелер комбинациясының кестесі

Пернелер комбинациясы	Тағайындамасы
<Ctrl+T>	Меңзерді бір азат жол жоғары жылжытады Меңзерді бір азат жол төмен жылжытады
<ctrl+<- style="box-sizing: border-box;"> </ctrl+<->	Меңзерді бір сөзге солға жылжытады
>	Меңзерді бір сөзге оңға жылжытады
<Page Up >	Меңзерді бір парақ жоғары жылжытады
< Page Down >	Меңзерді бір парақ төмен жылжытады
<Home>	Меңзерді кезекті жолдың басына жылжытады
<ctrl+но< span="" style="box sizing:borderbox;"> "></ctrl+но<>me>	Меңзерді құжаттың басына жылжытады
<End>	Меңзерді кезекті жолдың соңына жылжытады
<ctrl+e< span="" style="box-sizing: border-box;"></ctrl+e<<nd\	Меңзерді құжаттың соңына жылжытады

Символдарды форматтау үшін пернелер комбинациясының кестесі

Пернелер комбинациясы	Формат
	Қарайтылған қаріп
	Курсив
<+U>	Астын сызу
	Сөздің астын сызу
<ctrl + shift+< span="" style="box-sizing: border-box;"></ctrl + shift+<>O>	Екі сызықпен астын сызу
<Ctrl+=>	Төменгі индекс
Shift +=>	Жоғарғы индекс
<ctrl + shift+< span="" style="box-sizing: border-box;"></ctrl + shift+<>K>	Кіші бас әріптер
<ctrl + shift+< span="" style="box-sizing: border-box;"></ctrl + shift+<>A>	Барлық бас әріптер
	Символдар регистрін өзгерту
<ctrl + shift+< span="" style="box-sizing: border-box;"></ ctrl + shift+<>H>	Мәтінді жасыру
<ctrl + shift+< span="" style="box-sizing: border-box;"></ctrl + shift+<>C>	Форматты көшіру
	Форматты сыналап енгізу
+пробел пернесі	Форматты өшіру
<Ctrl+Shift+P>	Қаріп
	Symbol қарпі
<ctrl + shift+< span="" style="box-sizing: border-box;"></ctrl + shift+<>P>	Кегль

Мәтінді енгізу ережелері төмендегі ережелер арқылы жүзеге асырылады:

1. Мәтін пернетақта арқылы енгізіледі.
2. Бас әріптер Shift пернесімен әріпті не Caps Lock пернесін қосу арқылы жазылады:
 - негізгі режим (лампочка өшірулі тұрған жағдайда) – кіші әріптер енгізіледі,
 - қосымша режим (лампочка жағулы тұрған жағдайда) – бас әріптер енгізіледі.
3. Сөздер арасындағы аралық « Пробел » пернесін басу арқылы қойылады.
4. Тыныс белгілері алдына бос орын қойылмайды, ал тыныс белгісінен кейін міндетті түрде қойылады.

5. Егер Сіз мәтінді терген кезде қате жіберсеңіз, онда тышқанның сол жақ батырмасын басу арқылы қате жіберген сөздің алдына курсорды қойып, Delete пернесіне басасыз. Егер курсордың оң жағында орналасқан символды алып тастау қажет болса, онда Backspace (←) пернесін басасыз.

6. Қазақша, орысша және латынша әріптерді енгізу Shift және Ctrl пернелерін біруақытта басу арқылы орындалады.

7. Сандарды енгізу сол сандар орналасқан пернелерді басу арқылы жүзеге асырылады немесе пернетақтаның оң жағында орналасқан кішкене цифрлық пернетақтадағы сандарды басу арқылы жүзеге асырылады. Пернетақтаның оң жағында орналасқан кішкене цифрлық пернетақтадағы сандар NumLock пернесін басу арқылы орындалады. Ол кішкене цифрлық пернетақтаның сол жақ жоғарғы бұрышында орналасқан.

8. Пернетақтаның жоғарғы қатарында орналасқан арнаулы символдар Shift пернесін біруақытта басу арқылы жүзеге асырылады. Ал оның кейбіреуі латын әріптерін енгізу режимінде енгізіледі. Пернетақтаның алфавиттік алаңында орналасқан <>{[және т.б. символдар Shift пернесін біруақытта басу арқылы жүзеге асырылады. Мәтіндерді бөліп алудың қарапайым тәсілі – тышқан батырмасы арқылы мәтін үзіндісін бөліп алып, оны жібермей орналасатын орынға апарып, орналастыру. Word-та мәтінді алмастыру буферін қолданбай-ақ көшіруге және жылжытуға болады. Бұл тұрғыда мәтінді жылжыту ережелері іске асырылады. Мәтіннің белгілі бір бөлігін жылжыту үшін «апару және қою» әдісінде қолдануға болады: белгіленген мәтінде тышқанды шертіп, оның батырмасын босатпастан оны құжаттың қажетті бөлігіне жылжыту керек. Мәтіннің белгілі бір бөлігін көшіру үшін, ең алдымен оны белгілеңіз, содан кейін Ctrl пернесін басып тұрып, белгіленген бөлікте тышқан батырмасын шертіп, оны қажетті жерге жылжытыңыз. Ақпараттарды жылжыту және көшіру үшін алмастыру буферін қолдануға болады.

Егер Word қосымшасында немесе басқа қосымшада құрылған файлдың ақпаратын көшіру қажет болса, онда мәтіннің қажетті бөлігін белгілейді және құралдар тақтасындағы Копировать батырмасын шертеді немесе Правка => Копировать командасын орындайды.

Одан кейін көшірілетін ақпарат орналасатын жерге меңзерді орналастырып, Вставить батырмасын шертеді немесе Правка => Вставить командасын орындайды. Алмастыру буферін мәтіннің белгілі бір бөлігін жылжыту кезінде де қолдануға болады. Мәтіннің қажетті бөлігін белгілейді және құралдар тақтасындағы Вырезать батырмасын шертеді немесе Правка => Вырезать командасын орындайды. Одан кейін ақпаратты орналасатын жерге меңзерді орналастырып, Вставить батырмасын шертеді немесе Правка=> Вставить командасын орындайды. Word-та бірден бірнеше қосымшалармен жұмыс атқаруға болады. Бір құжаттан екінші құжатқа мәтіннің белгілі бір бөлігін жылжыту және көшіру үшін ең алдымен Окно => Упорядочить все командасын орындап, барлық ашық тұрған құжаттарды терезеде орналастырыңыз. Осыдан кейін бір құжаттан мәтіннің белгілі бір бөлігін белгілейді және Вырезать немесе Копировать командаларының біреуін орындайды. Меңзерді екінші құжаттың қажетті жеріне орналастырады және Вставить командасын орындайды. Word-та құжаттың оң жақ шекарасын едәуір түзулетуге мүмкіндік беретін тасымалдаудың әр түрлі әдістері қарастырылған. Word-та тасымалды қолмен немесе автоматты түрде қоюға болады.

Тасымалды қолмен қою үшін Сервис=>Язык менюінен Расстановка Переносов... командасын қолдайды. Ашылған сұхбат терезеде Принудительно батырмасы бойынша шерткенде Word Разметка страницы режиміне ауысады және көрсетілген орында тасымалды орындау үшін растауды сұрайтын терезе ашылады. Егер де біз осы тасымалмен келісетін болсақ, онда ОК батырмасы бойынша шертеді. Егер де тасымал Сізді қанағаттандырмаса, онда Нет батырмасы бойынша шертіңіз.

Word-та орфографияны тексеру үшін программаға біріктірілген негізгі сөздік және қолданушының сөздігі қолданылады. Негізгі сөздікті өзгертуге болмайды, бірақ қолданушының сөздігіне жаңа сөздерді

қосуға болады. Егер де мәтінде грамматикалық қате сөз табылса, онда қате сөздің асты қызыл және пунктуациялық қате сөз табылса, онда жасыл түспен сызылады.

Мәтіннің орфографиясын тексеру үшін Сервис Правописание командасын орындайды немесе құралдар тақтасындағы Правописание батырмасы бойынша шертеді. Ашылған сұхбат терезеде ұсынылған нұсқаларының біреуін тандауға, барлығын өткізіп жіберуге немесе басқа сөзбен алмастыруға болады. Кез келген сөздің дұрыстығын мәтінді теру кезінде тексеру үшін сол сөз бойынша тышқанның оң жақ батырмасын шертіп, жанама менюде ұсынылған нұсқалардың бірін тандауға немесе өткізіп жіберуге болады.

**КГУ "Переметнинская общеобразовательная школа" отдела образования района Бәйтерек
управления образования акимата Западно-Казахстанской области
Учитель физической культуры
Тестемирова Айғаным Уразбаевна**

ОСНОВНЫЕ АСПЕКТЫ ПРИМЕНЕНИЯ ДИФФЕРЕНЦИРОВАННЫХ ПОДХОДОВ НА УРОКАХ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Сегодня важным требованием к работе учителя и успешной организации учебного процесса является обеспечение полного усвоения знаний и навыков всеми учащимися. Однако для достижения этой цели необходимо учитывать индивидуальные особенности развития учеников и их способностей, то есть использовать дифференцированный подход. Это означает, что учитель должен учитывать разные уровни знаний и навыков, интересы и потребности учащихся, чтобы обеспечить оптимальное обучение каждого ребенка. Дифференцированный подход помогает адаптировать материал и методы обучения к индивидуальным потребностям и способностям учеников, создавая более благоприятные условия для их обучения и достижения успеха.

Совершенствование урока физической культуры и повышение его эффективности невозможно без создания проблемы дифференцированного обучения. Важнейшим требованием современного урока физической культуры является обеспечение дифференцированного и индивидуального подхода к обучающимся с учетом состояния здоровья, особенностей физического развития, физической подготовленности, развития психических качеств. В целях реализации дифференцированного подхода к организации занятий физической культурой все учащиеся школы делятся по уровню здоровья и физической подготовки на три медицинские группы – основную, подготовительную и специальную медицинскую. Занятия в этих группах отличаются учебными программами, объемом и структурой физических нагрузок, а также требованиями к уровню усвоения учебного материала.

Под дифференцированным подходом на уроках общей физической культуры понимается четкий подход к каждой из выявленных групп учащихся в зависимости от их возможностей, позволяющий достичь оптимального уровня физического развития, физической подготовленности, а также соответствующего объема знаний, умений и навыков.

Важным и актуальным признается проблема организации дифференцированного подхода в теории и методике физического воспитания. Существуют научные разработки по различным аспектам этой проблемы, благодаря которым стали очевидны признаки, лежащие в основе дифференцированного подхода: состояние здоровья и уровень физического развития, уровень физической подготовки, степень биологической зрелости и пол детей, нервная система и свойства темперамента. Расширен раздел в группе упражнений для правильной осанки и укрепления мышц спины и живота. Скалолазание, подтягивания и акробатические упражнения полностью исключены. Учебный материал программы предназначен для обеспечения последовательной подготовки учащихся и, таким образом, создания хороших условий для подготовки или перехода в основную группу.

В решении задач дифференциации физического воспитания важным является вопрос достижения школьниками высокого уровня физической подготовленности. Практика показывает, что физически подготовленные дети быстрее адаптируются к учебным нагрузкам, увереннее в своих знаниях и умениях, добиваются лучших результатов в учебной деятельности. Следовательно, необходимо дифференцировать учебно-воспитательный процесс по физической культуре с учетом подготовки школьников.

Комплекс методов по организации дифференцированного подхода на уроках физической культуры является весьма рациональным для проведения учебно-воспитательного процесса.

В целях совершенствования учебно-воспитательного процесса по предмету «Физическая культура» разработана учебная программа с методикой дифференцированного обучения учащихся 5-9 классов на основе учета индивидуальных возможностей учащихся и дифференциации процесса обучения и развития физических качеств. Дифференцированная методика обучения в соответствии с настоящей программой предусматривает решение следующих задач:

1. обучение жизненно важным моторикам и навыкам, их применение в различных ситуациях.
2. повышение уровня физической и функциональной подготовленности.
3. развивать индивидуальные способности ученика, устранять слабые места в физической подготовке.
4. получение знаний в области гигиены, медицины, необходимых понятий и теоретической информации по физической культуре и спорту.
5. воспитывать потребность и умение самостоятельно заниматься физической культурой, использовать их с целью осознанного отдыха, тренировок, повышения работоспособности.

Результат дифференциации физического воспитания учащегося зависит от процесса формирования индивидуальности человека, содержания обучения и воспитания, технологии обучения и воспитания, организации учебных форм.

Для того чтобы педагогически правильно управлять учебным процессом, своевременно вносить коррективы в урок, реализовывать дифференцированный подход в практической деятельности, помимо учета физического развития школьника, необходимо следить за физической подготовкой учащихся. Для изучения физической подготовленности учащихся можно составить программу, которая может включать в себя следующие тесты: прыжки в длину с места, метание мяча, ручная динамометрия.

Прыжки в длину с места. Эта задача показывает развитие силы и скорости движения.

Метание мяча (1 кг) в основном используется для оценки скоростно-силовых качеств при работе, выполняемой мышцами рук и туловища.

Кистевая динамометрия. Мышечная сила руки определяется динамометром. Для учащихся 1-3 классов шкала распределения составляет от 0 до 30 кг, для учащихся 4-10 классов шкала составляет от 0 до 90 кг. Сила правой и левой руки измеряется отдельно.

Дифференцированный подход можно применять не только в классе, но и при выполнении домашних заданий.

На уроке в соответствии с учебным материалом, изучаемым на данном этапе, подбираются упражнения для самостоятельной работы, комплексы домашней работы в основном предусматривают специальные упражнения для развития общеразвивающих и двигательных качеств. Составление домашнего задания таким образом, чтобы оно было доступным для учащихся и соответствовало их домашней подготовке, понятным, конкретным, запоминающимся и упорядоченным.

Следующий этап-введение домашнего задания в жизнь учащихся.

Заключительный этап-подведение итогов (наблюдение).

В настоящее время возникла необходимость в модернизации или совершенствовании физического воспитания в учебных заведениях, неоправданном забывании, утрата реальности контакта с природой, нарушение регулярности физического воспитания, появление многих других факторов. Если живой организм не получает хотя бы предельных нагрузок, он не развивается, не улучшается. На уроке физкультуры, когда ученик не потел, не устал, для него занятие было пустым. Внедряя на практике дифференцированный подход к обучению физической культуре с соответствующей технической спортивной базой, ученик получает необходимую нагрузку, может совершенствоваться. Кроме того, только на таких занятиях учитель может дать учащимся множество знаний и навыков, связанных с медицинской и гигиенической деятельностью и здоровьем. Одним словом, только на таких занятиях можно освоить вторую часть предмета – культуру.

Ақтөбе облысы, Хромтау ауданы, Дөң ауылы
“Дөң мектеп- гимназиясы” КММ
Бастауыш сынып мұғалімі
Сальменова Асыл Айтугановна

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУ: ОҚУ МАҚСАТТАРЫН БЕЛГІЛЕУДІҢ ЖӘНЕ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ- ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Болашақтың бүгінгіден де нұрлы болуына ықпал етіп адамзат қоғамын алға апаратын күш тек білімде ғана. Қай елдің болмасын өсіп өркендеуі, өркениетті дүниеде өзіндік орын алуы оның ұлттық білім жүйесінің деңгейіне, дамыту бағытына байланысты. Қазіргі кезеңде егеменді елімізде білім берудің жаңа жүйесі жасалып, әлемдік білім беру кеңістігіне бағыт алуда. Бұл педагогика тарихы мен оқу-тәрбие үрдісіндегі елеулі өзгерістерге байланысты болып отыр, себебі, білім беру жүйесі өзгерді, білім берудің мазмұны жаңарды, жаңа көзқарас, жаңаша қарым-қатынас пайда болды. «Оқытудың жаңа технологиясын пайдалану – сапалы білім негізі дей аламыз.

Мұғалімдердің алдына қойылып отырған басты міндеттерінің бірі – оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жетілдіріп отыру және жаңа педагогикалық технологияларды меңгеру. Жаңа технологияларды меңгеру мұғалімнің зияткерлік, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және де басқа да көптеген адами келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үрдісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі. «Өз еңбегін талдай білген адам ғана тәжірибелі ұстаз бола алады» деген В.Сухомлинскийдің сөзін оқытушының талмай ізденген еңбегінің нәтижесінде ғана көрінетіні белгілі. Қазіргі кезде білім мен техниканың даму деңгейі әрбір оқушыға сапалы және терең білім беруіне жағдай жасап отыр. Оқытушы баяндайды, әңгімелейді, түсіндіреді, ал оқушы тыңдайды, қабылдайды, ойлайды т.б, таным әрекетерін жасайды.

Қазақ тілі – бастауыш сынып оқушыларының ана тілі. Профессор Б.Хасанов «Ана тілі – ата мұра» деген кітабында былай дейді: «Ана тілі дегеніміз күллі тіл атаулыдан ішкі құрылыс ерекшелігімен дараланатын, белгілі бір халықпен нақты кеңістікте тарихи бірге жасап, оның төл мәдениетін ұрпақтан-ұрпаққа үздіксіз ұластырушы, сол халық адамдарына (жас, жыныс, сенім, кәсіп, әлеуметтік жағдай айырмасына қарамай) түгелдей және жан-жақты қызмет ететін ұлтшілдік қатынас құралы». Сондықтан да қазақ тілі – бастауыш сынып оқушылары үшін көп қырлы, мол сырлы ерекше пән болуы тиіс. Мәселе – қазақ тілі грамматикасының негізгі ұғымдарын жалаң жаттап алмай, саналылықпен ұғындыруда.

Бастауыш сыныпта қазақ тілін оқытуда жаттығу жұмысының мәні зор. Тақырып түсіндірілгеннен кейін жаттығу жұмыстары орындалады. Жаттығу нәтижесінде оқушылар алған теориялық білімдерін практикада тез де дәл қолдана алу дағдысына ие болады: Біріншіден, оқушының білімін нақтылайды, әрі нығайтады. Екіншіден, өздігінен жұмыс істеуге жаттықтырады, ой қабілетін арттырады. Шәкірттердің алған білімдерін бекіту мақсатында жүргізілетін жаттығуларда мынадай талаптар қамтылуы тиіс:

1. Белгілі бір жаттығуларды орындау үшін оқушылардың сол жаттығуларды орындай алатындай білімі болуы шарт.
2. Жаттығу оқушының тілге қызығуын, ынтасын арттыруы тиіс.
3. Жаттығу кездейсоқ болмай, белгілі бір жүйемен ұсынылуы керек.
4. Өз беттерінше жұмыс істеуге дағдыландыру.
5. Шығармашылықты талап ететін жаттығулар көбірек болуы керек.

Дамыта оқыту жүйесінде тақырыптың мазмұны дамыта оқыту сабағының құрылымдық ерекшелігіне байланысты оқу-ізденімдік тапсырмаларды орындату-орындау логикасы арқылы ғана ашылады. Жаңа ұғымды тануда оқушы мұғалімнің баяндауымен біле салмай, бірнеше ізденіс тапсырмаларын орындау арқылы өз бетімен шешімдер іздейді. Мұндай таным логикасын В.В. Давыдов «квазиисследование» яғни «квазизерттеу» деп атаған болатын. Осы яғни «квазизерттеу» үдерісінде оқушы тек тыңдаушы, таңғалушы пассив объект емес, өзі ізденіп-танып отырған оқу үдерісінің белсенді субъектісіне айналады. Өз тәжірибемде А.Байтұрсынұлының «жалпылау» және «жалқылау» әдістерін басшылыққа ала отырып, қазақ тілін дамыта оқытуда мынадай әдістерді жүйелеп, оларды түрлендіре, орын ауыстыра отырып қолдануға тырыстым:

1. Анализ.
2. Синтез.
3. Дедукциямен индукция.
4. Модельдеу.
5. Тілдік эксперимент.
6. Салыстыру және бақылау.
7. Ойын әдістері.

Сонымен, 4-сыныпта морфологияны дамыта оқыту жүйесінің дидактикалық негіздерінің негізгі тұжырымдары – дидактиканың басты категорияларын тану және әдістемелік жүйеге тірек ретінде алу болып отыр. Ол категориялардың яғни білім беру, оқу, оқыту, білім, білік-дағды, мақсат-міндеттер, білім мазмұны, оқыту формасы және оны ұйымдастыру жолдары, әдістер мен оқыту тәсілдері, оқытудың нәтижесі сияқты маңызды дидактикалық ұғымдарды бастауышсынып мұғалімдерінің терең түйсінуді қазақ тілі пәнінің сапалы оқытылуының кепілі деп айта аламыз. Бастауыштың 4-сыныбында алғаш рет қазақ тілі пәнінен сөз таптарын дамыта оқыту әдістемесінің ғылыми негіздері айқындалып, мақсатты түрде құрылған әдістемеге негіз болу жолдары қарастырылды. 4-сыныпта морфологияны дамыта оқытуға арналған арнайы жаттығулар жүйесі және дамыта оқыту әдістемесі жасалынды. Дамыта оқыту жүйесінде тақырыптың мазмұны дамыта оқыту сабағының құрылымдық ерекшелігінде көрсетілгендей, оқу-ізденімдік тапсырмаларды орындатуорындау логикасы арқылы ғана ашылады. Сонда ғалымның ғылымда алып келген ғылыми жаңалығының танылу жолын енді мектепте соны қайталап танып жатқан оқушы да «қайталап танып өтеді». Сондай логикамен ұйымдастырылған теориялық білім мазмұны ғана оқушының санасына өзінің білімі түрінде қалыптаса алады. Өйткені сол ұғымды тануда оқушы мұғалімнің баяндауымен біле салған жоқ, бірнеше ізденіс тапсырмаларын орындау арқылы тер төкті, өз бетімен шешімдер іздеді. Мұндай таным логикасын В.В.Давыдов «квазиисследование» яғни «квазизерттеу» деп атаған болатын. Осы яғни «квазизерттеу» үдерісінде оқушы тек тыңдаушы, таңғалушы пассив объект емес, өзі ізденіп-танып отырған оқу үдерісінің белсенді субъектісіне айналады. Бастауыш сынып оқушыларына грамматикалық ұғымдарды дамыта оқыту барысында оқушылардың топтастырылған грамматикалық ұғымдар жасай алуы – дамыта оқытудың негізгі мақсаты ретінде алынып, оған жету үшін қажетті грамматикалық білім мазмұны жүйеленді. Мақсатқа сәйкес білім беру - білім алу әдістері біртұтас жүйеге жинақталды. Осыған орай бастауыш сынып оқушыларына грамматикалық, морфологиялық ұғымдарды дамыта оқытуда оқушыға топтастырылған ғылыми ұғымды меңгерту үдерісінің кезеңдері белгіленді. Морфология (Сөз таптары) ұғымдарын теориялық тұрғыдан оқытуда мұғалімнің алға қоятын мақсаттары анықталды. Сөз таптары туралы ұғымдарды меңгертуде бастауыш сынып оқушыларының оқу-танымдық белсенділіктерін дамытуға бағытталған жаттығулар жүйесі мен мұғалімдерге арналған оқу-әдістемелік кешен әзірленді. Бастауыш сыныптарда қазақ тілі грамматикасын дамыта оқыту жүйесі арқылы меңгертудің балалардың алдағы кезекте тұрған жүйелі теориялық курстың сапалы оқытылуына дінгек, негіз қалайтын әдістеме бола алатынын өзімізге дейінгі практикалық тәжірибелерді талдау арқылы көз жеткіздік. Сонымен қатар, жаңа бағытта, мұғалім мен оқушының арасындағы дидактикалық қарым-қатынастың гуманистік салада, өзара ынтымақтастық пен сыйластықты қажет ететін субъект-субъектілік қарым-қатынаста білім алу мен білім беру үдерісін құрудың жаңа мүмкіншіліктері анықталды деп толығымен айтуға негіз жасалынды.

Жаңа білімді меңгеру адамның өмірде өзін-өзі табысты жүзеге асыруы үшін жеткіліксіз болғандықтан, қажетті шарттардың бірі - өз бетінше әрекет ету қабілетін дамыту, соның арқасында адам әртүрлі мәселелерді өз бетінше шеше алады, қиын өмірлік жағдайлардан шығу жолы, сондықтан қазақ тілін дамыта оқыту жүйесі оқу мақсаттарын айқындауда қазіргі таңда өте өзекті.

Ақтөбе облысы, Хромтау ауданы, Дөң ауылы
“Дөң мектеп- гимназиясы” КММ
Бастауыш сынып мұғалімі
Достаева Жанагул Галимжановна

БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ЖАЛПЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ДАЯРЛЫҒЫНЫҢ САПАСЫ МЕН ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Мұғалім мамандығы - еліміздегі ең шығармашылық мамандықтардың бірі. Мұғалім, бейнелі түрде, уақыт байланысын жүзеге асырады, ол ұрпақтар тізбегінің буыны, ол эстафетаны бүгіннен болашаққа жеткізеді және бұл оның жұмысын соншалықты қызықты, шынайы шығармашылық етеді. Қазіргі таңда бастауыш сынып мұғалімінің кәсіби-педагогикалық қызметінің әртүрлі аспектілерін зерттеуге, оны одан әрі жетілдіру мәселелеріне, мұғалімнің жұмысының тиімділігі мен сапасын арттыруға үнемі қызығушылық артып келеді.

Зерттеу пәні мұғалімнің еңбегін ғылыми ұйымдастырудың, кәсіби-педагогикалық іс-әрекеттің реттілік құрылымының, мұғалімдерді даярлау мен біліктілігін арттырудың мазмұны, формалары мен әдістерінің алуан түрлі мәселелері болып табылады. Мұғалімдердің біліміне байланысты барлық мәселелердің ішінен осы жұмыста олардың біреуі ғана ерекшеленеді, атап айтқанда бастауыш сынып мұғалімдерінде кәсіби-педагогикалық қызмет негіздерін қалыптастыру мәселесі. Атап айтқанда, оқу-тәрбие жұмысының тәжірибесінде туындайтын типтік жағдайларды модельдейтін педагогикалық міндеттер туралы мәселе орталық мәселе болып табылады. Зерттеулер көрсеткендей, жас бастауыш сынып мұғалімдері әсер ету құралдары мен әдістерінің арсеналының кедейлігін көрсетеді; олар көбінесе оқушылармен тәрбие жұмысын ұйымдастыруда қиындықтарға тап болады; олар арнайы пәнді жақсы меңгере алады, педагогика мен психологияның теориялық ережелерімен немесе оқыту әдістемесімен таныс болуы мүмкін, бірақ олар әдетте практикалық педагогика деп аталатын нәрсені, яғни қызметтің нақты технологиясын білмейді. Әрине, мұндай "технологияны" терең меңгеру мектептегі практикалық жұмыстың үлкен тәжірибесі негізінде ғана жүреді. Дегенмен, бастауыш білім беру мұғалімінің табысты қызметінің негіздері кәсіби қызметтің нақты тәжірибесін модельдейтін педагогикалық міндеттер болып табылады. Мұғалімді даярлау үшін осындай міндеттердің-модельдердің құндылығын анықтайтын екі принципті ережені атап өткім келеді.

Біріншіден, педагогикалық міндеттер педагогикалық теория мен мектептегі тікелей тәжірибе арасындағы аралық буын ретінде әрекет етеді. Мұғалімнің педагогикалық дайындығы теориялық және практикалық дайындықты да қамтитыны белгілі. Шынында да теориялық білім тәжірибеде қолданылады. Бірақ мұғалімнің практикалық қызметі осы білімді түрлендіруді қажет ететіндігін ескеру қажет: бір жағынан олар біртұтас сипаттағы белгілі бір практикалық мәселенің айналасында синтезделіп, біріктірілуі керек, ал екінші жағынан оларды практикалық жағдайлардың тіліне аудару керек, яғни нақты практикалық мәселелерді шешудің құралы болу.

Екіншіден, педагогикалық міндеттер-бұл өз кезегінде жеке дағдыларды қалыптастыратын оқу міндеттері. Оның жұмысы барысында шешілетін жағдайлар мен міндеттердің алуан түрлілігін сипаттау екіталай, өйткені бастауыш білім беру мұғалімі динамикалық өзгертін жағдайларда өз шешімдерін өзі қабылдайды және әрбір жаңа жағдайда одан шаблондық емес әрекеттер қажет. Бұл жағдайда мұғалімнің тәуелсіз шешімдерінің негізінде жатқан практикалық ойлау процестерін бөліп көрсету қажет. К.Д. Ушинский былай деп жазды: "Сіз басқарғыңыз келетін психикалық құбылыстардың заңдарын зерттеңіз және осы заңдарға және оларды қолданғыңыз келетін жағдайларға байланысты әрекет етіңіз" П.П.

Блонский мұғалімнің өзі осы жағдайдың жеке жағдайларына және өзінің және тәрбиеленушінің жеке басына қатысты өзінің тәрбие техникасын жасауы керек екенін атап өтті. Бастауыш білім мен орта білімнің айырмашылығы неде? Бастауыш сынып мұғалімі қандай ерекшеліктерге ие болуы керек? Өздеріңіз білетіндей, кез — келген психикалық құрылымдар адамның белсенді іс-әрекетінде қалыптасады (оқушы-оның оқу іс-әрекетінде). Бастауыш сынып оқушыларында іс-әрекеттің ойын элементтері басым.

Ата-аналар балаларын мектепке дайындауда айтарлықтай қиындықтарға тап болады, өйткені. мектептің басталуы, бірінші сынып, бірінші мұғалім, жаңа достар-бұл баланың дамуындағы жаңа кезеңнің басталуы. Бала өзінің есейгенін сезеді, ол бірінші сыныпқа барады, бірақ мектепке келгенде ол өзінің алғашқы буын екенін, оның үстінде әлі де көптеген сыныптар бар екенін көреді. Бейтарап-пассивті қабылдаудың басым болуы күшті білімнің, икемді дағдылардың және терең сенімдердің қалыптасуына кедергі келтіреді. Демек, бастауыш сынып мұғалімінің жалпы стратегиясы-оқушыны белсенді және тәуелсіз іс-әрекетке қосу, оқушыны осы іс-әрекеттің позициясына қою, оқушы белгілі бір фактілер мен заңдардың ашылуына келетіндей етіп осы қызметті ұйымдастыру, белгілі бір оқу материалын зерттеу кезінде сенімдер қалыптастыру. В.А. Сухомлинский атап өткендей, "Кез-келген тәрбиелік құбылыстың педагогикалық әсері соғұрлым жоғары болады, бала онда мұғалімнің идеясын аз сезінеді. Бұл заңдылықты біз педагогикалық шеберліктің орталығы, баланың жүрегіне жол таба білудің негізі, оған кез-келген іс оның қажеттілігіне, құмарлығына, арманына айналатындай етіп жақындау деп санаймыз". Бастауыш сынып мұғалімінің шеберлігі оқушылардың іс-әрекетінің пәндік мазмұны ұйымдастырылатын оқу міндеттерін әзірлеуде ғана емес, сонымен қатар оның формаларын таңдауда да көрінеді. Айта кету керек, мұғалімнің оқушылармен өзара әрекеттесуге практикалық дайындығы оның педагогикалық шеберлігін көрсетеді.

Мұғалім мен оқушылар арасындағы нақты әсерді (олардың қарым — қатынасы) сипаттау кезінде туындайтын бірінші сұрақ-мұғалімнің алдында тұрған тапсырманы орындау үшін қандай функцияларды орындауы керек-оқушыны жетілдіру мен дамытудың белгілі бір әсерлеріне қол жеткізу үшін белсенді іс-әрекетке қосу. Ол үшін мыналар қажет:

- ең алдымен, оқушыны осы іс-әрекетке ынталандыру керек;
- мәселені шешуге деген қажеттілігін ояту;
- оның мүдделері мен үміттерін жандандыру;

Қажеттіліктер мен мүдделер күшейгеннен кейін мұғалім оқушыға туындаған сұрақтарға жауап ретінде қажетті ақпаратты беруі керек. Егер мұғалім басынан бастап оқушының белгілі бір ақпаратты қабылдауына деген көзқарасын құра алмаса, онда оқушы белсенді танымдық іс-әрекетке ішкі психологиялық қосыла алмайды. Екінші жағынан, мұғалім оқушының осы мазмұнды игеруге дайындығы туралы түсінікке ие болуы керек, осы дайындықты диагностикалай білуі керек, сонымен қатар оның педагогикалық әсерінің тиімділігін бақылай білуі керек, яғни кері байланыс алуы қажет

Осылайша, оқушылармен өзара іс-қимыл процесінде мұғалім мынадай функцияларды жүзеге асыруы тиіс:

- 1) диагностикалық: оқушылардан өз әсерлерінің нәтижелілігі және олардың жаңа оқу материалын игеруге дайындығы туралы кері байланыс алу;
- 2) ынталандырушы: оқушыларды оқу міндеттерін шешуге ынталандыру, олардың сұраулары мен үміттерін дайындау, олардың іс-әрекеттерін ынталандыру;
- 3) білім алушыларды: оқушыларға мәселелер, оларды шешу жолдары және шешімдердің өздері туралы ақпарат беру;
- 4) бағалаушылар: оқушыларға олардың іс-әрекеттерінің нәтижелілігін бағалау, олардың жетістіктері мен сәтсіздіктеріне ден қою, олардың іс-әрекеттерін реттеу және түзету.

Осы функцияларды жүзеге асыру кезінде жоғарыда айтылған мұғалімнің жеке басының қабілеттері мен қасиеттерінің мәні дәл анықталады: оқушылардың ішкі әлемін түсіну қабілеті, бастамашылдық пен ойлау икемділігі, өзін — өзі басқару қабілеті және т. б.

Қорытындылай келе, мен мынаны атап өткім келеді, мұғалім мен бастауыш сынып оқушыларының өзара әрекеттесуінің басты ерекшелігі-рефлексивті сипат, яғни. оқушылардың сезімдері мен ойларын үнемі бейнелеу және олардың мақсатты қалыптасуы, байытылуы, дамуы. Бұл ретте оқушылар ізденістер мен табыстарға, талқылауларға белсенді қатысушылардың позициясына айналады, бұл олардың білімі мен дағдыларын қалыптастырады, бұл мұғалімнің педагогикалық шығармашылығы мен шеберлігін толық көрсетуге мүмкіндік береді.

**Абай облысы, Жаңасемей ауданы
“Озерки жалпы орта білім беретін мектеп” КММ
Математика пәнінің мұғалімі, педагог-сарапшы
Аманжолова Шакизат Тиштыковна**

МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА АҚЫЛ-ОЙ БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУДЫҢ КЕЙБІР ПЕДАГОГИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Оқушылардың ақыл-ой белсенділігін арттыру мәселелері қазіргі педагогикалық ғылым мен практиканың ең өзекті мәселелерінің бірі болып табылады. Қазіргі уақытта мектепте білім сапасын арттырудың, оқытудың ең тиімді жолдарын іздеудің маңызы зор. Ақыл-ой әрекетіне сүйенбестен, түсінуге сүйенбестен, оқушылардың білімді толық игеруі мүмкін емес. Тәуелсіз ойлау қабілеті болмаса, баланың интеллектуалды дамуы мүмкін емес. Сондықтан оқушылардың ақыл-ой іс-әрекетін дамыту ерекше өзектілікке ие болады.

Оқыту-жүйелі білім алудың ең маңызды және сенімді тәсілі. Оқыту-бұл мұғалім басқаратын таным процесі. Оқыту білімнің, дағдылардың механикалық берілуін айтады, өйткені оқыту-бұл мұғалімдер мен оқушылар тығыз қарым-қатынас жасайтын екі жақты процесс.

Математика табиғи ғылыми циклдің барлық пәндерін үйренуге негіз болатынына күмән жоқ. Практикалық қолданудың кеңдігі бойынша математикалық білім білімнің басқа түрлерімен салыстыруға келмейді. Тарихи тұрғыдан математиканың мақсатының екі жағы болды: практикалық және рухани. Практикалық – өндірістік әрекеттің сандық түрі, рухани – адамның ойлауын дамыту.

Математика сабақтарында оқушылардың ойлауын белсендіру оқу іс-әрекетін ұйымдастырудың тиісті мазмұнын, әдістерін, формаларын таңдау арқылы жүзеге асырылады. Мұғалімнің міндеті - оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын ояту, олардың бойында ынта-ықылас, ақыл-ой шиеленісін тудыру, күш-жігерін білімді, іскерлікті және дағдыларды саналы түрде игеруге бағыттау. Тәжірибе көрсеткендей, сабаққа деген қызығушылық оқушының белгілі бір білімге не үшін қажет екенін түсінуіне, оларды қолдану мүмкіндігін көруіне байланысты. Сондықтан мұғалімнің міндеті - оқушыларды сабақтың мазмұнына қызықтыру, оны практикалық қызметпен байланыстыру. Осы таңда заманауи білім беру технологиялары білім берудің мазмұнын сапалы жаңа етуге мүмкіндік береді.

Оқулық та, сабақ та қызықты болуы керек. Оқушылардың оқуға деген қызығушылығы оқытудың ең күшті факторларының бірі ретінде қарастырылуы керек. Математиканы есте сақтау керек шындықтар жүйесі ретінде емес, шығармашылық ойлауды қажет ететін ойлау жүйесі ретінде қарастыру керек. Математикаға қызығушылық таныту оңай шаруа емес. Көп нәрсе тіпті айқын сұрақ қоюға және барлық оқушыларды осы жағдайды талқылауға қалай тартуға байланысты. Оқушылардың шығармашылық белсенділігі, сабақтың сәттілігі мұғалім таңдаған әдістемелік әдістерге байланысты.

Математиканы оқыту процесінде оқушылардың ойлауын дамытудың ең көп таралған заманауи формалары мен әдістеріне:

1. Ойын тәсілдерін қолдану. Ойын техникасы математика сабағында қызықты әрі көңілді оқу үдерісін тудыратындықтан, балалардың жұмыс көңіл-күйі, пәнге деген қызығушылығы пайда болады. Ойын балалардың назарын аударып алатыны сонша, олар оқу процесіне белсенді түрде қатысатынын, жаңа нәрсені есте сақтауды, әдеттен тыс жағдайларда бағдарлауды, идеялардың, түсініктердің қорын толықтыруды және қиялын дамытуды қамтитын оқу процесіне белсенді қатысатынын түсінбейді. Ойын

тіпті енжар оқушылардың да назарын аударады. Сонымен қатар, ойын кезінде балалар максималды зейінді көрсетеді. Мысалға:

- «Математикалық лото» ойыны. Мұғалім мысалдарды оқиды, ал оқушылар мысалдармен алдын ала дайындалған карточкалардағы сәйкес жауаптарды табады.

- «Эрудит» интеллектуалдық ойыны – шектеулі уақыт пен бәсеке жағдайында өнімді ойлауды қолдануды талап ететін тапсырмаларды жеке немесе ұжымдық орындау. Зияткерлік ойын ойынның да, оқу әрекетінің де ерекшеліктерін біріктіреді – ол теориялық ойлауды дамытады, ұғымдарды тұжырымдауды, негізгі ақыл-ой операцияларын (жіктеу, талдау, синтез және т.б.) орындауды талап етеді.

-«Брейн-ринг», «Не? Қайда? Қашан?». Біріншісі командалардың бетпе – бет жарысын, ал екіншісі турнирді ұсынады, онда команданың міндеті-ең көп ұпай жинау. Ойынның бұл түрі дұрыс шешімді табудың жасырын, бірақ айқын алгоритмі болған кезде дамудың маңызды құралы болып табылады, тапсырма парадокс болып табылады және парадоксалды шешім қабылдауды талап етеді.

Ойын барысында оқушылар әртүрлі жаттығуларды қызығушылықпен орындайды, онда өздері салыстыруға, арифметикалық әрекеттерді орындауға, есептерді ауызша шешуге дағдыландырады.

2. Іздеу сипатындағы тапсырмаларды пайдалану. Тапсырмалардың бұл тобы мәселелік тапсырмаларды қамтиды, олардың шешімі балалардың іздеу әрекеттерін қолдануды қамтиды. Мұндай тапсырмаларды шеше білу-қол жеткізілген танымдық тәуелсіздіктің маңызды критерийі. Іздеу сипатындағы тапсырмалардың маңызды белгілеріне мұғалімнің тікелей қатысуының болмауы және оның тарапынан ішінара анықтаманың болуы, сондай-ақ балалардың аталған тапсырма түрін орындау процесінде жаңа білімді немесе әдістерді ашу процесі жатады.

3.Мәселелік оқыту-оқушының ойлауын белсендірудің ең тиімді құралдарының бірі. Мәселелік оқыту арқылы қол жеткізілетін белсенділіктің мәні-оқушы нақты материалды талдайды және жаңа ақпаратты өз бетінше алу үшін оларға ізденіс жасайды. Басқаша айтқанда, бұл бұрын игерілген білімнің көмегімен білімді кеңейту, тереңдету немесе бұрынғы білімді жаңа қолдану.

Мәселелік оқыту әдістемесі-бұл қызметтің төрт кезеңінен тұратын іс-қимыл жүйесі: мәселені көру, табу (көп күш жұмсауды қажет етеді); мәселені мәселелік сұрақ түрінде тұжырымдау (ол жауап-рефлексияны қажет етеді); шешім нұсқаларын іздеу (кемінде үш); ұтымды синтез (шешімнің оңтайлы нұсқасы).

4. Математикалық диктанттар. Олардың негізін тұрақты байланыстар туралы идеялар құрайды. Мұндай диктанттар үйренген және бекітілген білімді жылдам фронтальды тексеру мақсатында кеңінен қолданылады. Математикалық диктанттарды қолдану нәтижесінде балалар өз іс-әрекетінің нәтижесі мен бағалауына қызығушылық танытады, логикалық ойлау, салыстыру, пайымдау дағдыларын дамытады.

5.Талдауды қолдана отырып есептерді шешу. Талдауды қолдана отырып есептерді шешу әдісі оқушылардың зерттеушілік, демек, ойлау әрекеттерін белсендіруге көмектеседі. Міндеті- оқушылардың ойлауын ынталандырады, олардың оқу қызметін ғылыми ізденіске жақындатады, белгілі бір дәрежеде ғылыми танымның кезеңдерімен, әдістерімен және құралдарымен таныстырады және, әрине, оқушыларды болашақ практикалық қызметіне дайындайды. Белсенді ойлау әрекеті үшін әртүрлі міндеттер өте пайдалы, оларды шешу процесі жоғары психикалық шиеленіспен, тәуелсіз ізденіспен, дәлелдермен, пайымдаулармен сипатталады. Есептерді шешу талдау және синтездеу, абстракциялау, салыстыру, нақтылау, жалпылау сияқты психикалық операцияларды барынша жұмылдырады және дамытады, оқушыларды осы операцияларды өзінің танымдық іс-әрекетінде дұрыс қолдануға үйретеді. Бұл процесс сабаққа эмоционалды жандандырады, осы пәнге деген қызығушылықты арттырады.

Математика- оқушылардың ақыл-ой дамуы үшін маңызды пән. Осы пәннің арқасында балаларда интеллектуалды даму процесі сәтті өтеді, ақыл-ой белсенділігі ұйымдастырылады, реттеледі және оңтайландырылады, ақыл-ой қасиеттері барлық ойлаудың қаңқасын қалыптастырады.

Математика сабақтарында оқушылардың ақыл-ой белсенділігін арттыру білім беру процесін ұйымдастыруға қойылатын маңызды талаптардың бірі және оқыту сапасының көрсеткіші болып табылады. Ақыл – ой әрекетін белсендіру әдістерінің көмегімен оқу материалын тұтас қабылдауға және жүйеде өңдеуге көмектесетін үлкен блоктарға біріктіріледі. Бұл жағдайда білім ұзақ мерзімді жадта берік сақталады. Бірақ оқу процесінде әдістердің өзара байланысы мен өзара тәуелділігі ғана математика сабақтарында оқушылардың ақыл-ой белсенділігін арттыру мәселесін тиімді шешуге мүмкіндік беретінін атап өткен жөн.

Түркістан облысы, Арыс ауданы, Көкжиде ауылы
Ы.Алтынсарин атындағы жалпы білім беретін мектебі
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Аликулова Нұргүл Бауыржанқызы

АКТ-НЫ ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҚТАРЫНДА ҚОЛДАНУ-БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУДЫҢ МАҢЫЗДЫ ФАКТОРЫ

Қазіргі әлемде адамзатты жаңа ақпараттық технологиялардың көмегімен өңдеп, пайдалана алмайтындай ақпарат көлемі қоршап алған. Уақыт жаңа шекараларды белгілейді, біздің өміріміз барған сайын компьютермен және онымен бірге ақпараттық технологиялармен толығуда. «Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар қоғамда ақпаратты жинау, сақтау, өңдеу және тарату үшін қолданылатын әдістердің, құрылғылардың және өндірістік процестердің жиынтығы» дегенді негізге ала отырып, мұғалімнің практикалық іс-әрекетіндегі ең бастысы - оның оқу іс-әрекетіндегі АКТ рөлін түсінуге қаншалықты жақын екендігі. Ақпараттық технология оқушыны ғана емес, мұғалімді де дамытуға бірегей мүмкіндік береді. Уақыт өз шарттарын белгілейді. Ол бізге технологиялық прогрестің жаңалықтарын айнымас жылдамдықпен ұсынады.

Осылайша, барлығын қалай қамту керек, техникалық процестің мүмкіндіктерін қалай шебер жүйелеу, оларды оқу ортасы үшін ауыртпалықсыз оқу процесіне кіріктіру, оқытудағы тұтастық пен жүйелілікті қалай қамтамасыз ету мәселесі туындайды. Білім беруді ақпараттандырудың дидактикалық принциптерін түсіну, мультимедиялық сабақтарды өткізудің нақты технологиялары мен педагогикалық әдістерін әзірлеу қажет екені анық. Компьютер қанша жетілген болса да, тірі мұғалімді алмастыра алмайды. Бірақ, екінші жағынан, бұл оның жұмысын жеңілдетуге, балаларды қызықтыруға, материалды жаңа сапалы деңгейде, көрнекі түрде қабылдауға көмектеседі.

АКТ-ны тәжірибеде қолдану мұғалімнің ұстанымының өзгеруіне әкеледі. Дайын білімді тасымалдаушыдан ол өз оқушыларының танымдық, зерттеушілік әрекетін ұйымдастырушыға айналады. Орта мектепте білім беру аясында оқушы белсенді танымдық процеске тікелей қатысқанда, оқу мәселесін өз бетінше тұжырымдағанда, қажетті ақпаратты жинағанда, мәселені шешудің нұсқаларын жоспарлағанда АКТ-ны пайдалану оқытудың бір жолы болып табылады.

Қазіргі қоғам дамуының басым бағыттарының бірі білім беруді ақпараттандыру процесі болып табылады. Бүгінгі таңда қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында немесе оған дайындық кезінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолданбайтын мұғалім жоқ шығар, өйткені ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізу адам қызметінің тиімділігін арттыруға бағытталады. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар оқушыларға заман ағымына ілесу мүмкіндігін беріп қана қоймай, оқу үдерісін қызықты етеді. Қазіргі ақпараттық-коммуникациялық технологиялар ең маңызды дидактикалық принцип – көрнекілік принципін жүзеге асырады. АКТ құралдары арқылы берілген объектілер ақпараттандырылып, түрлі-түсті, процестерді жан-жақты қарастыруға мүмкіндік береді, ал білімнің шынайы өмірге жақындығы бұл білімді неғұрлым түсінікті етеді. Қазақ тілін заманауи оқыту – оқытуда заманауи, интерактивті әдістер мен технологияларды белсенді пайдалану. Мультимедиялық құралдар оқушылардың коммуникативті дағдылары мен тілдік дағдыларын қалыптастыру және дамыту үшін жағдай жасауға бағытталған. Олар оқу іс-әрекетінің репродуктивті формаларынан дербес, шығармашылық жұмыс түрлеріне көшуге, оқушылардың коммуникативті мәдениетін қалыптастыруға және ақпараттың әртүрлі түрлерімен және оның көздерімен жұмыс істеу дағдыларын дамытуға назар аударуға мүмкіндік береді. Жаңа мультимедиялық технологиялар ауызша сөйлеуді қабылдауды тез және

тиімді меңгеруге, дыбысты дұрыс қоюға және еркін сөйлеуге үйретуге, интерактивті бағдарламалар мен ойындар нақты қарым-қатынас жағдайларын жасауға, психологиялық кедергілерді жоюға және пәнге деген қызығушылықты арттыруға көмектеседі.

Олай болса, оқу үрдісінде АКТ-ның ең жиі қолданылатын элементтерін атайық:

– компьютер мен мультимедиялық проектордың көмегімен көрсетілген электронды оқулықтар мен оқу құралдары, интерактивті тақта, электронды энциклопедиялар мен анықтамалықтар;

– тестілеу бағдарламалары;

– Интернеттің білім беру ресурстары, суреттері мен иллюстрациялары бар DVD және CD дискілері;

– бейне және аудио жабдықтар, қашықтықтан оқытуға арналған материалдар;

– интерактивті карталармен интерактивті конференциялар мен конкурстар;

– ғылыми-зерттеу жұмыстары мен жобалары, қашықтан оқу.

Мұғалімдердің қазақ тілі сабағында қолданатын ақпараттық компьютерлік технологиялары:

1. Интернет ресурстары. Интернет-ресурстарды пайдалану мүмкіндіктері орасан зор. Ғаламдық Интернет әлемнің кез келген нүктесінде орналасқан оқушылар мен мұғалімдерге қажетті кез келген ақпаратты алуға жағдай жасайды. Сабақта Интернет бірқатар дидактикалық міндеттерді шешуге көмектеседі: ғаламдық желі материалдарын пайдалана отырып, оқу дағдылары мен қабілеттерін қалыптастыру; оқушылардың жазу дағдыларын жетілдіру; оқушылардың сөздік қорын толықтыру және қазақ тілін оқуға деген тұрақты ынтасын қалыптастыру. Сонымен қатар жұмыс оқушылардың ой-өрісін кеңейту үшін интернет-технологиялардың мүмкіндіктерін зерделеуге бағытталған.

2. Power Point бағдарламасы арқылы жасалған компьютерлік дәріс – экранда немесе мониторда көрсетілген ақпараттық объектілердің тақырыптық және логикалық байланысқан тізбегі. Дәріс барысында әртүрлі ақпараттық объектілер пайдаланылады: суреттер (слайдтар), дыбыс және бейне фрагменттері. Слайдтармен, суреттермен және басқа демонстрациялық материалдармен жұмыс істеу тиімділігі, егер олар диаграммалар мен кестелерді көрсетумен толықтырылса, әлдеқайда жоғары болады. Мұндай сабақтардан кейін оқытылатын материал оқушылардың жадында жарқын бейне ретінде сақталады және мұғалімнің оқушының танымдық белсенділігін арттыруға көмектеседі. Көбінесе аралас сабақтар өткізіледі, мұнда үй тапсырмасын сұрау да, жаңа материалды түсіндіру де бар.

Power Point презентацияларын әзірлеу бағдарламасы әртүрлі көрнекі құралдарды біріктіріп, әрқайсысының артықшылығын барынша пайдаланып, әрқайсысының кемшіліктерін теңестіру арқылы сабаққа материалдарды дайындауға мүмкіндік береді. Power Point бағдарламасында презентацияларды қолдану арқылы сабақтың келесі түрлері жиі өткізіледі: негізгі мақсаты иллюстрациялау емес, күрделі материалды оқушыларға ыңғайлы түрде жазып алу үшін көрнекі түрде беру; көрнекі бейнелерді қажет ететін тақырыптар бойынша иллюстрациялық сабақтар; көрнекі құралдар арқылы оқушыларға өз бетінше ұқсас жұмыстарды жасауға үлгі ретінде көмектесу. Соңғы айта кететін жайт: слайд-фильмдерді, интерактивті модельдерді пайдалана отырып, оқу материалын меңгеру дәрежесі әртүрлі оқушылармен жұмыс істеуде сараланған, жеке тәсілді жүзеге асыруға болады.

3. Электрондық оқулықтар. Электрондық оқулықтардың артықшылықтары: біріншіден, олардың ұтқырлығы; екіншіден, компьютерлік желілердің дамуымен байланыстың болуы; үшіншіден, қазіргі ғылыми білімнің даму деңгейінің сәйкестігі. Электронды оқулықтарды жасау ақпараттық материалды үнемі жаңартып отыру сияқты мәселені шешуге де ықпал етеді. Олар сондай-ақ ақпараттың әртүрлі түрлерінің динамикасында егжей-тегжейлі суреттелген көптеген жаттығулар мен мысалдарды қамтуы мүмкін. Сонымен қатар электронды оқулықтардың көмегімен білімді бақылау, компьютерлік тестілеу жүргізіледі.

Грамматикалық құбылыстарды дамыту жұмыстарының кезеңдері: грамматикалық материалмен танысу, бекіту, осы материал бойынша білімдерін бақылау.

1 кезең – жаңа грамматикалық материалмен танысу. Алдымен жаңа пішінді демонстрациялық компьютерде ұсыну, түсініктеме беріп, негізгі ойларды бөлектеу. Мысалы, құрмалас сөйлемнің жаңа түрлерін түсіндіргенде мынаны баса айту керек: қолданылуы, жасалу формасы, жалғаулық шылаулары. Содан кейін оқушыларға осы материалды жақсы түсінуге мүмкіндік беретін негізгі ойларды жазуды немесе әрбір түріне сәйкес сөйлемдер құрастыруды сұрауға болады.

2 кезең – бекіту. Білім алушылардың назарын негізгі ойларға аудара отырып, олардың жазғандарын оның жазбаларымен салыстыруға шақыра отырып, ережені қайталауға болады. Содан кейін осы грамматикалық құрылымды бекітуге арналған жаттығуларды ұсыну қажет. Егер сыныпта бір ғана компьютер болса, онда оны жаттығуларды көрсетуге, ал оқушылар дәптермен жұмыс жасауға болады.

3 кезең – бақылау. Оны сынақ түрінде де, бақылау жұмыстары түрінде де жүргізуге болады. Қабатты тәсілге назар аударып, жаттығулардың әртүрлі түрлерін қолдануға болады. Айта кету керек, бұл кезеңде компьютерді пайдалану мұғалімнің жұмысын айтарлықтай жеңілдетеді, ең бастысы, жеке бағалауды болдырмайды.

Әрине, оқушыларға ақпараттық технологияларды қолданатын сабақтар өте ұнайды. Ойын, жағдаяттық, мәселелік әдістемелер оқушыларда көптеген эмоциялар тудырады. Іздеу әрекеті белсендіріледі, шешуді қажет ететін мәселеге қызығушылық пайда болады. Әрекет шынайы түрде жүзеге асырылуы мүмкін идеяларды тудырады. Бірлескен әрекеттер (жұптық, топтық) оқушыларға ерекше ұнайды. АКТ-ны сабақта қолдану нәтижесінде оқушылардың танымдық белсенділігі артып, дайын және дайын емес сөйлеу әрекеті жақсарады. Бұл жағдайда ынтымақтастықта оқыту әдісі (тек оқушылар арасында ғана емес, мұғаліммен де) негізделген. АКТ-мен сабақтарды әзірлеу кезінде негізгі прогрессивті әдістер, тәсілдер және оқыту технологиялары ескеріледі:

- 1) оқушыға бағытталған, мұнда оқыту орталығы мұғалім емес, оқушы, оқыту емес, таным әрекеті;
- 2) ынтымақтастықта оқыту – әртүрлі оқу жағдаяттарында оқушылардың бірлескен белсенді оқу іс-әрекетіне жағдай жасау;
- 3) кез келген мәселеге негізделген жобалардың технологиялық әдістерін қолдану;
- 4) тілдік құзыреттілікті қалыптастыру;
- 5) мәдениетаралық құзыреттілікті қалыптастыру.

Қолданылатын жұмыстың барлық әдіс-тәсілдері мен формалары оқушылардың оң мотивациясын, яғни қазақ тілін үйренуге деген қызығушылықтарын байқауға мүмкіндік береді. Балаларда танымдық, шығармашылық белсенділік, конструктивті және коммуникативті құзыреттіліктері артады.

Қазақ тілі мен қазақ әдебиеті пәні мұғалімінің міндеті – балаларды тілде іс жүзінде сөйлеуге, ең алдымен коммуникативті сөйлеу дағдыларына үйрету. Соңғы бірнеше жылда мемлекеттік тілді оқыту сапасының артып келе жатқанын атап өткім келеді, соның дәлелі – ҰБТ-ның жақсы нәтижелері. Қолданудағы кедергі интерактивті оқытудың жүйелі сипаты болуы мүмкін. Интерактивті оқыту мезгіл-мезгіл өткізілсе, жақсы нәтиже болмайды, ал тұрақтылық мұғалімнен барынша күш салуды талап етеді. Әр сабақта ең белсенді болу физикалық жағынан да, психикалық жағынан да қиын, ал шын мәнінде сабаққа дайындалу да көп уақыт пен күш жұмсайды. Оқытушы үшін шетке шығып, тәлімгер емес, тек қатысушы, бақылаушы болу қиын міндетке айналады. Дегенмен, интерактивті оқыту біздің педагогиканың қызықты, шығармашылық бағыты екені сөзсіз.

Интерактивті формалар мен әдістерді сабақтың барлық кезеңдерінде қолдануға болады. Олардың көпшілігі әмбебап, қазақ тілінің көптеген тақырыптарына өте қолайлы, тек мазмұны өзгереді.

Олай болса, білім беруде заманауи технологияларды қолдану оқушылардың жеке тұлғасын қалыптастыруға қолайлы жағдай туғызып, қазіргі қоғам сұранысын қанағаттандырады. Интернеттің ақпараттық ресурстарын пайдалана отырып, оларды оқу үдерісіне кіріктіре отырып, қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында бірқатар дидактикалық міндеттерді тиімдірек шешуге болады:

- а) әртүрлі күрделіліктегі желілік материалдарды тікелей пайдалана отырып, оқу дағдылары мен дағдыларын қалыптастыру;
- ә) Интернеттегі аудиомәтіндер негізінде тыңдау дағдыларын жетілдіру;
- б) мұғалім немесе оқушылардың бірі ұсынған желілік материалдарды мәселелік талқылау негізінде монологтік және диалогтік сөйлеу дағдыларын жетілдіру;

Ақпараттық технологияны пайдалана отырып сабақта әртүрлі жұмыс түрлерін біріктіру оқушылардың ынтымақтасу дамуы мәселесін шеше алады. Соңғы техникалық құралдар болған жағдайда мұғалімге әртүрлі деңгейдегі оқушыларды оқытудың тұлғаға бағытталған тәсілін жүзеге асыру оңайырақ, бүкіл оқу үдерісін ұтымдырақ ұйымдастыруға және «әлсіз-күшті» оқушы мәселесін шешуге болады. Бүгінгі таңда жанашыл, оқу-тәрбие үдерісін ұйымдастырушы рөлін атқаруға белсене араласатын мұғалімге деген қажеттілік артты.

Қорытындылай келе, қазақ тілі сабағында компьютерді пайдалану – оқуға деген қызығушылықты арттыру құралдарының бірі. Бұл осы пәнді оқуға жеке қызығушылық тудырады және кез келген кезеңде оқудағы табыстың маңызды факторы болып табылады. Бірақ компьютер ешқашан мұғалімді алмастырмайды, ол - тек оқыту сапасын және бақылаудың тиімділігін арттыруға мүмкіндік беретін тиімді көмекші. Әрине, АКТ-ны қолдану қазақ тілін оқытудағы барлық мәселелерді шешуге көмектеседі деп айтуға болмайды, бірақ бүгінгі таңда мемлекеттік тілді үйренуге деген қызығушылық артып келеді деп сеніммен айта аламыз.

Алматы облысы, Еңбекшіқазақ ауданы, Есік қаласы
“Есік гуманитарлық - экономикалық колледжі” МКҚК
Шетел тілі пәні оқытушысы
Килибаева Айдана Болатовна

БАҒАЛАУ МЕН ӨНІМДІ НӘТИЖЕНІҢ ҰШТАСУЫ

"Бұл - өте күрделі әрі маңызды мәселе. Менің ұстанымым, біріншіден, қазақ тілі болуға тиіс, орыс тілі болуға тиіс. Бұлардың балаларымыз үшін маңызы зор. Тек содан кейін ғана ағылшын тілін оқыту керек"

Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаев

Ұлы педагог Ы.Алтынсарин «Оқытушы бағалағанда олардың іске қатысы жоқ сөздеріне қарап емес, олардың егістерінің бетіне шыққан жемістеріне, яғни оқушыларына қарай бағалау керек» деп, айтқандай, оқушы жетістігін нақты бағалау мәселесі-білім беру жүйесіндегі өзекті мәселелердің бірі. Бұрын оқытуда оқушылар тек қана тыңдаушы, орындаушы болып келсе, ал қазіргі оқушы өздігінен білім іздейтін жеке тұлға екендігіне ерекше мән беруіміз керек. Критерийлер — оқытудың міндеттерін жүзеге асыратын өлшемдер, атап айтқанда, оқушылар жұмыс барысында орындайтын іс-әрекеттер тізбесі. Критериалдық бағалау — бұл білімнің мақсаты мен мазмұнына сәйкес келетін, оқушылардың оқу-танымдық біліктілігін қалыптастыруға себепші болатын, айқын анықталған, ұжыммен шығарылған, білім процесінің барлық қатысушыларына алдын ала белгілі критериялармен оқушылардың оқу жетістіктерін салыстыруға негізделген процесс. Шетел тілі пәнінің оқытушысы, жас маман ретінде студенттің мотивациясы, көңіл күйі еңбегінің яғни өнімінің дұрыс бағалануында екеніне көзім жетті, неғұрлым тапсырманы дескрипторларға сүйене отырып бересің, соғұрлым жақсы жұмыс қабылдайсың. Егер де студент өзі ойлағаннан да төмен баға алып қалса, басқа жұмыстармен салыстырмай, дескрипторға сүйеніп мұғалім қойған бағасын сараптап бере алады. Цифрлы, мультимедиялық уақытта бәсекеге қабілетті, нәтижеге бағытталған өнім жасайтын кәсіби шебер маман даярлау әрбір ұстаздың қоғам алдындағы міндеті.

Сабағымда “Жұптарда өзара бағалау” форматын жиі қолданамын, оқушыларға шамамен бес минут ішінде өздігінен орындау үшін тапсырма беру, содан соң жұмыстарын алмастыру және бірін-бірі бағалау үшін жұптарға бөлуді білдіреді. Кері байланыс, әдетте, жазбаша емес, ауызша. Ол ынталандыру нысанында ұсынылуға тиіс. Жауап үлгілері бар жұптарда өзара бағалау, Гиббстің пікірі бойынша, университеттегі инженерия курсына ерекше жетістікке ие болған стратегияның бірі төмендегідей: Сіз дәл уақытында бағалай алмайтындықтан, оқушыларға қалағаныңыздан аз жұмыс берген жағдайда бұл стратегия өте пайдалы. Қалай болған күннің өзінде, өзара бағалау жақсы тәсіл болып табылады. Оқушылар сұрақтар жазылған форманы толтырады және онда өз атын көрсетеді. Олар мұғалімге бағалау үшін басқа оқушыларға берілетін осындай нысандарды береді. Оқушылардың ешқайсысы олардың жұмысын кім бағалайтынын білмейді. Оқушылар өздерінің группаластарының жұмыстарын мұғалім ұсынатын бағалау жүйесін қоса алғанда, «жауаптар үлгілері» немесе «дайын шешімдер» арқылы бағалайды. Жұмыстар өз иелеріне қайта беріледі және әр оқушыда дайын шешімдер қалады. Оқушылардың көпшілігі мұғалім үнемі тексере бермейтін өз жұмысының бағалану сапасын жиірек тексереді. Келесі бағалау әдісі ол топтардағы өзара бағалау оқушылар әрқайсысы үш немесе төрт білім алушыдан тұратын топтарға бөлінеді, олардың достық қарым-қатынаста болмағаны жақсы. Олар неғұрлым әртүрлі жауаптар берсе, соғұрлым оқыту үдерісінің жеңіл болуына байланысты топтар екі

оқушыдан тұрмауға тиіс. Оқушыларға алдымен өз бетінше жалғыздан орындауға тиіс сұрақтар немесе таратылады (мысалы, бес минут ішінде). Оқушылар өз жауаптарын, негіздемелерін, әдістерін, жұмыс стилін және т.с.с. айырмашылықтарын белгілей отырып салыстырады. Олар талқылайды және төмендегіге қатысты келісімге келуге тырысады: Қандай әдіс, жұмыс стилі, негіздеме және жауап және т.с.с. жақсы және неліктен? «Үздік жауаптың» топтық идеясы. Топ мүшелері қандай қателіктер жасады және неліктен (мұндай талқылау ынталандыру және құрылымдық негізде жүргізіледі)? Оқушыларға жауап үлгілері ұсынылады және олар өз тобының жауабын мұғалім ұсынған жауап үлгісімен салыстырады. Карточкалар арқылы, хаттар, бокстар арқылы жұмыс өз мәресіне жете береді. Тыңдалым (Listening), оқылым (reading), айтылым (speaking), жазылым (writing) дағдыларын дамыту, қабілеттерін ашу, жаңаны табуға баулу үшін бағалау әдісінің ықпалы әрине өте зор. Өзінің ісіне сыни тұрғыдан қарауы, анализ - синтез жасау мүмкіншілігі, сараптамалық көзқарастың қалыптасуына тәжірибе қажет екені сөзсіз. Шет тілін оқытудың тиімділігін тек қана білім алушыларға байланысты емес, оқыту стратегиясына байланысты. Осы стратегиялардың үйлесімімен ең жоғарғы тиімділікке қол жеткізуге болады. Бұл мақсатқа жету үшін ең басты фактор мыналар: мұғалімнің білім алушыға немесе оқушыға деген педагогикалық іс-әрекеттің тиімділігін жетілдіру және сабақтағы әлеуметтік-психологиялық бірлестік жағдайындағы қарым-қатынасы. Тілді үйрену сабақтарында оқушылардың тыңдау, оқу, жазу, сөйлеу дағдыларын дамыту сабақ барысында жүзеге асып отыруы тиіс және жазудан гөрі оқушылардың тыңдап түсінуіне, сөйлеуіне көбірек назар аударылады. Мен жас маман ретінде тәжірибем аз, бірақ болашаққа үмітім зор, “көп үйрену, көп білу, көп үйрету” стратегиямды жасап алғанмын. “Өзге тілдің бәрін біл, өз тіліңді құрметте” деген ұлы ойшылымыздың сөзі әрқашан жадымда. Шәкірттеріме сәттілік! Ұстаздар қауымына шығармашылық табыс тілеймін!

**Ақмола облысы, Зеренді ауданы
Ортағаш ауылының негізгі орта мектебі
Бастауыш сынып мұғалімі
Жайылғанова Гүлзада Қалымтайқызы**

БАСТАУЫШ МЕКТЕП ЖАСЫНДАҒЫ БАЛАНЫҢ ТӘРБИЕ ҮРДІСІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Жалпы педагогикалық үдерісте тәрбие жұмыстары да өз өрісін табады. Бұл үдеріс, әдетте, дербес сипатты құбылыс ретінде қарастырылады, себебі ол өз ерекшеліктеріне ие болуымен оқу үдерісіне де, даму үдерісіне де жанаса бермейді. Тәрбие барысын зерттеуші педагогика саласы тәрбие теориясы деп аталады. Егер оқу үдерісінің субъекттері мұғалім мен оқушы есептелетін болса, тәрбие үдерісінің қатысушылары-тәрбиеші мен тәрбиеленуші. Бастауыш мектепте оқуды да, тәрбиені де жүргізетін бір тұлға-маман педагог. Бастауыш мектеп жасындағы баланы тәрбиелеу – жалпы тәрбие үрдісінің ең негізгі кезеңі. Сондықтан мұғалім алдымен жалпы тәрбие үрдісінің теориясы мен жетекші идеясын және бастауыш саты оқушысының жас ерекшелігін, соған орай балаға педагогикалық қолдау көрсетуді қатар білуі тиіс.

Тәрбие-мақсатты жүйеде тұлға қалыптастыруға бағытталған үдеріс, яғни арнайы ұйымдастырылған, тәрбие мақсатын іске асыруға бағытталған тәрбиеші мен тәрбиеленуші арасындағы басқарымды әрі бақылаулы өзара ықпалды іс-әрекет қатынастары. Тәрбиені ұйымдастыру формасы-бұл тәрбие процесін ұйымдастыру тәсілі. Бала адамдармен бірлескен іс-әрекет процесінде және олармен қарым-қатынас барысында өзінің дағдыларын, мінез-құлық үлгілерін, құндылықтарын, сезімдерін дамытады, қалыптастырады. Сондықтан сынып жетекшісі тәрбиелік мақсаттарға жету үшін балалардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, әртүрлі іс-әрекеттерді ұйымдастыра білуі керек. Сынып жетекшісі ретінде мен балалармен жұмысымды сыныптың тәрбие жұмысының жоспарына сәйкес құрамын. Ағымдағы оқу жылына арналған сыныптың тәрбие жұмысының мақсаты білім алушыларды әлеуметтендіру бағыттарының бірі ретінде шығармашылық әлеуметтік белсенді тұлғаны дамыту үшін жағдай жасау болып табылады (ұйымшыл ұжымды, тұлғаның адамгершілік қасиеттерін, білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру) сыныптың тәрбие жұмысының міндеттері:

- патриотизм сезімін, Отанға, өлкеміздің өзіндік мәдениетіне деген сүйіспеншілік пен құрмет сезімін тәрбиелеу.
- ұжымды біріктіру бойынша жұмыс, бір-біріне ұқыпты қарауға, өзара көмекке тәрбиелеу.
- оқуға саналы және адал көзқарасты қалыптастыру.
- адамгершілік нормаларын меңгеру және практикалық қолдану негізінде адамның адамгершілік қасиеттерін тәрбиелеу үшін жағдай жасау.

- жеке гигиена ережелері, салауатты өмір салты туралы білімді тереңдету және жүйелеу.

Сыныптың тәрбие қызметінің бағыттары:

- "денсаулық" бағыты
- "өзара іс — қимыл" бағыты
- "адамгершілік" бағыты
- "Интеллект" бағыты
- "бос уақыт" бағыты
- "отбасы" бағыты

Мерекелер, саяхат ойындары, сынып сағаттары, жарыстар, экскурсиялар, танымдық ойындар, викториналар және басқа да көптеген тәрбие іс-шаралары оқушылар үшін ерекше тәрбие ортасын жасайды. Ұжымдық істер тек оқушылар үшін ғана емес, ата-аналар үшін де оқиғаларға айналады. Мерекелер мен бірлескен іс-шаралар қуаныш әкеледі, көңіл-күй қалыптастырады, әр баланың жадында қалады. Бірінші сыныпта оқу жылындағы тәрбие жұмысы балаларды ұжымдағы мектеп өмірімен таныстыруға бағытталған. Балалардың жолдастық сезімін дамыту, бір-бірімен мәдени қарым-қатынас жасау, шындықты айту, мектепте, сыныпта, отбасында мінез-құлықтың негізгі ережелерін сақтау қажеттілігі қамтылған. Бұған сынып сағаттары даықпал етеді: "Не жақсы, не жаман", "Сыпайылық мектебі". Мен, әңгімелесу, сынып сағаттарындағы рөлдік ойындар арқылы балаларды қоғамдық орындарда, көшелер мен жолдардың қиылысында жүріс-тұрыс ережелерін сақтауға, салауатты өмір салты ережелерін сақтауға, спортпен және дене шынықтырумен айналысуға үйретуге тырысамын: "Менің спорттық жетістіктерім" сыныбының үздік спортшысына конкурс, "Олимпиада ойындарының тарихы" жобасы, "Ұқыпты жаяу жүргіншілер клубы" (танымдық ойын), "Бағдаршамға бару" (жаттығулары), "Біз асханаға барамыз", "Денсаулық еліне саяхат" (сынып сағаты) және т. б. Балалардың сынып сағаттарын дайындауға қатысуы өте маңызды: олар сыныпта немесе үй кітапханасында тақырыптық кітаптарды таңдады, өлеңдер үйренді, суреттер салды, пайдалы кеңестер дайындады және т.б. іс-шараларды дайындауға көмектеседі. Мен сөйлеу тілін, шығармашылық қабілеттерін, мейірімділік пен жауаптылық сезімдерін дамытуға бағытталған дамытушы сабақтарды қолданамын: "Бұл мен" өзін-өзі таныстыру, "Мен және Лего"байқауы. Табиғат әлеміне саяхат, викториналар, кітап оқу, "Құстарды қыста тамақтандырыңыз" және басқа да акцияларға қатысу балаларда табиғатпен өзара әрекеттесудің эмоционалды-сезімтал тәжірибесін, табиғаттағы экологиялық сауатты мінез-құлықты кеңейтуге ықпал етеді.

Туған табиғатқа деген сүйіспеншілік-Отанға деген сүйіспеншіліктің алғашқы белгілерінің бірі. Моральдық-эстетикалық және рухани - адамгершілік бағыттар бойынша жұмыс балалардың туған жеріне, Отанына, адамзатқа деген сүйіспеншілік сияқты күрделі сезімдер мен ұғымдарды қалыптастыру мүмкіндігін анықтайды. Мен балаларда патриоттық сезімдерді, бүкіл планетада бейбітшілікке деген ұмтылысты, соғысқа деген теріс көзқарасты тәрбиелеуге тырысамын; балаларды патриоттық тәрбиелеу мәселелері бойынша сырттай экскурсиялар, "Батылдық" сабақтарын өткіземін. Сонымен қатар тұлғаның эмоционалды-сезімтал саласын дамыту бойынша жұмыс жүргізуде. Мысалы: "Мейірімділік пен құрмет күні", "Ең жақын және қымбат адам" - Аналар күніне; "Туған күн күні", "Қош бол бастауыш мектеп" мерекелеріне қатысу. Ұжымда өзін-өзі басқару бойынша-міндеттер бөлінді, бұл балалардың жауапкершілігін, тәуелсіздігін, ұйымшылдығын тәрбиелейді. Балалар сыныпта кезекшілік етеді, еңбек жұмыстарына қатысады, бөлме өсімдіктеріне күтім жасайды.

Тәрбие үрдісі нәтижесі тәуелді болатын факторларды өзіне міндетті құрауыштар ретінде: балалар мен педагогтар саналы сезінген, олардың бірлескен әрекеттерінің сипатын анықтайды, қабылдаған мақсаттарды, сол әрекеттің өзін, оның қатысушыларының арасында қатынастарды, осы үрдістерді басқаруды енгізуі тиіс.

Абай облысы, Жарма ауданы Шалабай ауылы
"Н. Крупская атындағы орта мектебі" КММ
Дене шынықтыру пәнінің мұғалімі
Жүнісбек Жаксылық Серікұлы

ДЕНЕ ТӘРБИЕСІ САБАҒЫНДА ЖАҢА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДАҒЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ӘДІС-ТӘСІЛДЕР

Еліміздің даму бағытын бекіткен «Қазақстан – 2030» бағдарламасында салауатты өмір салтын ұстану мемлекеттік маңызы бар мәселелермен тең дәрежеде екендігі баса көрсетілген. Өмір салты мен денсаулық арасындағы өзара байланыс салауатты өмір салты ұғымын құрастырады. Салауатты өмір салтын насихаттауда, салауатты өмір сүру мәдениетін қалыптастыру мәселелерін жетілдіретін, осы саладағы басымдылықтарды анықтайтын ғылым да, өскелең ұрпақты оқыту, тәрбиелеу формалары мен жаңа әдістерді ұстанатын білім де қажет.

Бүгінде білім - қоғамның әлеуметтік-экономикалық, интеллектуалдық және рухани дамуының стратегиялық бағдары болып отыр. Сонымен қатар біздің қоғамымыздың қауіпсіздігінің кепілі. Сондықтан да оқытудағы жаңа технология аса қажетті педагогикалық мәселелердің шешімдерін табуға, ой еңбегін арттыруға, оқу процесін тиімді басқаруды қамтамасыз етеді. Жаңа технологияларды оқыту үрдісінде қолданудың негізгі ерекшелігі ол оқытушылар мен оқушыларға өз бетімен және бірлесіп шығармашылық жұмыс жасауға көп мүмкіндік береді және оны педагогикалық мақсатта пайдалану оқушылардың зердесіне, сезіміне, көзқарасына әсер ете отырып оның интеллектуалдық мүмкіншіліктерін арттыруға көмектеседі.

Дене тәрбиесінің мәнін бүгінгі жаңа заман талабына сәйкес қарастыру – бұл адамды өзі өмір сүрген ортаның жемісі ғана емес, сол ортадағы дене мәдениеті, адамгершілік қарым-қатынасы әрекетімен көрінетін субъект деп танылуымен айқындалады. Қоғамның елеулі өзгерістерге түсуі, адамның мақсат-мұраттарына, тұрмыс-тіршілігі мен мінез-құлқына, сондай-ақ өзінің жеке басына да субъект ретінде өзгеріс енгізуде. Оның үстіне қоғамдағы салауаттылық, дене мәдениеті мен рухани құндылықтардың табиғаты, мәні, шығу тегі және атқаратын қызметтері туралы жан-жақты зерттеу, оқушылардың дене тәрбиесін салауаттылық дене мәдениеті мәселесімен байланыста қарастыру қажеттігі біздің тақырыбымыздың өзектілігін айқындай түседі. Елімізде бәсекеге қабілетті білім – білім беру саласының ең басты міндеті болып отыр.

Дене тәрбиесінің әлеуметтік жүйе және қоғамдық құбылыс есебінде дене тәрбиесі жүйесін, оның қалыптасуы мен дамуының негізгі заңдылықтарын, оның қызметі мен құрылымын танып, білудің қажеттілігі білім мен тәрбие талаптарына сәйкес өсіп келе жатқан ұрпақтың дене тәрбиесін қамтамасыз ету үшін керек. Дене тәрбиесі тек мектептегі дене шынықтыру сабағы ғана емес, ол сабақтан тыс, мектептен де тыс денсаулыққа байланысты шаралар жүйесі екенін ескерсек, қазіргі кезеңдегі білім беру орындарындағы дене тәрбиесінің жүйесі жастардың денсаулықтарын нығайтумен қоса, тұлға бойындағы биологиялық-психологиялық қажеттіліктердің жан-жақты жетілуіне, өмірге белсенді ұстаным мен ізгілікті қатынастарын дамытуды меңзейді.

Еліміздегі білім беру мазмұнының жаңаруы негізінде «Дене шынықтыру» пәніне де өзіндік артықшылықтар беріліп, мәртебесін арттыруда. Мұнда пән белгілі нормативтерге бекітілген талаптар бойынша тек дене шынықтырып қана қоюға бағытталмайды. Арнайы педагогикалық тәсілдерге негізделеді.

Дене тәрбиесі сабағында жаңа инновациялық технологиялардың тиімділігі жоғары. Қолда бар мүмкіндікті пайдаланып оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерін тиімді қолдану, жаңа технологияны әркімнің өз сабағында пайдалану арқылы оқушы жастарды халықтың дәстүр үрдісінде адамгершілікке, салауатты өмір сүруге баулу дені сау ұрпақ тәрбиелеу дене тәрбиесі пәні мұғалімдерінің басты міндеті. Олай болса, оқыту мен тәрбиелеудің ой елегінен өтетін әдіс-тәсілдерін, жаңашыл педагогтардың тапқан әдістемелерін біліп қана қою жеткіліксіз, оны әркім өз мүмкіндігінше күнделікті сабақта пайдалану қажет.

Дене шынықтыру пәнінің басқа пәндерге қарағанда көптеген ерекшеліктері бар. Мұнда негізінен оқушының қабілеті, бейімділігі баса назарда болуы керек. Дегенмен де оқушыларды бейімдеу, қабілетін дамыту, спортқа деген қызығушылығын арттыру жақсы ұйымдастырылған сабаққа байланысты. Сондықтан оқушылардың пәнге қызығушылықтарын арттыру, сабақта тақырыпқа байланысты спорт түрлерінің шығу тарихын, спорт түрлері дамыған елдерді спорттың әр саласындағы белгілі спортшылар өмірін алуға болады.

Сол себептен мұғалім сабақты тартымды етіп теория мен практиканы ұштастыруында жаңа инновациялық технологиялардың тиімділігі баса назарда болуы қажет. Бұл мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынас, сабақты жақсы оқитын, спортқа бейім оқушылармен белсенді жұмыс істеп қана қоймай, барлық баланың дамуы үшін қолайлы жақсы ойлар туғызып, қабілеті жеткен жерге дейін еңбек етуін ойластыру тиіс. Барлық оқушылар өз қабілетін ең төменгі жеңіл тапсырмаларды орындаудан бастайды, оларды міндетті түрде толық орындап болғаннан кейін ғана, келесі күрделі деңгейдегі жаттығуларды орындауға көшіп отырады.

Мемлекеттік стандарттық бағдарламаны жоспарлай білуді, нормативтік тест жаттығуларды игертуді береді. Дене тәрбиесі сабағында сын тұрғысынан ойлау технологиясын тиімді пайдалануға да болады. Осы технологияның шығармашылық бөлігін басшылыққа ала отырып, ой толғау жасауға болады (мысалы, дене шынықтыру сабағын ойын түрінде ұйымдастыру), сол арқылы, оқушылардың бейімділігін арттыруға болады.

Күтілетін нәтиже - дене тәрбиесі пәніне деген қызығушылықтарының артуы. Оқушы шығармашылығы, өзін-өзі басқаруы, құрметі, эстетикалық талғамы да артып келеді. Әр түрлі ұлттық ойындарды топтық ойын әдісінде ұйымдастыру да жақсы нәтиже береді. Ойлау қабілетін дамыту тұрғысында қазақтың ұлттық ойын түрлеріне тоқталып, ұлттық ойындар туралы өз түсініктерін сұрай отырып, сабақ барысы кезінде орындатуды жоспарлауға болады.

Оқушылардың ой-қабілетін, жылдамдық ерекшелігін, тез шешім қабылдауына және топтық әрекет жасауына пәндерді байланыстыра отыра кіріктірілген сабақтардың үлесі зор. Дене шынықтыру сабақтарын өзге де пәндермен, атап айтсақ, биология, химия, математика, сурет, алғашқы әскери дайындықпен кіріктіріп өткізуге болады. Сабақты қызықты өткізу үшін мультимедиялық проектор арқылы қазақтың ұлттық ойындарының тарихын таныстырып өтіп, жасырылған сұрақтарды табуға машықтандыру, әр топқа белгіленген ұпай сандарына қарай бағалап отырып, кейін сабақ барысын: «Кім шапшаң?» бөлімі деп атап, оқушылар белгіленген жерге дейін эстафеталық таяқшамен жүгіріп барып, белгілі жеріне жеткен кезде, тақтаға жазылып берілген есептерді шапшаң орындап шығып кейін қайтып келу талабы қойылса сабақ өте қызықты өтер еді.

Сонымен, жаңарту бағдарламасындағы дене шынықтыру пәнін оқытудың орны ерекше. Онда оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, білім сапасын көтеруге барлық мүмкіндіктер қарастырылған. Оқушылардың танымдық қабілеттерін арттырып, салауатты өмір сүру, адам денсаулығы осы спортқа байланысты екендігін түсінеді. Нәтижесінде оқушылардың білім сапасы артып, оқу тоқсандарында жоғары сапаға қол жеткізуге болады.

Қорыта айтқанда, дене шынықтыру сабағында алдымен жеке тұлғаның әлеуметтік құзыреттілігін дамытуға баса назар аударылады. Бұл дегеніміз оқушының өзін-өзі басқарудағы әлеуетін артып, салауатты өмір салтын ұстануына өзінді септігін тигізеді деген сөз.

Абай облысы, Семей қаласы
“№41 жалпы орта білім беретін мектеп” КММ
Информатика пәні мұғалімі
Тұрсағұлова Индира Ахметжанқызы

ИНФОРМАТИКА БОЙЫНША ОЛИМПИАДАЛЫҚ ЕСЕПТЕРДІ ШЕШУДІҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МАҢЫЗЫ

Қазақстанды дамытудың стратегиялық міндеттері барлық білім алушыларға үздік білім, қызықты жұмыс, жақсы табыс, жеке өмірі мен шығармашылық қызметі үшін қолайлы орта беретін қоғам құру болып табылады. Бұл мәселені шешудің басты факторы шикізат биржаларынан әр адамның зияткерлік әлеуетіне баса назар аудару болып табылады. Өркениеттің келесі, жоғары сатысына жету үшін әр адамның интеллектуалды әлеуетін ашып, байсалды өзін-өзі бағалауды, өзін-өзі дамытуды және кәсіпкерлікті ынталандыру қажет.

Бұл процесте информатика интеллектуалды ойлауды дамытуда маңызды рөл атқарады. Бұл ғылым мектепте оқитындардың ішіндегі ең практикалық болып табылады және абстракцияның жоғары деңгейіне ие. Бұл абстрактіліден нақтыға дейін ойлауды дамытуға ықпал етеді, бұл оны білімді ұсынудың ең табиғи тәсілі етеді. Осылайша, информатика мен зияткерлік ойлауды дамыту Қазақстанның даму мақсаттарына қол жеткізудің негізгі факторы болып табылады.

Информатика пәнінің олимпиадалар болашақ ғылыми қызметке жақсы дайындық ретінде қызмет етеді, ақыл-ойды дамытады. Біріншіден, олимпиадалар жоғары қиындық мәселелерін шешу қабілетін дамытуға ықпал етеді. Айта кету керек, бұл ретте олар оқушылардың дайындық дәрежесі туралы пайымдау үшін құнды материалдар беріп қана қоймай, информатика саласындағы ең дарынды және дайындалған жастарды анықтап қана қоймайды, сонымен қатар пәнді тереңірек зерттеуге ынталандырады. Олимпиадалар оқушыларды қазіргі жағдайда, бәсекелестік жағдайында өмірге дайындайды. Тапсырмаларды, әсіресе олимпиадалық тапсырмаларды шеше білу әрқашан оқушының дарындылығының көрсеткіштерінің бірі болды.

Оқушылардың интеллектіні дамыту үшін белгілі бір талаптарды қанағаттандыратын олимпиадалық тапсырмаларды таңдау қажет:

- олимпиадалық міндеттер стандартты емес жағдайларда білімді өз бетінше қолдану арқылы логикалық ойлауды дамытуға ықпал етуі керек. Тапсырмалар оқушының пәндік білімінің сапасын арттырып, жаңаларын қалыптастыру қажет;

- олимпиадалық міндеттер олардың жүйелі орындалуын, білім алушылардың қызметінің әртүрлілігін қамтамасыз етуі және зерттелетін материалға сәйкес келуі тиіс. Тапсырмалар жүйесін әзірлеу кезінде алдыңғы тапсырма келесі тапсырманы орындауға негіз болуы керек. Тапсырмалар қарапайымнан күрделіге дейін құрылуы керек. Әр тапсырма белгілі бір шеберлікті қалыптастырады, тапсырмалар жүйесі тұтастай алғанда оқушылардың дағдылар жүйесіне бағытталған;

- олимпиадалық міндеттер өз бетінше зерттеуді, мәселені шешу әдісін таңдауды, мәселені шешу тәсілін әзірлеуді ынталандыруы тиіс;

- оқушылардың танымдық дербестігін қалыптастыратын олимпиадалық тапсырмалар жүйесі оқушыны шығармашылықпен дамытуы тиіс.

Олимпиадалық тапсырмалар әдеттегі мектеп тапсырмалары үшін қолданылатыннан өзгеше шешімге ерекше көзқарасты қажет етеді. Д.Поя мен С. А. Яновскаяның еңбектеріне негізделген

олимпиадалық есептерді шешу әдістемесі келесі қадамдарды қамтиды: алдымен мәселенің шартын түсіну керек, содан кейін шешім жолын табу, стандартты есепті құру, оны ерекше жағдайға келтіру, арнайы әдістерді қолдану арқылы шешу, табылған шешім идеясын жүзеге асыру және соңында шешімді тексеру және талдау.

Пәнаралық байланыстардың маңыздылығының артуына байланысты олимпиадалық тапсырмалар күрделене түсуде және оларды шешу үшін оқушылар тек теориялық білім мен практикалық дағдыларды ғана емес, сонымен қатар техникалық білім мен эксперименттік дағдыларды да игеруі керек. Олимпиадалық есептерді шешу стандартты емес, аралас тәсілді қажет етеді.

Сондықтан әртүрлі олимпиадалық тапсырмаларды қолдана отырып, информатиканы оқыту кезінде оқушылардың интеллектін дамыту үшін мұғалім белгілі бір ойларды ескеруі керек. Біріншіден, тапсырмалар оқушылар үшін мүмкін болуы керек. Екіншіден, бір сабаққа таңдалған олимпиадалық тапсырмалар ойлаудың әртүрлі компоненттеріне әсер ету үшін әртүрлі болуы керек. Үшіншіден, егер оқушылар белгілі бір мәселені шеше алмаса, онда оны келесі сабаққа дейін ойлануға қалдырған жөн. Төртіншіден, оқушыларға қосымша үй тапсырмасы берілуі керек-мысалы, ұқсас тапсырманы құрастыру және шешу. Сонымен, сабақта уақыт шектеулі болған жағдайда, олимпиадалық тапсырмаларды сабақтан тыс уақытта қолдануға болады.

Информатика пәнінен олимпиадалық есептерді шешуге үйрету келесі мақсаттарды қояды:

- оқушыларды олимпиадалық есептерді шешудің кейбір әдістерімен таныстыру;
- оқушылардың шығармашылық әлеуетін, олардың жемісті ақыл-ой әрекетіне қабілеттерін, логикалық ойлауын, алгоритмдік мәдениетін, түйсігін дамыту;
- информатика бойынша оқушылардың дағдыларын кеңейту және білімдерін тереңдету.

Олимпиадалық есептерді шешуді үйренудің ең маңызды және қажетті шарты-ақыл-ой әрекетінің әдістерін игеру: талдау, синтез, салыстыру, абстракциялау, нақтылау, жіктеу, жүйелеу, жалпылау. Ақыл-ой әрекетінің әдістерін игеру сабақтарда жіктеу жаттығуларын, салыстыру жаттығуларын, абстракцияны игеру жаттығуларын, ұқсастық жаттығуларын және басқаларды қолдануды қамтиды. Олардың барлығы ойлаудың икемділігі мен тереңдігіне әсер етеді. Олимпиадалық есептерді шешуді оқытудың дұрыс әдісі оқушылардың жалпы әдістері мен тәсілдерін оқытумен өзіндік жұмысын ұтымды үйлестіру болады.

Информатика пәнінен олимпиадалық есептерді шартты түрде келесіге бөлуге болады: ең қысқа жолды табу міндеттері, комбинаторлық типтегі есептер, іріктеу есептері, сұрыптау есептері, «Шахмат» типтегі есептер, арифметикалық есептер.

Шахмат есептері көбінесе математикалық бағытқа ие, бірақ оларды әртүрлі бағдарламалау тілдерінің көмегімен шешу одан да қызықты. Шахмат кодтау үшін маңызды қасиеттерге ие: операцияларды (қозғалыстарды) орындаудың нақты ережелері, түпкі мақсат (мат) және дискретті сипат.

Олимпиадалық есептерді шешу дарынды балаларды анықтауға және дайындауға ғана емес, сонымен қатар олардың танымдық тәуелсіздігінің жоғары деңгейін, ойлау дағдыларын, шешудің оңтайлы жолын таңдау қабілетін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Олимпиадалық тапсырмаларды сабақ контекстіне қосуға болатыны сөзсіз, бірақ мұны пәнді оқытуға бөлінген сағаттардың бір бөлігі ретінде жасау өте қиын. Интеллектті сәтті дамыту үшін оқушылар қосымша жаттығулар жасап, олимпиадалық тапсырмаларды шешуді үйренуі керек.

Осылайша, пәндік олимпиадаларға дайындық және оған қатысу оқушылардың жеке басының интеллектуалды өсуін арттырудың тиімді әдістерінің бірі болып табылады. Олимпиадалық есептерді шешу оқушының интеллектін, тапқырлығын дамытуға ықпал етеді, мектеп бағдарламасын тереңірек меңгеруге, типтік емес, күрделі мәселелерді шешуді үйренуге мүмкіндік береді, жаңа білімді өз бетінше іздеуге ынталандырады. Әр түрлі сипаттағы мәселелерді шешу дағдылары неғұрлым ертерек тұжырымдалса, оның олимпиадалық жарыстарға қатысуы соғұрлым тиімді болады. Біздің елімізде жыл сайын әртүрлі деңгейде өткізілетін пәндік олимпиадалар оқушылардың зияткерлік дамуын ынталандырады, дарынды және дарынды балаларды анықтауға көмектеседі және оларға білім беруді жалғастыруға көмектеседі.

Алматы қаласы
№ 208 мектеп-гимназия
Көркем еңбек пән мұғалімі
Қыдырбай Әсия Сабитқызы

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ НЕГІЗІНДЕ КӨРКЕМ ЕҢБЕК САБАҚТАРЫНДА ЗАМАНАУИ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Қазіргі қоғамда жеке тұлғаны дамытудың негізгі факторлары білім беру болып табылады. Жасөспірімдерде өзін-өзі жетілдіру, өзін-өзі дамыту қажеттілігі туындауы керек. Алайда, қазіргі мектеп оқушыларын бақылай отырып, оқу процесіне қатысты пассивтіліктің жеткілікті жоғары деңгейін көруге болады. Мүмкін, мектеп оқушылары білім беру мекемелерінде берілген білім кейінгі өмір үшін қажет емес деген пікір қалыптастырады. Алайда, бұл қазіргі қоғам, нанотехнология және ғылыми прогресс қоғамы интеллектуалды, шығармашылық, кең ойлы бастамашыл адамдарға мұқтаж, олар елді одан әрі дамыта алады, күштірек етеді, оның әлеуетін арттырады. Сондықтан мектеп түлектеріне жаңа білімді жетілдіру, игеру, оны алуға ұмтылу қажет. Әр адам өзінің еңбек қызметін бастамас бұрын технологиялық мәдениеттің элементтерін игеруі керек, олардың құрамдас бөліктері "Көркем еңбек" пәндік білім беру саласын зерттеу кезінде қалыптасуы керек.

"Көркем еңбек" оқу пәні негізінен практикалық қызметке негізделгендіктен, оқу процесінде пәнді оқыту сапасын арттыруға, сондай-ақ оқу уақытын тиімдірек пайдалануға мүмкіндік беретін заманауи педагогикалық технологиялар пайдаланылады.

Педагогикалық технология-білім беру мақсаттарын табысты іске асыруға мүмкіндік беретін оқыту мен тәрбиелеудің теориялық негізделген процестерін зерттеуді жаңғыртудың құралдары мен әдістерінің жиынтығы. Педагогикалық технологияны "Білім беру процесінің өзгеретін жағдайларында болжамды нәтижеге қол жеткізуді қамтамасыз ететін іс-әрекеттердің, операциялар мен рәсімдердің реттелген жиынтығы" ретінде анықтауға болады.

Бүгінгі таңда педагогикалық міндеттердің бірі оқушыларға әртүрлі қызмет салаларында белгілі бір білім, дағдыларды игеруге, сондай-ақ олардың шығармашылық әлеуетін дамытуға көмектесетін оқу процесіне осындай дамытушы технологияларды енгізу болып табылады. Бұл тапсырмаларды орындау кезінде көркем еңбек сабақтары маңызды рөл атқарады.

Көркем еңбек мектеп пәні ретінде ғылымның әртүрлі салаларындағы теориялық білімнің әртүрлі қызмет түрлерінде практикалық қолдануға үйрету болып табылады.

Ақпараттық-компьютерлік технологияларды көркем еңбек сабағының кез-келген кезеңінде қолдануға болады. Мысалы, жаңа материалды зерттеу сабағында компьютерлік технологиялар материалдарды тиімдірек зерттеуге, олардың ерекшеліктерімен, әртүрлі құралдармен, техникалармен және жұмыс принциптерімен таныстыруға көмектеседі. Білімді бақылау кезеңінде мұғалімге оқушылардың жаңа ұғымдар мен анықтамаларды меңгеру дәрежесін тез және сапалы бақылауға мүмкіндік беретін тест тапсырмаларын қолдануға болады.

Қазіргі уақытта оқушылардың жобалау жұмыстары өте танымал, мұнда компьютерлер оқушылардың өз жұмыстарын қорғауы үшін қолданылады. Сондай-ақ, сабақтарда оқушылардың жүргізген жұмысын, атап айтқанда олардың қызмет кезеңдерін және түпкілікті өнімді алуды көрсететін презентациялар үлкен рөл атқарады. Компьютерде жұмыс істейтін оқушылар ықтимал нәтижелерді

құрастыруға және модельдеуге мүмкіндік алады. Қажетті модельдерді жасауға, өнімнің қажетті формалары мен түстерін таңдауға мүмкіндік беретін арнайы бағдарламалар бар.

Мәселелік оқыту технологиясы оқушылардың оқу-танымдық іс-әрекетін тиімді жандандыруға, оқушылардың жаңа нәрселерді ашу қажеттіліктерін пайдалана отырып, шығармашылық іс-әрекет тәжірибесін игеруге мүмкіндік береді. Бүгінгі таңда мәселелік оқыту дегеніміз-мұғалімнің басшылығымен мәселелік жағдайларды құруды және оқушылардың оларды шешу үшін белсенді тәуелсіз іс-әрекетін қамтитын оқу сабақтарын ұйымдастыру, нәтижесінде кәсіби білімді, дағдыларды шығармашылық игеру және ойлау қабілеттерін дамыту.

Мәселелік жағдайларды тудыру үшін мұғалім мектеп оқушыларын қайшылыққа алып келеді және оларды өздері шешудің жолын табуға шақырады:

- бір сұраққа әртүрлі көзқарастарды ұсынады;
- практикалық қызметте қайшылықтарға тап болады;
- сыныпқа құбылысты әртүрлі позициялардан қарастыруды ұсынады;
- оқушыларды салыстыру, жалпылау, жағдайдан қорытынды жасауға, фактілерді салыстыруға шақырады;
- нақты сұрақтар қояды (жалпылау, негіздеу, нақтылау);
- мәселелік теориялық және практикалық тапсырмаларды анықтайды;
- мәселелік міндеттер қояды ұсынады.

Көркем еңбек сабақтарында мәселелік жағдайларды құру бағдарламада қарастырылған білім, дағдылар жүйесін қалыптастырып қана қоймайды, сонымен қатар оқушылардың шығармашылық белсенділігін дамытады, оқу процесінің тиімділігін арттырады, оқушылардың әмбебап оқу әрекеттерін қалыптастырады.

Тұлғаға бағытталған технологиялар оқыту әдісі болып табылады, онда оқушының жеке басы, өзіндік құндылығы, әрқайсысының субъективті тәжірибесі алдымен ашылады, содан кейін білім мазмұнымен келісіледі. Мұндай тәсілді жүзеге асыру кезінде оқыту мен оқу процестері оқушылардың таным механизмдерін, ақыл - ой және мінез-құлық ерекшеліктерін ескере отырып өзара келісіледі, ал "мұғалім-оқушы" қарым-қатынасы ынтымақтастық пен таңдау еркіндігі қағидаттарына негізделеді. Көркем еңбек сабақтарында бұл оқыту да өзекті, өйткені біз баланың барлық жеке қасиеттерін, оның мүмкіндіктерін ескеруіміз керек, мүмкін емес нәрсені талап етпеуіміз керек, баланың жағдайына кіруіміз керек.

Дамыта оқыту технологиясы оқушыларда орталықтан периферияға қарай спираль тәрізді қозғалыс ретінде жасырылатын негізгі ұғымдарды қалыптастырады, онда орталықта қалыптасқан ұғым туралы дерексіз-жалпы түсінік болады, ал периферияда бұл түсінік нақтыланады, жеке идеялармен байытылады және осылайша ғылыми-теориялық тұжырымдамаға айналады. Дамытушылық оқыту технологиясының мақсаты оқушылардың білімін, дағдыларын қалыптастыру емес, өзін-өзі жетілдіру бойынша белгілі бір қабілеттерді қалыптастыру, өзін-өзі өзгертетін оқу субъектісі ретінде даму үшін жағдайларды қамтамасыз ету болып табылады.

Осылайша, ақпараттық-коммуникациялық, мәселелік, дамушы тұлғаға бағдарланған, жобалық сияқты "Көркем еңбек" сабақтарында заманауи педагогикалық технологияларды қолдану жаңартылған білім негізінде оқу процесін тиімдірек етеді, оқушылардың танымдық белсенділігін белсендіреді. Оқушылар әртүрлі салаларда сауатты, сенімді, жан-жақты болады. Олар ойлау, шығармашылық қабілеттерін дамытады, білім деңгейін арттырады.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Кульневич С.В. Современный урок / С.В. Кульневич, Т.П. Лакоценина. – Ростов-н/Д.: Учитель, 2016. – 288 с.;
2. Альтиментова Д. Ю., Рожко К. А. Информационные технологии в образовании // Концепт : научно-методический электронный журнал. — 2016. — Т. 11. — С. 826–830.

Маңғыстау облысы, Маңғыстау ауданы
«Асқар Өтепбергенов атындағы жалпы білім беретін мектеп» КММ
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
Балабатырова Марал

АҒЫЛШЫН ТІЛІ ПӘНІ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚАБІЛЕТТІЛІГІН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Қазіргі қоғамда көптеген ғалым профессорлар оқушылардың танымдық қабілеттерін дамытуда мына мәселелерді негізге алады: біріншісі – мазмұнның жаңартылуы, бұрын жария етілген фактілерді жаңаша сипаттау, хабарланып отырған материалға тарихи бағдар беру, ілімнің практикалық мәнін ашып көрсету және ғылымның соңғы жаңалықтарын, табыстарын жүйелі баяндау, екіншісі - өз бетінше істедудің әрқилы түрлеріне негізделген, проблемалық тұрғыдан қолға алған материалды зерттеуге және оқушының шығармашылық, практикалық жұмыстарына бағытталған оқыту тәсілдері, үшіншісі – оқушының қабілеттерін ұштау, мұғалімнің оқушыға көмек беруге дайын тұруға, олардың күш – мүмкіндіктеріне қолдау көрсету қабілеті, талап қоюшылығы мен адалдығы, балаларды көтермелей білу, сондай ақ оқушылардың өзара бәсекесіне көмек көрсете білу қасиеті. Оқушылардың танымдық белсенділігін ізденімпаздылығын арттыру үшін оқу үрдісі оларды қанағаттандыратындай ұйымдастырылуы қажет. Қазіргі сабақта мұғалім оқу процесіне әртүрлілік әкелетін, оқушылардың пәнге деген шынайы қызығушылығын тудыратын, олардың ағылшын тілі саласындағы білімдерін кеңейтетін, оқушыларды оны оқудың пайдасы туралы қорытындыға әкелетін және шет тілінде қарым-қатынасқа деген табиғи қажеттіліктің пайда болуына ықпал ететін оқытудың әртүрлі формаларын қолдана алады.

Танымдық іс – әрекетті қалыптастырудың негізгі жағдайлары:

- оқытудың мазмұны, ғылым мен техниканың соңғы табыстары, бұрыннан білетін мағлұматтың жаңа қырынан ашылуы;

- оқушылардың таным әрекетін ұйымдастыру формалары, құралдарын және әдістерін жетілдіру.

Бұған жататындар сабақта қолданылатын көрнекі құралдардың тиімділігін арттыру, танымдық ойындар ұйымдастыру, пәнаралық байланыстарды тудыру, оқушылардың өздігінен орындайтын жұмыстарын тиімді ұйымдастыру, білім тексеру мен бағалаудың алуан түрлерін ұтымды пайдалану арқылы оқытудағы кері байланысты жетілдіру.

- Мұғалім мен оқушы, оқушы мен оқушы арасындағы қарым - қатынасты сыйластық ізеттілік түрінде орнатып, жүрек жылынуының болуын қамтамасыз ету. Оқушыларды шығармашылық жұмысқа баулып, олардың белсенділігін және қызығушылығын арттыру үшін мұғалім келесі әдіс - тәсілдерді қолдануына болады:

1. Тақырыпты мазмұнына қарай жинақтау.
2. Арнаулы бір тақырыпта пікірталас тудыру.
3. Оқушылардың логикалық ойлауын дамытатын ойындармен берілген тапсырмаларды шешу (сөзжұмбақ, құрастырмалы ойындар).
4. Берілген тапсырманы түрлендіру бағытындағы жұмыс (кері есеп құрастыру, мәтін мазмұнын өңдеу, шығарма, шағын әңгіме мәтінін құру т. б.).
5. Әңгіменің ұқсастығын салыстыру бөліктерге бөлу, ат қойғызу.
6. Қиялдау арқылы сурет салғызу, рөлге бөліп оқыту.
7. Ұнатқан кейіпкерлерге мінездеме беру.
8. Мәтін, ертегі, әңгімені өз бетінше аяқтау.

Ағылшын тілі сабағында оқушылардың коммуникативтік құзіреттілігін дамытуда оқытудың сан алуан әдіс-тәсілдермен технологияларды қолдану сапалы, жаңашыл білім беруде үлкен рөл атқарады.

Ынтымақтастық оқу- бұл оқыту мен оқу тәсілі, аталған тәсіл проблемаларды шешу, тапсырмаларды орындау немесе әлдебір өнім жасау үшін оқушылар тобының бірлесіп жұмыс істеуін білдіреді. Ынтымақтастық оқу оқуды табиғи әлеуметтік әрекет ретінде қабылдауға негізделген, оған қатысушылар бір-бірімен әңгімелеседі, және осы әңгімелесу арқылы білім алады. Педагогикалық ынтымақтастық оқу тәсілдерінің саны жеткілікті, бірақ та бірлескен оқу үдерісінің негізгі сипаттамаларының бірі:

· Оқу оқушылардың әңгімелесу кезінде әлеуметтік ортасы жағдайында жетіледі. Осы зияткерлік жаттығу кезінде оқушылар ой- пайымдарының негізін құрап, мәнін ұғады.

· Оқудың ынтымақтастық ортасында оқушылар әлеуметтік және эмоционалдық тұрғыдан да дами түседі, өйткені олар түрлі көзқарастарды тыңдап, өз идеяларын айтуға және қорғауға мәжбүр болады. Мұндайда оқушылар сарапшылардың немесе мәтін аясында шектеліп қалмай, өздерінің ерекше тұжырымдамалық түсініктерін құруды бастайды. Осылайша ынтымақтастық оқу жағдайында оқушылар құрбы құрдастарымен тілдік қарым-қатынас жасауға, идеяларды ұсынуға және қорғауға, әртүрлі ұстанымдармен алмасуға, басқа тұжырымдамаларға күмәнмен қарауға және оған белсенді қатысуға мүмкіндік алады. Бірлескен оқу- мозаикалық оқыту әдісі- бұл оқытуды құрылымдаудың, сондай-ақ жұмыс көлемін бөлудің пайдалы техникасы. Мозайка атауының мағынасында жатқандай, топтың әр мүшесінен жалпы тапсырманың нақты бір бөлігін оқып әрі орындау кезінде жауапты болуын талап етеді. Содан кейін топтың әр мүшесі жалпы тапсырманы аяқтау үшін бастапқы тобына қайта оралады.

Оқушылардың табысты танымдық белсенділігінің кепілі-ағылшын тілі сабақтарының дәстүрлі емес формалары болып табылады. Мұндай сабақтар ерекше, дәстүрлі емес жағдайда өтеді. Шет тілі сабағының дәстүрлі емес нысандары топтың / сыныптың барлық оқушыларының міндетті қатысуымен жүзеге асырылады, сондай-ақ есту және визуалды көрнекілік құралдарын міндетті түрде қолдана отырып жүзеге асырылады. Сабақта оқушылар белгілі бір мөлшерде білім алып қана қоймай, зерттелетін тіл туралы түсінік қалыптастырады;

Әдістемелік тұрғыдан тиімділігі жоғары:

- сабақ - спектакль - «St.Valentine's day», «Halloween»;
- сабақ-мереке - «St.Valentine's day», «Halloween»;
- бейне сабақ - «Aladdin»;
- сабақ-экскурсия - «In and around St. Petersburg», “My native place”
- сабақ - сұхбат - «At the travel agency»
- сабақ-ойын - Who will be the last?
- сабақ-пікірталас- Why is it interesting to live in our place?
- сабақ-саяхат - «Visiting London»;

Сондай – ақ «Қайда, қашан?», «Суретке қарап әңгіме құра», «Ойлан тап?», «Мәтін мазмұнына қарап сурет сал» т. б. ойындар балаларды ауызекі сөйлеуге төселдіріп, сөздік қорын молайтып, тілін дамытуға арналған. Мысалы: «Қайда, қашан?» ойынын сабақ барысында сұрақ - жауап әдісін қолдану арқылы оқушылардың танымдық қызығушылығын арттыруға болады.

«Our house» ойыны. Топ өздері тұрғысы келетін үйдің сұлбасын сызады немесе суретін салады. Одан кейін осы үйді салу үшін материалдарды анықтап алады. Осылайша ойын өмірмен байланыста болып, оқушы құзыреттілігін дамытуға септігін тигізеді. Менің сабақ барысында пайдаланатын кейбір ойындардың үлгілері: «Milling» – «Сыңарыңды тап» жаттығуы. Бұл жаттығуды кезкелген пән сабағында қолдануға болады. Оқушылар екі топқа бөлінеді. «А» және «В» тобы. Өтілген тақырып бойынша бір топқа оқиғаның аты, ал екінші топқа – оқиғаның мән-жайы жазылған карточкалар беріледі. Олар сынып бөлмесінде еркін жүріп өз сыңарларын табу керек. «Сөйлемді аяқта...» . Бұл жаттығуды да кезкелген пән сабағында қолдануға болады. Оқушылар екі топқа бөлінеді. «А» және «В» тобы. Өткен тақырып бойынша бір топқа сөйлемнің басы, екінші топқа сөйлемнің аяқталуы беріледі, олар сынып бөлмесінде еркін жүріп өз сыңарларын табу керек.

Қорытындылай келе, жаңа стандарт оқу нәтижелеріне жаңа талаптар қойып, сабаққа жаңа көзқараспен қарауға, жаңа шығармашылық идеяларды енгізуге мүмкіндік берді деп айтқым келеді.

Ағылшын тілі сабақтарында оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудың көптеген әдістері бар. Мұғалімнің шеберлігі балалардың жасына және қызығушылығына, зерттелетін материалға және оқушылардың белгілі бір дағдыларының қалыптасуына байланысты қажетті әдісті таңдау қабілетінен тұрады.

Алматы облысы, Алатау қаласы
Заречный ауылындағы №1 орта мектеп
Бастауыш сынып мұғалімі
Калиякбарова Асель Хамитовна

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА БІЛІМ БЕРУДЕ ТОПТЫҚ ЖҰМЫС ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУ

Адам өзінің өмір сүру процесінде көптеген топтарға қатысуға мәжбүр: отбасы, мектеп, сынып, кәсіби ұжым. Топтың ережелерін, нормаларын, ұмтылыстарын білу және қабылдау, топтағы мәртебенің білу, функционалды қатынастарды сақтау өте маңызды. Адам топта өмір сүре алуы керек. Ол бұл үшін қажетті білімді неғұрлым тезірек алса, соғұрлым жақсы.

Сабақта шағын топтағы жұмысты ұйымдастыра отырып, біз болашақта балалардың кездесуі мүмкін нақты жағдайларды модельдейміз және осы жас санатына түсінікті ойын түрінде балаларды қарым-қатынас жасауға үйретеміз.

Іс - әрекет тәсілінің технологиясы (жобалық – шығармашылық қызмет) сияқты қызмет түрі оқушыларға сабақтың қатаң шеңберіне сәйкес келмей, белгілі бір уақыт аралығында жұмыс істеуге мүмкіндік береді, бұл олардың жақсы орындалуына, шығармашылық белсенділіктің артуына ықпал етеді, бұл оқушыға жиі "жаңа" көзқараспен қарауға, оның даралығын көруге мүмкіндік береді.

Топтық жұмысқа дайындықты баланың мектепте болған алғашқы күндерінен бастау керек және мұны баланың өте нәзік және осал ішкі әлемін бұзбау үшін өте сақтықпен жасау керек. Мектепке баратын көптеген балалар өздеріне сенбейді және психологиялық қолдауды қажет етеді. Қалыпты тең құқықты пікірталас тек сенім мен ізгі ниет жағдайында мүмкін болатындығын есте ұстаған жөн. Қолайлы атмосфераны құру үшін балаға байланыс орнатуға, баланың көру, есту, тактильді анализаторларын, оның психикалық процестерін (ойлау, зейін, сезім, қабылдау, есте сақтау, сөйлеу) дамытуға, өзіне деген сенімділік пен өзіндік маңыздылықты дамытуға көмектесетін әртүрлі психологиялық ойындар мен жаттығулар қолданылады. Ең бастысы, олар баланы танымдық процестің тең қатысушысына айналдырады.

Бірлескен іс – әрекет кезінде, ең алдымен, шағын топтардағы оқушылардың белсенділігі көрінеді-олар үшін ыңғайлы. Оқушылар әр түрлі себептермен бүкіл сынып пен мұғалімнің алдында көпшілік алдында сөйлей алмайды және өз ойын дауыстап айта алмайды, бірақ топта ол белсенді ұстанымға ие бола алады, барлық ұсынылған сұрақтар мен тапсырмаларды бірдей талқылай алады. Мұндай жағдайда оқушы өзін сенімді сезінеді, бұл өте маңызды, әсіресе оқытудың бірінші кезеңінде. Оқушы қандай да бір тапсырмамен жалғыз қалғанда, ол оған қолынан келмеуі мүмкін. Ол командада болғанда, қызығушылықты, тыныс алуды, оған сенімді түрде көтерілуге көмектесетін серіктестердің ойларын сезінгенде, кез-келген тапсырма соншалықты қорқынышты және қол жетімді емес болып шығады. Сенімсіздік шегінеді.

Тәжірибе көрсеткендей, топтарда оқу қабілеті төмен оқушылар әдеттегіден 10-15 есе жиі сөйлейді, олар сөйлеуден және сұраудан қорықпайды. Бұл олардың белсенділігін арттыру туралы айтады, бұл білім, дағдыларды сәтті қалыптастыруға мүмкіндік береді. Оқытудың топтық формасы тек оқуда ғана емес, оқушыларды тәрбиелеуде де үлкен әсер етеді. Бір топқа біріктірілген оқушылар бірге жұмыс істеуге дағдыланады, ортақ тіл табуға және қарым-қатынас қиындықтарын жеңуге үйренеді. Күшті оқушылар өздерінің аз дайындалған серіктері үшін жауапкершілікті сезіне бастайды, ал олар өздерін топта жақсы

жағынан көрсетуге тырысады. Топтық жұмыстың негізгі мақсаты-оқушылардың ойлауын дамыту. Балаларды бірге оқуға үйрету маңызды. Мәселелерді бірлесіп шешуі үшін жаңа білім бірлескен күш-жігердің ашылуы, топтық ойлану қажет.

Мен топтық жұмыстың бірқатар артықшылықтары бар деген қорытындыға келдім:

- сіңірілетін материалдың көлемі мен оны түсіну тереңдігі артады;
- фронтальды оқытуға қарағанда ұғымдарды, дағдыларды қалыптастыруға аз уақыт жұмсалады;
- оқушылар сабақтан ләззат алады, мектепте өздерін жайлы сезінеді;
- оқушылардың танымдық белсенділігі мен шығармашылық дербестігі артады;
- балалар арасындағы қарым-қатынастың сипаты өзгереді (немқұрайлылық, агрессия жоғалады, жылу мен адамгершілік қосылады);
- сыныптың бірлігі артады;
- өзін-өзі сынау өсуде (құрдастарымен тәжірибесі бар бала өз мүмкіндіктерін дәлірек бағалайды, өзін жақсы басқарады);

- мұғалім оқушыларға жеке көзқарасты жүзеге асыруға мүмкіндік алады (сыныпты топтарға бөлу кезінде олардың өзара бейімділігін, қабілеттерін, жұмыс қарқынын ескеру, топтарға қиындықтар бойынша сараланған тапсырмалар беру).

Топтық жұмыс барысында біз келесі элементтерді бөліп көрсетеміз:

- танымдық міндет қою (проблемалық жағдай);
- дидактикалық материалды тарату;
- топтағы жұмысты жоспарлау;
- тапсырманы жеке орындау, нәтижелерді талқылау;
- топтың жалпы тапсырмасын талқылау (ескертулер, толықтырулар, нақтылаулар) ;
- топ жұмысының нәтижелері туралы хабарламалар;
- топтардың жұмысы және қойылған міндетке қол жеткізу туралы жалпы қорытынды;

Оқушылардың топтық өзара әрекеттесуінің әртүрлі тәсілдері. Оқушылардың топтық өзара әрекеттесуін әртүрлі тәсілдермен ұйымдастыруға болады мұғалімге белгілі бір мақсатқа жету үшін оларды тиімді пайдалану үшін топтық өзара әрекеттесудің әртүрлі тәсілдерінің ерекшеліктері туралы білу маңызды. Тәжірибе көрсеткендей, жұмыс істеген формалар топтарда жұмысты ұйымдастыруды едәуір жеңілдетеді. Топтық жұмыстың келесі түрлері бар. Олардың кейбіреулеріне қысқаша сипаттама берейік.

- **Миға шабуыл.** Идеяларды қалыптастыру үшін қолданылады. Қатаң ереже сақталады. Рөлдер топ ішінде бөлінеді ұжымдық шешім әзірленгеннен кейін топ ішінде әртүрлі топтардың баяндамалары хабарламалары жасалады.

- **Жалғастыр.** Жұмыстың бұл түрі "тізбек бойынша"әр түрлі топтағы тапсырмаларды орындауға негізделген.Әр түрлі пәндер бойынша сабақтарда қолдануға болады (мысалы, иллюстрацияны немесе суретті сипаттау кезінде, қоршаған әлем сабағында кез-келген жануар туралы әңгіме құрастыру кезінде).

- **Қазына іздеу.** Мұғалім фактілерді білуді де, түсінуді де, түсінуді де талап ететін сұрақтар жасайды.Оқушы немесе топ интернет ресурстарын, қосымша әдебиеттерді, оқулықтарды пайдалана отырып, сұрақтарға жауап беруі керек.

- **Дөңгелек үстел.** Топ мүшелері (еркін тәртіпте) сөйлейді. Біреуі сөйлеп жатқанда, қалғандары тыңдайды.

Қорытындылай келсек, топтық жұмыс оқушы мен оқушы, оқушы мен мұғалім араларындағы білім алу, білім беру әрекеттері үлкен орын алатынын көруге болады. Оқушылармен топтық жұмыс жүргізу алдында оларды қабілетіне, қызығушылығына, икеміне, біліміне қарай лайықтап алуы қажет, тексеру мен бағалаудың әділдік, жариялылық талаптарын орындау, ұстаз бен шәкірт ынтымақтастығы арқылы оқушының белсенді ойлауына, белсенді сөйлеуіне, шығармашылығына қол жеткізу біздің өтіп жатқан тәжірибеміздің болашағы деп ойлаймын. Сабақ тиімді өту үшін көп ізденушілік, жауапкершілік керек.

Алматы облысы, Алатау қаласы, Заречный ықшам ауданы
«Заречный ауылындағы №1 мектеп мектепке дейінгі шағын орталығымен» МКМ
Бастауыш сынып мұғалімі
Сейтқадырова Сарсенкүл Жүргенбайқызы

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУҒА БАҒЫТТАЛҒАН ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ТӘЖІРИБЕГЕ ЕНГІЗУ

Қазіргі таңда елімізде ұлттық білім беру саясатында елеулі өзгерістер орын алуда. Қазіргі мектеп – соңғы жылдары ұлттық тәрбие жүйесінде орын алған орасан зор өзгерістердің жемісі. Бұл жалпыға міндетті білім беру стандарты қабылданып, тұлғаға (оқушыға) бағытталған педагогика позициясына көшумен байланысты. Қазіргі мектептің міндеттерінің бірі – педагогикалық процестің барлық қатысушыларының әлеуетін ашу, олардың сапалы білім алуына, шығармашылық қабілеттерінің көрінуіне мүмкіндік беру.

Соңғы кездері оқушылардың тек оқуға ғана емес, жалпы білімге деген қызығушылығының төмендегенін байқаймыз. Білім беру – оқушылардан ерекше шеберлікті, ерік-жігерді, табандылықты, шыдамдылықты, еңбекқорлықты қажет ететін ауыр жұмыс. Екінші орында меңгеру және есте сақтау қажет материалдың үлкен көлемі мен күрделілігін қоюға болады. Қазіргі өмір жеке тұлғаның интеллектуалдық және әлеуметтік дамуына жоғары талаптар қояды. Дегенмен, ақпараттың үлкен көлемін меңгеруі қажет балалардың психологиялық шамадан тыс жүктелу қаупі бар. Осы орайда оқытудың белсенді әдістері арқылы ғана олар өз денсаулығына зиян келтірмей белсенді білім алуға қабілетті келеді.

Бастауыш сыныптарда әдеби оқу білімінің сапасын арттырудың маңыздылығы туралы айтқанда, біз одан әрі білім берудің берік іргетасын құру керектігін түсінеміз. Баланың мектептегі алғашқы күндерін еске түсірейік. Бұл - дайындық кезеңі, бес жастан енді асқан балалар. Дәл осы жерден бастап олар кітап арқылы әлемді зерттей бастайды. Ұстаздың қажырлы еңбегі осыдан басталады. Баланы оқуға үйрету ғана емес, сонымен қатар оқуға деген қажеттілікті дамыту да маңызды. Заманауи білім беруде баланы оқуға үйретуге жарты жыл ғана уақыт беріледі, содан кейін әдеби оқу сабақтары басталады, онда балалар ой қорытуды, дәлелдеуді, кейіпкерлерді сипаттауды үйренеді. Бұл олардың жасына қарай оқу құзыреттіліктері болуы керек дегенді білдіреді. Бірақ сыныпта аталмыш қабілетті меңгеруге көп уақытты қажет ететін балалар жиі кездесетіндіктен, бұл әрдайым орындала бермейді. Оқу дағдыларын жақсарту барлық сабақтарда болады: математика сабақтарындағы есепті, қазақ, орыс, ағылшын тілі сабақтарында жаттығуға арналған тапсырманы және жаттығудың өзін оқу, қоршаған әлем туралы білу.

Оқу дағдыларын жетілдіру оқушыларға қосымша жүк түсіру есебінен емес, оқытудың формалары мен әдістерін жетілдіру арқылы жүзеге асырылуы керек. Ең маңызды буындардың бірі оқу материалын жоспарлау, оқу үрдісін нақты ұйымдастыру, оқушылардың барлық іс-әрекетін бақылау болып табылады. Сабақтағы ең бастысы (және ең қиыны) - «қызықты элементтер» мен ауыр жұмыс арасындағы ақылға қонымды тепе-теңдікті сақтау.

Соңғы отыз жыл ішінде ғылымның барлық салаларындағы технологиялық жетістіктер қарқынды түрде кеңейді. Интернет, компьютерлер, планшеттер, смартфондар біздің өмірімізге үйреншікті нәрсеге айналды. Сондықтан дүние жүзіндегі білім беру саласындағы заманауи цифрлық технологиялардың осындай белсенді дамуы осы үлкен өзгерістердің оқытушылар мен білім алушылардың жұмысына әсерін зерттеу үшін практикалық ғылыми дәлелдердің болуын талап етеді. Жақында жүргізілген барлық зерттеулер технологиялық құралдарға еркін қол жеткізу оларды пайдаланудың артуына әкелгенін көрсетті. Ұстаздар мен өз өмірін білім беру саласымен байланыстырған адамдар қарқынды дамып келе жатқан әлемге ілесу үшін мұны оқыту мен оқу үдерісімен байланыстыруы керек.

Сондықтан технология келесі ұрпақты дұрыс ақпаратқа қол жеткізу және пайдалану үшін қажетті құралдармен және ресурстармен қамтамасыз етудің кілті болып саналады, сонымен қатар бүгінгі қоғамда бар болу үшін маңызды дағдыларды меңгереді. Сонымен бірге қоғамды ақпараттандыру процестері «білім беру саласының ақпараттық сауаттылыққа және ең алдымен ақпараттық технология негіздерін меңгеруге көңіл бөлуін арттыру үшін әлеуметтік тапсырысты қалыптастырады».

Ақпараттық технологияны қолдана отырып, олардың мұғалімнің орнына емес, бірге болуы керектігін ұмытпауымыз керек. Ешбір заманауи электрондық білім беру ресурстары мұғалімнің іс-әрекетін, сөзін алмастыра алмайды.

Сабақта мұғалімнің мәтінді оқу үлгісі болуы керек деп есептеймін. Бұл жаңа мәтінмен танысу, сөйлеушіден кейін оқу болуы мүмкін. Менің оқушыларым рөлдер бойынша оқуды жақсы көреді, мұнда мұғалім кейіпкерлердің бірі ретінде қатысады. Балалар еріксіз өз рөлін мәнерлі оқуға тырысады.

Әдебиеттік оқу сабақтарында негізгі әдістердің бірі мәселелік ізденіс әдісі болып табылады. Сұраққа жауап бере отырып, балалар мәтіннен тиісті үзіндіні тауып, оқуы керек. Мәтіннен кейіпкерге тән сөздерді, өрнектерді таңдайды, оқығандары бойынша сыныптастарына сұрақ қоя білуге дағдыланады.

Оқу іс-әрекеттерінен басқа оқу дағдыларын жетілдіру сабақтан тыс уақытта ертеңгіліктер, викториналар, жарыстар түрінде көрініс табады.

Оқу дағдысы екі құрамдас бөліктен тұрады:

- семантикалық – оқылған мәтіннің мазмұнын түсіну;
- техникалық – оқу тәсілі, дұрыстығы және мәнерлілігі.

Бастауыш сынып оқушыларының оқу дағдыларын жетілдіруде қойылатын талаптың бірі – оқушыны мәнерлер оқуға үйрету.

Мәнерлеп оқу дегеніміз – мәтіндегі сөздің мағынасын бұзбай, дыбысталуы жағынан анық етіп жатық оқу. Мәтінді саналы түрде түсініп оқу мен дұрыс оқу оқи білудің талаптарын қамтыса, мәнерлеп оқуға үйрету қандай мәтінді болса да саналы түрде түсініп оқуға жетелейді. Қандай мәтін болмасын мазмұнын дұрыс ұғып, онда айтылғандарды саналы түсіну үшін және тыңдаушыда жақсы әсер қалдыру үшін оқушының дауыстап оқудағы дауыс ырғағы мен оқу мәнерінің де мәні зор. Сабақ үрдісінде мәнерлеп оқу дағдыларын қалыптастыру үшін мына оқу түрлерін жүргізуге болады:

- сұраулы және лепті сөйлемдерді таңдап оқу;
- сөйлемдегі әртүрлі сөздерді дауыспен таңдау;
- артикуляция бойынша жұмыс (дыбыс, буын, тілдің бұрмалануы, айтылуы қиын сөздер, жалғаулардың анықтығы, бір деммен оқу);
- бір сөйлемді әртүрлі интонациямен оқу;
- «Дауыстар» әдісі (біреуге еліктеу);
- рөлдер бойынша;
- мәтінді белгілеу (үзілістер, логикалық екпін);
- лирикалық шығармалардағы да, прозалық шығармалардағы да поэтикалық сөйлеудің көркемдік құралдарымен жұмыс (салыстыру, эпитет, метафора);
- сабақта кітап оқуға қызығушылықты қалыптастыру, оқушылардың сүйікті кітаптарынан көрмелер өткізіледі, балалар қызығушылық танытады, үзіліс кезінде кітаптарды қарау, оқу, бір-бірімен кітап алмасу.

- оқырмандар байқауларына қатысу.

Оқу дағдысы жүйесінде жетекші орынды сана, оқылғанды түсіну алады. Техникалық жағы семантикалық жағына бағынады.

Семантикалық компонент мыналарды қамтиды:

- мәтінде қолданылған сөздердің көпшілігінің тура және ауыспалы мағыналары;
- мәтін құрайтын сөйлемдердің әрқайсысының мазмұнын, сөйлемдер арасындағы мағыналық байланысты нақтылау;
- мәтіннің жеке бөліктерінің (абзацтар, эпизодтар, тараулар) мазмұнының пәндік жоспары және осы бөліктердің мағынасы.

Мәтіннің бүкіл мазмұнының негізгі мағынасы – яғни, осы мазмұнды білу және оқылғанға деген көзқарас.

С.Г. Швайко, И.Т. Федоренко оқуды үйренудің ең тиімді резервтерін қарастыратын оңтайлы оқудың өзіндік әдісін ұсынды. Бұл әдістемелерді бастауыш сынып мұғалімдері әзірледі, сонымен қатар жаппай жағдайда қолдану мүмкіндігін эксперименталды түрде тексерді.

Бұл әдістеменің бірінші әдісі - оқу жаттығуларының жиілігі. Зерттеушілер ұзақтық емес, жиіліктің маңыздылығын атап өтеді. Адамның жады үнемі көз алдында пайда болатын нәрсені есте сақтайтындай етіп ұйымдастырылған. Сондықтан, егер бір нәрсені есте сақтау қажет болса, бұл дағдыны автоматизмге әкелу керек, яғни жаттығуларды қысқа бөліктерде, бірақ жиі орындау эффективті. Мысалы, бірінші сынып оқушысы үшін үйде ертегіні толық оқу қиын болады. Оған қысқа мәтіндерді, бірақ үлкен

жиілікпен берген дұрыс. Кіші мектеп жасындағы бала шағын абзацты ұзақ мәтінге қарағанда оңай оқиды және қайталайды.

Бұл техниканың тағы бір әдісі – «шуылдап» оқу. Бұл әдіс сыныптағы барлық оқушылардың бір мезгілде дауыстап, жартылай дауыстап және іштей көзбен оқуын қамтиды. Бұл әдіс тиімді, өйткені әрбір бала сабақтан бес минут ішінде қысқа мәтінді оқи алады.

Бұл әдістеменің келесі әдісі - сабақ сайынғы бес минуттық оқу сессиялары. Кез келген сабақ болмасын (әдебиеттік оқу, ән айту, сурет салу, математика) балалар кітапты ашып, 5 минут «шуылдап» оқу режимінде оқып, содан кейін әдеттегі сабақ жалғасады. Осылайша, бір сабақта бес минут оқу, күніне төрт сабақ, аптасына бес күн аптасына 100 минут көлемінде жаттығу береді.

Жақсы нәтиже ұйықтар алдында оқу арқылы алынады. Адамның есте сақтау үлгісі күннің соңғы оқиғалары эмоционалды жады арқылы жазылады және адам ұйықтап жатқан сегіз сағатта олардың әсерінде болады. Дене бұл күйге үйренеді.

Оқу техникасын жетілдіру әдістемесі оқу шеберлігінің төрт қасиетімен сипатталады: дұрыс, жылдам, танымды және мәнерлі. Бұл қасиеттердің барлығы өзара байланысты және өзара тәуелді. Графикалық кейіпкерлерді дұрыс дыбыстау мәтіннің жеке бірліктерін түсінбейінше мүмкін емес. Мәтіндік бірліктердің арасындағы байланысты түсіну әрбір жеке бірліктің мағынасын, жұмыстың негізгі идеясын түсінбей мүмкін емес.

Осылайша, бастауыш сынып оқушыларының оқу құзыреттіліктерін дамытуға бағытталған аталған барлық жаттығулар оқушының оқу жылдамдығын арттырып, оқуға деген дұрыс көзқарасын қалыптастырады, оқу процесі кезінде зейін қоюды және берілген материалды есте сақтауды дамытады деп қорытындылаймын.

Маңғыстау облысының білім басқармасының Ақтау қаласы бойынша білім бөлімінің “№34 “Болашақ бөбекжайы” ЖБҚ МКҚК

Тәрбиеші

Боранбаева Айжан Мұханбетқызы

«НЕ БІЛДІК?, НЕ ҮЙРЕНДІК?»

Білім саласы: Сөйлеуді дамыту, сауат ашу, көркем әдебиет, математика, негіздері, құрастыру

Ұйымдастырылған іс-әрекет: «Не білдік?, не үйрендік?»

(Кіріктірілген)

Мақсаты: Балаларды өз ойларын еркін жеткізе білуге баулу, дыбыс пен әріп туралы білімдерін бекіту. Сандарды естеріне түсіру, балалардың білімдерін қортындылау. Берілген тапсырмаларды тиянақты орындауға, ұйымшылдыққа тәрбиелеу.

Көрнекілігі: Интерактивті тақта, суреттер, корточкалар, ағаш үй, домбыра, асық.

Әдіс – тәсілі: Түсіндіру, көрсету, сұрақ – жауап.

Барысы: Амандасу.

Шаттық шеңбері: Арайлап таң атты,

Алтын сәуле таратты.

Жарқырайды күніміз,

Жарқырайды даламыз.

Қайырлы таң қонақтар,
Қайырлы таң достарым.

Тәрбиеші: Балалар бүгінгі біздің ұйымдастырылған оқу іс-әрекетіміз ерекше болмақ себебі бізде қонақтар келіп отыр. Сендер өздеріңнің білімді, ақылды, тапқыр екендеріңді көрсетіңдер. Сондықтан, оқу іс-әрекетіне деген ынтамызды көтерейік.

Тәрбиеші: Қазір жылдың қай мезгілі?

Балалар: Қыс мезгілі.

Интерактив тақтамен жұмыс балалар видео ролик арқылы қыс мезгілін әңгімелеп береді.

Шәкірат: Қыс мезгілі ең суық жыл мезгілі қыста қар жауады. Қар үйдің шатырларына, ағаштарға, жерге түседі. Айналаның бәрі аппақ болады, қыста күн қысқарып ерте батады, түн ұзарады.

Айлин: Өзен мен көлдердегі сулар қатып мұзға айналады. Ағаштар жапырақсыз тұрады тек қарағайлар мен шыршалар жасыл болып тұрады. Кейбір жануарлар қыста ұйқыға жатады мысалы аю. Ал қоян сұр тонын ақ тонға ауыстырады.

Алішер: Қыста құстарға жем табу қиын оларға қыстауға көмектесу үшін жем беру керек. Ауа-райы суық болғандықтан адамдар жылы киімдерін киеді, жемпір, колготкилар, камбинезон, құлақшын, етік, күрте мен қолғап киеді.

Айлин: Қар құрғақ болса шанамен төбешіктен сырғанауға болады. Таза ауада шаңғы тепкен қандай керемет. Балалар конькеи тебеді, егер қар жабысқақ болса оны лақтырып ойнауға болады. Қарды домалатып ойнауға болады. Қыс мезгілінің үш айы бар желтоқсан, қаңтар, ақпан. Ақпан айында қарлы боран болады күдіз күн көзі жылынып қарлар ери бастайды.

Тәрбиеші: Жарайсыңдар балалар. Енді қыс мезгілі туралы кім тақпақ айтып береді.

Шахимардан: Қандай қызық қыс деген

Бәрін шебер істеген,
Бақша,бауды тауды да,
Бояған ақ түспенен.

Тәрбиеші: Өте жақсы жарайсың.

Олай болса оқу іс-әрекетімізді бастамас бұрын алдымен топқа бөлініп алайық, мына тақтадағы жабыстырылған оюларды бір-бірден алып, суретке қарап асық, ағаш үй, домбыра тобына бөлінесіңдер.

Балалар: Асық, домбыра, ағаш үй тобына бөлінеді.

Балалар әр топта әр түрлі тапсырмалар бар сауат ашу, математика негізі, құрастыру оқу іс-әрекетінің тапсырмаларын орындаймыз. Балалар сендер тапсырмаларды орындау үшін тапсырманың атын және шартын алдарыңдағы диктафонның батырмасын басып, тыңдап орындаймыз.

1-тапсырма:

Д/О: «Қай дыбыстан басталады?»

Шарты: Балалар корточкалардың суретіне қарап тиісті дыбысқа апарады және қай дыбыстан басталатынын айтып суретке қарап буынға бөледі, сөйлем құрайды.

2-тапсырма:

Д/О: «Аққаланы құрастыр»

Шарты: Аққаланың суретін санау арқылы санға сәйкес құрастырады.

Д/О: «Танграм»

Шарты: Түрлі түсті пішіндерден суретке қарап әр түрлі бейне құрастырамыз.

Тәрбиеші: Балалардың тапсырмасын тексереді, тапсырмаларды балалармен жеке-жеке талдайды, мақтайды, мадақтайды.

Сергіті сәті: «Ұлпа қарды құрастыр» Балалар көңілді әуенмен билеп жүреді музыка әуені тоқтағанда ұлпа қарлардың қиындысын алып, екі баламен суретті жұптастырып құрастырып тұрып қалады.

Тәрбиеші: Жарайсыңдар балалар, енді тапсырмаларды, топтарымызды ауыстырып орындайтын боламыз.

Балалар: Тапсырмаларды ауыстып орындайды.

Тәрбиеші: Жарайсыңдар балалар барлық тапсырманы өте жақсы орындадыңдар керемет. «Сөзді жұмбақ» деп аталады.

Енді барлығымыз интерактивті тақтаға назар аударайық ендігі тапсырма

Балалар: Интерактивті тақтандан суретке қарап, сөз жұмбақ құрастырады.

Балалардан қай тапсырма ұнағанын сұрау, оқу іс-әрекеті несімен қызық болғанын сурап, қорытындылау мақтау, мадақтау.

Түркістан облысы, Арыс ауданы, Көкжиде елді мекені
Ыбырай Алтынсарин атындағы жалпы білім беретін мектебі
Дене шынықтыру пән мұғалімі
Басымбеков Нұрбол Исмаилович

МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫ ӨМІРІНДЕГІ ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ РӨЛІ

Қазіргі уақытта адам өмірінің барлық салаларына әсер ететін өмірде көптеген мәселелер бар. Саяси, экономикалық, әлеуметтік жағдай өзгерсе де, маңыздылығын сынауға келмейтін, өзгеріссіз қалатын жалпы адамзаттық құндылықтар бар, олардың бірі - дене шынықтыру және спорт.

Дене шынықтыру жалпы мәдениеттің құрамдас бөлігі бола отырып, жастардың дамуына айтарлықтай әсер етеді. Оның оң әсері физиологиямен, гигиенамен, анатомиямен және басқа ғылымдармен тығыз байланысты дене тәрбиесі теориясының жаратылыстану негізіне сүйенген жағдайда жүзеге асырылуы мүмкін. Жоғары оқу орындарында дене шынықтыру студенттердің жалпы мәдениетін қалыптастырудың ең маңызды негізгі құрамдас бөлігі, үйлесімді дамыған тұлғаны қалыптастыру құралы ретінде ұсынылады.

Адамның жеке басын қалыптастыруда дене белсенділігі де маңызды рөл атқарады. Осы орайда «Тәні саудың –жаны сау» деген мақал өзектілігін жойған емес. Білім алушыларға түсетін оқу жүктемесі орасан зор, бұл олардың жалпы физикалық және психикалық жағдайына жиі нұқсан келтіріп, білім беру мекемесінде оқу кезеңімен сәйкес келетін тұлғаның қалыптасу процесіне әсіресе теріс әсер етуі мүмкін. «Дене мәдениеті» ұғымын оқушының дене дамуының, оның физикалық және психикалық денсаулығының жағдайы мен жеке тұлғаның мәдени дамуының құрамдас бөлігі ретіндегі нақты «дене мәдениетінің» жиынтығы ретінде қарастыру қажет. Білім беру орындарында дене шынықтыру білім алушылардың жалпы мәдениетін қалыптастырудың ең маңызды негізгі құрамдас бөлігі, үйлесімді дамыған тұлғаны қалыптастыру құралы ретінде ұсынылады.

Мәселенің бұлайша қойылуының өзектілігі әлеуметтік және атап айтқанда, жастар саясатының жаңа бағытынан туындап отыр, мұнда «қоғамды жақсартудың» барлық бағыттары басты орын алады. Қазіргі жағдай жастардың дене шынықтыру деңгейін көтеруге нақты мүмкіндіктері жиі бола бермейді. Спортты дамытудың және дене шынықтыруды насихаттаудың тиісті деңгейде болмауы никотинге тәуелділік, алкоголизм, оның ішінде «сыра алкоголизмі», есірткіге тәуелділік сияқты «қоғам ауруларының» өршуіне себеп болатын көзқарас бар. Демографиялық, демек, елдегі экономикалық жағдайдың халықтың дене шынықтыру деңгейіне тікелей тәуелділігі туралы пікір бар.

Дене шынықтырудың тұлғаның қалыптасу үдерісіне және кәсіптік іс-әрекетті таңдауына әсерін зерттеу үшін оқушылардың физикалық жағдайы мен денсаулығын жақсарту міндетін қоятын тұрақты және уақытша жағдайларды ескеру қажет. Күрделі, ұзақ және қарқынды дене жаттығулары адамның жеке мүмкіндіктеріне, оның өмірі мен жұмысының жағдайларына сәйкес келгенде ғана дене шынықтырудан оң нәтижеге қол жеткізіледі.

Жастардың денсаулығы, дамуы және жалпы жағдайы үшін дене шынықтыру мен спорттың маңызын айтып жеткізу мүмкін емес. Кішкентай кезінен ата-ана, ұстаздар, бұқаралық ақпарат құралдары – радио мен теледидар баланы дене шынықтыру жаттығуларының қайталанбас пайдалылығымен шабыттандырады және балаларды спортпен белсенді айналысуға шақырады. Бұл жаста спорт, әдетте, өсіп келе жатқан ағзаның дұрыс және үйлесімді дамуын қадағалайтын тәжірибелі жаттықтырушылар мен мамандардың бақылауында болады. Мектеп жасында бұл рөлді негізінен мектептегі дене шынықтыру мұғалімдері атқарады. Дәл осы сәттен бастап спорт қуаныш әкелетін маңызды іс-шараларға айналады.

Оң аспекті спорт қарым-қатынастың дамуына ықпал етіп, косплекстерден арылтуға көмектеседі; физикалық белсенділік, белсенді қозғалыс ақыл-ой жұмысындағы жетістіктерге өте пайдалы әсер етеді. Сонымен қатар олардың физикалық мүмкіндіктерін тәуелсіз бағалау және соған сәйкес олардың күшін нақты есептеу қажеттілігі туындайды. Дене жаттығуларымен айналыса отырып, оқушылар дене қасиеттерінің, қимыл-қозғалыс дағдылары мен қабілеттерінің даму заңдылықтарын меңгереді, дененің және оның жүйелері құрылысы мен қызметтері туралы білім алады, бұл оның білім деңгейін кеңейтеді. Дене тәрбиесі әсіресе адамдар дене шынықтыруға жеткіліксіз көңіл бөлетін жағдайларда өте күрделі және көп функциялы психофизиологиялық процесс.

Дене шынықтыру – бұл ең алдымен әртүрлі аурулардың және ең алдымен гипертония мен жүректің ишемиялық ауруларының алдын алу. Бұл аурулар техникалық мамандарда жиі байқалады және ұзақ емдеуді қажет етеді. Дене жаттығуларын орындау барысында жұмыс қабілеттілігі артады. Бұл адамның белгілі бір уақыт аралығында үлкен көлемдегі жұмысты орындау қабілетінің артуы арқылы дәлелденеді. Бұлшықет тынығу жағдайында жұмыс қабілеттілігінің жоғарылауымен жүрек соғу жиілігі төмендейді, оқушылар көп жұмыс істей бастайды, сонымен бірге аз шаршау байқалады. Демалыс және ең алдымен, ұйқыны дене толығымен пайдаланады.

Соңғы жылдары қоғамдық білім деңгейіне сәйкес келетін педагогикалық технологияларды жасауда ғылымның рөлі артып келеді. Дәстүрлі дене тәрбиесін жетілдіре алатын, денсаулық пен дене дамуының үйлесімділігіне, сондай-ақ қозғалыс қабілеттерін қалыптастыруға оң әсер ететін дене шынықтыру технологияларын сынақтан өткіздік. Дене шынықтыру мұғалімдері дене шынықтыру жаттығуларына және салауатты өмір салтын қалыптастыру қажеттілігіне қызығушылықты қалыптастырады, оларды дамыту, жақсарту және денсаулықты нығайту үшін оқытудың стандартты емес түрлерін: би, йога, ойындар, сонымен қатар белсенді оқыту әдістері мен денсаулық сақтаудың жаңа технологияларын пайдаланады.

Қоғам дамуының осы кезеңінде тиімді жұмыс күшінің қажеттілігіне байланысты білім алушы жастардың дене дайындығының маңызы барған сайын маңызды бола түсуде. Бүгінгі қоғамға дене шынықтыру тұлғаның қалыптасу процесінде үлкен мәнге ие болады, ол оған әртүрлі жағынан әсер етіп, адамгершілік қасиеттерді, рухты қалыптастырады және дене жағдайына әсер етеді, өмірге және еңбекке, жаңа жетістіктерге жаңа көзқарасты ынталандырады.

Дене шынықтыру мен спорттың мәні мен қорытындысына саналы түрде келу үшін оқушылар оның өміріндегі рөлін түсінуі керек. Дене тәрбиесі – адамның дене шынықтыруына, дамуына және тәрбиесіне әсер етудің мақсатты процесі. Тәрбие әлеуметтік жолмен алынған білімдер жиынтығы, әлеуметтенудің нақты формасы болып табылады. С.В.Шевченко, Е.С.Романенко, Л.А.Ситак атап өткендей, бұл белгілі бір қоғамның белгілі бір түрін және тұлғаның белгілі бір түрін қалыптастыру арқылы оны сақтау үшін белгілі бір қоғамның білімін сақтауға және қайта жіберуге бағытталған мәдени тұрғыдан анықталған және мәдени маңызды қызмет.

Спорт және дене шынықтыру – бұл тұтастай алғанда өз күштері мен таланттарын жүзеге асыру үшін барған сайын жаңа мүмкіндіктер ашатын қалыпты әрі салауатты өмір. Өмірдің прогрессивті ырғағы жастардың көбірек дене белсенділігі мен дайындығын талап етеді. Өскелең ұрпақтың өмір бойы иығына түсетін барлық өсіп келе жатқан жүктер жоғары дене шынықтыруды талап етеді.

Осылайша, кез келген адам, жасына қарамастан, бақытты болғысы келсе, оның кілтін дене шынықтырудан іздеуі қажет. Дене шынықтыру өзінің тәрбиелік және дамытушылық функцияларын дене тәрбиесінің мақсатты педагогикалық процесінде барынша толық жүзеге асырады, ол адамгершілік және ерікті қасиеттерді қалыптастыруға ықпал етеді, әлеуметтік бейімделуді жақсартады, жүйке кернеуі мен стресстің жағымсыз салдарына тиімді қарсы тұрады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Ярлыкова О.В. Формирование физической культуры в образовательном процессе.//Профессиональная ориентация, №2, 2015, с. 32-35.
2. Лукьяненко В.П. Физическая культура: основы знаний: Учебное пособие. - Ставрополь: Изд-во СГУ. - 2001.-224с.
3. Шевченко С.В., Романенко Е.С., Ситак Л.А. Профессиональная модель личности студента в области формирования экологической культуры «Austrian chournal of Humahities and Social Scienics,2014,№ 3-4,с.125-128

Маңғыстау облысы білім басқармасының Маңғыстау ауданы бойынша білім бөлімінің
«А. Өтепбергенов атындағы жалпы білім беретін мектеп» КММ
Ағылшын тілі мұғалімі
Орынбасар Қарылғаш Сағындыққызы

FORMATION OF COMMUNICATIVE GRAMMAR HABITS AND SKILLS ON THE BASIS OF SITUATIONAL APPROACH

Abstract

The article is devoted to one of the most actual problems, the problem of formation of grammatical habits and skills on the basis of situational approach at English Language Teaching. This problem is insufficiently explored and required further researches. The necessity of using Grammar Teaching and the stages of formation of grammatical habits and skills on the example of the English language has been studied in this article. The main attention is focused on concepts such as the receptive and productive grammatical skills. Such definitions as grammar, exercise system and method of formation of grammatical habits and skills have been studied in this article.

Actuality of this article is to explore the effective method of teaching speaking skills. Learners should be able to make themselves understood, using their current proficiency to the fullest. But speaking was avoided many years when teachers use old methods which didn't pay attention for students' communication. In our education system, the students do not get enough exposure to the target language in real life contexts and as a result it becomes very tough for them to develop their speaking ability. Learners learn the grammatical rules very well but they fail to speak fluently. To develop their speaking skill, the teaching methods should be more effective and it is important for teachers to design the lessons according to the learner's age group and competency level and also in a way that will make the learners motivated to learn and speak.

Key words: grammar, method of formation of grammar habits and skills, perception, imitation, substitution, transformation, functions, lexical approach, structural approach, grammar in action, text-based approach.

Language is the chief means by which the human personality expresses itself and fulfills its basic need for social interaction with other persons.

Robert Lado wrote that language functions owing to the language skills. A person who knows a language perfectly uses a thousand and one grammar lexical, phonetic rules when he is speaking. Language skills help us to choose different words and models in our speech.

It is clear that the term “**grammar**” has meant various things at various times and sometimes several things at one time. This plurality of meaning is characteristic of the present time and is the source of confusions in the discussion of grammar as part of the education of children. There have been taking place violent disputes on the subject of teaching grammar at school.

Grammar organizes the vocabulary and as a result we have sense units. There is a system of stereotypes, which organizes words into sentences. But what can grammar develop?

First of all it gives the ability to make up sentences correctly, to reproduce the text adequately. (**The development of practical skills and habits**). The knowledge of the specific grammar structure helps pupils point out the differences between the mother tongue and the target language.

The knowledge of grammar develops abilities to abstract systematize plural facts. And the main aim is to clearly recognize how to teach grammar rightly on the basis of situational approach.

Teaching grammar – one of the most important aspects of teaching a foreign language, because full communication can't happen in the absence of grammar. There is no doubt that the knowledge of grammar rules is necessary for successful command of the language. But whether we have to teach an invariable question of the last years in rules in exercises or it is better to master intuitively the pupils' grammar in the course of communicative activity instead of studying it through the special exercises directed on assimilation of this rule.

The grammar, as we know, represents the formal system consisting of morphology, syntax and word formation which it is possible to call subsystems of a grammatical system of language. However knowledge of grammar, i.e. knowledge of rules and forms of the learned language, it isn't enough for communicative implementation. Without owning phonetics and lexicon, the person can't realize the knowledge of grammar in the speech. Without owning types of speech activity (reading, writing, listening and speaking), he will also not be able to use language as a means of communication.

Paul Roberts writes: "Grammar is something that produces the sentences of a language. By something we mean a speaker of English natively, you have built into you the rules of English grammar. You possess, as an essential part of your being, a very complicated apparatus. Which enables you to produce infinitely many sentences, all English ones, including many that you have never specifically learned. Furthermore by applying your rule you can easily tell whether a sentence that you hear is a grammatical English sentence or not." [1]

Pupils learn a grammar item used in situations. For example, the Possessive Case may be effectively introduced in classroom situations. The teacher takes or simply touches various things and says: This is Laura's pen; That is Arman's exercise-book, and so on.

The teacher should select the situations for the particular grammar item he is going to present. He should look through the textbook and other teaching materials and find those situations which can ensure comprehension and the usage of the item.

The content of teaching grammar in a secondary school includes:

- assimilation of grammatical forms, parts of speech, their meanings and functions (within the limits of the school syllabus);
- knowledge of the rules of usage of these 2 forms in dependence with a situation of communication and a context;
- development of habits of usage of grammatical material under study in oral and written speech, namely, development of the following habits:
 - a) selection of the structure of a speech-pattern adequate to the speaker's intention and to the situation;
 - b) selection of forms of the chosen words to be used in a speech-pattern according to the norms of the target language;
 - c) choice of form-words and their correct combination with the notional words [2]

The ways of forming grammatical habits:

- Lexical approach: within this approach pupils from the very beginning are taught to communicate; grammatical correctness of their speech being of minor importance. In such a way pupils gain some language experience with support of analogy, not abstraction and later on this experience is subconsciously analyzed and turns into grammatical rules.

- Structural approach, which presupposes teaching through structural models (sentence speech patterns), is a communicative and situational realization (embodiment) of a language model in a particular situation of communication.

- Grammar in action (communicative grammar) deals with the language in action and uses the language as a system of symbols, abilities and command rather than knowledge.

- Text-based approach. New grammar material is concentrated in one text, where it is repeated for many times in different situations (context) and with appropriate formal signs.

I stage – (Presentation): the aim is - presentation of the grammatical phenomenon and creation of an orientation basis for further formation of a habit.

E.I. Passov distinguishes between the following **6 kinds of grammatical exercises constituting a grammar habits formation lesson**: 1) perception; 2) imitation; 3) substitution; 4) transformation; 5) reproduction of separate structures; 6) combination of various structures. Each kind has its own specific character and purpose to be clearly understood by a teacher.

1) **Perception** as a primary acquaintance is adequately organised when a student listens to phrases, built after one and the same grammatical structure. It is essential that students should be aware of the function these grammatical structures perform. Perception takes place in the process of presentation, which can be defined as demonstration of a grammatical structure in its communicative function.

2) In the process of **imitation** a student finds a grammatical phenomenon in a speech pattern and uses it without changing. Imitation forms the basis for the link (connection) between aural and articulatory images of a grammatical structure. The realisation of its communicative function is being reinforced and its formal side is being memorised.

3) **Substitution** presupposes substituting lexical items into a grammatical structure. At this stage a student begins to grasp the generalised character of the pattern. His ability to reproduce the pattern is increased on the basis of analogy.

4) **Transformation** drills are aimed at transforming a source speech pattern, modifying one or more of its grammatical characteristics. These operations are of a more advanced level than the previous ones. The establishment of an association (link) between the formal and the functional sides of a pattern is being reinforced. The operation of autonomous actuation of a pattern starts forming.

5) **Reproduction** suggests students' reproducing in speech the phenomena assimilated in the previous exercises. In comparison with a student's earlier reproduction after a given pattern (imitation), after an analogous form (substitution) or a similar form (transformation), this reproduction is completely autonomous, though isolated. At this stage the link between the formal and the functional sides of a grammatical structure is being completed. The inner image of the pattern is formed. The students are now able to use the pattern autonomously in guided communication.

6) At the stage of **combination** the purposeful controlled combining of the newly acquired pattern with the previously assimilated ones takes place. Combination exercises should be organized in such a way that the pattern under study would be combined with its major satellite patterns. The major satellite patterns refer to the structures habitually accompanying the structure under study in real communication. In the process of combination the learners' attention shifts from the assimilated pattern to the content of the whole utterance. The attention is focused on the communication techniques to convey the idea of the utterance. [3]

The ways of forming grammar skills

To develop one's speech means to acquire essential patterns of speech and grammar patterns in particular. Children must use these items automatically during speech-practice. The automatic use of grammar items in our speech (oral and written) supposes mastering some particular skills - the skills of using grammar items to express one's own thoughts, in other words to make up your sentences. We must get so-called reproductive or active grammar skills.

A skill is treated as an automatic part of awareness. Automatization of the action is the main feature of a skill.

The nature of automatization is characterized by that psychological structure of the action which adopts to the conditions of performing the action owing frequent experience. The action becomes more frequent, correct and accurate and the number of the operations is shortened while forming the skill the character of awareness of the action is changing, i.e. fullness of understanding is paid to the conditions and quality of performing to the control over it and regulation.

To form some skills is necessary to know that the process of the forming skills has some steps:

- Only some definite elements of the action are automatic.
- The automatization occurs under more difficult conditions, when the child can't concentrate his attention on one element of the action.
- The whole structure of the action is improved and the automatization of its separate components is completed.

The characteristic feature of the reproductive grammar skills is their flexibility. It doesn't depend on the level of automatization, i.e. on perfection of skill here mean the original action: both the structure of sentence, and forms of the words are reproduced by the speaker using different lexical material. If the child reproduces sentences and different words, which have been learnt by him as "a ready-made thing" he can say that there is no grammar skill. Learning the ready-made forms, word combinations and sentences occurs in the same way as learning lexis.

The grammar skill is based on the general conclusion. The grammar action can and must occur only in the definite lexical limits, on the definite lexical material. If the pupil can make up his sentence frequently, accurately and correctly from the grammatical point of view, he has got the grammar skill. [4]

To form the reproductive grammar skills we must follow such steps:

- Selection the model of sentence.
- Selection the form of the word and formation of word forms.
- Selection the auxiliary words-preposition, articles, and etc. and their combination with principle words.

The main difficulty of the reproductive (active) grammar skills is to correspond the purposes of the statement, communicative approach (a question an answer and so on), words, meanings, expressed by the grammatical patterns. In that case we use basic sentences, in order to answer the definite situation. The main factor of the forming of the reproductive grammar skill is that pupils need to learn the lexis of the language. They need to learn the meanings of the words and how they are used. We must be sure that our pupils are aware of the vocabulary they need at their level and they can use the words in order to form their own sentence. Each sentence contains a grammar structure. The mastering the grammar skill lets pupils save time and strength, energy, which can give opportunity to create. [5]

In general, use of situations at lessons of a foreign language is attempt of almost directed systematization of the experience of teaching grammatical aspect of language and optimization of educational activities for acquisition of English which is saved up in a domestic technique.

Use of situations in relation to formation of grammatical skills provides the following:

First, the lesson of formation of grammatical skills is grammatical only on material, on spirit he has to be speech., the situational grammar can realize this principle.

Secondly, situations not only motivate the pupil to perform various operations, but also promote formation of such quality of skill as flexibility, that is ability of skill "to join" in a new situation, ability to function on new material.

Furthermore, situations allow to make active certain grammatical structures, without focusing attention to them, develop imagination, forcing pupils to issue the thought in a foreign language with use of certain grammatical phenomena.

The purpose of situational grammatical exercises is formations of grammatical skills. It is possible to refer transformational and substitutive exercises with different support, presentation to the most effective exercises. Further, use of similar exercises without attraction of support (a skill improvement stage) is possible.

References

1. Гальскова Н.Д., Гез Н. И." Теория Обучения иностранным языкам: Лингводидактика и Методика: Учебное пособие для студентов факультета иностранных языков высших педагогических учебных заведений - М., Издательский центр " Академия", 2004.
2. Ларкина А.С. Особенности формирования грамматических навыков речи учащихся в начальной школе в процессе обучения английскому языку // Теория и практика общественного развития . 2013. - №3. – С. 74-79
3. Маслыко Е.А., Бабинская П.К. Настольная книга преподавателя иностранного языка. – Минск, «Высшая школа». 1998.
4. Опойкова О.Н. Коммуникативные приемы обучения грамматике/ Иностранные языки в школе. - 2005. - №8. - С.39.
5. Рогова Г. В. «Методика обучения английскому языку на начальном этапе в средней школе» (Изд-во «Просвещение», 1998).
6. Шатилов С.Ф. Теоретические основы методики обучения грамматическому аспекту иноязычной речи// Общая методика обучения иностранным языкам. – М.: Русс.яз.,1991

**Маңғыстау облысының білім басқармасының Ақтау қаласы бойынша білім бөлімінің
"№6 жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Дене шынықтыру пәні мұғалімі
Сейіт Бауыржан Жеңісбекұлы**

ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРУ МЕКТЕПТЕРІНДЕ ДЕНЕ ТӘРБИЕСІ САБАҒЫНДА ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ЕНГІЗУДІҢ ТИІМДІ ЖАҚТАРЫ

Кіріспе

Бүгінде білім - қоғамның әлеуметтік-экономикалық, интеллектуалдық және рухани дамуының стратегиялық бағдары ғана емес, сонымен қатар біздің қоғамымыздың қауіпсіздігінің кепілі.

Оқытудағы жаңа технология аса қажетті педагогикалық мәселелердің шешімдерін табуға, ой еңбегін арттыруға, оқу процесін тиімді басқаруды қамтамасыз етеді. Жаңа технологияларды оқыту үрдісінде қолданудың негізгі ерекшелігі ол оқытушылар мен оқушыларға өз бетімен және бірлесіп шығармашылық жұмыс жасауға көп мүмкіндік береді және оны педагогикалық мақсатта пайдалану оқушылардың зердесіне, сезіміне, көзқарасына әсер ете отырып оның интеллектуалдық мүмкіншіліктерін арттыруға көмектеседі.

Бүгінгі таңда білім беру жүйесі әлемдік деңгейде өзгерістерге ұшырауда. Жаңа технологиялардың енгізілуі, әсіресе, дене тәрбиесі сабақтарында, оқушылардың денсаулығын нығайту, физикалық белсенділігін арттыру және жалпы білім сапасын көтеру үшін маңызды. Бұл мақалада жалпы білім беру мектептерінде дене тәрбиесі сабағында оқытудың жаңа технологияларын енгізудің тиімді жақтары қарастырылады.

1. Оқушылардың физикалық белсенділігін арттыру. Жаңа технологиялар, мысалы, интерактивті тақталар, мобильді қосымшалар және виртуалды шындық, оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттырады. Оқушылар ойын элементтері мен жарыстар арқылы физикалық белсенділікті арттыра алады. Бұл, өз кезегінде, денсаулықты нығайтуға және спортқа деген қызығушылықты оятуға мүмкіндік береді.

2. Жеке оқыту тәсілдері. Жаңа технологиялар арқылы мұғалімдер әр оқушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оқыту әдістерін таңдай алады. Мысалы, онлайн платформалар арқылы оқушылар өздерінің деңгейіне сәйкес жаттығуларды таңдап, өз бетімен жұмыс істей алады. Бұл тәсіл оқушылардың өзін-өзі дамытуына, жауапкершілігін арттыруына ықпал етеді.

3. Деректерді жинау және талдау. Жаңа технологиялар дене тәрбиесі сабақтарында оқушылардың жетістіктерін бақылауға мүмкіндік береді. Спорттық көрсеткіштерді жинау және талдау арқылы мұғалімдер оқушылардың прогресін бағалап, қажетті түзетулер енгізе алады. Бұл, өз кезегінде, оқушылардың нәтижелерін жақсартуға көмектеседі.

4. Командалық жұмыс және әлеуметтік дағдылар. Интерактивті технологиялар командалық жұмыстарды ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Оқушылар топтарға бөлініп, бірлесіп тапсырмаларды орындау арқылы әлеуметтік дағдыларын дамытады. Бұл, әсіресе, спорттық жарыстарда командалық рухты қалыптастыру үшін маңызды.

5. Оқушылардың мотивациясын арттыру. Жаңа технологиялар оқушылардың мотивациясын арттыруға көмектеседі. Ойын элементтері, жарыстар және интерактивті жаттығулар оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттырады. Оқушылар өздерінің жетістіктерін көріп, мақтан тұтады, бұл олардың сабаққа деген ынтасын арттырады.

Қорытынды

Жалпы білім беру мектептерінде дене тәрбиесі сабағында жаңа технологияларды енгізу – бұл тек оқушылардың физикалық белсенділігін арттыру ғана емес, сонымен қатар олардың әлеуметтік, эмоционалдық және интеллектуалдық дамуына да ықпал етеді. Оқытудың жаңа әдістері мен құралдары білім беру процесін жаңартып, оқушылардың денсаулығын нығайтуға, спортқа деген қызығушылығын арттыруға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Бейсенова, А. (2020). "Жаңа технологиялар және білім беру". Алматы: Білім.
2. Сейітов, Б. (2019). "Дене тәрбиесі және спорт". Астана: Жас Ұлан.
3. Нұрғалиева, Г. (2021). "Инновациялық әдістерді қолдану". Шымкент: Оқу.
4. Кенжебаев, С. (2022). "Оқушылардың физикалық дамуы". Қарағанды: Білім ордасы.

**Маңғыстау облысының білім басқармасының Ақтау қаласы бойынша білім бөлімінің
“№21 жалпы білім беретін мектебі” коммуналдық мемлекеттік мекемесі**

**Психолог, педагог - модератор
Шамшадиева Толғанай Нурбаевна**

“ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТТІЛІГІ БАР БАЛАЛАРҒА ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРУ МЕКТЕБІНДЕ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ - ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚОЛДАУ КӨРСЕТУ”

Аннотация. Мақалада инклюзивті білім берудегі психологиялық-педагогикалық қолдаудың маңыздылығы қарастырылады. Инклюзивті білім беру ерекше қажеттіліктері бар балалар мен қалыпты дамып келе жатқан қатарластарын бірлесіп оқыту процесі ретінде сипатталады. Инклюзивті білім беруді тиімді жүзеге асыру үшін психологиялық қолдаудың ұйымдастырушылық, практикалық, қолданбалы және ғылыми аспектілері талданады. Психологиялық қолдау жүйесінің негізгі міндеттері, қызмет ету принциптері және мамандардың рөлі айқындалады. Сондай-ақ, мүмкіндігі шектеулі балалардың әлеуметтік бейімделуі мен оқу процесіне толыққанды қатысуын қамтамасыз етудің тетіктері қарастырылады. Мақалада инклюзивті білім беру саласындағы педагог-психологтардың кәсіби құзыреттілігін дамыту қажеттілігі атап өтіледі.

Кілт сөздер: инклюзивті білім беру, психологиялық қолдау, педагогикалық қолдау, ерекше қажеттіліктері бар балалар, әлеуметтік бейімделу, психокоррекциялық жұмыс, педагог-психолог, психологиялық-педагогикалық қамтамасыз ету, білім беру мекемесі, арнайы білім беру.

Ерекше баланы білім беру мекемесінің ортасына қосуды тиімді жүзеге асыру инклюзивті процесті де, оның жеке құрылымдық құрамдастарын да мамандандырылған психологиялық-педагогикалық қолдаусыз іс жүзінде мүмкін емес сияқты.

Инклюзивті білім беруді психологиялық-педагогикалық қамтамасыз етудің негізгі принциптерінің бірі - пәнаралық – қолдаудың кешенді тәсілі.

Бүгінгі таңда инклюзивті білім беру мүмкіндігі шектеулі тұлғаларды және қалыпты дамып келе жатқан қатарластарын бірлесіп оқыту процесі ретінде түсініледі. Осындай білім беру арқылы мүмкіндігі

шектеулі балалар әлеуметтік дамуда барынша жоғары жетістіктерге қол жеткізе алады. Инклюзивті білім берудегі психологиялық-педагогикалық көмек жүйесі мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтік бейімдеуге және оңалтуға негізделген.

Психологиялық қолдау бүгінде жалпы білім беру жүйесінің маңызды құрамдас бөліктерінің бірі болып табылады. Психологиялық қолдаудың мақсаты – мектепке дейінгі және мектеп жасындағы балалардың психологиялық денсаулығын қамтамасыз ету. Нәтижесінде психологиялық қолдаудың негізгі міндеті балалардың психикалық, психофизикалық және тұлғалық дамуына ықпал ету болып табылады. Психологиялық қолдау бала микроортаны, микроорта баланы толық бейімделген өзара қабылдау үшін қолайлы психологиялық жағдай жасайды. Психологиялық қолдаудың бұл суперпозициясы онтогенездің сәйкес кезеңінде бастапқыда белгіленген тұлға дамуының жеке мүмкіндіктерін жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Білім беруді психологиялық қамтамасыз ету – ұйымдастырушылық, практикалық, қолданбалы және ғылыми бірнеше негізгі аспектілерді біріктіруге ықпал ететін күрделі құбылыс. Көрсетілген аспектілердің әрқайсысы орындаушылардың алдына белгілі міндеттер қоятыны, оларды шешу арнайы кәсіби дайындықты қажет ететіні анық.

Ғылыми зерттеулердің қорытындылары психокоррекциялық және дамытушылық бағдарламаларды, теориялық және әдістемелік негіздемелер жасауға мүмкіндік береді. Ғылыми аспект қазіргі білім беру жүйесінің қалыптасқан жағдайында психологиялық білімді кәсіби қолдануға бағытталған әдіс-тәсілдерді, құралдарды қалыптастырады.

Психологиялық қолдаудың қолданбалы аспектісі тәрбие мен оқытудың бүкіл процесіне қызмет етуі керек. Психологиялық қолдау көрсету маманының бүкіл оқу процесіне тікелей қатысуы тікелей талдауға ғана емес, болашақ кәсіби кадрларды дайындауға бағытталған оқу бағдарламаларын қалыптастырудың психологиялық негіздемесін жасауға мүмкіндік береді.

Қолданбалы аспектінің логикалық жалғасы – оқу орындарындағы психологтардың тікелей жұмысы болып табылатын психологиялық қолдаудың практикалық аспектісі. Осылайша, психологиялық қолдау ұйымдастырушылық аспектіге ие бола бастайды, мәні бойынша білім беру мекемесінің құрылымы болып табылады.

Психологиялық қамтамасыз ету, оның моделі және функционалдық мазмұны ғылыми аспектінің теориялық негізі болып табылады, ол өз кезегінде қолданбалы аспектіні, практикалық аспектіні, ұйымдастырушылық аспектіні дамытуға мүмкіндік береді.

Кез келген қызмет түріндегі сияқты психологиялық қолдауда екі негізгі бағыт бар: өзекті - қазіргі және келешегі бар – болашақ. Психологиялық қолдаудың бірінші қызметі балаларды тәрбиелеу мен оқытудағы қиындықтармен, олардың жеке басын қалыптастырудағы туындайтын ауытқулармен және микроортадағы өзара әрекеттесумен тығыз байланысты ағымдағы, бар мәселелер мен жағдайларды шешуді жүзеге асырады. Мұндай жағдайларда психологиялық қолдау бойынша маманның кәсіби көмегі шұғыл қажет. Ағымдағы мәселелердің бір сәттік шешімі психологиялық қолдау жұмысының тиімділігінің көрсеткіші емес. Әр баланың жеке басындағы даралықты дамыту және қалыптастыру, баланың тек қалыптасқан микроортада ғана емес, сонымен бірге оның қоғамдағы өмірін одан әрі өзін-өзі анықтау үшін шығармашылық өмірге психологиялық дайындығын қалыптастыру қажет.

Психологиялық қолдау қызметінің бүгінгі бағыты мен болашаққа бағдары бір-бірімен тығыз байланысты. Психологиялық қолдау көрсету маманы болып табылатын психолог ұзақ мерзімді даму мәселелерін шешеді және күнделікті балаларға және олардың ата-аналарына, білім беру ұйымындағы әріптестеріне көмек көрсетеді.

Ең алдымен баланың психикалық және тұлғалық дамуы қамтамасыз етіледі; құрдастар микроортасында да, мұғалімдер мен білім алушылар (оқушылар, мұғалімдер, ата-аналар) өзара әрекеттестігінің микроортасында да өнімді қарым-қатынаспен анықталатын қолайлы, дамуға бағытталған психологиялық климат құрылады. Осылайша, психологиялық қолдау көрсету маманы толерантты психологиялық жағдайларды құруға және сақтауға жауапты болады. Бұл әсіресе инклюзивті білім беру тұжырымдамасын жүзеге асыратын білім беру ұйымдарында психологиялық қолдау жөніндегі маман жұмыс істегенде маңызды. Психологиялық қолдау көрсету маманы өз қызметі барысында баланың ішкі әлемі сияқты нәзік психологиялық ұйымға назар аударуы керек: оның өзіне деген сенімділігі немесе керісінше, өзіне деген сенімсіздігі; баланың өз қабілеттерін, микроортаға және қоршаған әлемге қатынасын түсінуі және сезінуі; оқиғалылық. Баланың жеке тұлғасын дамытуға арналған ортадағы салауатты психологиялық климат қана өзін-өзі қамтамасыз етудің қалыптасуына ықпал ете алады. Яғни, психологиялық қолдау көрсету маманы баланың өсу кезеңдеріне сәйкес өзін-өзі түсінуіне, өзін-өзі

дамытуға және айналасындағы адамдармен, қоршаған әлемнің шындықтары мен факторларымен толерантты және гуманистік қарым-қатынас принциптерін қалыптастыруға көмектеседі.

Психологиялық қолдау көрсету маманы, психолог үшін іс-әрекеттің тиімділігі, ең алдымен, ғылыми жағы қалыптасқан біліммен анықталады. Бірақ тиімділіктің абсолютті критерийі психологиялық қолдау маманының кәсіби тұрғыдан алғанда алған теориялық білімін (баланы, микроортаны, диагностика мен талдауды зерттеу және зерттеу әдістері) дұрыс және сауатты жүзеге асыру қабілеті болады. Психологиялық қолдау көрсету маманы – білім беру мекемесіндегі өзінің қызметінің ерекшеліктерін ескеретін және сәйкесінше психодиагностика, психопрофилактика, психокоррекция әдістерін, әдістерін кәсіби меңгеруі және қолдануы қажет практикалық психолог.

Психологиялық қамтамасыз ету ұйымдық құрылым ретінде маман психолог ұсынатын білім беру мекемесінің педагогикалық ұжымының бір бөлігі болып табылады, яғни шын мәнінде психологиялық қолдау білім беру вертикалына үйлесімді түрде біріктірілген. Психологиялық қолдау қызметінің тиімділігінің жоғары деңгейі білім беру мекемесінің барлық құрылымдық бөлімшелерінің кәсіби деңгейде өзара іс-қимылы арқылы ғана қамтамасыз етілуі мүмкін.

Психологиялық қолдаудың негізгі функцияларының бірі білім беру ұйымының кеңістігінің тек енгізуге ғана емес, сонымен қатар инклюзивті білім беру нысандарын жүзеге асыруға психологиялық дайындығын диагностикалау және одан кейінгі тұрақты бақылау болып табылады.

Түзету және дамыту бағдарламалары мүмкіндігі шектеулі балаларды білім беру ұйымындағы заманауи білім беру жағдайларына дайындауға және одан әрі бейімдеуге бағытталған. Профилактикалық бағдарламаларды іске асыруға психологиялық қолдау көрсететін функциялар дамуында ауытқуы бар балаларға қатысты жағымсыз әлеуметтік көзқарастар мен стереотиптер көрсеткіштерінің айтарлықтай төмендеуіне сөзсіз әкеледі. Сонымен қатар бұл оң үрдіс оқу үдерісіне қатысушылардың барлығында байқалады. Білім беру ұйымдарындағы психологиялық қолдаудың функциялары мен қызметі соңғылардың инклюзивті білім беру бағдарламасының негізгі қағидаттарын енгізуге және іске асыруға дайындығын айтарлықтай арттырады.

Инклюзивті білім беру тұжырымдамасы аясында психологиялық қолдауды қалыптастыратын психологиялық жайлы және қауіпсіз орта мүмкіндігі шектеулі балалардың қоғам өміріне белсенді қатысуына мүмкіндік береді.

Психологиялық қолдау көрсету маманының кәсіби құзыреттілігі инклюзивті білім беру бағдарламасын жүзеге асыратын білім беру мекемесінің табысты жұмысының кепілі болып табылады.

Белгілі бір уақыт өткеннен кейін инклюзивті білім беру бағдарламасын жүзеге асыру барысында практикалық психологтардың нақты тапшылығы байқалып, олардың қоғамдағы, білім беру ордаларындағы рөлі мен қажеттілігі артып, педагог-психолог мамандарын даярлау жоғары оқу орындарында басым жаһандық міндеттердің бірі болып табылады, оның шешімі қазіргі заманғы қазақстандық білім беру құрылымында инклюзивті білім беру тұжырымдамасын табысты, тиімді жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Осылайша, инклюзивті білім беру туралы айтатын болсақ, бұл мүмкіндігі шектеулі балалардың жалпы білім беру ұйымдарына кедергісіз қол жеткізуі үшін техникалық жағдай жасау ғана емес, сонымен қатар білім беру процесінің ерекшеліктерін, ерекше қажеттіліктері бар баланың психофизикалық мүмкіндіктерін ескере отырып құрылуы керек екенін атап өткен жөн. Оқу орындарында психологиялық-педагогикалық қамтамасыз ету сапалы ұйымдастырылып, педагогикалық және оқушылар ұжымдарында ерекше моральдық-психологиялық ахуал жасалуы керек.

Инклюзивті білім беруді психологиялық-педагогикалық қамтамасыз ету инклюзивті білім беру моделінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Егоров, П. Р. Теоретические подходы к инклюзивному образованию людей с особыми образовательными потребностями [Текст] / П. Р. Егоров // Теория и практика общественного развития. - 2012. № 3. - С. 35-39.
2. Инклюзивное образование: результаты, опыт и перспективы [Текст] : сборник материалов III Международной научно-практической конференции / под ред. С. В. Алехиной. - М.: МГППУ, 2015. - 528 с.

Маңғыстау облысының білім басқармасының Ақтау қаласы бойынша білім бөлімінің
"№23 жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Бастауыш сынып мұғалімі
Үсенова Ақкенже Бұрабайқызы

ӘДЕБИЕТ ОҚУ САБАҒЫНДА ХАЛЫҚ АУЫЗ ӘДЕБИЕТІН ПАЙДАЛАНЫП, ОҚУШЫЛАРДЫҢ СӨЗДІК ҚОРЫН МОЛАЙТУ

*«Ауыз әдебиетінің тіл байлығын пайдаланыңдар,
одан пайдалы ілім үйреніңдер»*
М. Горький

Қазақ халқының ерте заманда жасаған мәдени мұрасының бір түрі – халықтың ауыз әдебиеті. Қазақ ауыз әдебиеті(халық поэзиясы, фольклоры) — қазақ халқының бұқаралық көркем сөз шығармашылығы. Алғашқы нұсқалары ерте заманда, түркі тектес рулардың, тай-палардың сөйлеу тілі қалыптаса бастаған кезде пайда болған. Жазу – сызу өнері болмаған ерте кезде-ақ қазақ халқы өзінің тұрмыс-тіршілігі, қоғамдық өмірі, шаруашылығы мен кәсібі, қуанышы мен күйініші, дүние танудағы көзқарасы т.б. жайында неше түрлі өлең-жыр, ертегі-әңгіме, мақал-мәтел, аңыздар ойлап шығарған және оларды ауызекі айту күйінде тудырған. Сондықтан да бұларды халықтың ауызша шығарған көркем шығармасы, даналық сөзі яғни ауыз әдебиеті деп атаймыз. Бірақ ерте кезде, жазу өнері болмағандықтан, ауыз әдебиетін шығарушылардың аттары хатқа түспеген, сақталмаған. Халық олардың шығармаларын ғана сақтаған және оларды ауызша айтып, ұрпақтан ұрпаққа жеткізген, сөйтіп, алғашқысында жеке авторлар шығарған шығармалар кейіннен өңделіп, сұрыпталған, оған коллектив болып творчестволық өзгерістер енгізіп отырған. Бертін келе ондай шығармалар көпшіліктің әдебиетіне айналып кеткен.

Ауыз әдебиетінің түрлері. Халық ауыз әдебиеті әр салада, әр түрлі жанрда дамыған. Тұрмыс-салт жырларынан бастап, эпостық жырларға дейінгі бай мұра халық ауыз әдебиетінің жанрлық өрісін танытады. Тұрмыс-салт әдебиетінің негізгі түрлері:

- тұрмыс салт жырлары;
- мақал-мәтелдер мен жұмбақтар;
- лиро-эпостық жырлар;
- айтыс өлеңдері;
- тарихи жырлар, шешендік сөздер.

Қазақ ауыз әдебиетінің негізгі жанрлары — тұрмыс-салт жырлары, жұмбақтар, мақал-мәтелдер, тақпақтар, шешендік сөздер, ертегілер, батырлар жыры, ғашықтық жырлар (лиро-эпос), тарихи жырлар, айтыс өлеңдер. Бұлардың бәрі де мазмұнына, тақырыбына, құрылысына қарай ішкі жанрлық түрлерге жіктеледі. Басқалардан гөрі тұрмыс-салт жырларының түрлері көп. Діни ұғымға байланысты өлеңдер, арбау, жалбарыну, бәдік, бақсы сарыны болып бөлінсе, үйлену, қыз ұзатуға байланысты өлеңдер — той бастар, бет ашар, жар-жар, сыңсу болып дараланады. Бұлардан басқа тіршілік кәсіпке, төрт түлік малға байланысты да өлең түрлері және адам өміріндегі мұңшерді білдіретін қоштасу, естірту, көңіл айту, жұбату, жоқтау тәрізді өлеңдер де бар. Қазақ ауыз әдебиетіндегі ұсақ өлеңдерді халық лирикасы немесе халықтың өлең-жырлары деп те атайды. Осы топқа жататын шығармаларға қара өлең (он өлеңі), өтірік өлең, бесік жыры және толғау, терме, тақпақты да қосуға болады. Дастандар тобына батырлар жыры, лиро-эпос, тарихи жырлар жатады. Ертегілер: қиял-ғажайып ертегілері, хайуанат жайындағы ертегілер

және салт ертегілері болып бөлінеді. Шешендік сөздер, қанатты сөздер, нақылдар, мақал-мәтелдер — бейнелі сөздер тобын құрайды. Жұмбақтар мен жаңылтпаштар да осы топқа жақын. Қазақ ауыз әдебиетінің жанрлары бір мезгілде пайда болған есім. Тұрмыс-салт жырларының кейбір түрлері көне заманның куәсі болса, тарихи жырлар, айтыстар бертінде шыққан.

Қазақтың шешендік сөздерін өзге жұрттың атақты адамдары, ғалымдары жоғары бағалады. Шешендік сөздер нұсқаларын академик В.В.Радлов (XIX ғ.) зерттеп жинаған болатын. Ол: "Қазақтар... мүдірмей, кідірмей, ерекше екпінмен сөйлейді. Ойын дәл, айқын ұғындырады. Ауыз екі сөйлеп отырғанның өзінде сөйлеген сөздер ұйқаспен, ырғақпен келетіндігі соншалық, бейне бір өлең екен деп таң қаласын", — деп көрсете отырып, әсіресе қазақ тілінің тазалығы мен табиғилығын дұрыс аңғарып, қазақтардың сөзге тапқырлығы мен шешендігі өзіне ерекше әсер еткенін жазған.

Мақал-мәтелдер — халықтың ауызша ақындық (поэзиялық) шығармашылығының көп тараған ескерткіштері. Оларда ғасырлар бойы халықтың әлеуметтік тарихи тәжірибесі туралы нақыл сөздер арқылы халықтың ой пікірі, арманы, көзқарасы баяндалған. Осындай қасиетті сөздерді қазақ халқы қастерлеп өнеге етіп дене адамдардың елең өрнектерімен ойластырған мақал-мәтелдері үнемі пайдаланып келген.

Жұмбақтар. Халық арасында жылдам айтылып келе жатқан жұмбақтардың саны көптеп саналады. Жұмбақ жастардың қиялын, танымдық іс-әрекетін, қабілетін дамытады. Жұмбақтың тәрбиелік және дидактикалық мәні де зор. Сондықтан оларды тәрбие сағаттарында, пәндік және тақырыптық кештерде, әртүрлі ойын-сауықтарда пайдалануға болады. Олар баланы байқағыштыққа, тапқырлыққа баулып, ой - қиялын ұштастыруға көп әсер етеді.

Жаңылтпаш. Жаңылтпаш сөз әдейі жаңылту үшін құрастырылады. Халықтық шығармалар ішінде баланы дұрыс та, айқын сөйлеуге үйрететін, тілін жаттықтыруға бейімдейтін - жанр. Балаларды жаңылтпаш арқылы сөздерді дұрыс сөйлеуге, жеке дыбыстарды алмастырмай дұрыс, шапшаң айтуға, тілде басқа сөздердің бұралып кетуіне, соның басын құрып, келістіріп айтуға үйретеді.

Қазақ халқының жас ұрпаққа тәрбие берудегі тиімді құралдарының бірі - ертегі. Ертегілердің мазмұнында халықтың тыныс-тіршілігі, әдет-ғұрыптары мен дәстүрлері, бақыт жолындағы күресі, адамдардың өзара қарым-қатынастары мен мінез-құлықтары, адамдардың еңбексүйгіштігі, өз халқына, Отанға, туып-өскен табиғатқа деген сүйіспеншіліктері бейнеленген. Т.Барласұлы ертегінің адам баласына тәлім-тәрбиелік, рухани маңызы жөнінде айта келіп: "Ертегі - рухани тәрбиенің мәні аса зор, көзіміз көріп, құлағымыз ести алмайтын, тек ақылмен ажыратып, жүрекпен ғана түйсіне алатын материалдық әлеммен бірге шегі жоқ рухани әлем болмысының біртұтас түсінікті баян етілген көрінісі", — деп анықтама береді.

Қазіргі кезеңде жалпы білім беретін мектептегі білім мазмұнын түбегейлі жаңарту жұмысы басталды. Соның алғашқысы — жалпы білім жүйесінің іргетасы, негізгі болып есептелетін мектептердегі жаңартылған білім мазмұнына сай бағдарламалар жасау. Бағдарламаның мақсаты — оқушылар бойына өз ұлтының әдет-ғұрып, салт-дәстүрлерін сіңіру. Бұл бағдарламалар тек жоғары сыныпқа арналған, ал мектептің Қазақ әдебиеті пәніне арналған бағдарламалар жоқтың қасы. Бүгінгі жас ұрпаққа жан-жақты білім беру, тәрбиелеу — әрбір ұстаздың басты міндеті.

Қорыта келгенде, халық ең асыл өнері — бай ауыз әдебиеті арқылы өзінің тарихын, халықтық рухын бейнелеген. Қазақ халқының отансүйгіштік, имандылық, адамгершілік тәрбие берудегі тиімді құралдарының бірі — халық ауыз әдебиеті. Себебі халық ауыз әдебиетінің мазмұнында халықтың тұрмыс тіршілігі, салт-дәстүрі, әдет-ғұрпы, бүкіл болмысы, адамдардың өзара қарым-қатынасы, мінез-құлық т.б. бейнеленген. Сондықтан ауыз әдебиетінің балаларға отансүйгіштік, еңбексүйгіштік, т.б. тәрбиелер беруде ғана емес, олардың тілін дамытуда да атқарар қызметі бар. Мысалы, халық ауыз әдебиетінің бір бөлігі ертегілерді алып қарасақ, ол балалардың ой-өрісін жетілдіріп, Отанын сүюге, елін қорғауға, өнерді игеруге т.б. уағыздайды. Оның үстіне ертегілер жоғарыда аталғандармен қатар баланың сөздік қорын да молайтады. Ал сөздік қоры мол, тілі дамыған бала-үздік оқушы, себебі жаңағы айтылғандар-жақсы үлгілердің алғышарты.

**Түркістан облысы, Шымкент қаласы
№100 "Тоғжан" бала бақшасының меңгерушісі
Орынбаева Ұлбосын Бекалиевна**

ӨРКЕНИЕТТІ БОЛАШАҚ БАСТУЫ - БҮГІНЕН БАСТАЛАДЫ

Еліміздің ертеңі болар ұрпақ тәрбиесі бүгіннен бастау алады. Ол үшін, қазіргі қоғам дамуында жалпы білім беру мазмұнына қоятын талабы жас буынды әлемдік ғылым мен прогресс деңгейінде білім беріп, ойлау мүмкіндігін жетілдіріп, шығармашылық қабілетін, қарым-қатынас нормаларын қалыптастыра тәрбиелеу болып келеді. Осы орайда тәрбиенің сан алуан келелі тұстарын қолдана отырып, бала санасына орнықтыратын қарапайым дағдыларды пайдаланып жүзеге асыратын алғашқы баспалдақ бұл мектепке дейінгі мекеме балабақша болып табылады. Міне Түркістан облысы, Шымкент қаласындағы № 100 «Тоғжан» балабақшасының меңгерушісі Орынбаева Ұлбосын Бекалиевна өзі басшылық етіп отырған балабақшадағы бүлдіршіндер тәрбиесіне ерекше мән беріп ұдайы дамыту үрдісін басшылыққа алып келеді.

Қазіргі таңда мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде тәрбиешілердің ұстанымы ауысқан: ол балаларға басшы емес, білім беру қызметінің тең қатысушысы. Мұндай оқыту баланың интеллектуалды қабілеттілігін айтарлықтай шамада анықтайды, балаларға мінезін қалыптастыруға, байланыс тілді, логикалық ойлауды, дүниетанымды дамытуға, сыни ойлауды қалыптастыруға және жеке мүмкіндіктерді беретін дамытушы орта құруға мүмкіндік береді.

Мектепке дейінгі шақ адам өміріндегі ең маңызды кезең болып келеді. Өйткені осы кезде баланың бойындағы табиғи бар дарындылық жан-жақты дами бастайды. Сондықтан осы шақта балалармен анағұрлым жан-жақты дамытушылық әрекеттер жүйелі жүргізілсе, жұмыс соншалықты нәтижелі болады. Тәрбиелі, білімді ұрпақ балабақшадан мектепке дайын шәкірт болып шығады.

Балабақша – барлық тәрбие мен білімнің ең алғашқы баспалдағы іспеттес. Мұндағы тәрбие мен білім балалардың табиғи мінезін, қабілетін ерте жастан дамытады. Бала – болашағымыз, бала – қуанышымыз. Ендеше мектепке дейінгі үздіксіз тәрбиемен, біліммен қамту өзі басқарып отырған ұйымның ең басты мақсаттарының бірі екенін айта аламын.

Балаларды мектепке дейінгі тәрбиеде оқытудың үш негізгі әдісін – вербальды, визуалды және практикалық тиімді қолдантады.

Көру әдістері әсіресе кіші мектепалды даярлық тобында маңызды. Сонымен бірге көрнекі құралдар балалардың назарын аударатын жарқын және үлкен болуы керек.

Ауызша әдістер сезімді оята алады, мазмұнға деген белгілі бір қатынасты тудырады. Мектепке дейінгі білім беруде келесі вербальды әдістер қолданылады: Әңгімелесу – мұғалім мен баланың арасындағы диалог, онда ересек адам сұрақтарын нақты құруы керек.

Әңгіме – бұл қысқа білімдік ақпаратты қамтитын мұғалімнің монологы.

Балаларды әңгімелесуге тарту – баланың сөйлеу дағдыларын жетілдіру үшін ең қажетті әдіс.

Көркем шығармаларды оқу – көптеген мәселелерді шешуге мүмкіндік беретін, әсіресе қоршаған әлем туралы білімді кеңейтетін және байытатын, баланың көркем әдебиетті қабылдау қабілетін қалыптастыратын маңызды әдістің бірі десек, осы әдістерді әр түрлі топтағы балалар арасында ұтымды пайдалануды өз тәжірибесінде ұдайы алға қойып отырады.

Мектепке дейінгі жастағы балаларға білім берудің практикалық әдістеріне ойындар (белсенді, дидактикалық), жаттығулар (ауызша және жазбаша), модельдеу (сөздер қассасы немесе геометриялық

фигуралар) жатаса бұл әдістердің де ұтымды жүзеге асуын әр топтың тәрбиешілерінен талап етіп қадағалайды.

Сондай-ақ, мектепке дейінгі ұйымдар қызметінің үлгілік қағидаларын басшылыққа ала отырып:

- 1) тәрбие мен оқыту нәтижелеріне бағдарланған мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мазмұнына;
- 2) тәрбиеленушілердің оқу жүктемесінің көлеміне;
- 3) тәрбие мен оқыту мерзіміне қойылатын талаптарды ұстана отырып, баланың еркін дамып өсуіне,

жетілуіне ден қояды.

Әр баланың қызығушылықтарын, ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескере отырып, жалпы адами және ұлттық құндылықтар негізінде оларды толыққанды дамыту мен әлеуетін ашу үшін:

- физикалық дамыту;
- коммуникативтік дағдыларын дамыту;
- танымдық және зияткерлік дағдыларын дамыту;
- балалардың шығармашылық дағдыларын дамыту;
- ұлттық танымдық мәдениетін дамыту;
- әлеуметтік-эмоционалды дағдыларын қалыптастыру жағын назардан тыс қалдырмай ұдайы

бақылап отырады.

Өзінің басқару тәртібінде ұдайы тәрбиешілерді жаңашылдыққа тартып, білімдерін дер кезінде жетілдіру жағына да аса мән береді. Тек тәрбиешілермен ғана емес ата-аналармен жүргізілетін жұмыстар да дұрыс жолға қойылған, әрбір мәселенің түйіні бірлескен іс-әрекетпен шешіледі. Әрбіріміздің алға қойған бірінші мәселеміз дұрыс басшылық жасау арқасында еліміздің келешек ұрпағын дұрыс тәрбиелеп білім беру, тәрбиелі тұлға қалыптастыру.

Атырау облысы, Атырау қаласы
№9 Ш. Уәлиханов атындағы орта мектеп
Бастауыш сынып мұғалімі
Мухамбеталиева Бибинур Артыгалиевна

ОҚУҒА ОҢ КӨЗҚАРАС ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТӘСІЛДЕР

Бастауыш сынып жасында, баланың дамуының әлеуметтік жағдайы өзгерген кезде, балаларда жаңа мотивтер, атап айтқанда жаңа қызығушылықтар пайда болады. Бастауыш сынып оқушылары ойынға көп уақыт бөлсе де, ойын мотивтері онша маңызды емес. Өз кезегінде, оқу іс-әрекетіне қатысты мотивтер жоғары құндылық пен маңыздылыққа ие бола бастайды.

Ынталы оқушылардың өз әлеуетін жүзеге асыруға және табысқа жетуге мүмкіндігі әлдеқайда жоғары. Мотивация шынымен де тиімді оқытудың маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Мотивация оқушылардың жағымды мінез-құлқына ғана емес, сонымен бірге олардың әл-ауқатына да ықпал етеді. Осы таңда оқушыларды білім беру саласында қалай ынталандыру керектігін түсіну өте маңызды.

Мотивация-белгілі бір жолмен әрекет етудің немесе әрекет етудің себебі мен бір нәрсені жасауға деген ұмтылыс ретінде анықталады. Білім беруде мотивация оқушыларға негізгі мақсатқа немесе нәтижеге назар аударуға көмектеседі. Мотив әрекетке шақыру функциясын орындайды және кез-келген іс-әрекеттің, соның ішінде оқу іс-әрекетінің қайнар көзі болып табылады. Бірақ неге бастауыш сынып жасында оқуға деген ұмтылыстың негізін қалау керек? Жауап айқын, өйткені бұл әр түрлі іс-шараларға қызығушылықты қалыптастыру үшін ең қолайлы жас, бала осы жаста қызығушылық танытады, жаңа нәрселерді білгісі келеді, танымдық қабілеттері дамып, нығая бастайды. Ал тұрақты мотивацияны құру өз кезегінде оқытудың өнімділігіне үлкен әсер етеді және болашақта оқу іс-әрекетінің сәттілігін анықтайды.

Педагогика ғылымы мен практикасында бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясын арттырудың көптеген жолдары бар. Педагогикалық жұмыс тәжірибесі мен білім алушыға мұқият қарау мұғалімдерге белгілі бір оқушылардың іс-әрекеттерін сипаттайтын нақты мотивтерді анықтауға, оқу іс-әрекетінің мотивация деңгейін анықтауға, "жақын даму аймағын" ойластыруға, яғни білім беру процесінде жеке тұлғаны жобалауға мүмкіндік беретінін білу керек. Осыған сәйкес бастауыш сынып

мұғалімінің міндеттеріне: оқушылардың мотивациялық саласын егжей-тегжейлі зерттеу; оқу бағдарламасын құру кезінде оң мотивтерді жетілдіру, оларды есепке алу; оқу жұмысының тиімділігін арттыруға қабілетті жаңа мотивтерді модельдеу кіреді.

Бұл міндеттерді мектеп оқушыларының мотивациялық саласына эмоционалды-оң әсер ету әдістерін мақсатты пайдалану, олардың бейімділігі мен қызығушылықтарын ескеру; жетістіктерді қолдау; жұмысты қызықты етуге ұмтылу; салауатты бәсекелестікті мақұлдау; танымдық қызметті тиімді ұйымдастырудың көптеген әдістерін қолдану; оқушыға өзін көрсетуге мүмкіндік беру жағдайында ғана жүзеге асыруға болады.

Бастауыш сынып оқушысының оқуға деген оң мотивациясын қалыптастырудың педагогикалық шарттарының ішінде мыналарды бөліп көрсетуге болады:

- сабақтарда мәселелік-іздеу жағдайларын жасау;
- интеллектуалды ойынды позитивті мотивацияны дамыту құралы ретінде қолдану;
- отбасын баланың мектепте оқуға эмоционалды-жағымды мотивациясын қалыптастыруға баулу.

Бастауыш сыныптарда М.И. Махмутовтың классификациясы бойынша мәселелік жағдайларды жасаудың ең орынды және тиімді әдістеріне:

- оқушылардың өмірлік құбылыстармен, теориялық түсіндіруді қажет ететін фактілермен соқтығысуы;
- оқушыларды осы құбылыстар туралы бұрынғы күнделікті идеялармен соқтығысуға әкелетін өмірлік құбылыстарды талдауға ынталандыру;
- гипотезаларды тұжырымдау;
- оқушыларды салыстыруға ынталандыру;
- оқушыларды жаңа фактілерді алдын ала қорытындылауға ынталандыру;
- зерттеу тапсырмалары кіреді.

Бастауыш сынып оқушыларын оқыту оқу сабақтарында ойын немесе әртүрлі ойын технологияларын қолданбай мүмкін емес. Бұл оқытудың ең тиімді әдістерінің бірі, ол баланың интеллектуалды-практикалық және шығармашылық мүмкіндіктерін оңтайландырып қана қоймай, оны оқу процесіне тартуға мүмкіндік береді.

Оқу мотивациясын қалыптастыру үшін ең маңыздысы-сабақтың дидактикалық, дамытушылық және танымдық мақсаттарын белсенді біріктіретін интеллектуалды ойын. Интеллектуалды ойындардың маңызды компоненттері: қажетті ақпаратты зерттеу; мақсатқа жетудің белгісіз алгоритмін іздеу; шешім қабылдау; мүмкін болатын бірқатар позициялардың ішінен бір позицияны логикалық таңдау; мақсатқа жету жолындағы қиындықтарды жеңу.

Балаларға ойын түрінде ұсынылатын оқу материалы барлық оқушыларға сәттілік жағдайын оң мотивациялау және модельдеу арқылы жоғары эмоционалды өрлеуді тудырады. Осылайша, ойынның басты оң факторы-танымдық белсенділікті ынталандыру және мақсатта нақты тұжырымдалған арқылы оқуға, білуге, зерттеуге деген ұмтылысты тудыру қабілеті.

Сондай-ақ мотивацияны арттыруда оқушылардың барлық жеке мүмкіндіктеріне жауап беру және белгілі бір оқушыға бейімделген мақсаттарды, міндеттерді, әдістер мен құралдарды бақылау, жоспарлау және іске асырудың үздіксіз циклі арқылы педагогикалық стратегияны дамыту қажет. Олардың қабілеттеріндегі, жеке ерекшеліктеріндегі, дағдылары мен тәжірибелеріндегі, қызығушылықтары мен амбицияларындағы айырмашылықтар сезімін қалыптастыру өте маңызды. Осылайша, мұғалім оқушыларды оқуға ынталандырады және қысқа мерзімді мақсаттарға жетуге, сондай-ақ өмір бойы білім алуға көмектеседі.

Мұғалімнің мотивация саласын "баламен бірге" позициясынан тұлғаның эмоционалды және ерікті компоненттерін дамытумен қатар жауапты ұйымдастыруы білім алушының әлемге деген жеке көзқарасын және онымен байланысу қабілетін қалыптастыруға, өз бетінше шешім қабылдау дағдыларын, қарым-қатынастарды өзін-өзі реттеу дағдыларын, іс-әрекеттерге бағдарлануын, яғни дені сау, мүдделі тұлғаны біртіндеп тәрбиелеуді қалыптастыруға ықпал етеді.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Картунова, А. А. Педагогические условия формирования учебной мотивации учащихся младших классов [Текст] // Вестн. гуманитарного ин-та ТГУ. – Тольятти, 2015;
2. Очнева Н. Н., Винокурова О. В. Формирование учебной мотивации младших школьников [Текст] // Материалы II Всерос. студенческой заочной науч.-практ. конф. / отв. ред. Е.А. Кудрявцева. – Воронеж, 2016;

**Маңғыстау облысының білім басқармасының Ақтау қаласы бойынша білім бөлімінің
"№23 жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Директорының бастауыш сынып бойынша оқу ісі жөніндегі орынбасары
Копбергенова Нурбиби Сабырбаевна**

ЖАЛПЫАДАМЗАТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ОТБАСЫ МЕН МЕКТЕПТІҢ РӨЛІ

Аннотация. Бұл мақалада қазіргі қоғамдағы жалпыадамзаттық құндылықтардың маңызы мен олардың жастар тәрбиесіндегі рөлі қарастырылады. Адамгершілік қағидаларынан алыстау мәселесі мен оның салдарлары талданады. Мектеп пен отбасының өзара әрекеттестігі арқылы оқушылардың рухани дамуын қамтамасыз ету жолдары көрсетіледі. Сондай-ақ, тәрбиелеудің теориялық негіздері мен жалпыадамзаттық құндылықтардың қалыптасу ерекшеліктері зерделенеді. Баланың санасына мейірімділік, әділеттілік, жауапкершілік сияқты маңызды қасиеттерді сіңірудің әдістері ұсынылады.

Кілт сөздер: жалпыадамзаттық құндылықтар, адамгершілік, руханият, тәрбие, мектеп, отбасы, мәдениет, білім, тұлға, мораль.

Бүгінде адамдар адамгершілік нормаларынан, жалпыадамзаттық құндылықтардан күннен-күнге алыстап барады. Әлеуметтанушылардың пікірінше, балалардың қазіргі ұрпағы бұрынғыдан физикалық және әлеуметтік жағынан ерекшеленеді. Мектеп оқушыларының денсаулығында ақаулар көп, көбісі психикалық дамудан артта қалуда, сондай-ақ қоғамдық іс-әрекеттерге немқұрайлы қарау және жаттық оларға тән.

Жалпыадамзаттық құндылықтар руханиятты, еркіндікті, қоғамның барлық мүшелерінің теңдігін дамытуға бағытталған. Көбінесе жалпы адамзаттық құндылықтар мәдениет пен өнер объектілері болып табылады. Оларға сонымен қатар парыз сезімін, әділеттілікті, адалдықты және т.б. жатқызамыз.

Жалпы адамзаттық құндылықтарды тәрбиелеу дәстүрі адамзат мәдениетінің бастауларынан келеді. Қазір тұлғаға бағытталған білім беру теориясы жасалды. Ол адамдар арасында жалпы адамзаттық құндылықтар ұғымына кіретін барлық қасиеттермен: ізгілік, әділдік, сүйіспеншілік, т.б заңдылықтармен өмір сүре алатын тұлғаны тәрбиелеуге бағытталған. Әңгіме адам, оның жеке басының қалыптасуы туралы болғандықтан, оқыту, дамыту және тәрбиелеудің басымдық арақатынастары туралы сұрақ туындайды. Бұрындары оқыту мен тәрбиелеу туралы сөз етсек, бүгінде ең бастысы - оқыту мен дамыту.

Адами құндылықтар дүниежүзілік қоғам үшін заттардың, құбылыстардың құндылық мәні болып табылады. Оларға әлеуметтік-саяси және моральдық принциптер, жалпыадамзаттық идеалдар, мақсаттар мен оларға жетудің негізгі құралдары, табиғи құндылықтар жатады. Олар ұлттық, діни, саяси бейімділіктен ада, адамзаттың ортақ мүдделерін білдіреді.

Қазір ғылымда жалпыадамзаттық құндылықтарға үлкен мән берілуде. Ф.Стродбек пен Ф.Клохон жалпы адамзаттық құндылық бағдарларды жалпыадамзаттық міндеттерді шешу барысында адамның ойлауы мен қызметінің әртүрлі мотивтеріне үйлесімділік пен бағыт беретін күрделі, топтастырылған принциптер деп анықтады. Олардың ұстанымы бүкіл адамзат мәдениетіне, ұлтына, дініне, саяси қалауына қарамастан, бірдей жалпы адамзаттық мәселелерді шешуге шақырылғандығына негізделген.

Бүгінгі таңда балаларды мейірімділікке, жанашырлыққа, еңбексүйгіштікке, өзіне және өз ісіне жауапкершілікке тәрбиелеу – мұғалімнің басты міндеті. Баланың санасына ғана әсер ету арқылы бұл

мақсатқа жету мүмкін емес. Баланың жан дүниесін, терең сезімін қозғау керек. Баланың өзі мұның қажет екенін түсінуі де маңызды.

Қоғамда дүниеге келген адам қоғам дамуы мен оның гүлденуі, игілігі үшін еңбек етуі керек. Адами құндылықтар ұлтқа, нәсілге, мекендеу ортасына және діни талғамға байланысты емес, олар уақыт өте өзгермейді. Барлық құндылықтар ажырағысыз, өзара байланысты, өзара тәуелді және адамның руханилығы мен оның мәдениетінің біртұтас негізін құрайды. Адами құндылықтарды үйрету тек теориялық білімді жинақтау ғана емес – оның мәні іс-әрекетте, адамның сенімі мен мінез-құлқын өзгертуде.

Бала тәрбиесін негізінен отбасы мен оқу орындары жүзеге асырады. Бала үшін олардың да, басқалардың да рөлі өте үлкен. Мектеп – дамытады, балаға білім береді, шындықты іздеуге көмектеседі, шығармашылыққа үйретеді. Білім берудегі отбасы мен мектеп міндетті түрде бірін-бірі толықтыруы керек. Олар бірге балаға жауапкершілік, әділдік, борыш сезімі, патриоттық сияқты жалпыадамзаттық құндылықтар туралы білім беруі керек.

Әр бала әлемді өзінше қабылдайды, айналадағының бәрін өз көзімен қарайды, мұғалім мұны ескеруі керек. Өкінішке орай, қазір жалпы адамзаттық құндылықтар біздің білім алушылардың мінез-құлқының мотиві деп айту мүмкін емес. Ұстаздың басты міндеті – жалпы адамзаттық құндылықтардың адамгершілік ұстанымдарына сүйене отырып, бала тұлғасын дамытудың рухани-интеллектуалдық өрісін құру. Жұмыс барысында жалпыадамзаттық құндылықтар мен тренингтерге арналған сынып сағаттарын өткізу қажет. Мұғалімнің практикалық міндеттері білім, білік және дағдыларды берумен ғана емес, сонымен бірге баланың барлық маңызды күштерін ашумен және дамытумен, оқушыларға өзіндік бірегейлік санасын оятумен, оларды ынталандырумен анықталады. өзін-өзі тәрбиелеуді дамыту.

Егер бала жақсы тәрбие алмаса, құрбыларымен қарым-қатынас жасауды білмесе, олардың арасында бір-бірінен қорқу орын алады, эмоционалдық агрессияны дамытады, ол өз іс-әрекетін бақылауды жоғалтуы мүмкін. Мұндайда мұғалім баламен әңгімелесіп, оның ішкі жан дүниесін танып, көмектесіп, баланы сұлулыққа, мейірімділікке, жанашырлыққа баулып, өнерге баулуы керек. Оқушы өнерде, мәдениетте, әдебиетте жақсылық пен жамандықты эмпатия, эмоционалды бағалау атмосферасына енетіні анық. Туған өлкенің мәдениеті мен өнері – мектеп оқушыларын руханиятқа тәрбиелеудің тиімді құралдарының бірі. Ол балаларды адамгершілік құндылықтардың бастауларына - махаббат, ізгілік, сұлулық, шындық, әділдікке жетелейді.

Адамгершілік құндылық бағдарлар сияқты адамның өмір бойы дамиды. Дегенмен, құндылық бағдарларды қалыптастырудың ең сезімтал кезеңі – мектеп жасы. Бұл жаста олардың түпкілікті дамуы туралы айту мүмкін емес, дегенмен, осы кезеңде қоршаған әлемді және өзін танудың интеллектуалдық механизмдері қалыптаса бастайды. Қазіргі жағдайда баланы құндылықтар жүйесімен таныстыру мұғалімге әсіресе қиын. Мұғалім өзін қарама-қарсы полярлық идеялардың құндылық шиеленісу өрісінде табады: материалдық және рухани, байлық пен кедейлік, жақсылық пен жамандық, т.б.

Осылайша, мектеп пен отбасының міндеті - балада жалпы адамзаттық құндылықтарды қалыптастыруға көмектесу, содан кейін ол болашақта басқа адамдар мен оқиғаларға төзімді болады.

Көптеген ғасырлар бойы даму барысында қоғам тәрбие жұмысында бағдар бола алатын көптеген құндылықтарды жинақтады.

Қазіргі білім беру концепциялары оқушының субъективтілігін, оның санасын, жауапкершілігін, белсенділігін педагогикалық қолдау идеяларына құрылған. Қазіргі білім беру мәселелерін талдау педагогикалық мақсат қою процесінде психикалық құндылықтарды құру ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды біріктіруге мүмкіндік беретінін көрсетеді.

Еңбекте ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды жаңғыртуда мектеп пен отбасының бірлескен педагогикалық қызметі ерекше орын алады. Осыған орай, оқу-тәрбие үрдісіне ұлттық сипат беріп, оқу-тәрбие үрдісінің өнімділігін қамтамасыз етеді, ата-аналарды ата-бабасының жерге, адамға, Отанға, отбасына, еңбекке, дүниеге, өнерге деген көзқарасымен және олардың жалпыадамзаттық құндылықтармен жақындасуымен таныстырады.

Қазіргі уақытта педагогикада мәдениетке қоғамдық даму факторы ретінде көңіл бөлу ерекше күшейді. Көптеген ғалымдар белгілі бір халықтың немесе белгілі бір аймақтың рухани және әлеуметтік-мәдени ерекшеліктері бүкіл қоғамның дамуына үлкен әсер етеді деп пайымдайды.

Жоғарыда айтылғандарды негізге ала отырып, мектеп пен отбасының бірлескен педагогикалық жұмысының барлық түрлері жалпыадамзаттық құндылықтарды жаңғырту үдерісін жандандырып, процеске оның өнімділігін қамтамасыз ететін тәрбиелік сипат беруі керек деген қорытындыға келу керек.

Әлемдік тәжірибені ескере отырып, жалпы адамзаттық құндылықтар барлық мәдениеттер мен дәуірлердің сөзсіз стандарты болып табылады деп айта аламыз. Оларсыз адам өмір сүре алмайды және адамзаттың қалыпты өмірі мүмкін емес.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Кузьмина Н.В., Реан А.А. Профессионализм педагогической деятельности. - СПб, 1993.
2. Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения. - М.: Высш. шк., 1990. - 119 с.
3. Компетенции и компетентностный подход в современном образовании // Серия: «Оценка качества образования» / Отв. редактор Курнешова Л.Е. - М.: Московский центр качества образования, 2008. - 96 с.
4. Образовательные технологии в системе повышения квалификации и переподготовки педагогических кадров : материалы Респ. науч.-практ. семинара / ред. кол. А.Ф. Климович, В.А. Шинкоренко, С.И. Невдах и др. – Минск : БГПУ, 2010. – С. 166-167.

**Маңғыстау облысының білім басқармасының Ақтау қаласы бойынша білім бөлімінің
“№21 жалпы білім беретін мектебі” коммуналдық мемлекеттік мекемесі**

**География пәні мұғалімі
Картбаева Жансая Шамовна**

ГЕОГРАФИЯ ПӘНІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ

Аннотация: мақала география пәнінің оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытудағы маңызын қарастырады. Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру қазіргі білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі болып табылады, өйткені ол оқушылардың сыни ойлау, ақпаратты талдау, шешім қабылдау және ұжымда әрекет ету дағдыларын дамытады.

Кілт сөздер: функционалдық сауаттылық, география сабағы, инновациялық әдістер, проблемалық оқыту, жобалық жұмыс, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ).

Функционалдық сауаттылықты дамыту – заманауи білім беру жүйесінің маңызды бағыты, себебі ол оқушылардың өзгермелі әлемге бейімделуіне қажетті дағдыларды қалыптастыруға бағытталған. Бұл тұрғыда география пәні тек табиғат, халық және экономика туралы білім беріп қана қоймай, өмірлік маңызы бар құзыреттерді дамытуға ықпал етеді. Географиялық білімнің функционалдық сауаттылықты қалыптастырудағы рөлі оның қолданбалы сипаты мен күнделікті өмірдегі нақты құбылыстармен тығыз байланысында жатыр.

Функционалдық сауаттылықтың негізгі аспектілерінің бірі – алған білімді түрлі жағдайларда қолдана білу қабілеті. География сабақтары осы дағдыны дамытуға мүмкіндік береді, өйткені олар теория мен практиканы ұштастырып, оқушыларды табиғи және әлеуметтік құбылыстарды талдауға бағыттайды. Мысалы, оқушылар карталарды, климаттық және демографиялық мәліметтерді зерттей отырып, ақпаратпен жұмыс істеу, оны интерпретациялау және қорытынды жасау дағдыларын меңгереді. Сонымен

қатар, география сабақтарында нақты деректер мен статистикалық көрсеткіштерді талдау арқылы сыни ойлау және логикалық тұжырым жасау қабілеттері жетілдіріледі.

Географиялық білім экологиялық сананы қалыптастыруда да маңызды рөл атқарады, ал бұл өз кезегінде функционалдық сауаттылықтың ажырамас бөлігі болып табылады. Қазіргі әлемдегі экологиялық мәселелер – климаттың өзгеруі, орман алқаптарының азаюы, қоршаған ортаның ластануы және табиғи ресурстардың сарқылуы – оқушылардың экологиялық процестерді түсініп, жауапкершілікпен әрекет етуін талап етеді. География сабағында мұғалім тек ғаламдық мәселелер туралы ақпарат беріп қана қоймай, оқушылардың оларды талдау және шешу жолдарын іздеу қабілеттерін дамытуы тиіс. Бұл олардың экологиялық мәдениетін қалыптастырып, табиғатқа ұқыпты қарау дағдысын нығайтады.

Сонымен қатар, географиялық білім жаһандану мен цифрландыру дәуірінде қажетті ақпараттық сауаттылықты арттыруға көмектеседі. Ғаламдық үдерістер мен халықаралық қатынастарды түсіну, кеңістіктік ойлауды дамыту, әртүрлі аймақтардың экономикалық және саяси ерекшеліктерін білу – болашақ мамандар үшін маңызды құзыреттердің бірі. Бүгінгі таңда география тек академиялық пән ғана емес, сонымен қатар оқушыларды шынайы өмірге дайындайтын практикалық құралға айналуға тиіс. Сондықтан география сабақтарында жобалық және зерттеу әдістерін қолдану, түрлі интерактивті технологияларды енгізу оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуда тиімді болмақ.

Қазіргі жаңартылған білім беру жағдайында мектептің алдында тұрған міндеттерді тек дәстүрлі иллюстрациялық-түсіндірмелі оқыту әдістері арқылы шешу жеткіліксіз. Себебі бұл тәсілде мұғалімнің шамадан тыс белсенділігі (түсіндіру, бағыттау, сұрау, түзету) басым болып, оқушылардың оқу процесіне енжар қатысуы байқалады. Осыған байланысты білім беруде инновациялық әдістерді қолдану қажеттілігі артып келеді.

География және басқа да жаратылыстану ғылымдарын оқытуда инновациялық әдістерді енгізудің маңыздылығы қандай?

Оқу процесіне заманауи ақпараттық-білім беру технологияларын енгізу келесі мүмкіндіктерді ұсынады:

- Оқушылардың білімін тереңдетіп, алған білімдерін түрлі салаларда қолдана алу қабілеттерін қалыптастыру;
- Технологиялық ойлау дағдыларын дамыту және өзін-өзі оқыту мен тәрбиелеу үдерісін өз бетінше жоспарлауға мүмкіндік беру;
- Әр оқушының жеке оқу траекториясын құруға жағдай жасау;
- Оқу процесін ұйымдастыруда тәртіптілік пен жүйелілікті сақтау дағдыларын қалыптастыру.

Қазіргі уақытта инновациялық әдістерді енгізу дәстүрлі оқыту тәсілдерін толығымен ығыстырып шығармайды, керісінше, оларды толықтырып, оқыту процесінің тиімділігін арттырады. Мұғалімдер уақытты ұтымды пайдаланып, оқушылардың жоғары нәтижелерге қол жеткізуіне мүмкіндік беру үшін классикалық оқыту әдістерін инновациялық технологиялармен ұштастыра отырып қолдануы тиіс.

Оқытудың негізгі мақсаты – оқушылардың шығармашылық қабілеттерін, ойлау, зейін қою, есте сақтау және ақпаратпен жұмыс істеу дағдыларын дамыту. География және басқа пәндерді оқытуда инновациялық әдістер мен технологиялар сабақты қызықты әрі мазмұнды етуге көмектеседі. Солардың ішінде ерекше маңызға ие әдістер:

- Жобалық оқыту әдісі – оқушыларды зерттеу жұмыстарын жүргізуге, мәселелерді шешуге бағытталған нақты жобалармен айналысуға ынталандырады. Бұл әдіс олардың шығармашылық қабілеттерін, сыни ойлауын және жауапкершілік сезімін арттырады.
- Проблемалық оқыту – оқушыларды күнделікті өмірде кездесетін экологиялық және әлеуметтік мәселелерді шешуге баулиды. География сабақтарында табиғи апаттардың себептерін зерттеу, климаттың өзгеруіне қатысты болжам жасау немесе демографиялық үрдістерді талдау арқылы олардың аналитикалық ойлау дағдыларын дамиды.
- Ойын және модельдеу әдістері – оқушыларды танымдық іс-әрекетке тартып, кеңістіктік ойлау қабілетін дамытады. Мысалы, "Климаттық саммит" рөлдік ойыны немесе "Виртуалды саяхат" жобасы арқылы олар әлемдегі географиялық және экологиялық өзгерістерді зерделей алады.
- Цифрлық технологияларды пайдалану – геоақпараттық жүйелер (ГАЗ), интерактивті карталар, спутниктік бейнелер мен онлайн-платформалар оқушылардың зерттеу қабілеттерін арттырып, функционалдық сауаттылығын дамытуға ықпал етеді.

Осы әдістерді кешенді түрде қолдану арқылы география сабақтарын қызықты әрі мазмұнды етіп ұйымдастыруға болады. Бұл оқушылардың шығармашылық ойлауын, дербес жұмыс істеу дағдыларын және қоршаған ортаға саналы көзқарасын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Дегенмен, қазіргі әлемде жаңа технологиялар қаншалықты тез дамығанына қарамастан, мектеп білімінің жаңа стандарттарын жүзеге асыру мүмкін емес негізгі ресурс – мұғалім және оның оқу процесіне қатынасы, оның шығармашылығы мен кәсібилігі, әр баланың қабілеттерін аша білуі. Ол үшін ол үнемі жаңашылдықты іздеп, оларды өз жұмысына енгізуі керек.

Осылайша, география сабақтары оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуда ерекше рөл атқарады. Проблемалық тапсырмаларды шешу, жобалық жұмыстармен айналысу, карталармен және ақпараттық-коммуникациялық технологиялармен (АКТ) жұмыс жасау оқушыларға тек географиялық үрдістерді терең түсінуге ғана емес, сонымен қатар өмірлік маңызды дағдыларды қалыптастыруға мүмкіндік береді. Оларға сыни ойлау, ақпаратты талдау, шешім қабылдау және ұжымда тиімді әрекет ету дағдылары жатады.

Қазіргі білім беру жүйесінде география пәні мұғалімдерінің рөлі ерекше маңызға ие. Олар оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытудағы жауапкершілігін сезініп, әртүрлі әдістемелік тәсілдерді белсенді қолдануы тиіс. Инновациялық технологияларды, белсенді оқыту әдістерін енгізу арқылы мұғалімдер оқу процесін анағұрлым қызықты, тиімді және нәтижелі ете алады. Бұл өз кезегінде оқушылардың білімін өмірде қолдана білуіне, қоршаған ортаға саналы көзқарас қалыптастыруына және қоғамда белсенді азамат ретінде дамуына ықпал етеді.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Баянова Д. Н. Функциональная грамотность на уроках географии в 8-м классе / Д. Н. Баянова. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2022. — № 25 (420). — С. 283-285.
2. Беловолова Е. А. К вопросу об усилении практической направленности школьной географии. // География в школе — 2016 — № 6 — С. 55–65.

**Маңғыстау облысының білім басқармасының Ақтау қаласы бойынша білім бөлімінің
“№21 жалпы білім беретін мектебі” коммуналдық мемлекеттік мекемесі
География пәні мұғалімі, педагог- модератор
Темірханова Айнұр Темірханқызы**

ГЕОГРАФИЯ ПӘНІНДЕ ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТТІЛІГІ БАР ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУЫ

Кіріспе

География пәні – бұл әлемнің құрылымы мен табиғи құбылыстарын, адам мен табиғат арасындағы қарым-қатынасты зерттейтін ғылым. Ерекше білім беру қажеттілігі бар оқушылардың танымдық қабілеттерін дамыту – бұл тек білім беру жүйесінің міндеті ғана емес, сонымен қатар қоғамның жауапкершілігі. Мұндай оқушылардың қабілеттерін дамыту үшін арнайы тапсырмалар мен әдіс-тәсілдерді қолдану маңызды. Ерекше білім беру қажеттілігі бар оқушылар – бұл оқу процесінде

стандартты әдістермен қиындықтарға тап болатын балалар. Олардың танымдық қабілеттерін дамыту үшін арнайы тәсілдер мен тапсырмалар қажет.

Танымдық қабілеттерді дамытуға арналған тапсырмалар

1. Картографиялық тапсырмалар: Оқушыларға карталарды оқу, түсіндіру және жасау тапсырмаларын беру. Мысалы, олардан белгілі бір аймақтың картасын сызуды немесе географиялық нысандарды анықтауды сұрау. Бұл тапсырмалар оқушылардың кеңістіктік ойлау қабілетін дамытады.

2. Табиғи құбылыстарды зерттеу: Оқушыларға табиғи құбылыстарды (мысалы, жер сілкінісі, вулканизм) зерттеу тапсырмаларын беру. Оларға осы құбылыстардың себептерін, салдарын және оларды болжау әдістерін түсіндіру. Бұл тапсырмалар оқушылардың аналитикалық ойлау қабілетін арттырады.

3. Жобалық жұмыстар: Оқушыларға топтық жобалар жасауға мүмкіндік беру. Мысалы, олардан белгілі бір елдің географиялық ерекшеліктерін зерттеп, презентация жасауын сұрау. Бұл әдіс оқушылардың ынтымақтастық дағдыларын және шығармашылық қабілеттерін дамытуға көмектеседі.

4. Топтық жұмыс: Оқушыларды топтарға бөліп, әр топқа белгілі бір тақырыпты зерттеуді тапсырса, олар бір-бірімен тәжірибе алмаса отырып, өздерінің танымдық қабілеттерін дамыта алады.

5. Практикалық тапсырмалар: Оқушыларға табиғатқа шығу, жергілікті жердің географиялық ерекшеліктерін зерттеу сияқты практикалық тапсырмалар беру. Бұл оларға теориялық білімдерін практикада қолдануға мүмкіндік береді.

6. Креативті жобалар: Оқушыларға өздерінің географиялық жобаларын жасауға мүмкіндік беру. Мысалы, белгілі бір елдің мәдениеті мен табиғатын зерттеп, презентация жасау.

Әдіс-тәсілдер

1. Интерактивті оқыту: Оқушыларды белсенді қатысуға шақыратын әдістерді қолдану. Мысалы, географиялық ойындар, викториналар және рөлдік ойындар. Бұл әдістер оқушылардың қызығушылығын арттырып, білімді тереңірек меңгеруге мүмкіндік береді.

2. Визуализация: Оқушыларға географиялық ақпаратты визуалды түрде ұсыну. Мысалы, графиктер, диаграммалар, инфографикалар. Визуализация оқушылардың ақпаратты қабылдауын жеңілдетеді.

3. Технологияны пайдалану: Заманауи технологияларды (мысалы, географиялық ақпараттық жүйелер, мобильді қосымшалар) қолдану. Бұл оқушылардың география пәніне деген қызығушылығын арттырып, білімді практикалық тұрғыдан меңгеруге мүмкіндік береді.

4. Визуализация: География пәнінде карталар, диаграммалар, суреттер мен видеоларды пайдалану оқушылардың ақпаратты қабылдауын жеңілдетеді. Мысалы, географиялық карталарды пайдалана отырып, оқушыларға белгілі бір аймақтың табиғи ресурстарын көрсету.

5. Интерактивті ойындар: Ойындар арқылы оқушылардың қызығушылығын арттыруға болады. Мысалы, "Географиялық викторина" немесе "Картографиялық квест" ұйымдастыру.

Қорытынды

География пәнінде ерекше білім беру қажеттілігі бар оқушылардың танымдық қабілеттерін дамыту – бұл күрделі, бірақ маңызды процесс. Арнайы тапсырмалар мен әдіс-тәсілдерді қолдану арқылы біз олардың білім алуын жеңілдетіп, қызығушылығын арттыра аламыз. Оқушылардың танымдық қабілеттерін дамыту – бұл тек білім беру жүйесінің міндеті ғана емес, сонымен қатар қоғамның болашағына инвестиция.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Сейітов, А. (2020). "Ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларды оқыту". Алматы: Білім.
2. Нұрғалиева, Г. (2019). "География пәнінде инновациялық әдістер". Астана: Ғылым.
3. Кенжебаев, С. (2021). "Оқушылардың танымдық қабілеттерін дамыту". Шымкент: Оқу.
4. Бекмұратова, Л. (2022). "Инклюзивті білім беру: теория және практика". Қарағанды: Университет.

**Түркістан облысы, Шымкент қаласы
№100 "Тоғжан" бала бақшасының әдіскері
Кулмағанбетова Жанар Раушанбековна**

ӨСЕР ЕЛДІҢ БОЛМЫСЫ-ТӘРБИЕЛІ ҰРПАҒЫНДА

Балалар біздің болашағымыз дей келе дана халқымыз әрқашан ұрпақ тәрбиесіне ерекше мән бергенін мынадай «Баланы жастан, келінді бастан» -деп келтіретін даналығынан байқаймыз.

Әрбір дамыған мемлекеттің ұрпағы дені сау, ақылды, адамгершілігі мол және интеллектуалды әлеуеті жоғары болса, егер бала қоршаған ортамен үйлесімде болып келсе, онда ол болашақта дені сау ұлттың гүлденуін қамтамасыз ететін, толыққанды психикалық, дене және рухани саулыққа ие болған тұлға тұрғысында дамып, ел тұтқасы болары анық.

Тәрбие мен білім – егіз. Мектеп жасына дейінгі балаларды дамыту мәселесі мемлекеттік саясаттың ажырамас бөлігі болып отыр. Егемен еліміздің талабына сай мектепке дейінгі тәрбие мен білім беру, қазіргі заманға сай білімді де тәрбиелі ұрпақ тәрбиелеу – білімді, жан-жақты тәрбиешілердің еншісінде. Заман өзгерген сайын әдіс-тәсілдер көбейіп, жаңарып, толығып жатыр. Балалардың тілін дамытуды, қызықтыра отырып үйрету үшін жаңа әдістер мен технологияларды өз тәжірибемізде қолдануға ізденеміз. Жаңа технологияны, әдіс-тәсілдерді тиімді қолдану үздіксіз тәрбие беру мен білім сапасын арттырады.

Білім беру балабақша табалдырығынан басталады десек ешқашан қателеспейміз. Барлық білімнің бастауы – балабақшада. Мектепке дейінгі мекемелерде тәрбие мен білім саласында заманауи педагогикалық технологиялар қаншалықты маңызды болса, мектеп жасына дейінгі балаларды оқыту мен тәрбиелеуде де педагогикалық технологиялар ұғымы кеңінен қолданылатын ұғымның біріне айналды. Ендеше мектепке дейінгі білім беру саласының басты міндеттерінің бірі – өскелең ұрпақты оқыту мен тәрбие беру үрдісіне заманауи әдістерін енгізу. Әрине бұл үшін мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде балалардың жеке басының қалыптасуы мен дамуына педагогтардың заманауи инновациялық технологияларды қолдана білу сауаттылығына да байланысты.

Қазіргі заман баласы – ертеңгі еліміздің болашағы. Жаңа заман баласын қалыптастырып, дамыту үшін тұлғаның ішкі дүниесі мен оның қыр-сырын анықтап, мүмкіншіліктері мен қабілетінің дамуына жағдай жасау қажет. Біздің балабақшамызда балаларға үздіксіз білім беруде барлық жағдай қарастырылған. Балабақшада балалардың жеке басының қалыптасуы мен дамуына педагогтардың педагогикалық технологияларды қолдана білу сауаттылығы өте жоғары. Осы уақытқа дейін тәрбиеші ретінде балаларға үздіксіз тәрбие мен білім беруде жаңартылған педагогикалық технологияларды кеңінен қолдануға барынша ден қойып келеміз.

Балабақша балаларына үздіксіз тәрбие мен білім беру келешек ұрпақтың еркін дамуына, жан-жақты білім алуына, белсенді, шығармашыл болуына тікелей әсер ететін балабақша мен тәрбиешілері. Өзімнің жұмыс тәжірибемде бүлдіршіндерге жан-жақты білім мен тәрбие беру үрдісінде балалардың рухани жан дүниесін байыту мен ұлттық тәрбиені кеңінен енгізу жағына баса назар аудара отырып, түрлі жас кезеңдік топтағы балаларға ойын барысында жүргізу жағын құптаймын. Баланың өмірге қадам басардағы алғашқы қимыл әрекеті – ойын, сондықтан да оның мәні ерекше. Қазақ халқының ұлы ойшылы Абай Құнанбаев: «Ойын ойнап, ән салмай, өсер бала бола ма?» деп айтқандай баланың өмірінде ойын ерекше орын алады. Жас баланың өмірді тануы, еңбекке қатынасы, психологиялық ерекшеліктері осы ойын үстінде қалыптасады

Мектепке дейінгі жастағы балаларға білім берудің практикалық әдістеріне ойындар (белсенді, дидактикалық), жаттығулар (ауызша және жазбаша), модельдеу (сөздер қассасы немесе геометриялық фигуралар) арқылы, олардың түсін көлемін тану арқылы ойнатуда бала тез қабылдап ажырата біледі.

Ойынның шартты түрдегі мақсаты бар, ал сол мақсатқа жету жолындағы іс-әрекеттер бала үшін қызықты. Балаларға ақыл-ой, адамгершілік, дене шынықтыру және эстетикалық тәрбие берудің маңызды тетігі ойында жатыр. Ойын барысында балалар өзін еркін сезінеді, ізденімпаздық, тапқырлық әрекет байқатады. Сезіну, қабылдау, ойлау, қиялдау, зейін қою, ерік арқылы түрлі психикалық түйсік пен сезім әлеміне сүңгиді.

Балабақшадағы әрбір топтың жас ерекшелігіне сай тиімді қолданылатын ойын түрлері – тәрбиешінің түсіндіріп отырған материалын балалардың аса зор ықыласпен тыңдап, жемісті, сапалы меңгеруіне сенімді көмекші бола алады. Өйткені, кіші жастағы балалар жас ерекшеліктеріне байланысты ойынға өте ынталы келеді. Балалар тез сергіп, тапсырмаларды тез, әрі қызығып орындайтын болады. Ойын балалардың оқуға, еңбекке деген белсенділігін, қызығушылығын арттырудағы басты құрал. Ойын барысында балалардың белсенділігі, шығармашылығы дамиды.

Қазақ халқы ежелден жас ұрпақты сегіз қырлы, бір сырлы болып өсуін мақсат тұтқан. Баланы ұдайы қамқорлыққа алып, жан-жақты тәрбиелеп отырған. Қазақ халқының ұлттық тәлімі мен өнегесі бүгінгі таңда ұрпақ тәрбиесінің негізіне айналуы – ел мүддесі, заман талабы десек те болады.

Балалар ұлттық ойын барысында өнеге алып, мінез қалыптастырады, өзіндік ерекшелік қасиетін айқындай бастайды;

- ойын - тәрбие құралы, ақыл-ойды, тілді ұстартады, сөздік қорды байытады, өмірді танытып, сезімді кеңейтеді тәрбиелейді;

- ерік жігер мінез қасиеттерін бекітеді, адамгершілік сапаны жетілдіреді;

- ұжымдық сезім әрекеттері өсе түседі;

- эстетикалық тәрбие беру - өнерді, көркемдікті түсіндіру құралына айналады;

- еңбек тәрбиесін беру мақсаттарын шешуге мүмкіндік береді;

- дене күшінің жетілуіне көмектеседі - ойын баланы жан-жақты жарасымды тәрбиелеудің психологиялық және физиологиялық негіздері болып келеді.

Халық өзінің қоршаған дүниенің қыры мен сыры егжей-тегжейлі білуді баланың санасына ойын арқылы жастайынан сіңіре білуді көздеген. Ойын ұйымдастыруда балаларға жетекші бола отырып, ойнай білуге, ойын ережесін сақтауға, ойната отырып ойлануға бағыттайды, заттың атын, немесе қасиетін сақтап қалуға, ойынға қызықтыра отырып қиялын, зейінін дамытады. Мысалы заттармен ойнайтын ойын ретінде «Ғажайып қапшық», «Қай ағаштын жапырағы» ойынын атап кетуге болады. Мысалы, «Санамақ» ойыны «Он саусақ» өлеңін жаттатып, мазмұнын түсіндіру арқылы балалардың тілін ұстартып, логикалық ой жүйесін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Үстел үсті ойындарды ұйымдастыруда домино, лото, суреттер қолданады. Мысалы: «Суретті құрастыр», «Қандай затқа ұқсайды», «Бір сөзбен ата», «4-не артық?» т.б.

«Қай қолымда?», «Қанша тұяқ?», «Неше жапырақ?» ойындарын ойнату балалардың логикалық ойлауын жетілдіреді. Ұлттық ойындардың ішінде тиімді ойналатындары «Ақ серек- Көк серек», «Айгөлек», «Ақ сүйек», «Көкпар», «Орамал алу», «Хан талапай» ойындары : Мысалы Хан талапай ойынында

Талапай-ау талапай,

Табылды ойын алақай!

Бүк асықпен -бүкті,

Шік асықпен-шікті,

Тәйкеменен-тәйкені,

Алшыменен- алшыны,

Бір-біріне атамыз!

Қызығына батамыз!- дей келе асық түрлерімен, ойнау жолымен танысып өтеді.

Ең бастысы ата-бабадан қалған өнер мен өнеге үлгілерін баланың сана-сезіміне құйып, көзбен көрсете отырып ойын арқылы бойына сіңіреді, оларды әдептілікке, мейірімділікке тәрбиелейді. Ұлттық ойындар арқылы халқымыздың болмысын, тұрмыс -тіршілігін, өнегесін бойына сіңіріп өсірген ұрпағымыз, еліміздің ертеңі болары кәміл.